

ys, ^ ^ U ^ U E ^ ^ B U |
H H H H H H H H | ^ | H H | H

6 2

FEBRUARIE

ANUL XV

l ^ ^ r c ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ l ^ ^ M

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

	Pap.
MARIN PREDA : Risipitorii (roman, partea I-a)	3
•	
MARIA BANUȘ : Pe o icoană de sticlă ; Zimbetul ; Neliniște matură.	59
•	
ION CRINGULEANU : Anotimpurile Griviței	66
CONSTANTIN ȚOIU : Blocul „i” (reportaj)	68
•	
ION HOREA : Gravură ; Noapte de iarnă ; Portret ; Calea Laptelui ; întoarcere	gg
FLORENȚA ALBU : In 12 ani de colectivizare (reportaj)	71
•	
PETRE SOLOMON : Amintire despre Sadoveanu ; Peisaj dobrogean ; Mo- nologul	ftQ
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ : Balada șoferului de troleibuz.	82
•	
FRANCISC MUNTEANU : Terra di Siena (roman, II)	g.
CRONICA IDEILOR	
EUGEN STĂNESCU : Discuții în problemele de bază ale bizantinisticii contemporane	128
CRONICA LITERARĂ	
OV. S. CROHMALNICEANU : Icn Horea : „Coloană în amiază” (versuri)	135'
CRONICA DRAMATICĂ	
N. TERTULIAN : Radu Cosașu : „Mi se pare romantic” ; Dorel Dorian : „De n-ar fi iubirile”	14j
CRONICA FILMULUI	
D. I. SUCHIANU : „Porto-franco”	149

CRONICA RIMATĂ

TUDOR MĂINESCU : Prefața la volumul „Florile vieții” 156

MISCELLANEA

Variatăți filologice: în marginea „Mențiunilor” lui Perpessicius (Șerban Cioculescu) ; O piesă remarcabilă : „Al patrulea” de K. Simonov (Horia Bratu) ; Studii despre ritm și versificația românească (C.R.) ; Ilarie Voronca, poet francez ? (H.B.) ; Un lexicon de iertare a păcatelor (D. Ludovic) ; Istoria învățată după criteriul „științifice” (D.) ; „Libertatea” de a tortura (D.) ; Satiră și umor de sărbători (T.R.). 159

CĂRȚI NOI

REMUS LUCA : Horia Zilieru : „Florile cornului tinăr”. 171
MIHU DRAGOMIR : Ion Rahoveanu : „Creanga de măsline”. 175
EUGENIA TUDOR : H. Zincă : „Dintre sute de catarge”. 177
N. MANOLESCU : Marcos Ana : „Rădăcinile zorilor”. 178

REVISTA REVISTELOR

— din țară —

Dezbateri critice în „Gazeta literară” (noiembrie-decembrie 1961); Poezia și proza din „Steaua” (n-rele, 8, 9, 10/1961) ; „Secolul XX” nr. U/1961. 180

— de peste hotare —

„Novii Mir” nr. 12/1961 ; „Voprosi Filosofii” nr. 11—12/1961 ; „Les lettres francaises”, nr. 907/1961—1962 ; „Mainstream” ; „L'Europa letteraria” (Trei anchete ale revistei). 187

ILUSTRAȚIA DE PE COPERTĂ \$ Ioan Maria Plăcintă : „Practicantă la S.N.G.” (foto Florin Dragu).

Vltietoz: MIHAIL RALEA

Colegial redacțional: Acad. TUDOR ARGHEZI, AUREL BARANGA, Acad. MIHAI BENIUC, Acad. GEO BOGZA, DEMOSTENE BOTEZ, Ov.S. CROHMĂLNICEANU, LUCIA DEMETRIUS, Acad. IORGU IORDAN, Acad. ATHANASE JOJA, REMUS LUCA, AUREL MIHALE, AL. PHILIPPÎDE, membru corespondent al Academiei R. P. R., MARIN PREDA, Acad. ZAHARIA STANCU, D. I. SUCHIANU, VICTOR TULBURE, Acad. TUDOR VIANU

Redacția: Bd. Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.88.85 Raion „30 Decembrie”
București
Administrația: Șos. Kiselev nr. 10, telefon 11.63.99 Raion „30 Decembrie”
București

R i s i p i t o r i i

PARTEA ÎMI IA

I

Prin 1925, cînd Petre Sterian pătrunse în casa unui negustor pe Calea Griviței și ceru de nevastă pe cea mijlocie dintre fetele acestuia, ei nu avu atunci sentimentul predestinării, povesti faptul chiar a doua zi, lăudîndu-se: a dat gata tuna bogată, «e va însura cu ea, își va ridica o casă în cartier.

Adevărul era însă altul. Fata, așa ram se întâmplă adesea, se făcuse mare 'nu legîndu^se de părinți și de viața pe care o duceau ei, ci dezlegîndu-se. Stătea în odaia de sus împreună cu cele două surori (cealaltă odaie era a părinților, iar jos era prăvălia) și se uita singură în fiecare zi, mai ales iarna, la valurile de oameni care se revărsau din *Ateliere* spre podul cel mare; omu știa ce era acolo, ce săvârșeau ei împreună de se auzeau ziua și noaptea atîtea zgomote. Două coșuri înalte care stricau cu furou! lor cerul, fiind prea «nari și nemișcate, nu le vedea; trecînd însă peste case și străzi (peste poduri transversale ascunse vederii ei) mașini negre, fantastice, cu lumini roșii împinse de uriașe brațe de metal care se agitau înainte și înapoi în timp ce aburi albăstrii țîșneau pe dedesubt învăluindu-le și făcînd să dispară o parte din trupul lor sau o parte din acoperișurile lungi pe lingă care treceau duduind, o făceau să ghicească mai curînd ce se putea petrece înăuntru deei ceea ce i se spunea. Din dreapta se auzea un vuiet, parcă ar fi rostogolit cineva drugii mari de fier trîntindui peste grămezi, tot de fier. Printre pauze, distingea un șuierat lung care se oprea dintr-odată și apoi din nou șuieratul lung și iarăși gîflirea bruscă. Stătea ca o pisică lingă geam și pe măsură ce clipele treceau, privirea i se micșora din ce în ce pînă i se închideau pleoapele. O trezea sirena și știa că acum o să iasă ei, cei care, >aiocolo în spatele porților înalte, sub acoperișurile lungi, sub înfățișarea lor de oameni, făceau să se audă și să meargă misterioasele mașini. Vroia să-i vadă și își turtea nasul de geam și începea să se uite. Le urmărea mersul și le auzea în gînd vocile. Ei treceau cîte doi și icîte trei, cu șepcile pe ceafă, cu mâinile băgate pînă la cot în buzunare, ilegănimdu-se. Urmărea un igrup pînă nu se mai vedea, apoi alegea un altul care îi plăcea ei mai mult pentru un amănunt știut numai de ea, un nais mai lung al unuia din băieți, o ceafă mai netunsă... Gînd se făcu mai mare începu să coboare jos în prăvălie și din prăvălie în stradă, chiar printre ei, privindu-i cu un zîmbat naiv și familiar. Tinerii treceau pe lingă ea ferindu-se să n-o atingă, fără s-o ia în seamă, legănimdu-se mai departe cu mersul lor liniștit și egal.

Surorile creșteau. într-o zi cea mai mică vîrșă călimara pe dantela patului și cerneala pătrunse adine în rufărie. Vinovata încremeni de groază

și o .tuli din odaie. Peste puțină vreme se întoarse însă eu mama și asistă rece cum mama începu să le croiască cu nuiua pe celelalte.

Avea șaisprezece ani când într-o după amiază lungă de vară, cînd cum-părătorii erau foarte rari și părinții urcau sus în odaia lor, începu să apară în prăvălie un domn. Era, după cum aflară eurînd, fiul proprietarului unui magazin de fierărie „La omul de fier”, itftava străzi mai jos. El călca pragul și dădea bună ziua într-un fel aparte, avînd aerul că săvir-șește o ispravă pentru care trebuie negreșit să fie remarcat și admirat! De după tejghea, cu metrul în mină, îl întâmpina cea mai mare dintre surori, cu aceeași expresie; buzele li se subțiau la amiîndoi, privirea le sticlea, vocea căpăta accente străine și cuvintele pe oare le schimbau împreună se ciocneau între ele într-un fel neașteptat. „Domnișoara vrea să-mi acorde cîteva minute întreținere?” începea tînărul domin. „Pardon, domnule, — răs-pundea atunci cu voce tare cea mai mare dintre fete, — întrețineți-vă cu cine v-ați mai întreținut”. „La cine faceți aluzie?”. „La dumneavoastră”. „Mă confundați”. Și asta dura aninute și uneori ceasuri întregi. Se pîndeau și triumfau unul față de celălalt într-un fel de neînțeleș, parcă ar fi făcut cunoștință anume ca să se poată dușmăni. Deseori tînărul pleca din pră-vălie cu un aer trufaș și mușcător, pentru ca în ziua următoare să plece ofensat și bățos de politețe afectată, iar sora cea mai mare rămînea după tejghea furioasă și roșie de jignire sau jubilînd de răspunsul cît mai usturător pe care i-l dăduse. Voiau parcă să-și dovedească unul altuia ceva, și se supuneau acestei porniri orbește, cu patimă și înicâpăținare. După ce se căsătoriră, fata venea deseori pe acasă, se închidea ou mama în odaie și ceasuri întregi i se auzeau smiorcăiala, blestemele și drăcuielile. Se pare că continuau așa cum începuseră. Venea bărbatul după ea și o lua acasă cu „scuze”, dar se vedea după ochi că no ierta pe soția lui decît pen-tru moment.

Fata mijlocie coborî la tejghea în locul celei mari și într-o zi un alt tînăr "începu să întirzie și el în prăvălie ca și celălalt. Spre deosebire de celălalt, acesta însă nu vroia să-i dovedească fetei nimic, nu era deloc bățos; nu știa so invite astfel: „Domnișoară, vreți să împărtășiți două scaune cu mine diseară la grădină?” Nu se pricepea, și surizîml în sinea ei, fata găsea că era cam plictisitor. Totuși, ea nu uita nici după atîțja ani acest unic curtezan al ei, pentru oare, cu vremea, începuse să aibă o curioasă nostalgie. Scena pe care o povestea despre el ajunsese să capete cu timpul o mare precizie și în același timp o neclaritate afectivă tulbură-toare, căci evoca copiilor tinerețea mamei, misterioasă și plină de farmec. „Stăteam la tejghea cînd văd că intră un domn, mi-au dat eu seama că nu era un client. A spus bună ziua și a întrebat dacă avem ceva care n-aveam. „N-avem"! zic. Și a plecat. A doua oară a rămas așa, pe gînduri: „Dumneavoastră, zice, stați la tejghea?” m-a întrebat. Și pronunțînd această frază, mama se stăpînea cu greu să nu rida. „I)a", zic. „Și, zice, părinții dumneavoastră, domnul Petrașincu, unde este?” „E sus", i-am spus eu. „Și dumnealui, zice, stă dimineața în prăvălie... dumneavoastră diipă-masă !" „Nu, stă și după masa, dar numai după ce doarme nițel. Dar dece. zic, aveți ceva cu el?” „Nu, zice, n-am nimic...” Aici mama se oprea și uneori dădea drumul în voie rîsului ei, reținut. Alteori surîdea numai, dar nici o data nu trecea mai departe, ca și cînd ar fi ajuns la o poartă pe care nu putea să intre decît singură și despre care nu se vorbește nimic nimănu. Cum intrase ea pe poarta aceea? Dusă de curtezanul ei care, după cîteva

săptămîni, devenise mai îndrăzneț și o întrebase dacă nu vrea să se *dix-treze*, să meargă cu el la un bal. Se duse la bal. Acolo, la numai cîteva minute de la sosire, văzuse cum intră pe ușă un tînăr cu mustața deasă răsucită în sus și cu niște ochi negri, mari și strălucitori. Era îmbrăcat ca și fiii de negustori care organizaseră balul, cu ghete negre, cu pantaloni rotunzi, fără dungă și fără manșetă, cu jiletcă la guler alb și țepăn, ridicat sub bărbie și cu cravată eu nodul enorm, cum era moda pe atunci... El își plimba privirea peste sală, căuta parcă pe cineva. „Pe mine mă caută”, a gândit cuprinsă de veselie și tot privindu-l își spunea, fără să creadă prea mult, că numai pe ea putea s-o caute, fiindcă numai ea, din toate fetele care erau acolo, își dădea seama cine era el, ou mîinile lui mari în costumul lui de împrumut, cu privirea lui curioasă și avidă, căutînd nici el nu știa pe cine, dar prefăcîndu-se că știe, ca să-și ascundă 'stinghereala. Deodată însă el a văzut-o și a pornit spre ea. I s-a făcut frică, a cuprins-o brusc amețeaala și au început să-i tremure picioarele. A vrut să se refugieze sub protecția cavalerului ei, dar era prea tîrziu, necunoscutul i se și plantase în față, invitînd-o printr-o înclinare mută, la dans.

„Dacă vrei să te nenorocești mărită-te cu el, spuse tatăl după ce Sterian le făcu o vizită și o ceru, cîteva luna mai tîrziu, în căsătorie. îl vezi așa subțirel și cu mustața, dar nici măcar hainele de pe el nu sînt ale lui. Și încă asta n-ar fi nimic, e băiat tînăr și calificat în meseria lui, ar putea să-și facă și să trăiască bine, dar eu îi cunosc pe aștia, sînt bețivi și curvari. O să se poarte bine cu tine un an sau doi și pe urmă, după ce-o să faci copii, o să-ți dea cu piciorul. De la *Ateliere* o să tragă direct la circiumă și o să se întoarcă acasă la miezul nopții, plin de noroi și cu chenzina pe jumătate- O să se trîntească în pat să4 desealța și să-i tragi pantalonii și dacă o să scoți o vorbă o să-ți umple gura de singe. Iar bruma de zestre pe care o să ți-o dau o să ți-o toace și pe-aia și o să fie vai de capul tău. Ce-ai să faci dacă ajungi în mizerie și nenorocita cu copiii în brațe? continuă tatăl posomorit și potrivnic. Unde-ai să te duci cu ei? Că altceva de la mine no să mai ai parte, că nu ești numai tu?!”

Și la această întrebare dramatică se oprise și se uitaseră la ea toți care mai erau de față — mama, surorile, cumnatul și două mătuși. Se lăsase tăcerea grea, apăsătoare. Ce avea să facă? Unde avea să se ducă? Așteptau s-o vadă șovăind, cuprinsă de îndoieli, renunțînd, sau dacă nu, apărîndu-se, încercând să-i convingă că ea îl cunoaște bine și știe că n-o să fie așa cum îi prooroceau ei. Ea parcă tresări, își îndreptă umerii și deodată întrebă cu o voce limpede: „Atunci cu cine să mă mărit?”

Răsuflară ușurați. Asta era altceva. Tatăl făcu un gest: se găsesc destui băieți buni. Și după cîteva clipe aruncă un nume din lumea lor de mici negustori. Fata surise și rămase parcă pe gânduri, apoi deodată spuse iarăși cu aceeași voce limpede, avînd însă ceva în plus, implacabil și inconștient: „Nu, niciodată, mai bine mor!” Și nu mai adăugă nimic, rămase mai departe tăcută și senină. O lăsară în pace vreun an, să-și vie în fire, să-și facă loc spre mintea ei sfaturile și amenințările lor. Dar pe urmă înțeleseră că nu era nimic de făcut: minte avea, dar ea nu era o fată prea frumoasă și îi *căzuse* rîu băiatul acela ochios; nimeni pe lume nu-l mai putea înlocui în inima ei și orice încercare de a o sili să nu-l mai vadă n-ar face mai mult decît s-o lege și mai tare. Consimțiră, dar își luară toate măsurile de prevedere: ceea ce aveau să-i dea fetei să-i rămînă pe numele ei, rasa pe care aveau să și-o ridice și mobilierul pe care aveau

să și l comande. Spre uimirea lor, tânărul dădu din umeri, acceptând. „Aș vrea, zise el, isă apuc ziua când soția mea o să mă dea afară din casă ; plec și mă însor cu alta!” Rubedeniile protestară : n-o să-I dea nimeni afară din casă, dar e bine să fie așa, fiindcă (femeia este aceea oare face copii și copiii trebuie sa fie la adăpost de un tată care ar lua-o razna. Sterian nu mai zise nimic, dar o mânie surdă, oare se năiscu în el în clipa aceea îl făcu să ia hotărârea de a nu primi nici o dată aceste rubedenii în casa lui. Și se ținu de această hotărâre.

II

Pe vremea aceea cartierul nici mu exista, Bucureștiul se oprea undeva prin spatele *Atelierelor*, după care veneau gropi, rampe de gunoi, câmpie întinsă, bătea crivățul iarna și spulbera zăpada. Au ales un loc și au început să muncescă să-și facă o casă. Tatăl veni „special” de la Oltenița, să-i ajute fiului „să-și dureze un cămin”. Era dulgher. Casa a fost ridicată într-un an cu fundația de cărămidă „solidă”, cum spunea bătrânul Sterian, părănd mică pe dinafară, dar spațioasă înăuntru, cu trei odăi, dintre care cea din mijloc sufragerie și salon,, primind soarele în ferestre de la răsăritul pînă ia apusul lui, cu bucătăria în spate și o mică verandă în față.

În al doilea an, întorcîndu-se într-o zi mai tîrziu de la niște prieteni, Sterian își găsi soția afară pe verandă. Stătea tăcută pe un scăunel și nu zicea nimic. Gînd îl văzu pe bărbat, tăcerea ei se adânci parcă și mai mult. El o întrebă ce are. Nu i-a răspuns nimic. Se întâmplase ceva eu ea, nu mai vorbea, parcă îi pierise glasul. „Am fost la club, îi spuse, și cum ea nu dădea nici un semn de recunoaștere: Rodico, s-a întâmpat ceva la voi, a murit cineva?” continuă el. Tăcerea ei era însă prea înghețată ca să confirme o nenorocire de acest fel. Atunci el folosi cuvintele care exprimau bucuriile știute numai de ei doi. Drept răspuns ea avu un gest de desgust cu înțeleșuri cumplite, oare lui îi scăpară : obosise, căsătoria o istovise, iubise prea mult, mu mai vedea înaintea ei, izvoarele nu mai curgeau. Ei dădu din umeri.

O lăsă în pace să se sature de tăcut, dar zilele treceau și se părea că puterile ei în această tăcere erau foarte mari. Atunci el se moliorî, începu să bea, și gîndul despărțirii fu cel dinții care i se strecură în minte cînd se întrebă unde avea să ajungă traiul lui cu ea. Cînd se întorcea acasă amețit de zgomotele asurzitoare ale ciocanelor de la cazangerie și știa că în pragul casei îl așteaptă o străina, i se părea ușor și de neînlaturat să se despartă de ea. Ba chiar începu să se simtă mîndru și să-și bată joc în sinea lui de cei care, în situația lui, făceau tărăboi mare, își amenințau femeia cu moartea și altele asemănătoare. „Da' de unde, nici de un fir din părui ei n-o să mă ating, gîndi. Nu mai vrea să trăiască cu mine, treaba ei, nu pot s-o țin eu sila. În ce privește casa, o să plec eu din ea, să nu spună pe urmă rubedeniile ei că am vrut să-i mînînc zestrea ; dar copilul o să ini-l iau”.

Astfel au trăit cîteva luni. între timp casa începuse să arate jalnic, odăile erau murdare, rufele împrăștiate prin colțuri, pereții plini de păianjeni, bucătăria afumată și rău mirositoare, patul conjugal veșnic desfăcut, copilul nespălat și flămînd... Mai ales acest pat, cu perinele storcoșite și încrețite, cu albiturile meschimbate de multă vreme arăta cu priosință starea de decădere în care ajunsese și se complăcea femeia lui.

„Uite ce e, se pomeni spunându-i într-o dimineață de duminică, uite ce e, dragă Rodico — și înainte de a pronunța ceea ce avea să urmeze, el făcu întâi un gest tăindu-și gîtul ou palma foarte aproape de bărbie — mi-e pînă peste gît, zise el, de aerele tale de fată de negustor care nu știe ce e rrunca. Asta e, dacă vrei isă știi, mi-e pînă peste gît.”

Era o nedreptate. Mai întâi că la părinți ea nu stătuse degeaba decît oînd era mică și apoi, împreună cu el învățase să cunoască și ea lucrul acela pe oare el credea că e numai secretul lui, adică să nu invidieze niciodată pe cei oare avînd bani mulți nu au nevoie să facă nimic și își chinuiesc mintea ce să mai inventeze ca să nu-i ucidă plictiseala. învățase, știa totul, dar acum nimic nu mai folosea la nimic. „Mai bine să ne despărțim”, zise ea cu un glas istovit și o expresie de silă disjjerată.

Atunci, pe neașteptate, venind nu se știe din ce loc unde se ascunsese pînă atunci, a urcat în el o senzație de spaimă proaspătă ca o tăietură de brici adîncă și rece. Cum adică? Rodica lui, pe care a văzut-o... Cu ai cărei ochi s-a întîlnit cînd a intrat în sala aceea de bal... Să nu mai fie, să n-o mai vadă ?...

Ea începu să-și clatine capul într-o parte și alta, fără o lacrimă, fără un geamăt, suferind de un rău adine și inexplicabil care secase totul în sufletul ei, parcă chiar și suferința însăși. Seceta nu se abate numai asupra pămîntului cînd moare iarba și tînjesc plantele și copacii, ci și asupra simțirii oamenilor cînd se ofilesc și se usucă toate sentimentele, în asemenea epocă totul este chinuitor pentru cel lovit de această calamitate naturală și adesea «ei mai apropiați și cea mai iubiți, tocmai ei sînt cei care sporesc prin prezența și devoțiunea lor chinurile celui care nu mai poate absorbi nici această dragoste și nici această devoțrane. Abia acum uitîndu-se la ea și văzînd-o cum își clatină într-o parte și alta capul, cum chipul ei atît de cunoscut și de iubit este crispat de acea suferință rea, a înțeles ce se întîmplase în seara aceea de bal: ea era a lui pentru totdeauna, n-o putea părăsi ; nu numai el o dăduse gata pe ea, ci și ea pe el. „Nu, mai bine mor, dar de tine nu mă despart”, zise el.

Aceste cuvinte îi făcură însă ei parcă cel mai mare rău. Dar el nu se lăsă înșelat, înțelese că prin preajma lor dă tîrcoale nenorocirea. Ea începu să zacă cu adevărat, mîncă puțin și domnea tot timpul. O ridica în capul oaselor și îi căuta privirea. Rareori tresărea, își oprea o clipă ochii asupra trăsăturilor lui îngrijorate, stătea o clipă cu brațele aninate fără vlagă de gîtul lui, apoi brațele îi alunecau jos, privirea i se stingea, își întorcea fața ide la el și aceeași expresie chinuită de disperare și dezgust îi schimonosea trăsăturile ei cunoscute. în epoca aceea el se îndrăgosti pînă la moarte de subțirile și delicatele ei brațe, de suferința de pe chipul ei, de trupul ei atît de mic zăcînd cu genunchii la gură ca un animal în culcuș... în somnul ei -nesfârșit avea adesea coșmaruri. O auzea gemînd, și atunci o lua în brațe s-o ocrotească. Ea se trezea și se desfăcea din îmbrățișare, se ghemuita și mai mult în singurătatea ei de neînțeles.

O toamnă și o iarnă a durat această însingurare. Apoi starea aceasta începu s-o părăsească, dar nu-i fu mai bine ; începu s-o chinuiească tristețea, începu să plîngă, să tresară la cel mai mic zgomot, să spună că îi e mereu frică de ceva. Frică? De cine? Petre Sterian o duse la un doctor și în cabinetul medicului, ea mărturisi înspăimîntată : „Domnule doctor, stau

în bucătărie cu cuțitul în mână și curăț cartofi și bărbatul meu stă mai încolo pe scaun și citește ziarul. Mă uit la el și îmi vine să dau cu cuțitul în el, ce «ă mă fac eu?» „N-o să dai nici o dată eu cuțitul în el, zise medicul și nu te speria, ca o să-ți treacă și asemenea impulsuri”. îi prescrise medicamente.

Odată cu primăvara toate acestea trecură și ea își reveni și se vindecă. Cruțată de bărbat, purtată pe brațe, copleșită de simțirea lui statornică, se regenera atât de profund încît, deși adevărata greutate a vieții abia după aceea se lăsă asupra casei lor, ea nu numai că n-o mai simți, dar lăicu 'de citeva ori, cînd umerii lui slăbiră, să treacă pe ai ei mai mult decît putea să îndure o femeie. Născu de patru ori și crescui trei copii.

III

Cu timpul, la siguranța de sine și la răbdarea care îl făcuseră să-și cucerească și apoi să-și păstreze soția — virtuți naturale, care nu erau ale familiei, fiindcă fratele său, deși semăna cu el fizicește iar un anume radicalism în porniri și chiar în gîndire putea să amintească de însușiri comune, era pe undeva nehotărât, influențabil, ou gust comun pentru femei și petreceri și cu un instinct al familiei mai slab, lipsindu-i acel dramatism necesar în a presimți și preîntâmpina primejdiile care o pîndesc — se adăugă apoi, sau mai bine zis ieși la iveală, jn firea lui, și ceea ce moștenise prin educație. Aceste trăsături apar tîrziu la unii oameni și dacă se putea vorbi de ceva izbitor în această familie era tocmai această întîrziere în maturizare. Odată, în secție, într-o pauză a ciocanelor, Sterian părăsi locul său și în văzul tuturor se opri în fața unuia pe care toți îl știau că se duce la direcție și spune tot. I se întimplase unuia dintre ei o neplăcere, un cazangiu la care țineau toți, om (în vîrstă, îi învățase pe mulți dintre ei meseria, fusese amendat de un funcționar nou și zelos, și bănuiau toți că fusese informat de turnătorul acela. Nu era atît amenda, cît desconsiderarea oarbă de polițist imbecil în serviciul unei autorități a cărei putere își închipuia că o reprezintă, făcea ca chipul bătrînului să rămîna atît de lungă vreme împurpurat și să nu poată să treacă peste jignire. Puterea administrației nu ținea oare seama de faptul că fără muncitori — fără acești cunoscători bătrîni ai meseriei — nu puteau să existe nici patroni, nici ingineri și nici directori și funcționari superiori? Dacă un muncitor nu e liber față de patronul său, un patron, cu directorii și funcționarii săi, era chiar cu totul liber față de muncitori? Firește, ei puteau să-și îngăduie tot felul de libertăți, dar nu se știe dacă era tot atît de bine ca în felul acesta să dea muncitorilor prilej de reflecție pe această temă. „Asoultă-mă, se adresă Sterian turnătorului, pentru mine omul să fie om, fiindcă altfel eu nu-l respect. Ai auzit? Eu nu te respect pe tine! Nu te respect și te bag în... mă-ti de om! Să ții minte chestia asta”.

Și îi întoarse spatele. Atît indignarea lui cît și cuvintele rostite în clipa aceea erau ale tatălui său, pe care nud imita — deși îi rămăseseră în uninte întocmai cuim le rostise el cîndva — ci îl explica, sau mai bine zis se afirma în fața lui după o îndelungată și supusă ucenicie morală. Naiva formulă se răspîndi. „Nu te respect și te bag în...” rosteau cazangii printre dinți. Uneori, ân șoaptă, cu tristețe, cînd în general cinstea individului nu era pusă la îndoială, dar cînd tot atît de neindoielnic era și faptul că el comisesese totuși o ticăloșie, „omul să fie om”, se spunea și

nu se mai adăuga nimic, fiind, se presupunea, muștrările de conștiință ale celui în cauză o pedeapsă suficientă ca să nu mai fie folosit și restul formulei.

Prin 1929 firea cazangiului dău pusă din nou la încercare, de astă dată însă în afara familiei. Era membru în partidul social-democrat și era chinuit de îndoieli: partidul social-democrat făcuse alianță cu un partid nemuncitoresc, pentru a-l sprijini pe acesta să vină la putere. Drept recunoștință, acest partid, care își zicea „țărănesc”, ordonă, scurtă vreme după ce formă guvernul, masacrul minerilor de la Lupeni. „Ce facem, Toana? Ce fel de socialiști sîntem noi?” își întrebă Petre Sterian fratele. „Nu știu ce fel de socialiști sînteți, răspunse Toma sumbru, nu sînt membru al acestui partid de „servitori”. „De ce servitori, de ce vorbești așa?”, zise Petre supărat. Toana spuse că printre minerii din Lupeni cunoștea pe cineva din familia nevestei, un om cu care era prieten și oare acum era mort. Poate cineva să-și închipuie un partid muncitoresc mai laș, mai lipsit de glorie și de țel ca partidul social-democrat servitor al burgheziei? Toana Sterian începu să injure și să scuipe de furie și de greață și îl rugă pe fratele său mai mare să nu mai aducă între ei nici o altă vorbă despre acest partid.

În sinea lui, Petre Sterian îi „dădea dreptate fratelui său, dar era ceva care Toma nu știa și care cazangiului îi plăcea, o slăbiciune a lui: cluburile. îi plăcea să ise ducă acolo, să citească ziare și broșuri, să d'jsoule... (mai ales să discute).

În 1938 însă cazangiul se desprinsese. Fără nici o jenă conducerea partidului social-democrat ceru membrilor de rînd de la *Ateliere* să nu ia parte la greva care se pregătea. Ce era de făcut? Greva era inițiată și condusă de comuniști. Dar comuniștii erau în ilegalitate și o grevă în *Ateliere* ar fi însemnat o acțiune comunistă, deci ilegală, și, prin urmare, o represiune a guvernului ar fi fost considerată legală. Nu era nici o îndoială că așa aveau să se petreacă lucrurile; în privința aceasta conducerea partidului social-democrat părea să fie bine informată. Dar tocmai această atitudine împotriva grevei îl irita pe Sterian. Prin agenții ei administrația șoptea rămăcîd amenințător că dacă nu se potolesc vor mușca cu dinții țărâna *Atelierelor* și vor stropi cu sînge zidurile: se va trage! Ce răspundea acestor amenințări partidul social-democrat? Sterian ar fi dorit ca în aceste momente grele, conducerea partidului să coboare din parlamentul burghez printre muncitori și să lase la o parte — cel puțin pentru moment — divergențele ou comuniștii. Acum era 'nevoie de unire.

Veni în *Ateliere* un lider socialist care îi spulberă definitiv această speranță. În ziua aceea au luat tsfîrșit și îndoielile sale. Ce sînt îndoielile? Îndoielile apar în legătură cu scopul final. Ori tocmai despre scopul final ce nu putea fi atins, vorbea acel lider. Nu putea fi atins? De ce? Sterian își făcu loc spre tribuna improvizată și luă cuvîntul. Se simțea îndirjit și exaltat cum erau de altfel cei mai mulți, căci dacă ideea grevei se născuse ca o reacție la 'necontenitele amenzi și scăderi de salariu pe care le aplica administrația, ou timpul aceste cauze trecuseră pe planul doi și prea puțin se mai gîndeau acum numai la ele. Ori, trimisul social-democrat numai despre ele vorbea. „De ce să nu fie atins scopul final? întrebă cazangiul și îndată se făcu o mare tăcere peste adunare. Nu văd de ce n-o să fie atins, adăugă el. Noi vrem să facem grevă! Dacă o să fim uniți și o să declarăm grevă, o dată ce atm declanșat-o, nimeni n-o să ne mai poată

opri să iie atingem scopul. Fiindcă «copul nostru final e să afle burghezia că nioiunul dintre noi n-o să cadă în genunchi și că n-o să îndurăm la infinit amenințările ei sângeroase!

Aceste cuvinte au stîrnit urale, spre nedumerirea liderului socialist. Dacă acest reformist ar fi activat printre ei, ar fi înțeles că scopul final urmărit de greviști nu mai era acum revendicarea economică ci și greva politică, manifestarea unei demnități care se cerea verificată: „Suportăm dominația burgheziei din lașitate, sau pentru că sîntem puțini și prost organizați?” Cînd împrejurările coboară sub o anumită limită prețul vieții, oamenii nu mai țin la această viață în așa măsură încît să evite lupta de teama înfrîngerii. Nu totdeauna victoria imediată este scopul final al unei lupte.

Greva avu loc și cu toate că urmă imediat represiunea, răsunetul ei internațional fu cu atît mai semnificativ cu cît caracterul ei politic sublinia inaderența profundă, protestatară a clasei muncitoare din România față de ceea ce se petrecuse în același an în Germania, cînd cu o lună înainte Hitler și partidul său cucereau sub privirea îngrozită a social-democrației și a majorității clasei muncitoare germane, puterea deplină. Doisprezece ani mai tîrziu hitleriștii aveau să fie spânzurați și statul fascist nimic, iar în România, puterea politică și economică avea să-i fie smulsă treptat burgheziei, din 1944 pînă în 1948, cînd această etapă se încheie.

Copiii cazangiuului cunoșteau în toate amănuntele istoria răsunătoarei greve, precum și felul cum se purtase (tatăl lor și unchiul Toma în acea perioadă. Uneori însă evenimentele mai mici sînt mai neclare și par chiar mai dramatice decît cele mari. Prim 1951 i se întîmplă lui Petre Sterian ceva. Era președinte al comitetului ide întreprindere al *Atelierelor și* spre uimirea tuturor la noile alegeri sindicale ei se retrase pe 'neasteptate din *Ateliere* și ceru să fie pensionat ca vechi cazangiu. în aceeași perioadă se răciră și relațiile sale cu fiul cel mare, Angliei, și cu soția acestuia, Filomița. Ce i se întîmplase acolo la sindicat? Nu se destăinuie nimănui. Copiii nud înțelegeau : dacă nu-i mai plăcea activitatea socială n-avea decît să se uite la cei tineri care urcau cu energie pe scenă și să suridă filozofic, așa cum îi stă bine unui om în vîrstă. De ce nu suridea ?

IV

În anul următor, pe la sfîrșitul lui aprilie, Vale, cel mai mic dintre copii, singurul care rămăsese în casa părintească, făcu întîmplător cunoștință la sora lui cu un anume doctor Sirbu. Acest doctor venise în vizită să se intereseze de colegul său, cumnatul lui Vale, care de cîtva timp lipsea de la spital.

Era un ins în preajma a treizeci de ani, puțin voinic. Avea trăsături ce nu păreau să se fi maturizat la jocul unei vieți psihice, cu fluxuri și refluxuri prea dese, un om hotărât. Foarte tînără figură, cu privirea ferită, stabilă și umbrită de reflecție, ascunzând ceva, dar nu gîndirea, ci sentimentele sale.

Locuia pe o arteră paralelă cu Calea Griviței, într-un cartier vecin cu hipodromul. Alături de casa lui se întindea un lan de ovăz. în depărtare, la orizont, într-o direcție neasteptată, se vedea marginea orașului ocolind această insulă de câmpie care dormea aci liniștită și străină.

Vale intră într-o curte mică și sună la intrarea unui bloc de vreo două etaje. Așteptă cîtva timp și doctorul deschise jos la intrare și își invită

musafirul să-l urmeze. Vale urcă niște trepte mici de ciment negru foarte curate și oare se opreau chiar în fața ușii medicului, pătrunse într-un antreu tot așa de unic și curat ca își scările și își urmă gazda într-o odaie cu un geam mare oare dădea chiar spre câmpie. Se vedea ovăzul verde de la prima airunicătură de ochi. Odaia doctorului era foarte sumar mobilată, sau mai bine zis era aproape nemobilată, căci în afară de un studio și un taburet de lemn negru nu conținea decît rafturi cu cărți și reviste și un aparat de radio cu încă o cutie anexă, probabil un picup. Nici birou, nici scaune, nici fotolii, nici dulapuri. Parchetul era foarte curat, galben ea lămîia, și peste el în mijlocul odăii un covor industrial colorat ieftin dar oare dădea totuși interiorului un aspect atrăgător. Fără să spumă vreun cuvînt, calm, fără să se grăbească, doctorul își lăsă musafirul să aștepte în picioare în mijlocul odăii și dispăru pentru cîtva timp. Se întoarse apoi ou un scaun[^]fotoliu pe care îl depuse aproape ide fereastră, invitîndu-l pe Vale să ia loc.

— Eu am aici un așa-zis apartament, zise el, mai am două odăițe unde stau părinții mei; acolo am și un birou... dar eu lucrez în .pal ca pe vremea studenției...

— Foarte curios, spuse vizitatorul, la ce poate să „lucreze” un psihiatru cînd ne gîndim că domeniul său profesional constituie, după denumire, un mister : psihiatrie !

•— Dumneavoastră, zise doctorul, faceți o eroare pe care din păcate o fac și persoane ilustre; ignorați că un psihiatru este un medic de specialitate și nicidecum un psiholog. Un psihiatru e tot atît de medic ca oricare medic ide nas sau de ficat. Credeți că un medic de nas lucrează într-un domeniu mai puțin misterios? Ce este un nas?

— Un nas? Vale zîmbi. Totuși, precizarea că un psihiatru este un medic ca oricare medic de ficat nu-mi spune nimic.

Doctorul Sirbu rămase tăcut, parcă nu auzi. Ușa pe care el ieșise la început cînd adusese scaunul făcu un zgomot ușor și atenția musafirului fu atrasă într-acolo. Se auzi un glas dincolo de ușă.

— Nicule, deschide.

Doctorul se ridică fără grabă de pe taburet și merse și deschise ușa. Apăru o femeie care începu să pășească încet spre mijlocul odăii. Ținea o tavă mare pe care o ducea de extremități și pe care ise zăreau cafele, pahare mari de cristal pline cu apă și un serviciu de coniac. S-ar fi putut spune în prima clipă că e bunica medicului din pricina părului complet alb al femeii. Cînd ea depuse însă tava pe taburet și își ridică privirea, se văzu că părul ei alb și abundent, era mai degrabă o podoabă decît un semn al vîrstei. Nu părea *să aibă mai mult de cincizeci de ani.

— Vă rog să vă serviți... spuse ea în timp ce musafirul se ridică în picioare.

— Mamă, îți prezint pe inginerul Sterian, spuse doctorul. Și cum stătea în picioare, alături de maică-sa, deodată se văzu că doctorul Sirbu era aproape chel.

—• Doctore, dumneata ești cam chel, zise Vale.

— Nu vă grăbiți să triumfați, fiindcă nu se știe niciodată cine rămîne chel și cine nu, zise femeia.

— Dimpotrivă, îi fac doctorului un compliment, chelia lui nu se observă, zise Vale.

— Complimente din acestea... zise femeia.

Ei începură să rîdă. Femeia le întoarse spatele și ieși clătînd diu cap : nu ană înșeli dumneata pe mine cu complimente din acestea.

Doctorul oferi musafirului țigări, care declară însă că nu fumează.

— Nici eu nu fumez, decît foarte rar, zise doctorul, și își aprinse țigara, aspiră, împrăștiind valuri de fum în odaie.

— Doctore, sint extrem de curios să aflu ce ați vrut să spuneți ieri ou privire la fratele și cumnata mea, începu Vale îndreptîndu-se în fotoliu. „Extrem de curios” nu corespunde tocmai firii mele, sau mai bine zis corespunde în aceeași măsură în care sint extrem de nepăsător. In sfîrșit, reluă el ridicînd privirea spre gazdă și zîbind fără stinghereală, ieri mi-ați făcut impresia că e vorba de ceva nu tocmai obișnuit, din moment ce v-a ajuns și dumneavoastră la ureche.

Fratele meu Angliei și cumnată-mea Filomița sint... Dar mai bine vă ascult. Dacă ieri sora mea n-ar fi fost atît de inospitalieră, n-aș fi avut răbdare și aș fi insistat să-mi povestiți amănunțit... Trebuie să vă mărturisesc totuși că tata nu trece chiar prin cea mai bună perioadă din viața lui și că la asta se mai adaugă și ceea ce află despre activitatea politică a fratelui meu. Tata e cam posomorit, nu știu de ce.

— Amănuntele pe care o să vi le relatez lie dețin de la pictorul Manea, care e originar ide pe acolo, mi se pare că chiar din satul cu pricina, zise doctorul. Are un tată oare îi povestește de oîte ori pictorul se duce pe-aicasă, tot ce s-a mai petreout între timp. (Pentru asta pictorul Manea i-a fixat o leafă de cinci sute de lei lunar, cu sugestia că fără nici o glumă această leafă va fi suprimată dacă tatăl mi are grijă să afle toate amănuntele tuturor evenimentelor ce au loc <ta sat). întâmplarea cu fratele și cumnata dumneavoastră face parte dintre cele ieșite din comun, cum bine ați zis, și o să încerc să-mi aduc aminte amănuntele, din păcate fără culoarea ou care ini-au fost zugrăvite de prietenul meu.

Este fratele dumneavoastră un om căruia îi place să bea? Fapt e că venind în această comună în legătură cu sarcinile sale de președinte de sfat raional, președintele sătesc îi șoptește la ureche că un anume țaran posedă mari cantități dintr-un vin renumit și o nevastă, cea mai frumoasă care există. E petrecere mare la acest țaran, e lăsata secului.

Diseară se lasă sec

Mă duc mamă să mă înec!

De ce să se ducă să se înec tocmai cu acest prilej, nici pictorul Manea, de la care am auzit aceste două versuri, nu știe să explice. Deci, n-ar vrea cumva tovarășul președinte raional să meargă și dînsul la acel țaran și să bea un pahar de vin?

S-au dus cu mașina, au intrat în casa țaranului și au început să bea. Ca din întîmplare au sosit și lăutarii satului și cheful s-a întins. Țăranul, zgîrcit, văzînd că cheful se întinde, a declarat la un moment dat că nu mai are vin. „Nu-i nimic, lărane, a zis atunci președintele sfatului popular al raionului, uite ici bani, du-te la M.A.T. și cumpără vin”. Țăranul a luat banii și a plecat anunțînd că va trebui să întârzie, să treacă întii pe la cutare, vînzător la M.A.T., să-l scoale din somn și să se ducă la el

să-i dea vin. „Du-te țărăne și fă **rost** de vin! a ordonat președintele impetuos, nu te mai lungi la vorbă”.

Țăranul a plecat. Președintele local a făcut semn lăutarilor să se care și îndată după aceea s-a cărat el însuși, cu toată suita «a, și fratele dumneavoastră a rămas singur cu femeia. Nu se știe ce s-a petrecut acolo, linul din lăutari se grăbise însă să-l ajungă din urmă pe țăran și să-l anunțe că femeia lui a trămas singură cu președintele raionului. „Du-te, nene, repede acasă, că ți-a rămas muierea singură”, i-a «pus. Țăranul a luat-o la goană spre casă, a intrat înăuntru și și-a găsit nevasta pe jos, luptându-se ou agresorul. Alături, într-un leagăn țipa un copil. Văzându-l pe țăran președintele i-a poruncit să iasă afară. (După părerea pictorului Manea, în clipele acelea fratele dumneavoastră, din cauza vinului, nu l-a recunoscut pe țăran, crezând că e vreun vecin atras de țipete). Țăranul bineînțeles că n-a ieșit, din contră s-a repezit asupra fratelui dumneavoastră și cu o sticlă în mână a încălțat pe el și a început să-l pisăgească. L-a scos afară tirindu-l de un picior și l-a aruncat în șanț. Șoferului oare a încercat să-l apere pe șeful său, țăranul i-a dat cu o stinghie în cap, convingându-l rapid să pună mâna și să-l vîre pe fratele dumneavoastră în mașină și să-i dea drumul.

Aceasta este istoria. Poate că totul s-ar fi oprit aici dacă n-ar fi aflat soția fratelui dumneavoastră. Dînsa a venit a doua zi ou o mașină în sat împreună cu un ofițer superior de miliție și lucrurile s-au complicat. A urmat anchetă, arestarea țăranului și după cite spune pictorul Manea, condamn'roa lui.

— Cum de a fost condamnat țăranul? întrebă Vale.

— Din lipsă de martori care să confirme spusele lui că s-a aflat în legitima apărare.

— Și cînd s-au întîmplat toate acestea?

— V-am spus, de lăsata secului, nici eu nu știu în ce zi vine.

V

Doctorul se ridică de pe taburet unde stătuse tot timpul cît povestise și se așază pe divan mai aproape de musafirul său. își trase o pernă și își rezemă spinarea de tăblia divanului.

— Doctore, reluă Vale, am să vă destăinuiesc ceva. Nu știu de ce, dar am încredere în dumneata fără să am un motiv special.

— Nu trebuie să aveți încredere în mine decît dacă stateți bolnav, îl întrerupse brusc doctorul.

— Mi-a făcut plăcere să vă cunosc, insistă Vale. Aș putea să vă mai văd? Aș vrea să vă întreb ceva...

Doctorul nu-i răspunse îndată, deși îl privea atent.

— Dacă puteți să mă mai vedeți? întrebă el. Dar de ce, vreți să plecați?

Vale se uitase la ceas. Se ridică confirmând. Rămase însă în picioare așteptînd răspunsul la întrebarea sa.

— De ce plecați? Stați! zise gazda. în clipa următoare se ridică de pe pat, se apropie de Vale și îi puse mîna pe braț zămbind. Stați, zise el, vă invit la masă! Apoi adăugă: și eu vreau să vă spun ceva...

Mîna pe care io pusese pe braț mai întîrzie o clipă, strîngînd brațul, apoi, fără să mai spună ceva, medicul porni spre ușa cea mică de culoarea peretelui, din colțul odăii și dispăru. Se întoarse curînd și anunță:

— E în regulă! Mania v-a făcut un compliment, a zis că dintre toți cunoscuții mei, dumneavoastră sînteți cel mai simpatic. Luați loc, insistă el, căci Vale rămăsese încă în picioare. În ce privește încrederea pe care vi-o inspir, continuă medicul așezîndu-se la locul său, eu aș fi de părere s-o înlocuim cu un alt sentiment, mai complicat și mai greu de realizat, dar care are avantajul de a o feri de lovituri ireparabile. I-aș zice *prudența deschisă*, sau *prudența afectuoasă*. Trebuie să vă atrag atenția că tot ceea ce vă spun în legătură cu această temă reprezintă descoperirea mea. Alții iac descoperiri în legătură eu alte sentimente, la mine totul se învîrtește și se referă la acest sentiment și aș putea să vă vorbesc despre el ceasuri întregi. Loviturile primite în încredere provoacă cele mai mari dureri (și aici experiența mea profesională confirmă întru totul experiența mea proprie, intimă). Rănile primite de oameni în acest sentiment au cea mai mare putere de iradiație asupra celorlalte sentimente și pentru închiderea unei astfel de răni complexul psihic dă cea mai grea bătălie. Ați observat? Chinurile în dragoste sînt provocate de neîncredere; ratarea, prăbușirea idealurilor, teama, lipsa de securitate «înt de asemenea provocate de neîncredere. Vreau să iac o precizare: eu nu mă refer la absența încrederei, aceasta este o infirmitate sufletească cu care se poate trăi, ci mă refer la neîncredere, un sentiment activ! exclamă doctorul schimbîndu-și brusc poziția și privindu-și interlocutorul cu neașteptată însuflețire. înțelegeți ce vă ispun? Am să vă dau un exemplu, înainte de a trece la destăinuirii (fiindcă și eu vreau să vă destăinuiesc ceva). Să vă spun, pînă pregătește mama dincolo, o istorie. O să vă servească drept avertisment, fiindcă sunteți un om cu o fire prea deschisă.

— Vreți să-nii dați și mie o țigară? zise Vale.

Doctorul se întinse spre noptieră, luă pachetul și îl servi.

— învățați să fumați?! Mai bine ați renunța. Hai să vă povestesc, cu ocazia asta o să aflați ceva și despre psihiatrie. Mi se prezintă într-o zi un pacient, cu referința dată de șefii lui că e bolnav. Era un muncitor forestier, un tînăr de vreo douăzeci și patru de ani, tăia lemne în pădure cu alți muncitori forestieri. Dacă ar fi fost întrebați ceilalți muncitori ce fel de om era, ei ar fi răspuns imediat: „Cine, cutare? E un băiat bun!” Și dacă s-ar fi insistat cu întrebarea, să se dea oarecari explicații, oei întrebați ar fi stat cîtva timp pe gînduri și apoi ar fi răspuns în același fel: „E un băiat bun!” într-o zi băiatul ăsta bun părăsi brusc lucrul, se așeză pe un butuc și stătu așa, nevoind nici să părăsească locul de muncă, dar nici să reia lucrul în mod obișnuit. O zi-două îl lăsară, dar pe urmă atrase atenția șefilor. Au vrut să-l dea afară ca să-l trezească din starea lui și să-i vie mințile la cap, dar a doua zi el reveni la locu? de muncă și nu vru în ruptul capului să părăsească șantierul. I se puse în vedere că tno să mai primească salariul dacă nu pune mina să inun-ceaseă, dar nu se obținu nimic nou nici pe această oale, iar medicul local examinîndu-l îl găsi perfect sănătos. A avut însă Intuiția, acest medic, că băiatul e totuși bolnav și folosind un truc la urcat în tren și din colțul acela de țară unde se aflau l-au adus la mine la spital. Iată tot ce am putut afla despre el de la cel care l-a însoțit, iar cît despre rest, nimic deosebit: era un băiat bun, era tot ice mi se ispucea. Cît despre boală, doar atît, că nu mînca, i se făcea parcă greață- Din punctul de vedere al colegilor mei neurologi, era un caz banal de oboseală a sistemului nervos care ar fi dispărut fără urme după terapia cu insulina. Da, un asemenea

tralament readuce bolnavul la starea de sănătate de care s-a bucurat mai înainte, dar nu-l ferește de o recidivă posibilă cîtă vreme nu este descoperită și înlăturată cauza conflictului psihic. L-am făcut să vorbească și bineînțeles l-am pregătit să mă asculte. Știți că în medicină *cuvînlul*, spre deosebire de *cuțit* și de *ierburi* nu e folosit decît de noi. Iată ce am aflat.

Imtr-o zi de iarnă, după sfîrșitul lucrului, omul meu intră în cabana unde erau cazați și se așeză frumos și cuminte pe o bancă în fața sobei. Era ger mare și în cabană deși focul duduia, era foarte frig. Nu era nimeni în cabană; venise primul și se așezase în fața ușii deschise a sobei. Curând căldura îl toropi și băiatul, 'trudit și singur cum era, ațipi. Se gîndea și el la părinți, la surori și la frați, la faptul că avea aproape douăzeci și cinci de ani și încă nu cunoștea o fată cu oare să se însoare. Pe acolo prin regiunea aceea erau fete, dar el nu era de prin partea locului și nu prea îi plăceau fetele care nu semănau cu cele din satul lui, se gîndea că peste un an sau poate doi o să strîngă ceva parale, și o să vie în sat... o să vie în sat... ei 'da, în sat ia el, acolo unde copilărise, cu gârla natală și cu „soarele care albea bătătura”, când deodată aude un bubuit, ca de tunet, așa cum se aude cînd se adună morii, apoi unul, două, trei, patru alte bubuituri la intervale regulate... în clipa următoare o lovitură puternică peste picior îl face să sară în sus și un corp greu se așează lîngă el și îl împinge în același timp mai încolo. Un rîs gros: „Ce faci cutare, adoruiși?”. Băiatul mormăie ceva și reoade în toropeală. Nu trece multă vreme și din nou ușa se deschide și se închide cu aceeași bubuitură, alți pași se aud pe podea în același fel și un alt muncitor înfrigerat se apropie de banca lungă din fața sobei. Muncitorul pune o mîna pe umărul băiatului, cealaltă pe umărul celuiilalt, desface trupurile alăturate și se bagă între ele grohăind mulțumit. „Frig, zice noul venit, nii-a înghețat... de frig” (și pacientul a spus numele popular al organului procreativ). Tăcere și după cîtva timp ușa cabanei se deschide din nou și un alt înfrigerat se apropie de bancă. Acest al treilea pune o mîna pe umărul celui de al doilea, cealaltă pe umărul băiatului, desface trupurile și se vîră între ele 'grohăind ca și cel dinții. Figura aceasta se repetă pînă cînd eroul nostru se trezește deodată că a ajuns *la capătul băncii*. Nu și-ar fi dat seama de asta dacă n-ar fi simțit că frigul îi dă, așa, „niște fiori”. Era bine în dreptul sobei, unde se așezase la început și ce frig era acum. îi era așa de frig încît a început să dîrdîie. „Ești friguros din fire?” l-am întrebat. Nu era. „Atunci de ce dîrdîiai așa?” l-am întrebat din nou. „De ce tremurai așa? l-am întrebat cu blîndețe dar și imperios, spune băiatule! Erai nemîneat?”. Nu-mi răspunse. I se întepenise fața și se făcuse galben. Am tăcut lîngă el aproape un minut, atent, așteptând să pot repeta întrebarea. „Acum trebuie să vorbești, i-aun poruncit, și să-rai spui de ce tremurai pe bancă?” S-a făcut crunt la față și a pronunțat următoarele cuvinte: „De ce p... mă-sii să ană dea ei pe mine la o parte de pe bancă?”

Medicul se opri cîteva clipe, reflectînd ou privirea răsucită într-o parte, apoi reluă :

— Despre ce era vorba? El nu s-ar fi așezat ca un nesimțit pe bancă împingîndu-l cu o lovitură peste picior pe un altul ca să-i ia locul cel mai din fața sobei. Descoperise deci că ceilalți nu se purtau cu el cum se purta el cu ei. El n-ar fi făcut ce-au făcut ei, el era atent și sensibil cu ei, el îi iubea, el mu (trăia împins de un egoism inconștient,

într-un cuvint el credea că ceilalți l-au împins *la capătul băncii* din răutate, el nu știa că în afară de inocența lui se manifestă în mod firesc o energie a personalității umane oare ridică tensiunea vieții la un grad pe care trebuie să-l atingem indiferent dacă -aista ne convine sau nu. Trebuie să stea pe bancă în fața sobei cel care e mai friguros, iar la capătul băncii cel care suferă mai puțin de frig : e adevărat. Dar cine poate să știe mai bine că tu ești friguros, decât tu însuși ? Trebuie deci să te faci cunoscut, să faci în așa fel încît să amintești celorlalți cine ești tu, și care e locul tău adevărat printre ei, și că o dată acest lucru făcut ei au datoria să fie atenți și drești, iar dacă unii nu vor, să te impui, să nu te dai bătut, să nu cedezi. Nu trebuie însă în nici un caz să-ți pierzi încrederea. Așa i-am spus, și după tratament a plecat de la mine vindecat și au trecut de atunci trei ani. Am primit de la el o scrisoare : îmi scrie că s-a însurat și anume nu cu o fată de la el din sat, ci cu una de acolo de prin partea locului și că nu se va raia înapoi la țară, că îi place mult acolo unde e. Iată cum fortificarea sentimentului de încredere a sporit puterea de adaptare. Puterea de adaptare sporește însă și sentimentul libertății. Și mai sînt și alte consecințe ! Iată de ce nu trebuie să expuneți prea mult încrederea în relațiile și conflictele obișnuite, ci numai atunci cînd și numai după ce alte sentimente au fost puse în joc.

— Așa faceți dumneavoastră înșivă ? întrebă Vale.

Doctorul Sîrbu nu răspunse. încetul cu încetul înfățișarea sa se schimbă, se posomorî și nu zise nimic multă vreme.

— Da, spuse el în cele din urmă, așa fac. Și nu cred că poartă cinov ? să-mi ghicească în palmă.

VI

În odaie se făcuse întuneric. Doctorul se ridică și învîrti comutatorul, apoi dispăru pe ușa cea mică pe care de astă dată o lăsă deschisă și Vale îl auzi undeva în fund dialogînd cu mama lui. Era gata masa. Musafirul fu poftit acolo înăuntru, într-o sufragerie mică, fără ferestre, și tinerii se așezară la masă.

— Noi am și luat masa, se scuză mama doctorului în timp ce îi servea.

Îi spuse fiului că tata iar și-a pus termometrul și că e foarte necăjit că nare temperatură. Fiul nu zise nimic iar mama continuă să dea amănunte despre peripețiile ipohondriei de care suferea tatăl.

Cei doi rămaseră apoi singuri și mîncară în tăcere. La sfîrșit, mama reveni și întrebă dacă doreau iarăși cafele. Da, doreau, și riteva minute după aceea se aflau iarăși în odaie, la locurile lor, cu cafele și din nou ca și la început, doctorul Sîrbu își aprinse o țigară. Musafirul ceru și el una.

— Doctore, e prea complicat ceea ce propui pentru a feri încrederea de lovituri, zise Vale. Eu am primit o astfel de lovitură la care faci dumneata aluzie, una dintre acelea care nu se uită, dar n-am simțit și nu simt nici acum nevoia unei prudențe în plus. Am fost tenlat. dar ara respins tentația fiindcă am avut sentimentul că m-aș automutila, așa cum fac soldații lași ca să scape de război. Din asta să nu înțelegi că aș fi amator de gesturi eroice fără finalitate, dar atins de primele melc dureri oa și de primele bucurii, mi-am dat seama că firea omului este prin na-

tura ei complicată și că asta nu e totdeauna expresia perfecțiunii ei, iar un succes față 'de noi înșine ar fi un succes *antilabirintic*, împotriva labirintului, dacă vrei să vin și eu în discuție cu o noțiune care-mi place, pe oare am găsit-o în niște povestiri. Nu in-au atras nici o dată peșterile, n-aș intra în ele nici dacă ar fi vorba să caut comoara lui Sindbad marinarul. De aceea nici în relațiile mele nu ană pot lipi de oameni labirintici, oameni cu care oricum te-ai purta 'nici o dată nu iese nimic bun. Să-ți dau o mostră. Vine la mine un astfel de om ca să-mi ceară un sfat, un coleg mai în vârstă, mai precis unul din șefii mei apropiați. Mai întâi faptul că mi se cere mie un sfat, cind eu știu foarte puține despre viață, de către un om care în mod evident trebuie să știe mult mai multe. îmi trezește neîncrederea; deci din prima clipă un sentiment neplăcut. Pe urmă îmi spune că în decurs de cîțiva ani a sirius o anumită sumă echivalentă cu prețuri unei iiledorme pentru un apartament central, visul lui și al familiei lui, al doilea sentiment neplăcut, fiindcă mi-am dat seama că o dată acest vis împlinit omul și familia lui n-ar mai fi avut la ce visa și asta îmi dădea o senzație de sufocare; de aici înainte fiecare etapă a aventurii lui îmi stînea atâtea sentimente neplăcute încît enumerarea lor mi-ar cere un efort de memorie obositor și de altfel inutil. Strângerea acestei sume s-a făcut cu privațiuni și cu vânzări de obiecte de preț, amintiri de familie, înjumălățirea argintăriei de douăzeciși patru de persoane, — zestrea soției, — și a veselei Limoges, achiziție comună a celor doi soți. Însfirșit au intrat în tratative cu un intermediar, care le arată imediat un apartament central și soții, fascinați, sânt gata să încheie târgul, filodoima urmînd să fie achitată contra repartiției legale a spațiului locativ de care avea să se ocupe bineînțeles, intermediarul. Ușurința cu care intermediarul și cel care ceda apartamentul aveau să câștige o sumă atît de mare îl scoate înisă din sărite pe omul nostru și începe să reflecteze cum s-ar putea să pună mîna pe apartament fără să plătească filodorma. Fapt e că iritarea și indignarea lui cresc. Adică cum, îmi spunea el la ureche — nu știu de ce îmi vorbea la ureche, se dădea într-o parte și îmi vorbea aproape de urechea stingă — adică cum, eu, inginer, om al muncii, intelectual care îmi pun cunoștințele și experiența în slujba construirii socialismului, să plătesc salariul meu pe un an filodormă unor porci de speculanți? Asta e revoltător! S-a dus la miliție și a tatonat terenul: pot fi prinși niște indivizi care iau filodorma — și în ce fel? Pot, tovarășe, zice maiorul de miliție, foarte simplu, noi vă dăm dumneavoastră bani numerotați și dumneavoastră îi achitați indivizilor la momentul potrivit; rostul ne privește pe noi. Mda! Mulțumesc, tovarășe, zice inginerul, în momentul cînd lucrurile vor ajunge până acolo o să vă anunț. Pofțiți! zice maiorul și inginerul pleacă. Și acum vine istoria: ce să facă? Dacă îi bagă pe-ăia la apă, iau cincisprezece ani — așa îi spusese maiorul — ceea ce, după părerea lui era cam mult, mai ales că ei au vrut să-i facă un bine, să-i dea un apartament așa cum și-a dorit. Dacă nu-i bagă la apă, înseamnă să le dea filodorma și cum să le dea el atîția bani? Si pe urmă mai e o chestie: crezuse că apartamentul îi va reveni, însă repartiția obținută de acei indivizi se anula de la sine, devenind ilegală, trebuia să aștepte să obțină printr-o cerere obișnuită, și motivată, ceea ce ar fi dus la concluzia, la anchetă, că avea nevoie de un apartament nu pentru că al său nu era bun, ci pentru că vroia unul central și mai luxos și nu i-ar fi fost acordat decît 'după ce ar fi fost satisfăcute cererile celor care nu aveau deloc unde locui. Și încă

ceva : el nu-si spusese numele la miliție, dar mai era posibilă, totuși, tranzația, în cazul cînd s-ar hotărî să plătească filodorma dar fără să-i bage pe ăia la apă ? Dacă intra și el la apă ? în sfârșit, «e să facă, ce sfat îi dau ?

Vale avea o intonație care exprima o atît de naivă indignare încît doctorul Sirbu izbucni în hohote, se ridică de pe pat și îl bătu pe spinare, aproape îl îmbrățișa. Se întoarse la locul său și continuă să ridă cu gura mare.

— Și? întrebă el. Ce sfat i-ai dat? Și izbucni iar în rîs fiindcă după expresia celuiilalt se vedea cît de colo că nu i-a dat nici un sfat și că probabil i-a spus ceva neplăcut sau în orice caz i-a întors spatele. Și nici măcar n-ai fost curios să afli ce a făcut după asta omul? continuă el.

Vale dădu din umeri cu nepăsare și continuă :

— Eu sînt acuma preocupat de familia noastră, aș vrea să-i ajut pe tata și mi se pare respingător **ca** pentru bruma de sprijin pe care i l-aș putea da să-mi stîlcesc firea, adică sâ mă întreb : ce fel de om e doctorul Sirbu ; de unde deține el informațiile ; dar cel de la care l-e-a aflat de la cine le deține; ce-a căutat toemai eri la soră-mea doctorul Sirbu tocmai cînd eram eu acolo ? Nu cumva a venit special pentru asta ? Și dacă e așa, nu cumva există un interes pe care cineva îl poartă familiei noastre în sensul că dorește **oa** relațiile dintre tata și fratele meu să se agraveze și mai mult? Și dacă presupunerea aceasta e exactă, nu e oare verosimil să urc în sus pe albia evenimentelor și să fac legătura între toate acestea și cauzele directe ale retragerii tatălui meu din activitatea sindicală? Dacă m-aș **Vîrî** într-o asemenea plasă de suspiciuni și presupuneri, intenția mea de a-l sprijini, bună inițial, ar devia, **ar** schimba ceva în mine și ar spori confuzia oare există în viața noastră pricinuind cu mult mai mult rău decît dacă aș acționa direct **și în** necunoștință de cauză. Asta poate să ți se pară izbitor, ca și cum aș sfătui pe cineva să navigheze cu seninătate pe o apa presărată cu vârfuri nevăzute, fatale, **de** stînci. Eu am însă sentimentul că viața nu e dușmanul meu și am încredere deplină în acest -sentiment. N-am nici o poftă să-l înlocuiesc cu altul.

— îmi place cum te aperi, zise doctorul Sirbu. Sînt convins că greșești, dar argumentele dumnitale sînt ale unui om pe care îl interesează mai puțin dacă sistemul său de gîndin- e vulnerabil pe planul ideilor, oît faptul ca el să fie invulnerabil în felul cum îl aplică. Asta (îmi amintește ca ești foarte tînăr și te-aș admira dacă n-aș fi și eu doar la un lat de palmă mai încolo de aceiași tinerețe. Ne desparte un lat de palmă. Eu zic : am treizeci de ani. Dumneata zici: nu există vîrstă. Eu sînt atent **Cînd** bag mima în buzunar, deși știu și abia îmi pot stăpîni bucuria că sînt atît de bogat. Dumneata însă nu ești atent, risipești, nu aduni și nu scazi nimic, fără să știi că undeva în ființa dumitale lăuntrică, se aduna și se scade tot ceea ce faci. Îți doresc să nu iei niciodată cunoștință de această lege, iar dacă iei, **să se** întîmple la timp.

— La dumneata s-a întîmplat la timp?

— Da.

— Doctore, reluă Vale ou o nouă însuflețire, dumneata îl cunoști bine pe cumnatul meu? Ce părere ai despre el? Sper că ai acum suficientă poftă să-mi dai un răspuns meritat, exact pe măsura întrebării mele imprudente ?

— N-ar fi trebuit să mă întreb pe mine, fiindcă eu am să-ți spun. zise doctorul Sirbu și în clipa aceea avu un zâmbet rece. Eu nu am rețineri față de cei ce vor să afle adevărul. Cunosco o femeie care a dat acest

răspuns soțului ei care vroia să știe dacă ea îl înșeală. „Nu mă întreba, că spun!” a zis ea. încît poți să îi bucuos că în această .privință ne potrivim, nu te voi menaja, dacă asta ți-e dorința. Mai ai timp să te răzgîndești.

Vale se posomori. Ridică spre gazda sa o privire îngrijorată. Doctorul Sîrbu ocoli această privire și se posomori el însuși.

— La urma urmei nici nu prea interesează părerea mea, continuă el. Dacă am ghicit bine, te interesează mai mult ceea ce știu decît ceea ce cred. Am să-ți spun ceea ce știu, dar cu o condiție să nu povestești *nici o dată* nimănui ceea ce am să-ți spun și cu atît mai vîrtos sorii durnitale. În primul rînd, trebuie să afli că am fost prieteni buni și că în prezent nu mai sintem, iar el nu știe că nu mai sintem. Mai precis, el nu mi-a fost niciodată cu adevărat prieten iar eu am încetat să-i mai fiu și el nu știe cu certitudine inimic precis despre răsturnarea care s-a petrecut în sentimentele mele față de el. Mai precis, din pricină că am ținut atît de mult la el mai țin încă și acum și de aceea operez cu toate mijloacele de care sînt în stare pentru a suprima ultimele sentimente... înțelegi ce spun? De pildă, noi vorbim ioarte rar împreună, dar cînd trece prea mult timp fără să-l văd, mă simt împins de o curiozitate mai puternică decît voința mea să-l caui și să stau de vorbă cu el. Nu l-am mai văzut de vreo două lumi, nici pe la spital nu mai dă — nu știu de ce — și de aceea am trecut ieri pe l.i el să-l văd. Faptul că eram în aceiaș timp informat de felul cum a petrecut fratele durnitale de lăsata secului era o simplă întîmplare. Poate că voiam să ajung să-ți povestesc eu însumi ceea ce văd că te interesează și pe dumneata? Pentru mine în orice caz e mai ușor, pentru dumneata poate mai delicat...

— Doctore, dar dumneata nu le crezi infailibil? exclamă Vale.

— Dacă în noi doi n-ar stăruî îndoiala, n-am fi alunecat în destăinuiri. Bine înțeles că nu mă cred infailibil... Cine poate să fie pe deplin conștient de ceea ce investeste într-o prietenie? Zarurile se aruncă adesea fără știrea noastră și ne pomenim că un prieten, sau o femeie dețin, furate sau primite cadou, iluzii pe care ne credeam stăpâni. Dar despre asta nu voi vorbi. Ceea ce poate să prezinte interes pentru dumneata este o anumită criză prin oare au trecut relațiile mele cu doctorul Munteanu, criză care s-a petrecut sau care a început acum vreo trei ani. Am să încep printr-o digresiune și am să încerc să luminez exact zonele din care să înțelegi ceea ce te interesează.

Lucram ca și acum la Spitalul de boli nervoase, împreună cu doctorul Munteanu. Niciodată, în relațiile noastre nu ini-am dat seama că în pregătirea sa științifică ar fi intervenit vreo schimbare esențială. Cu toate acestea curînd el ajunsese isă fie considerat unui dintre cei mai de viitor medici neurologi. Trebuie să știi că nu e deloc ușor să te remarci în medicină și că între altele o ucenicie sub pulpana unui mare specialist este aproape inevitabilă. Cît trebuie să țină această ucenicie, cînd încetează de a mai fi ucenicie și cînd se transformă în contrariul ei, și mai ales ce i se poate întîmpla unuia oare nu are șansa sau poate nu vrea să fie sub pulpana cuiva, asta e altă chestiune, o să vorbim despre ea altă dată, poate. Destul că doctorul Munteanu se afla departe de toate acestea și profesorul meu, cînd se referea la el o făcea ca și cînd doctorul Munteanu ar fi fost de o generație cu el. Eu lucrez de aproape doi ani la un studiu și progresul e foarte lent și din ce în ce mai mult sînt nevoit să mă restrîng și să mă

limitez de la alte activități. Trebuie să-ți spun însă că acest lucru care pare atât de firesc la prima vedere — adică să te dedici problemei pe care vrei s-o studiezi — în realitate nu e deloc atât de firesc, fiindcă nunem nu e obligat să fie convins că dumneata nu mai vii la ședință dm pncwia că ești ocupat. Ocupat? Dumneata crezi că noi nu sîntem? Crezi că noi n-am ști ce să facem cu timpul liber? Doctorul Munteanu are o activitate științifică mai serioasă decît a dumitale și ou toate acestea vine la toate ședințele și nu refuză nici o sarcină.

Așa părea să fie! Cei vechi spun că invidia medicilor e cea mai mare. într-adevăr ană simțeam ros de acest sentiment infernal cînd vedeam cum prietenul meu trece pe coridoare însuita savanților, radios și elegant, cu un zâmbet fin încdtulgurii, cum îmi pune mîna pe umeri, îmi spune că i-a fost dor de anklet că chiar aseară se gîndea la mine și că „trebuie să ne vedem

îmi dădeam totuși seama că doctorul Munteanu nu s-a schimbat deloc față ele mine, că numai perspectiva anca asupra lui s-a schimbat. Aș fi vrut să'fiu și eu ca el, să lucrez ca și el la Academie și la încă un spital, sa fiu invitat la conferințele internaționale de psihiatrie care ană interesau cum nimeni mu putea -să-și imagineze, să nu se atingă nimeni de mine, și cine ar avea chef s-o facă, să se teamă. în cele din urmă, îndrjit, am învins acest sentiment. „Nu putem fi cum nu sîntem, ini-am zis. E dezgustător!”. M-am considerat propriul meu pacient și mi-am prescris un tra-

Am raționat astfel în ceea ce privește primul punct: eu sînt membru de partid și am obligația -să execut sarcinile de partid care mi se încredințează. În același timp, pe plan profesional, sarcina onea este aceea de a face ca profesiunea de psihiatru și psihiatria rominească să oiștige neapărat niște descoperiri și procedee noi de tratament, în afară de munca mea zilnică la patul bolnavului, pentru care statul îmi plătea un salariu. Dar oare «tie cineva că am luat-o pe acest drum, în afară de profesor care mă cunoaște din primul an de facultate și al cărui sprijin nu-mi mai era suficient? Nimeni.

Pe scurt, m-am îmbrăcat frumos, m-am bărbierit, mi-ami legat -strâns nodul la cravată și am cerut o audiență la un tovarăș însărcinat cu problemele noastre medicale. Am socotit că am nevoie de un ceas ca să-îni expun programul meu pe zece ani. „Un ceas, mi-am zis, un ceas întreg... Dacă va fi mai puțin de un ceas chestiunea mea va fi incomplet -sau rău înțeleasă și voi eșua!”. înainte de a intra mi-am luat pulsul, imma îmi bătea cu o sută douăzeci pe minut. Mi-au trebuit, în fața acelu tovarăș, minute întregi ca să pot să-mi reglez respirația și să găsesc exact tonul potrivit ou ideile care mă obsedau. Acel tovarăș era un om de care depindeau tocmai chestiuni de acest gen, dintr-un condei el putea să-mi pună la îndemână mijloace mari; tocmai pentru asta era el investit cu puterea de care dispunea, să deschidă asemenea orizonturi tuturor celor care doreau să studieze. Dar totul depindea .numai .de mime și eu am înțeles poate cu prea multă neliniște că totul -depindea numai de mine. Am început -să vorbesc și la prima vedere lucrurile păreau foarte simple... „Desigur, bineînțeles spunea acel tovarăș foarte nedumerit că insist și dau atîtea amănunte. „Nu, mi-am zis, nu e atât de -sigur și nu -atît de bineînțeles" și am continuat....

Nu ceream nimic concret, nu ceream decît să fiu înțeles, să nu fiu greșit judecat, să *se știe ce fac* și nimic altceva... Vă spun că nu mi s-a uitîmplat niciodată sâ -am o emoție atât de profundă și de un gen atât de

special, de neuitat, ca în ziua cînd la o săptămână mai târziu, la prima ședință a organizației, la o critică obișnuită și nedreaptă cu care mă tortura întruna un anume doctor, o nulitate, s-a ridicat din birou un alt doctor, un om pe care nu-l cunoșteam decît din vedere și a spus cîteva fraze în apărarea mea, 'menționînd cu severitate că „doctorul Sirbu are sarcini importante de îndeplinit și consider indecentă și răuvoitoare critica adusă”. \l-a năpădit sudoarea de sus pînă jos.

Izbutisem !

Apoi tovarășul 'acela important la care fusesem în audiență m-a chemat la el și mi-a cerut să-i spun ce greutăți întîmpin și ce nevoi ara. I-am spus. „Aveți o locuință bună ?” m-a întrebat el la sfârșit- N-aveam. „Să vedem ce se poate face”, mi-a spus acest tovarăș.

S-a făcut totul, locuința a venit peste un an, iar ceva mai tîrziu am fost trimis într-o călătorie de studii în U.R.S.S.

CAPITOLUL VII

A urmat o scurtă perioadă în care și prietenia mea cu **doctorul** Munteanu a fost mai clară. într-o zi i-am adus la cunoștință că trebuie neapărat isă-l văd fiindcă vreau să-i spun ceva **important**. „Bine, zice el, hai să ne vedem, dar cînd?”. „Măine după-inasă, vino la mine”. „Imposibil, zice el, la ora șase 'trebuie să fiu la Academie. Nu, mîine nu pot, dar poimîine mă fac liber toată după-amiaza și ne vedem să facem o șuetă lungă”. „Bine, am convenit, 'fie și poimîine”, și în clipa aceia am hotărît ca în cazul cînd va **face** ca alte dați și mă va. anunța la telefon că nu poate Veni să rup pentru totdeauna relațiile cu el. Trebuie să-ți spun că eram prieteni, din primul an de facultate și că în general în această prietenie n-au lipsii nici gelozia, nici exagerările și nici exaltările, care fac atât de bine în perioada aceia, cînd ne hrănim numai cu visuri. Ne vedeam așa, cam o dată pe săptămână. El se supăra că sînt atât de timorat, îmi dădea **sfaturi** și se închidea în sine cînd în săptămîna următoare îi **mărturiseam** că n-am putut să le urmez... „Ești un **fleț**, cum poți să fii atît de fleț”, îmi spunea. (N-am înțeles niciodată ce înseamnă acest cuvînt).

• Din cînd în cînd mă îndemna : „**dă-i** drumul la studiul tău, ce faci cu studiul tău, **dă-i** drumul, îl. pritocești prea mult, prea mult întîrzi...”.

Nu înțelegeam aceste îndemnuri, iar cînd într-o zi mi-a spus cu un aer foarte îngrijorat pentru mine că colegul meu D. pregătește o comunicare la Academic aim început să rîd. „Râzi tu, dar habar n-ai ce pun aștia la cale. Am vorbit despre studiul tău cu profesorul Nicoliees'cu, am aranjat să ți-l publice imediat. Dă-i drumul mai repede, pierzi prea mult timp. Și trebuie să vorbești și tu cu profesorul, **du-te** într-o zi la el, du-te chiar mîine”. Nu înțelegeam de ce să mă duc la el, cu ce chestiune și în **ce scop** să-l deranjez. „Fă cum spun eu, zice, du-te și cere-i o audiență, spune-i cine ești”. „Bine, mă duc, dar pentru ce?”. „Așa, fă cum fac eu, eu așa am. făcut și a fost foarte bine”, mi-a răspuns el.

Trebuie să mărturisesc că m-am frămîntat zile întregi **cu** problemele acestea. Devenit **medic, -prietenul jpeu** se schimbbase. N-am putut niciodată să bănuiesc că, poate să existe o deosebire atît de mare între studentul din facultate și medicul de mai tîrziu. Era pentru mine o adevărată enigmă. „Sârbule, îmi spume ,el într-o zi, **se •pregătește** o ședință **importantă**, ce-i facem dragă ?”. „în cesens ?”. „Ce-i facem eu tine? E o ședință extraordinară, cu

cineva de la capitală,' acum e acum !". Și îmi relatează o istorie cu președintele sindicatului, că stat anumiți inși care vor să4 schimbe, i-au făcut acestui președinte, care e medic de laborator, următoarea figură, iau trimis la analiză în loc de urină, ceai de mușețel și că acest medic a analizat ceaiul de mușețel și a pus diagnosticul de diabet, a aflat toată lumea și Se ride peste tot și că au vrut să-l compromită ca să-l schimbe. „Acest președinte de sindicat a reușit într-adevăr să-și atragă antipatia tuturor, foarte bine că va fi schimbat", d-am răspuns. „Da, dar nu acuma, nu în ședința asta atât de importantă", a zis el. „Ba, dimpotrivă, zic, găsesc că e unicul prilej, fiindcă în nenumărate alte ședințe a fost criticat și n-ați vrut să-l schimbați, l-ați apărut și l-ați susținut". „Am greșit, o să-l schimbăm, dar nu acum". „Bine, înțeleg, dar tot nu pricep ce legătură am eu cu chestia asta! am zis. Nu cumva vrei să iau cuvântul și să-l apăr pe acest președinte?". „Ba da. tocmai asta trebuie să faci, fiindcă vor să dea și în tine". „Sînt două lucruri deosebite, i-am răspuns, o să mă apăr și nu înțeleg să mă apăr susținîndu-l pe președinte". „Nu pe președinte îl susții, ci biroul organizației de partid, care va fi atacat indirect". „înțeleg dificultatea în care se află biroul organizației, dar nu văd ieșirea, fiindcă mai mare prejudiciu o să suferiți susținîndu-l pe președinte decât recunoscînd că ați greșit". „Ai dreptate ,dar din păcate nu la nivelul ăsta se pun problemele acum — la noi e un moment greu, nu pot să-ți explic, e necesar ca președintele sindicatului să fie *apărat acum*. Imediat după ședință o să-i dăm ceea ce merită, dar e foarte important ca *tu să* iei cuvîntul și... ascultă-mă, nu e nevoie să-l aperi pe acest președinte, ci isă spui ceva despre biroul organizației. Mai vorbim noi, mai gîndește-te, nu-mi da răspunsul acum, nu te pripici, fă cum zic eu și ai să vezi că o să fie fin regulă".

Doctorul Sirbu se opri cîteva clipe.

— Nenumărate rebusuri de acest gen, continuă apoi cu un glas schimbat, o adevărată plasă, un adevărat păienjeniș care încetul cu încetul începuse să-mi domine gîndirea. Toate aceste enigme sfîrșeau ou același leit-motiv : „Aă cum zic eu, eu așa am făcut și a ieșit foarte bine". Am făcut cum a zis el și a ieșit foarte prost! M-am dus la profesorul Nicolicescu și m-am comportat ridicul, savantul m-a primit cu bunăvoință, dar n-a înțeles de loc ce vroiam de la ei, iar la ședința aceea importantă am stîrnit cea mai mare confuzie prin cuvîntul meu, și tovarășul acela de la capitală m-a făcut să roșesc. „Regret, a zis ei, că doctorul Sirbu, despre care am auzit că e un tovarăș cu atitudine hotărîtă, n-a adus nici o contribuție în chestiunile care s-au ridicat aici".

Faptul că președintele sindicatului a fost totuși înlocuit, faptul că biroul organizației, criticat fiind, n-a pățit nimic, faptul că nu m-a criticat nimeni cum îmi prezisese doctorul Munteanu precum și faptul că a doua zi el era foarte radios și că totul se rezolva fără urmările catastrofale pe care le prevedea el, m-au trezit parcă din năuceala, am scuturat din cap.

Continuam să ne vedem, el continua să mă sfătuiască, eu ziceam că așa o să fac și, bineînțeles, că nu mai făceam... Toate acestea se adunară ca o ceață între mine și el și începui să nu-l mai văd cu claritate.

Acum doi ani, pe la sfîrșitul primăverii, îl întîlnesc de cîteva ori însoțit de o femeie, o tînară doctoriță pe care nu o mai văzusem pînă atunci la neurologie și îl întreb cine e. Mi-a răspuns că a fost numită de vreo lună de zile în locul doctorului G., detașat la un spital nou. „E foarte drăguță", am zis. „Nu-i așa? a zis doctorul Munteanu. Vrei să-ți fac cu-

*

no-știință cu ea?". „Da", am răspuns. „Știi ce, propune el, îți fac cunoștința cu ea și o invităm diseară la masa la Athenee Palace". „Bine", am zis, și am făcut cunoștință cu această colegă.

Pata îmi plăcuse din prima clipa când o văzusem și mici eu nu-i eram total necunoscut. A fost încântată de invitație.

Seara venind, m-am îmbrăcat cu grijă și m-am dus la restaurant. La restaurant ea mi-a plăcut mai puțin, nu era potrivit îmbrăcată, venise într-o fustă plisată și avea ceva schimbat în expresie, n-am putut să-mi dau seama ce. Am fost serviți, și s-a produs un incident hazliu, primul, fiindcă ai să rezi că a urmat și al doilea. Ea a vrut parca să ajute chelnerul punând nuna pe farfurie. Și-a dat însă seama că nu e la ea acasă și și-a retras mișcarea dar a atins solnița și a vărsat-o. „Sarea înseamnă bogăție!" a zis doctorul Munteanu. „Ba înseamnă că o să mă cert cu mama când o să mă întorc acasă", a răspuns colega noastră. „Eu am altă teorie, a început doctorul Munteanu, cred că asta dovedește că persoana respectivă nu stă bine cu nivelul ideologic". „Eu an-am descurcat bine la marxism", a răspuns colega noastră naivă. „Nu în sensul acesta, a reluat doctorul Munteanu, îl cunoașteți pe doctorul Sch. ? Doctorul Sch. stă la masă în restaurant și vrea să-și aprindă o țigară. Scoate chibritul. Bățul se rupe și zboară în aer aprins, cade pe rochia unei femei de vizavi'. Doctorul Sch. se ridică să-l stingă și trage după el fața de masă cu tot ce e pe ea. Se întoarce să dreagă fața de masă și răstoarnă scaunul vecin...".

Colega noastră râdea. „Ce legătură are asta cu nivelul ideologic?" întreabă ea. „Doctorul Sch. nu înțelege deloc ce e marxismul, precizează prietenul meu. Când o să-l cunoașteți o să vă amuzați, n-are altă preocupare decât aceasta, ce e anarxiism-leninismul, ce înseamnă marxism-leninism, unde duce anarxiism-leninismul... E complet aiurit și când aude pe cineva vorbind, într-o conferința sau la o adunare, rămîne cu gura căscată".

Parcă descopeream abia atunci că prietenul meu are mult spirit, fapt curios, căci știam că e un om spiritual, dar nu știu de ce acest lucru mă surprindea în seara aceea. Chelnerul ne întrebese ce fel de vin dorim și doctorul Munteanu alesese vinul și îl comandase. „Doriți poate altceva?" am întrebat-o eu pe fată și atunci ea a tresărit, s-a uitat la mine și a zâmbit : „aș vrea să beau bere". Doctorul Munteanu cu un gest, -un fel de pocnitură, produsă de izbitura degetelor de podul palmei, a întors chelnerul înapoi și a comandat bere. Ni s-a adus berea și doctorul Munteanu a luat sticla din mâna chelnerului și a turnat în pahare.

Prima sticlă n-a ajuns să umple paharele, doctorul Munteanu a lual-o pe a doua pe care a lăsat-o apoi jumătate plină pe masă. Nu știu cum a făcut că retragîndu-și mîna, sticla i-a urmat gestul și s-a culcat pe masă gîlgîind. El a vrut is-o ridice și a vărsat paharul. M-am retras să nu-mi curgă berea pe pantaloni și am izbucnit în ris. „Stai foarte prost cu nivelul ideologic", am zis. Mă așteptam ca el să ridă de această remarcă. S-a făcut alb la față. Ridicînd paharul și sticla am observat că-i tremurau mîinile.

În ceea ce privește colega noastră, ea a apreciat și mai puțin remarca mea. Era totuși singurul mod -de a trece peste acest incident- N-am renunțat la starea mea de veselie și pînă la sfîrșit am continuat să glumesc pe socoteala -doctorului Munteanu și a teoriei lui. Zâmbea rece și cu cît observam că e mai afectat cu atît socoteam starea lui mai nejustificată și mă veseleam și mai tare. Făceam asta cu atît mad mult cu cît observam că

fetei îi displăceau vizibil glumele pe care le făceam și îmi spuneam că nu e rău că mă comport astfel: dacă **îi displăcea** profund această trăsătură a firii **mele**, cu atât mai bine, căci nu **vom** fi prieteni și eu nu mă voi îndrăgosti, de ea. (N-aș putea însă să afirm că eram convins că fetei îi displăce **chiar** atât de profund felul meu de a fi și bineînțeles că nici nu-mi trecea prin cap să retrag cât de puțin din sentimentele mele pentru ea), **îmi** spuneam că acum, după ce vom pleca, prietenul meu ne va zice la revedere și **eu** voi rămîne singur cu fata și o voi conduce acasă. „Pe drum, mă -gîndeam, îi voi explica fetei cât de lipsit de humor a fost doctorul Munteanu -ne-observînd renghiul pe oare firea ni-l joacă chiar în clipele cînd ne credem atât de **deosebiți și** de feriți de ceea ce povestim că li se întîmplă altora”.

Doctorul Munteanu a chemat chelnerul și a plătit fără să-mi arunce măcar o privire, avînd aerul că plătește fiindcă ignoră prezența mea, fapt care, în loc să mă supere, cum ar fi fost cazul, — cu atât mai mult cu cât în fond fata era invitata **mea** și el știa acest lucru — a continuat să mă înveselească. Ne-am ridicat și am ieșit.

Era o noapte cu un cer adînc și cu -stele multe, cum se întîmplă des în București. Colega noastră mergea între noi, și veselia mea trecuse, iar prietenul meu redevenise el vesel. Am mers de-a lungul Căii Victoriei. Atmosfera ide **Bărăgan** pe care cerul o aducea peste oraș, în ciuda clădirilor înalte și a luminății, m-a făcut tăcut și retras.

Am ajuns pînă la Cheiul Dimboviței, și eu m-am oprit. Fata stătea pe bulevardul Mărășești și îmi spuneam că -doctorul **Munteanu** ne-a condus destul. Acum își va lua la revedere și ne va lăsa singuri. Spiritul meu era foarte absorbit de prezența fetei și **eram** gata -să-i întind -doctorului Munteanu mîna, cînd el îmi atrage atenția -că nu se face s-o lăsăm pe colega noastră singură... „Bine înțeles că nu”, zic. „Atunci hai s-o conducem pînă acasă”, zice el. „Poate că are dreptate, m-am pomenit eu gîndind, nu e deloc elegant -să petrecem seara împreună și la un moment dat fata să rămîină numai **cu** mine. S-ar putea ca ea să se simtă stingherita”. Am condus-o împreună acasă.

VIII

Eu vroiam să mă **căsătoresc** și **cum** știam că nu mă înșel că fata îmi place, **vroiam** -s-o cunosc mai bine. Era o femeie **frumoasă și** îmi spuneam că frumusețea ei mă **Va** tulbura din ce în ce **mai** mult și că nu trebuie să -scap prilejul, **a**-cuni cînd mintea mea era încă limpede, **să**-i cunosc bine firea, să fac un -act de voință și **Să** evit **aruncarea** eu capul în gol în cazul în care aș fi surprins nepotriviri -prea mari între -mine și ea. Îmi spuneam că cea -mai **elementară** acțiune pe care trebuia s-o întreprind era verificarea intențiilor; vroia ea, ca și -mine, în acel -moment al vieții ei să se căsătorească? Dacă **ida**, **raționam eu, atunci** se va observa la ea, cum cred că **se** va observa la mine, aceeași așteptare, **.aceeași** meditație a -spiritului care contemplă **cu** bucurie -nedefinită lumea înconjurătoare și care caută să **întâlnească** **acea** privire care se destăinuiește fără cuvinte, **acele** gesturi revelatoare oare nu înșeală, -care au ecou profund, care tulbură -sufletul nostru, într-un cuvînt, i-am -dat tărcoale, ca să mă exprim mai puțin **înflorit**. Am trecut de olt-eva ori prin salonul unde luora ea și în -cele din urmă i-am sugerat **că** aș vrea s-o văd într-o -zi și dacă n-ar supăra-o propunerea mea,

să-i fac o vizită acasă. A mi adăugat că vizita mea «-ar produce duminica viitoare după-amiază. A acceptat roșind foarte tare, n-am înțeles de ce.

Pînă duminică mai erau cinci zile și în acest timp ara căutat: să n-o mai văd. Duminică dimineața telefonez pictorului Manea și îi spun că aș dori să îna însoțească într-o vizită. „Vrei -să-mi arăți vreo fată?” ni-a întrebant. „Da, zic, **curai** ai ghicit?“, „E în glasul tău o nesiguranță care în acest caz; e ușor de **interpretai**;“. „Nu te înșeli, i-am răspuns, dar e vorba de o iată care nu pare prea obișnuită ou ideia unei vizite acasă la ea. In doi responsabilitățile isc micșorează, în ori ce caz faptul e mai puțin frapant“. „Bine, zice, te Insopese“.

Am plecat, am ajuns la ea, am sunat. Ne-a deschis o femeie foarte jenată, mama ei, fapt care m-a surprins deoarece vizita mea, presupun, nu era neanunțată, n-avea de ce să adopte aerul acela stupefiat, jenat și pe undeva oam servil. „Vă rog să ne scuzați, a zis ea foarte confuză, fata unea a plecat, dar se întoarce, poftiți, îmi pare rău că trebuie să așteptați...“

Am intrat, colega mea locuia **cu** părinții într-un fel de mansardă ne-terminată, într-un fel de **pod...** Am trecut printre niște frînghii de rufe, printre niște lăzi, în timp ce mama colegei mele se scuza mereu. „Poftiți“, zice și ne deschide ușa. în fața 'noastră apare o odaie largă, confortabilă, cu un geam mare prin care se vede cerul. In **mijlocul** odăii o inasă **ou fotolii** și într-unui din fotolii un domn cu o revistă în anină. El ridică 'privirea și amîndoi ne privim cu albul ochilor lărgit. Era doctorul Munteanu. El se ridică, eu fac prezentările, miaima colegei noastre începe să **scuze** fata. Se retrage să ne trateze cu cafea și eu îi șoptesc pe neașteptate doctorului Munteanu : „Ce cauți tu aici, amice Proteus?“. „Ara să-ți spun mai pe urmă, aice. Are niște necazuri cu D., medicul primar, și m-a rugat să-i fac o vizită s-o sfătuiesc cum să se **descurce**“...

Nu trece mult și apare fata. S-a scuzat de absență, **ne-a** servit cu cafele... Mama ei vorbea necontentit.

Pictorul Manea tăcea și observa scena. „Doctorul Munteanu, îmi spuneam eu, avînd în vedere faptul că prezența mea (face inutilă pe a 'lui va mai sta puțin și se va retrage, apoi eu, eu pictorul Manea, vom ieși împreună eu fata și după cîtiva timp pictorul se va retrage și el, iar cu voi petrece toată seara cu colega mea“.

Timpul trecea însă, mama fetei isprăvise de povestit istoria familiei lor 'de funcționari și iată că mama nu mai revine tîn odaie și rămîmem toți trei cu fata. Doctorul Munteanu nu pleca. „Ce măgar! ani reflectat eu su-părat, iasă că-ți arăt cu ție miine la spital!“ Am propus să ieșim.

Am ieșit... In stradă ,dactorul Munteanu își apropie fața de urechea mea și îmi șoptește **amical** dar și **hotărît**: „INieule, ia-o tu puțin înainte cu prietenul tău că eu am ceva de vorbit **cu** fata asta“. N-am avut' nici o reacție, am luat-o înainte, pe chei, ou pictorul. La un moment dat mă uit în urmă. Fata îi vorbea doctorului Munteanu și părea îngrijorată de ceva. „Ce e cu prietenul ăsta al tău?“ îmi șoptește pictorul... „Are ea nu știu ce să-i spună“, răspund. „E foarte drăguță“, zice pictorul.

Da, dar nu mai terminau de vorbit, mergeau în urma noastră și timpul trecea. Am **observat cum** ei au devenit apoi tăcuți și intimi iar **tfata** avea o expresie ciudată de așteptare. Ne-au ajuns din urmă și au luat-o înainte, unul lângă altul ca și cînd eu și cu pictorul nici n-am fi existat. M-am apropiat de ei : „M-am plictisit de atîta plimbare ,am zis, e timpul să ne

luăm la revedere". Doctorul Munteanu tăcea. M-am uitat la fată să-mi dau seama dacă ne potriveam la intenții. Ea și-a ferit privirea și am înțeles că eram inoportun, că mă vîrfsem într-o istorie foarte imputită. Nu eram însă deloc proist dispus.

„Verificarea intențiilor s-a soldat cu un eșec, am gîndit. Ii place doctorul Munteanu, între mine și el l-a ales pe el". Am devenit deodată vesel, le-am spus la revedere și ara plecat.

„Ce e cu prietenul ăsta al tău?" mă întreabă pictorul. „Nu știu", zic. „De ce te-ai lăsat?! îmi spune el. Nu vezi că s-a băgat pe fir?". „Ba da, vîd, zic, dar mi-a făcut un serviciu, fiindcă fata l-a plăcut pe el și dacă el nu s-ar fi băgat pe fir eu n-aș fi știut că nu sînt eu cel preferat"- „Asta n-ai de unde s-o știi, mi-a răspuns pictorul, trebuie să-mi povestești cum s-au întîmplat lucrurile, cum a decurs cunoștința cu fata, fiindcă nu-mi dau seama dacă ai chiar așa motive să te bucuri. Impresia mea e că dimpotrivă ți-a dat un picior în spate și tu dai vina pe fată".

Dacă oamenii ar fi lăsați în pace cu impresiile lor prime! Dar au totdeauna grijă alții să te pună la curent cu implicațiile actelor tale, de a căror gravitate puțin îți pasă. Cînd eram adolescent primeam picioare în spate fără să mă sinchiesc, acum asemenea întîmplare ar aduce în conștiință o arsură care nu s-ar vindeca decît printr-un duel. Dar cum duelul e oprit de lege, lupta se dă pe terenul invizibil al conștiinței, unde adversarul poate fi ucis tot atît de bine transformîndu-l într-un cadavru viu; îl poți ucide interior, deși după aceea el continuă să mai mănînce și să se mai plimbe; nu va mai fi însă decît un intestin ambulat.

Mergeam pe Calea Victoriei, foarte animată la ora aceea, și așa am ajuns la Capsa. La Capsa ani intrat înăuntru, am cerut cafele și i-am povestit cum s-au petrecut lucrurile. Observam cum pictorul ascultă din ce în ce mai puțin atent, ca unul care și-a format deja părerea și îi este prea deajuns, nici nu vrea să mai mă asculte. „Nu cred că e bine pentru tine să ai un altfel de prieten", a zis el. „De ce? <Qe găsești reprobabil la el? După cît se pare s-a îndrăgostit de fată și are asupra mea avantajul și dreptul celui care e îndrăgostit, eu nu sînt îndrăgostit". „Dacă n-aș fi atît de sigur de ceea ce spun, nu mi-aș permite să-ți bag pile contra celui mai bun prieten al tău, mi-a răspuns pictorul. Sînt absolut sigur că întreaga comportare a amicului tău e premeditată". „Premeditată?! Nu înțeleg!" „Poate că ești un bun psihiatru, a zis el, dar ești un slab psiholog, am să-ți explic îndată punctul meu de vedere".

Am cerut din nou cafele și pictorul a făcut următoarea ipoteză: „în primul rînd, a zis el, amicul tău, doctorul Munteanu, urmărește ceva în ce te privește. Fata nu-l interesează decît în acest scop obscur care mie îmi scapă fiindcă nu cunosc bine istoria prieteniei voastre. în al doilea rînd știe că tu ții la el și îți întretine ou dibăcie sentimentele. în al treilea rînd, iată adevăratul sens al istoriei cu fata: intenția lui de a se băga pe fir s-a născut chiar în clipa cînd tu ai avut naivitatea să-i spui că fata îți place. El te cunoaște foarte bine și și-a dat seama numaidecât că vrei să te căsătorești, te-a lăsat să crezi că pe el nu-l interesează fata, pentru ca tu să te prinzi oît mai mult și să apari cît mai descoperit în duelul care va urma. între timp el a zăpăcit-o pe fată în așa fel încît a îndepărtat-o de tine, și iată-l prin urmare în vizită la ea tocmai în ziua cînd tu însuși vroiai să-i faci o vizită! Sînt absolut sigur că a folosit în această istorie cererea

în căsătorie, fiindcă tu însuși vroiai s-o ceri în căsătorie și el și-a dat seama că nu putea izbuti s-o cucerească pe fată decât folosind aceeași armă. De aceea eu ți-am zis pe drum că nu trebuie să te lași, fiindcă el, îndată ce va vedea că te dai bătut și părăsești terenul, după ce va trăi un timp cu fata, o va părăsi fără nici un scrupul. Gîndește-te, a continuat pictorul, că tot ce îmi-ai povestit, încordarea lui la masă când a vărsat sticla de bere, cînd a observat că ea ți-a zămbit, faptul că nu te-a lăsat singur eu ea cum era și normai — era foarte normal să se retragă, era chiar obligatoriu, întreaga lui comportare după ce am sosit noi, minciuna că fata l-ar fi invitat din pricina unor așa-zi-se necaizuri... Pe scurt, întreab-o mâine la spital pe fată dacă doctorul Munteanu n-a cerut-o în căsătorie și o să te convingi că ipoteza mea e un adevăr".

Am plecat acasă, turburat. Cînd intru pe ușă, pe cine găsesc așteptîndu-niă aïoi în fotoliul acela? Pe doctorul Munteanu. „Nicule, zice, uite despre ce e vorba, am impresia că m-am purtat cu tine într-oîn fel inadmisibil, am lăsat-o imediat pe fată și am venit la tine să mă explic". „Explicație", am răspuns. „Dragă, tu ai să crezi că m-am băgat pe fir, dar îți dau cuvîntui meu de onoare că ea m-a rugat să trec pe la ea duminica asta, că are necazuri mari în familie și ar vrea s-o ajut. Asta e tot și nimic altceva". „Bine, îi zic, dar tu știai de ce am venit eu la ea în vizită -fi cu toate că știai, ai rămas "... „Ea m-a rugat să nu plec, oînd mergeam pe drum".

Am fost ispitit să intru în explicații mai adânci, de ce, de pildă, n-a plecat îndată ce am apărut eu acasă la iată, dar deodată am avut bănuiala că doctorul Munteanu nu e satisfăcut de succes, că încearcă acum să șteargă totul pentru ca eu să mă prind din nou în laț și să-mi dea apoi o lovitură bine calculată și mai puternică. „Bine, am răspuns, te cred, JIU m-am supărat cătuși de puțin, s-o lăsăm moartă".

Totuși n-a vrut să plece, mi-a vorbit îndelung despre aceeași temă, cu explicații noi, relatîndumi o istorie a unui conflict între fată și părinți, că părinții o presează să se «mărite și isă-și facă un rost, mai ales mama, care la prima vedere pare atît de inofensivă, dar e o scorpie, își înșeală bărbatul și de aceea vrea să scape de fată care e o aliată a tatălui. Și n-ar fi nimic numai atît dair doatorul D. îi face fetei o curte asiduă și amenințătoare, etc. În timp ce îmi vorbea mă simțeam din oe în ce mai turburat, simțeam că omul acesta știe ceva esențial pe care nu vrea însă să mi-l transmită, orele treceau și el continua să stea și «să-mi vorbească. Numi mai aduc aminte ce-roî spunea, dar știu că la un moment dat am avut o senzație bizară de dedublare, eram doctorul Munteanu și 5i vorbeam așa cum îmi vorbea el mie, iar el asculta- în aceeași timp, gîndeam: iată-l pe doctorul Sârbu cum se prinde din nou, cum se naște dim nou în el speranța unei căsătorii cu fata aceea, oftă încredere are el în mine și cît de mult îl invidiez eu pentru speranța și încrederea lui... Dar el nu cunoaște nici oamenii, aici femeile și nici mu bănuiește cîte lovituri va primi diin partea lor! Eu țin la el și aş vrea să-mi rămână credincios toată viața, aş vrea să lucrez cu el și să fie aliatul în lupta pe care o am de dat.. El reprezintă o forță de care nu e conștient și eu am mare nevoie de el. Dar el este atît de puțin fonmat pentru luptă și a apucat pe un druim atît de insipid și lipsit de glorie î Nu-i voi lăsa să fie folosit de alții mai abili ca mine, îl voi lovi și îl voi chinui atît de tare încît pînă la urmă va deschide ochii și înțelegîndu-mă mă va urma... Mă va urma și va vedea deschiziîndu-se în fața oohi-

lor lui adevărată viață, va înțelege altfel femeia, altfel prietenia, speranța va avea altă înfățișare și altfel va bate inima lui când va fi fericit".

Am scuturat 'din cap, simțind că plutește deasupra mea o mare primăjdie și n-am mai avut nici o îndoială că pictorul Manea intuise un adevăr profund în ce privește subordonarea mea în prietenie. În clipa aceea, îndârjit, am rupt firul cel mai gros care mă lega de doctorul Munteanu. M-am uitat la ceas fără jenă și i-am spus că mă simt foarte obosit și că vreau să mă culc. S-a ridicat imediat și cu o înfățișare stranie mi-a declarat că nu vrea ca dintr-o neînțelegere să se strice o prietenie atât de veche și de trainică! Amintirea înfățișării lui de atunci m-a împiedicat isă-l detest vreodată.

IX

Ipoieza pictorului Manea avea o bază reală; am auzit după scurtă vreme spumindu-se că doctorul Munteanu se va căsători curând cu doctorița T. Eu nu am bătut deloc în retragere și am încercat din toate puterile să cuceresc fata. Rezultatul a fost că ea a cochetat puțin și mi-a acordat chiar o întâlnire — desigur la început, când nu trăia încă cu doctorul Munteanu — și la întâlnirea aceea ea ini-a declarat că doctorul Munteanu a cerut-© în căsătorie și 'dacă mi-a acordat această întâlnire a făcut-o pentru că se simțea vinovată față de mine și vrea să se explice.

„Când te-a cerut în căsătorie? am întrebat-o. înainte sau după ce te-am vizitat eu?”. „Înainte, a răspuns ea, dar eu trebuia să te anunț să nu mai vii să mă vizitezi”. „Doctorul Munteanu știa că-ți voi face o Vizită?” am întrebat-o. „Da”. „E adevărat că aveai sau ai necazuri în familie?” am mai întrebat-o. „Doctore Sirbu! a exclamat, mă tem că ți-am făcut un mare rău... ai fost atit de politicos și **prevenitor cu mine!** Mă tem că din pricina mea prietenia dintre dumneata și doctorul Munteanu... Da, aveam și eu necazuri în familie, dar asta nu înseamnă că eu trebuia să fiu atât de **neghioabă**, și să te pun într-o situație penibilă. Mi-amintesc și de **prietenul** dumatăle, pictorul...” „Ai o singură șansă să ieși bine din istoria asta, i-am răspuns eu. Să te îndrăgostești de mine și «a rupi imediat ou doctorul Munteanu”. Nu prea glumeam. M-am uitat însă atent la ea și raii-am dat seama neted că îi eram mai departe străin ca și Ha început. „Foarte bine. mi-am zis, iubește-l pe doctorul Munteanu, vei avea ceea **ce** îți place și ceea ce ți se cuvine!” Și am părăsit ideea de a o mai cuceri.

Ultima dată am vorbit cu ea după o adunare a noastră unde eu am făcut o comunicare. Mulți dintre 'bolnavii mei se plâneau de un gen de halucinații pe care nu reușeau să și ie explice și ocrotind am descoperit că majoritatea foloseau un anumit medicament. Prin deducții și analize de laborator am ajuns la concluzia că atropină din acest medicament, prost dozată sau prost titrată, dădea aceste stări de care se plâneau bolnavii și ani făcut o comunicare în acest sens. Colegii de ia alte servicii care avuseseră și ei cazuri de bolnavi care prezentau aceleași simptome m-au felicitat și **smi-au** mulțumit, eu excepția 'reprezentantului ministerului, care s-a socotii obligat să-mi atragă atenția că fac afirmații grave, care ar putea să seziseze procuratura, „Foarte bine, ar trebui într-adevăr ca procuratura să fie sesizată”, am răspuns eu liniștit. în ziua aceea, la ieșire mă aștepta doctorița T. și atunci am avut ou dînsa o ultimă explicație. Mi-a făcut un

compliment care avea cam **următorul** sens, că nu se cunoaște pe fața mea că sînt un cercetător, cu alte cuvinte nu par ceea ce sînt, **ceva** 'de acest gen.

„Mai bine să vorbim despre dumneata, i-am răspuns, ce mai faci? Ascultă, am întrebate, dacă în seara aceea cînd am ieșit împreună de la Athenee Palace, doctorul Munteanu și-ar fi luat la revedere de la noi și am fi rămas singuri, te-ai **mai** fi îndrăgostit totuși de el sau **m-ai fi** preferat?”.

„Te-aș fi preferat pe dumneata și m-aș ii îndrăgostit de el” a răspuns ea **cu** cobdțetărie, vrînd să mă lase să înțeleg că în prezent deși e îndrăgostita de el, m-ar prefera totuși pe mine.

„Ce dorești?” am întreb-o după cîtva timp de tăcere, foarte rece.

Nu mii-a răspuns. Se făcuse seara și mergeam pe jos, eram. obosit și vroiam să ajung mai repede acasă.

„Uite, i-am spus, sînt obosit și diseară am intenția să mai lucrez ceva. Îți spun la revedere”.

„La ce lucrezi?” m-a întreb în șoaptă fără a lua în seamă, dorința mea de a curma plimbarea.

„La ceva foarte neinteresant, i-am răspuns, și m-am oprit și am reoetat întrebarea : „Ai să-mi spui ce dorești de la mine?”.

„Da, a zis, să te împaci cu doctorul Munteanu”.

„Doctorul Munteanu mi-e prieten vechi și sîntem în cele <mai bune relații, i-am răspuns eu, **n-am** cum să mă împac fiindcă nici nu sînt certat”.

„Nu-i adevărat, a exclamat, ești gelos pe el și-d detești”.

„Miine dimineată cînd o să-l văd o să-l îmbrățișez ca să-ți fac plăcere”, i-am răspuns.

„Ba ești gelos și nu-l ierți că m-am îndrăgostit de el, e adevărul!”.

„Ba sînt foarte încântat, i-am răspuns, altfel mă îndrăgosteam eu de dumneata și aș fi fost nefericit”.

„E logic ceea ce spui, dar nu e adevărat”.

Atn tresărit. Avea în voce ceva alarmant, ca o presimțire. Poate că își dădea seama că actul întii și al doilea din mica ei piesă se jucaseră și vroia să evite desnodămîntul complicând intriga. Oboseala mi-a pierit și am continuat plimbarea.

„De ce te-ai grăbit să trăiești cu doctorul Munteanu?” am întreb-o în șoaptă.

S-a oprit pe loc și a protestat spunînd că **nu-i** adevărat. Acest protest uni-a confirmat că desnodămîntul se apropia încet și inexorabil de ea și ca inima ei nu mai era curată ca să fie puternică, așteptarea loviturii o neliniștea.

„Te-ai grăbit, **am** continuat. Ce nevoie aveai să te grăbești? Dacă nu te grăbeai aș fi putut să te ajut, am ținut mult la dumneata și mai țin și acum și aș vrea să te ajut dar nu mai am cum. îmi ceri să mă împac cu doctorul Munteanu și ai aerul că acest lucru îți va fi folos. Nu-ți va fi, și apoi să fim serioși : relațiile midie cu doctorul Munteanu nici nu te privesc”.

Tăcea, mergea cu capul în jos și din cînd în **Cînd** se împiedica de cîte ceva. Am luat-o de braț și ani continuat :

„Doctorul Munteanu mi-a fost foarte bun prieten și te asigur că n-am absolut nimic împotriva lui, 'dacă această asigurare poate să-ți fie de folos, în orice caz dumneata n-ai modificat chiar ou nimic natura relațiilor noastre, fii liniștită în privința asta”.

„Doctore Sîrbu, te ascult, a zis ea și ceva din ceea ce îmi spui mă scoate din sărite, iar altceva mă tulbură, îmi dau lacrimile. Nu înțeleg

nimic din ce-mi spui și apoi deodată înțeleg totul. Când sfat singură și mă gândesc uneori la dumneata, mă așez în pat și toi vine -să-mi mușc pumnii pînă la sînge pentru jignirea pe care ți-am adus-o, iar alteori cînd mă gîndesc cit de profund îl detești pe doctorul Munteanu fiindcă m-am îndrăgostit de el simt o satisfacție cumplită că ți-am fost smulsă de sub nais. Adineauri însă cînd te-am văzut că ești obosit și cînd mi-ai spus că vrei să te duci să lucrezi, am gîndit: „aș vrea să merg acasă la el”.

„Oare e sinceră? m-am întreat. Nu, nu e sinceră! Ea vrea acum să mă îndrăgostesc de ea, doctorul Munteanu să fie 'gelos și astfel ea să eîștigate mai niuilt teren. Intriga se complică prea mult”.

Dacă nu s-ar fi grăbit să trăiască cu doctorul Munteanu aș fi ajutat-o să scape de el, fără lovitura care avea să urineze, dar acum era prea târziu. Aveam, în clipa aceea, oarecare putere asupra ei și aim ezitat dacă s-o folosesc sau nu. „N-o voi folosi, am gîndit, e riscant, s-^ar putea să-i facrău”.

Ne-am mai plimbat puțin, apoi am luat autobuzul și am condus-o acasă, în fața casei am mai stat încă. Cînd universul se clatină în sufletul cuiva, trebuie să4 asigurî că se înșeală, să-i arăți că Dîmbovița e aceeași, tramvaiul ce se vede în depărtare, e același tramvai, trotuarul are același asfalt, totul e ca înainte în afară de fsenzatia ta de neliniște. O să treacă această senzație...

Desnodămîntul s-a produs repede, câteva săptămâni mai târziu, într-o ședință sindicală. Se pronunța din ce în ce mai des un nume, al unei domnișoare *șefă de lucrări*, o femeie de vreo patruzeci de ani, medic primar, cunoscută în cercurile medicale și cu oarecare merite științifice, și-mi aduc aminte o4 era pe zi ce trece tot mai des acuzată de lucruri foarte grave pe care le-ar fi comis, de întreținerea unei atmosfere reacționare, cu întîlniri acasă la ea unde se urzeau tot soiul de intrigi.

Domnișoara *șefă de lucrări*, lua parte la ședință și nu dădea nici o explicație și atunci directorul spitalului a acuzat-o deschis, cu dovezi, că a simpatizat cu legionarii. Atmosfera era foarte turbure și de unde la început cei care se temeau de această persoană și avfnd ei înșiși ceva pe conștiință tăcuseră, deodată în urma acestei 'dezvăluiri au început să vorbească.

„Cine a mai fost de față cînd tovarășa *șefă de lucrări* ,a spus că va da afară pe infirmiera cutare fiindcă e membră de partid?” a întreat, de pildă, cineva din prezidiu.

Cine a mai fost de față? S-au dat nume și la un moment dat cineva îl pronunță și pe cel al eroinei noastre, doctorița T. Am tresărit, m-am răsucit în bancă și ani văzut-o pe fată pîlind. Ceea ce se spunea, dacă avea să fie dovedit, nu mai era nici o îndoială că avea să ducă la sancționarea ei în organizație (era membră de partid) cu vot de blam, dacă nu și mai rău. Ce isc spunea? Că o vizita foarte 'des pe *șefa de lucrări*, că era intimă cu ea și că a luat parte la toate acțiunile întreprinse de ea.

A luat cuvântul dar și-a pierdut firea, a uitat că numele ei a fost pronunțat într-un anumit context și nu a dat explicații 'convingătoare. I s-au pus întrebări.

„De cînd o cunoașteți pe tovarășa *șefă de lucrări*?”. „De cînd eram studentă”. „Ce părere aveți despre dînsa?”. „Tovarăși, eu n-am știut nimic despre activitatea ei dușmănoasă, eu am eunoseut-o doar ca profesoară”.

O altă întrebare: „Cine a adus-o aici pe doctorița T.? Cine i-a obținut numirea?”. „Tovarășa *șefă de lucrări* mi-a spus ce trebuie să fac ca să fiu

numită aici", a răspuns fata stârnind rumoare semnificativă în adunare, întrebare din prezidiu: „Ați fost acasă la tovarășa *șefă de lucrări*?”. „Am fost”. „Cu ce chestiune?”. „M-a invitat la dînsa și m-am dus...” „Și ce v-a spus tovarășa *șefă de lucrări* în discuțiile pe care probabil le-ați avut împreună?”. „Chestiuni de serviciu, am și uitat, n-a fost nimic care să-ani atragă atenția. Tovarăși, a continuat fata, mi-aduc aminte că ea și-a justificat astfel invitația: că e o femeie în vîrstă, care iubește știința și că vrea să lase în urma ei elevi buni" (rumoare veselă în adunare). „Bine, tovarășă, mulțumesc", i s-a răspuns de la prezidiu.

Au mai urmat la cuvînt trei persoane, apoi a luat cuvîntul doctorul Munteanu. Tensiunea în sală crescuse. Doctorul Munteanu fusese secretar al organizației de bază și acum era membru în birou. El trebuia să explice cum a fost posibil ca organizația de partid să tolereze astfel de acțiuni ca acelea ale *șefii de lucrări*, dar spre uimirea tuturor el n-a explicat nimic, a vorbit despre cosmopolitism, subliniind pericolul cosmopolitismului. întrebare din sală :

„Ce părere are tovarășul doctor Munteanu despre doctorița T. ?” „Cred că tovarășa T. n-a dat dovadă de vigilența, eăzînd în mrejele domnișoarei *șefă de lucrări*”, a răspuns doctorul Munteanu cu stage rece.

Liniștită și palidă, fata a ridicat mîna ; vrea să pună și ea o întrebare. „Poftiți, tovarășă”, a zis președintele binevoitor. „Aș vrea să precizeze doctorul Munteanu la ce se referă el cînd mă acuză că n-am fost vigilentă”- „S-au arătat aici acțiunile domnișoarei *șefă de lucrări* și cred că tovarășa T. avea datoria să aducă la cunoștința organizației de bază ceea ce știa despre aceste acțiuni”, a răspuns viitorul soț neturburat. „Alta întrebare! a cerut colega noastră. Doctorul Munteanu, a zis ea, cunoștea aceste acțiuni?”.

Tăcere mare în sală. Dacă doctorul Munteanu răspundea că nu știa de aceste acțiuni, spunea o minciună, care ar fi fost imediat dovedită, iar dacă răspundea că știe, în ce măsură a prevenit-o pe viitoarea sa soție să nu cadă în mrejele domnișoarei *șefă de lucrări* ?

Pînă să răspundă doctorul Munteanu, a intervenit un tovarăș de la raion care asista la ședință. „S-a lămurit aici, a spus el, că unii tovarăși au dat dovadă de slăbire a spiritului de partid și a vigilenței în problema *șefei de lucrări*, încetați cu aceste acuzații reciproce și gîndiți-vă mai bine cum să îndreptați greșelile ca munca dumneavoastră în slujba sănătății oamenilor să meargă din ce în ce mai bine”.

întrebările au încetat. Fata s-a apropiat de prezidiu și a cerut voie să iasă. în pauză am găsit-o în fundul coridorului singură, răzimată de perete, cu ochii larg deschiși, udînd podeaua cu lacrimi. Plîngea fără încetare, ou o expresie chinuită. M-am apropiat de ea și am sfătuit-o să se ducă acasă, să nu mai aștepte, doctorul Munteanu n-avea să vie după ea și s-o caute.

S-a dovedit apoi și de astă dată că doctorul Munteanu a exagerat importanța evenimentelor. Domnișoara *șefă de lucrări* a fost, firește, sancționată, dar în ceea ce îi privește pe cei implicați în intrigile și abuzurile ei, s-a deschis o anchetă care a eliminat de îndată pe toți cei care fuseseră acuzați fără dovezi. Colega noastră nici măcar n-a fost chestionată, soiootiudu-se pe semne benignă relația ei cu numita domnișoară. Dacă după cele ce ți-am povestit insiști, continuă doctorul Sîrbu, să afli care e părerea mea despre cumnatul dumatle, eu am să mă străduiesc să formulez o

părerere. Dar ou zic că ar fi mai bine să nu insişti. Am petrecut o seară plăcută, şi poale c-o <ă mai petrecem, vezi bine că am motive subiective să nuri admir deloc pe fostul meu prieten.

X

Doctorul Sirbu tăcu, aruncă o privire fugară musafirului, apoi se scuză şi dispăru pentru cileva clipe din odaie : mama lui apăruse în cadrul uşii aceleia mici invitându-l fără cuvinte să-i spună probabil ceva. Vale stătea liniştit în fotoliu. „Ce ciudat, gîndea, povestirea lui mi se pare veselă, nu pricep de ce avea el în glas accente dramatice. A fost lovit, dar nu înţeleg în ce sens. El is-a străduit să arate că istoria eu fata nu l-a atins prea adine" Atunci ce? în general cînd povesteşti lucruri atît de intime unui om pe care îl vezi pentru prima oară, înseamnă că eşti dominat de nevoia de a destăinui, că lucrurile au mereu un caracter acut şi că nu te mai interesează prea mult cui povesteşti. Degeaba declară el că e un om prudent! Iar cît priveşte maniera de a povesti, cu aerul acesta de a preciza tot timpul: ceea ce spun m-a atins exact într-un mod impersonal, ca pe orice fiinţă umană, şi are un caracter exact obiectiv ca şi cînd în văzul lumii aş cădea de pe scara aglomerată a unui tramvai, m-aş ridica, ni-aş şterge pe haine senin şi lucid şi aş dispărea în mulţime, tot atît de anonim ca şl cînd nimic nu sar fi petrecut, nimeni neputînd afirma că în momentul căderii am fort îngrozit de ideia morţii ; toate acestea mi se par însă naive, mie, care stat, cum zice el, cu un lat de palmă mai tînăr decît el. Pentru că i-a scăpat destăinuirea cea adevărata, lucrul pe care expunîndu-l a vrut să-l ascundă, că îl doare mereu prietenia în care se simte trădat şi eă rana e încă deschisă. Foarte curios ce-o fi fost între ei, cc-o fi vrut unul de la altul şi ce mai vor încă, dacă mai vor!"

Doctorul Sirbu se întoarse cu telefonul în braţe. Arăta posomorit.

•— Am fost chemat de sora dnmita'le, zise el, nu se simte bine, zice că îi e foarte rău. Vrei sa vorbeşti cu ea ?

Si băgă stekerul în priză. Nedumerit, Vale ridică receptorul.

— Alo, Tanţa? Ce e cu tine?... Da, aici eram!... Spune-mi ce ți s-a iitîmplat?... Bine, venim imediat, la revedere. Spune că îi e rău, se adresă el medicului. Ce v-a spus că i s-a, întîmplat ?

•—Nu ştie, răspunse doctorul Sirbu, îi e rău, atîta tot. Nu vă neli- niştiţi, dacă i-ar fi fost foarte rău n-ar fi putut să telefoneze. O să vedem despre ce e vorba.

Doctorul Sirbu se îmbracă, luă cu el o servietă în care băgă un aparat şi un termometru şi ieşiră amîndoi în grabă, îndreptându-se înspre Piaţa Domenii, unde se urcară într-o maşină. Drumul îl parcurseră în tăcere. Era tîrziu şi circulaţia oraşului se rărise. Doctorul Munteanu locuia într-un cartier de vile lingă Parcul Independenţei şi maşina străbătu pe toată lungimea lor principalele bulevarde ale Bucuroştiului .din Piaţa Domenii pînă jos în Piaţa Mare : aci şoferul scurtă drumul luînd-o prin spatele clădirii Marii Adunări Naţionale şi în curînd începură să urce dealul paralel cu parcul. Vale conduse şoferul printre aleele tăcute ale acestui cartier, se dădură jos şi urcară unicul etaj al vilei, pe o scară largă, din lemn galben, care dădea într-un coridor la fel de larg, comun celor două apartamente de deasupra. O mochetă verzuie, cu pînză pe mijloc urca şerpuind de la intrare şi se prelungea dealungul coridorului.

st. Nu trebură să sune, a doua uşă din fundul coridorului *m* deschise Sudaţă şi medicul şi fratele -se grăbiră să intre. La lumina din antreu doctorul Sîrhu aruncă o privire fugară femeii, pătrunise în apartament fără să spună nimic, în timp ce fratele şi sora şopteau între ei aceleaşi cuvinte ea şi la telefon, „ce este, ce s-a întâmplat” şi răspunsul ei, „imi-e rău”.

— Bărbatul tău unde este?

Îl cineia miu răspunse, intră în odaie şi îi invită pe amândoi să ia loc. Odaia în care se aflau comunică cu dormitorul, de care era despărţită printr-o draperie. Draperia acoperea o arcadă de lemn şi era dată la o parte, se vedea în cealaltă odaie patul. În peretele opus ferestrei mari o uşă dădea probabil în biroul soţului, căci aci nu se vedeau nici cărţi şi nici ceva oare să amintească de profesiunea lui de medic. Deşi odaia şi dormitorul erau relativ mici, mobilierul dădea impresia de largime. Se vedea că a fost ales tocmai în vederea acestui scop, cu scaune, fotolii cu braţe subţiri pe un covor persan de culoare deschisă.

— întâi să-mi spuneţi cum vi s-a făcut rău, zise doctorul Sîrhu aşezându-se. Acum tot vă mai o rău?

— Da, răspunse femeia. Îmi bate inima.

— Inima trebuie să vă bată, zise medicul absent. Am să vă examinez, duceţi-vă în dormitor şi culcaţi-vă pe pat.

Doctorul Sîrhu apucă unul din soaunele-fotolii, îl ridică şi o urmă pe bolnavă în dormitor, unde se așeză lângă patul ei. Vale se apropie şi rămase în picioare. Privirea ei exprima «îndoială, o luciditate lentă, o neîncredere vw*ă : „Credeti într-adevăr că eint grav bolnavă de s-înteţi așa de tăcut?”

Doctorul Sîrhu îi ceru să-și scoată capotul și așteptă pînă ce femeia se pregăti. Fratele se uita pe geam. Medicul se aplecă apoi și-si lipi urechii în dreptul inimii. îi spuse să se întoarcă ou spatele, o ascultă din nou, o ciocăni... îi cercetă ochii, fundul gâtului... O întrebă dacă are poftă de mâncare și dacă doarme. Bolnava avu o ezitare, reflectând ce să răspundă, ca și cînd nici ea n-ar fi fost atentă pînă acum la toate acestea. Dacă minca sau nu mânca cu poftă? Dacă dormea sau nu în mod normal?

— Parcă nu prea, zise în cele din urmă, mirată, exprimând în același timp două nuanțe de imprecizie. Nu știu, parcă da, zise din nou. Uneori, da, alteori nu! în -general dorm bine, dar nu prea mi-e foame!

— Totdeauna ați fost așa?

— Nu, numai în ultima vreme am cam slăbit.

Medicul cercetă și cu aparatul -activitatea -inimii, apoi rămase nemişcat, contrariat parcă, nemulțumit de ceea ce aflase. Fratele și sora îl priveau cu neliniște.

— N-aveți nimic la inimă, zise doctorul cu o voce agresivă. Să încheiem cu o anecdotă, reluă apoi mai cordial. Un poet mare, englez, se trezește într-o noapte cu o senzație paroxistică de rău general și speriat trezește valetul și îl trimite după medic. Era cihair medicul curții regale, care bine înțeles că se îmbracă repede și sosește la căpătâiul bolnavului. „Foarte grav! zise medicul, după ce îl examinează, chemați-vă imediat toate rudele, țpți prietenii și pînă una alta faeți-vă testamentul”. „Dar oe are, doctore?”. întrebă cineva cînd toată lumea fu adunată. „N-are nimic, zise doctorul, -dar de ce să fiu eu singurul imbecil trezit din isomn la ora asta?”.

Femeia îl învăluie pe doctor cu o privire stupefiată, apoi se uită la fratele ei. Parcă ar fi vrut -să-i explice el cum să înțeleagă anecdota.

— Doctore, zise ea, te rog să mă crezi că mi-a fost într-adevăr rău. Nu mi-a fost de loc bine, crede[^]mă.

Doctorul Sîrbu ieși din dormitor și nu răspunse. Deschise servieta și îi dădu câteva pastile.

— Dacă se întâmplă să vă fie iar rău, luați o pastilă din acestea. Luați chiar preventiv una și culcați-vă și (dormiți- Sănateți sănătoasă, n-aveți nimic. Doar faptul că mi-ați telefonat ar fii de luat în considerație, dar să isperăm că -n-o să se mai repete.

Și se înclină, îi sărută mâna ceremonios și ironic. Vale își luă și el la revedere și soția doctorului Munteanu rămase singură.

XI

Era târziu, se făcuse ora unu. Ea închise ușa în urma lor, jos la intrare, apoi se întoarse și intră în bucătărie. Acolo dădu drumul la robinet, îl lăsă să curgă, umplu un pahar mare de cristal și îl bău ou poftă pînă la ultima picătură. înghiți una din pastile și bău din nou apă. In jurul ei era foarte curat peste tot, ca într-un mic laborator. Eri însă, cînd o vizitase Vale, casa ei arăta altfel. „Constanța, zise băiatul seara, adresîndu-se mamei, parcă abia așteaptă să plece bărbatu-său în vreo delegație ca să i se facă scârbă omului să-i mai calce pragul. Am fost pe la ea sa-l rog pe bărbatu-său să-mi «aducă niște benzi de magnetofon, cînd o mai pleca în străinătate și... dar mai bine du-te să vezi singură”.

După-amiază, a doua zi, mama se îmbracă și veni. O găsi în pat,

— Mi-a spus Vale isă vin să te văd. Ce e cu tine ?

Ea nu răspunse. Se răsuci doar cu spatele și se uită cu o privire nedă, goală de orice expresie, să vadă cine a venit

— Ce e cu tine, fetiço ?

O apucă de umăr și o ridică în capul paselor. Ii dădu drumul și ea se lăsă la loc pe perină. Se așternu apoi tăcere. Fata se întoarse iar cu spatele, își trase genunchii la gură și stătu nemișcată. Nu i se simțea nici măcar respirația. Părul îi era răvășit pe pernă, iar perna era încrețită și urită. Cearceaful, de asemenea, neschimbat de multă vreme.

Mama se ridică de lângă ea și începu să se imiște prin casă. Mobila era plină de praf și părăsită acolo unde fusese împinsă, o miasă ou suprafața tăiată în cuburi descoperite cu cristal deasupra stătea lîngă geam, cu o pâine mîncată pe jumătate pe ea, cu un pahar de iaurt murdar și cu coji de salam uscate. Pe brațul unui scaun, în dezordine, zăcea o rochie de jerse galben, o bluză albă nu prea curată, o pereche de ciorapi... Peste tot se vedeau scame, bucăți mici de hârtie cu care fusese șters un cuțit și aruncate pe covor, urme de încălțăminte pe parchet... Un soare deformat și pătat bătea în ferestre. In bucătărie, cînd ^deschise ușa, o mulțime de libărci negre fugiră care încotro de-a lungul și de-a latul mozaicului. Dubla chiuvetă era plină pînă suiș |de farfurii nespălate, pe masa de alamă zăceau cutii de conserve ruginite, cuțite și furculițe sleite, pîine mucegăită, castroane cu fundul ars, pahare cu dungi uisicate, uitate acolo de săptămîni, iar mașina de gătit pătată de supă și lapte vărsat și uscat pe ea. Un miros greșos, rînced, plutea peste tot. Deschise geamul și reveni în dormitor

— Voi nu mai aveți bucătăreasă ?

Nu mai aveau. Mama întrebă de cînd. Fiica ,se gîndi cîtva timp și îi răspunse : De vreo două luni.

— Bărbatu-tău unde mănineă ?

Nu-i răspunse nimic. Tăcea liniștită, ise freca la ochi, parcă ar fi fost un pisoi care înțelege cuvintele ca pe niște zgomote ce se produc mereu în jurul lui, dar care n-au pentru el nici o semnificație.

— Eu te-am crescut fără bucătăreasa, zise mama. Când te-ai măritat n-aveai bucătăreasă. Unde e bărbatu-tău ? întoaroe-te ou fața când vorbești cu mine.

Se întoarse cu fața, încet, se ridică chiar în capul /oaselor și întinse brațul spre chipul mamei. Mama îi lovi pe neașteptate brațul cu toată puterea.

— Ia mîna de pe mine.

Atunci isc întinse la loc pe pernă și vru iarăși să-d întoarcă spatele, dar se răzgîndi și se ridică la loc în capul oaselor, de astă dată ceva mai trează.

— Mamă, zise ou milă și parcă cu dispreț, o să-ți spun totul altădată... Acuma lasă-mă.

— O să-mi spui totul altă dată ? Ce să-mi spui ? Ascultă, ce vrei să-mi spui tu mie altădată ?

Femeia mică, cu brațele subțiri, ou trupul puțintel, ascuns într-un taior șters, cenușiu, cu chipul încă tînăr, începu sănși privească fata neclintit. Glasul îi coborî deodată cu un timbru mai jos :

— Ce vrei să-mi ispui tu mie altă dată ? Să-mi spui mie *totul* ! Ce ? Dacă ai să deschizi gura și ai să-mi spui vreo prostie te cirpeso cît ești de mare. De oînd zaci tu așa ? La școală te duci?... Te duci!! Și ce îi înveți tu pe copii ? Că locul și patul în care dormi tu nu mai seamănă cu al unei femei ? Că te porți cu casa în care trăiești ca o țigancă de sălaş ? Ți-ai pierdut rușinea !

— Ah, mamă, strigă fiica parcă .țipînd ca și cînd ar fi fost atinsă ou biciul, încetează !

— Ce isă încetez ? Vrei să-mi spui că între tine și bărbatul Itău se întâmplă nu știu ce și că din pricina asta casa trebuie isă fie murdară și tu să zaci ? Și vrei să-mi spui că nu ți-ai pierdut rușinea ? Vrei să-mi spiii că darull pe care ți l-a dat dumnezeu nu-ți bați joc de el și nu-l ,arunei în noroi ? Cine te-a învățat pe tine să trăiești așa ? Mîine, poimîine am să mor, toată viața trebuie să te învăț ? Cu cleștele să-ți siringă un bărbat inima, să /simți că ți se taie picioarele, că ise clatină pănîntul cu tine... Dar ăsta nu e un motiv să nu te scoli dimineața la ora șase, să te speli, să faci curat în casă, să înghiți (ou noduri dacă vrei !) ceaiul ăla și să te duci la serviciu. Ai să leșini în tramvai ? O să cazi jos pe stradă ? O să ți se înmoaie vinele la școală și n-o să-ți mai poți ține lecțiile ? Ei și ? ! Asta mu e treaba ta ! Asta nu te privește pe tine ! Treaba ta e isă ai patul proaspăt, rufa ta și a bărbatului spălate, mSnearea .gătită și să-ți urmezi darul cu care te-ai născut, acolo unde îți cîștigi plinea. Seara poți pe urmă 'să te culci și să mori. Dă-te imediat jos din pat !

Se dăduse jos din pat.

Dar, în timp ce, împreună cu mama, se apucase «să curețe și să frece, i se făcuse rău. Și nu era încă seară, să se culce și să moară. Nu-i spuse mamei nimic, se ținu pînă ce ea plecă, dar apoi telefona medicului.

XII

Dimineața se sculă devreme și începu să se pregătească de plec-ire. Pe deasupra copacilor din pare soarele intra în baie prin fereastra largă și aprindea oglinda de deasupra chiuvetei într-un joc de lumini liniștite și feerice. Se spală cu apă multă și își șterse obrazul cu stăruință. Lumina aurie juca în apele oglinzii. Puse șervetul pe suport și se contemplă câteva clipe, dar apoi întoarse capul cu o mișcare lentă, nesfârșită, sătulă parcă de ceea ce vedea, sau cuprinsă parcă de milă față de cineva.

Într-un târziu puse mîna pe pieptene. De câteva ori mîna îi rămase uitată în păr și agrafele îi alunecară și îi căzură pe mozaic. Cînd termină se tăcu de tot palidă și se așeză pe scaunul cu spetează pe care seara soțul ei obișnuia să-și lase hainele. Stătea cu mîlinele în poală și cu umerii căzuți. În oglindă se vedea cerul albastru de primăvară și vîrfurile înverzite ale copacilor din parc.

Intră apoi în bucătărie, și în timp ce apa fierbea făcu ordine în casă, se întoarse în bucătărie, bău ceaiul și începu să se îmbrace. Pe coridor, în ușa celui de al doilea apartament, vecina aranja preșul dinaintea intrării. Ea ridică privirea și nu răspunse la salut, se întoarse înăuntru cu spatele și își văzu de treabă. Constanța coborî câteva trepte, dar apoi rămase nemișcată, ținîndu-se cu mîna de bara de lemn a scării. Se întoarse înapoi :

— Tovarășă Buică !

— Poftim, răspunse cu întîrziere cea chemată cu o voce care parcă regreta că îi iartă atît de ușor vecinei acele lucruri' din pricina cămara nu-i mai răspundea la salut.

Constanța stătea în picioare în dreptul ușii deschise și după ce așteptă câteva clipe continuă :

— Te rog să mă ierți că am neglijat anumite trelmni care erau în obligația mea. Nu mai știu cînd mi-a-venit rîndul și probabil că dumneata ai făcut totul în locul meu...

Intre timp vecina intrase în bucătărie, care era aproape de antreu și de-acolo i se auzi glasul : o poftea pe vecină înăuntru. Constanța intră și se așeză pe un scaun. Vecina stătea în picioare în fața roelsei de bucătărie și alegea cartofii dintr-o plasă încărcată cu zarzavaturi.

— Am văzut eu că nici lapte nu onai luați, nici cheia de la spălătorie nu mi-ați mai cerut-o, zise ea și în clipa cînd începu isă vorbească se opri din curățat, cu cartoful într-o mină și cuțitul în cealaltă. Faceți așa, zise mai departe și îi explică în ce fed să se descurce cu treburile casei. Cînd tăcu, mîna porni din nou să curețe cartofi.

Se auzi de jos, atins doar într-o fracțiune de secundă, un claxon. Constanța se ridică :

— Bine, tovarășă Buică, mulțumesc, zise și începu să coboare.

În stradă, în fața vilei se odihnea un tunisul mare, «trălucitor, negru, de șapte locuri. Constanța se urcă în față. Șoferul întinse mîna și închise el însuși ușa pe care femeia n-o trântise cu vigoarea necesară. Ea dădu bună dimineața și șoferul, cu mîinile pe volan, puțin aplecat, cu privirea înainte, trează, atentă, nu răspunse. Făcu mașina să duduie, porni manevrînd cu mișcări puține și sigure. Ieși din cartier și se așternu pe un lung bulevard.

— Ți-am spus să nu mai vii, zise femeia fără reproș, cu o severitate parcă timidă. Ascultă tu Uiuță, ai grijă să nu mă superi cu nimic, fii atent la ce îți spun. Tu fă ce vrei, dar ai grijă, mă auzi tu?

Nu-i răspuse **nimic**. Se uita mereu prin geamul 'din față, tăcut și ateu și mașina aluneca ușor printre camioane și trainvae. Ieșiră •dini nou pe un lung bulevard. Acum ©1 păstră doar o mână pe volan, și se rezilmă eiteva clipe de banchetă, mâna cealaltă rămiiiiiiinl pe genunchi. Apoi piciorul i se mișcă încet, apăsând. Luă dan nou volanul în amândouă miinile.

•— Nu goni! zise femeia.

El /iimibi parcă în extaz, piciorul slăbi apăsarea, apoi zîmbetul se stinse, redeveni atent și rămase nemișcat cu privirea vie, ațintită înainte. Femeia stătea și ea nemișcată, posomorită, înstrăinată își absentă. Deodată ea tresari :

— Ascultă, Iliuță, zise, eu am să te rog pe tine ceva. Vino după masă la ora șase la fabrica de cărămizi și așteptă-mă la ieșire. Spune-i portarului că mă aștepți pe mine, intră **dacă** vrei înăuntru și stai acolo pînă vin. Ai să poți ?

El avu o privire ciudată care străluci de neliniște sau de bucurie.

— Numai dacă n-o să-mi mai spuneți să nu mai vin, îi răspunse.

— **Ți-am** spus să ai grijă.

Deastădală expresia chipului său se schimbă, parcă n-o mai auzea. Asculta totuși ca și înainte și tăcea.

— Dacă mă silești să-ți mai spun încăodată să ai grijă, n-o să mai *'am*, Iliuță, nici-o plăcere să te văd.

— Nu trebuie să-mi mai spuneți, zise ©1 poisomorit. Unde să vă duc ?

— Du-mă în cartierul Obor.

Era profesoară, dar nu preda la școală, oi imergea pe teren. Drumul ei spre învățământ nu fusese cel obișnuit. În 1945 avea nouăsprezece ani și lucra la serviciul central de dispeceri -il *Atelierelor*, după ce mai întâi, înepemd de la vârsta de paisprezece and se **calificase** la controlul tehnic. Pînă la paisprezece ani însă uimise familia, nu atîta prin inteligența, — căci părea **mai** degrabă un copil greoi și lipsii de acea vioiciune a minții care îi în-otată atît de mult. pe părinți — **olt** tprin atașamentul ed față de cărți, deși la învățătură nu strălucise niciodată, nu fusese **niciodată** menționată. Era greu de înțeles **acest atașament**. Dacă **cel** puțin ar fi atras-o viața senzațională ascunsă într-un anumit soi de cărți, actele cărți în care se scrie deseori fără grijă **despre** pasiunile oamenilor și care turbură **atrt** de mult pe copii și pe tineri, mai ales pe **cei** mediocri — și ea părea să flie **o** fetiță **mediocră** •— atașamentul ei față de cărți n-ar mai fi uimit pe nimeni. De aceea la unsprezece ani, cînd fetița îi rugă pe părinți s-o dea la liceu, aceștia se mirară și nu înțeleseră **și** nici nu știură ce să-i răspundă, căci nu din **ambiție și** dorință de a ieși din mediul familiar sau social își manifesta copilul dorința de a învăța mai departe.

Era un copil oare nu-i îndurerase niciodată **cu** dorinți care nu puteau **fi** împlinite •— se purta senin în hainele ei adesea cîrpite cu petice mari — sau eu descărcarea de umiliri și jigniri, cu boliote de plâns în brațele maniei, umiliri și jigniri pe care copiii săraci le sug ca bureții din partea celor răs-fățați de bogăție. Nu era prea îndemănatecă în casă, îi cădeau lucrurile din in&ună „parcă avea două mâini stîngi”, cum îi spunea mama și în afară de asta **era** cam uitucă, dar făcea ceea ce u se spunea cu o •străduință cu-rioașă și dezarmantă. Cînd **ml**nea bătaie — **și** mânca destul de des, — ieșea repede din casă și nu d se auzea glasul și nu întrista pe nimeni **cum** făcea fratele mai **mic**, Vale, sau **Cum** făcea cel mai mare, Angliei, care rîcnea și făcea tărăboi mare cînd era pedepsit.

Prin 1935, cînd o auziră spunând că vrea să fie dată să învețe mai departe, familia o ducea greu. Angliei avea cincisprezece ani și era abia ucenic, Constanța avea unsprezece ani și Vale cu doi ani mai puțin. Deși viața se mai ieftinise și era mai ușor de trăit, — Petrică Sterian avusesse noroc cu socrul său care îl ajutase să-și ridice casa și salariul său era ușurat deci de greutatea chiriei care înghițea pe vremea aceea o foarte mare parte din câștigul oamenilor — totuși cazangiul se simțea din ce în ce mai apăsător, căci familia sa trecea prin perioada ei cea mai grea cînd copiii nu erau nici mari ca să poată munci și **Câștiga**, dar nici mici de tot ca să nu ceară să fie îmbrăcați și încălțați. Se impunea o schimbare, o încordare în plus a puterilor pînă ce copiii vor crește și vor începe să se întrețină singuri. Peste patru ani Amghei va începe isă câștige, trebuia făcut ceva ca fata să nu întîrzie nici ea mai mult de trei-patru ani. Era însă foarte greu pe atunci ca o fată să eiștigate bani atît de timpuriu.

Sterian se sfătui ou fratele său mai mic, Toma, care lucra la secția de tiimplărie, ce să facă cu copiii. Toma, în afară de faptul că și el avea casa lui și nu plătea chirie, o ducea mai bine fiindcă nu avea decât un copil, pe Gaby, de vârsta lui Vale, iar nevasta lui era manichiuristă într-un salon din centrul Bucureștiului și eiștiga bine.

În timpul grevei din 33 Toma se afla printre cei asupra cărora armata trăsese soniându-i să părăsească curtea atelierelor. Prea târziu alergase fratele său mai mare să-i tragă înapoi din apropierea grilajului, un glonț îi perforase plămînul sting și ar fi căzut amîndoi dacă Petrică nu l-ar fi culcat la pămînt și l-ar fi tras de acolo. Îi tîrîse la oazaingerie și îl scăpase, ieși-seră prin altă parte și cu el în spinare, îl dusese acasă.

Abia acasă, scos din atmosfera eroică a *Atelierelor*, grevistul fusese cuprins de spaimă: „Măi frate, eu am să mor!” strigase el gîfîind, agățîndu-se înfricoșat de umărul fratelui său mai mare. Mai târziu el povestea că nu doctorii l-au scăpat de la moarte, ci fratele său, care în clipa aceea i-a răspuns astfel: „Taci din gură și lasă moartea”. „Cînd am auzit eu că Petrică nu crede că am isă mior, vă spun că am simțit cuim aia cu coasa uite-așa o întinde pe lîngă mine”.

Fuseseră amîndoi concediați, împreună eu sutele de grivițeni ce fuseseră concediați după reprimarea grevei și scăpaseră de arestare numai datorită faptului că Toma era pe moarte cînd poliția îl căutase acasă. Un an mai târziu, după procesul de Ia Craiova, fuseseră apoi reprimiți în *Ateliere*.

La un pahar de vin, cînd discutau despre femei, prietenii săi ziceau: „Nu poți să juri dumneata că femeia, cînd ține ea o palmă așa frmimoasă, nu bătătorită ca a dumitale, în mîinile ei, să nu-d placă!”, Toma ridica din umeri: „I-o fi plăcînd, nu pot să jur, răspundea el. Dacă s^ar întîmpla, n-aș avea nimic contra, nuimai să aibă grijă, „**șă se ducă și ea mai încolo să n-o vadă cineva**”. Răcnete de veselie, groase, siguduiiau circiuma.

Ceilalți niu știau că înainte de a se căsători, Toma o urmărise pe Veronica prin geamul salonului de manicură cu șapca trasă pe ochi și că gelozia lui se consumase atunci pe de-a-ntregul. Văzuse cu ochii lui cuim ea lucra cu mai multă indiferență cu ustensilele ei mici pe la mîinile tipilor acelora, cărorora le era lene să-și taie singuri unghiile, decît lucra el cu rindeaua la scîndurile și materialele lui pentru vagoane. Sentimentele lui pentru ea aveau

o ușurință ciudată, vecine parcă cu renunțarea. Cel puțin așa păreau. După căsătorie, când ea rămase însărcinată, el îi spuse: „...știi, tu ai încă timp să... și vezi, așa cum ești tu, frumoasă și vampoasă, ... cum devine cazul, poate ar fi mai bine... în sfârșit, așa și pe dincolo, poate că ți-ar place unul mai bogat și mai...” Spunând aceste fraze el vroise să sugereze grija lui pentru viața unei femei pe care, chipurile, o iubea atât de mult încât simțea că poate să renunțe ușor la ea, dacă ea ar fi astfel mai fericită. Mai sigur era că în clipa aceea era el însuși plin de farmec, un farmec natural de care nu avea conștiință dar de care ea avea încă de la Oltenița când intra peste el în atelierul tatălui lui și el o prindea și îi vira talaș pe spinare. A înțeles din prima olipă ce vroia el să spună, a izbucnit în ris și ba tras de păr într-un fel parșiv, mușcându-l de ureche și șofcându-i amenințător: „Nu, Tomiță, nu scapi tu de mine cu una cu două”. Ținea la el atât de mult încât sentimentele ei se revărsau parcă și asupra fratelui lui. Așa se face că în ziua când Petrică veni la ei să discute ice să facă cu copiii, ea produse asupra bărbatului și cumnatului o surpriză neobișnuită în acele vremuri grele. Îndoiala și îngrijorarea cumnatului se refereau mereu la Constanța, care vroia să fie dată la liceu. Petrică Sterian nici nu ise gîndea la asta, dar se întreba totuși ce să facă, unde s-o dea, ce soartă să-i pregătească. Unde s-o dea? Ce să-i facă? „Deoe nene? întrebă Veronica amesteeindu-se în discuția bărbaților, dece să n-o dai la liceu? Unde ai vrea s-o dai? Nene, nu te supăra, dar pe Constanța am s-o ajut eu să meargă la liceu, dacă dumneata ai de gînd s-o dai la fabrica de tutun”-

Uimiți, frații se uitaseră la ea bănuitori, stăpânindu-și posomorîți bătăile puternice ale inimii. Sînt bucurii mari care trebuiesc frânate cu grijă, căci adesea pornirile prea -generoase se retrag tot atât de brusc precum au țâșnit. „Da, dra-gă cumnată, spuse Petre cu un glas răgușit, dar vă trebuie și vouă, aveți și voi un copil și știu eu că așa ar fi fruanos și fata n-ar uita ea cine a ajutat-o, dar...” „Nene, îl întrerupse femeia, ne ajutam cu ce e. Când n-o mai fi, s-a sfârșit. Gabi al meu are de toate, nu trebuie să-ți faci griji”.

XIV

Intrînd la liceu Constanța se arată și mai puțin strălucită la învățătură, spre uimirea tatălui, 'care se aștepta, judecînd după dorința ei de a urma liceul, s-o vadă de astă dată seînteind de inteligență și cunoștințe. Dimpotrivă se făcea și mai molîie, mai neîndemînatecă și mai uitucă. „Ce înveți tu, Tanța, acolo la liceu? o întrebă tatăl. înveți ceva, sau cheltuim degeaba cu tine?” „învăț, tăticule!” răspunse copilul, zăpăcit de o întrebare atât de simplă. „Ce înveți? Ia spune-mi și mie! Hai, spune ce înveți!... Păi dacă nici tu nu știi ce înveți, atunci ide ce mai înveți?!” încheia cazan-giul cu o nedumerire și pentru el însuși că o mai lăsa să tocească încălțămîntea și hainele degeaba în loc s-o țină acasă să învețe măcar gospodăria. „O mai lăsăm anul ăsta (era al doilea an), îi spusese el nevestei, și pe urmă gata cu liceul. Ce să facă ea la urma urmei, cu liceul? E plină țara de *bacaloriați*, o s-o dau la fabrica de tutun să învețe o meserie ca lumea”.

Fata nu zise nimic, nu plînsese, nu dădu nici un semn că hotărîrea o lovea, dar continuă să se ducă la școală, și cum tatăl nu plăti taxele de în-

scriere și «nu-i cumpără cărți, o mai lăsară să se ducă cât o mai primeau; dacă aveau s-o mai primească mult fără taxe. li trase pe sfoară, căci ea știa că tanti Veronica și unchiul Toma o ajutaseră încă de la început și se duse la ei s-o mai ajute „măcar un an, numai un an, tanti, și n-o să uit toată viața”.

Există copii a căror statornicie în sentimente se manifestă de timpuriu și, asupra cărora nu te poți înșela și tanti Veronica nu se îndoi că într-adevăr acest copil n-o să uite. „Toma, îi spuse ea bărbatului, s-o mai ajutăm un an, ce zici?” „O mai ajutăm dar de ce nu învață și ea mai bine?” zise Toma care știa că fratele său era dezamăgit de copilul lui. „Aiiizi ce zice unchiul, 'spuse tanti Veronica. De ce nu înveți mai bine?” „învăț, tanti!” „Cum înveți? Păi așa se învață? zi' se unchiul. Un copil de muncitor trebuie să zăbîmie la învățătură, că noi n-avem altă avere decît mintea! Ar fi trebuit să fi luat ciute două clase într-un an, nu așa ca tine care abia te tîrîi ppja coada clasei. Lasă că știu eu, și-am văzut eu notele...”

Astfel că mai urmase un an la liceu... Im anul acela însă anama n-o mai cruța de la treburi și adesea lipsea de la cursuri. Nemaipomenit cătă bătaie putea sa rabde, căci cu cât intra mai adine în treburile gospodăriei, cu atît prindea mai puțin din taina lor. Priceperea întărzia să apară la acest copil și pricina bățăilor era tot ea, căci o înșela pe mamă cu străduința el făcînd-o să-i încredințeze treburi pe care apoi cînd încerca să le ducă la capăt pricinuia pagube familiei. „Tanța, ai grijă de mîncare pînă mă întorc de la prăvălie” zicea mama și mîncarea se afuma. Uită-te la mine, Tanța, cum se calcă o bluză”, spunea mama și copilul se uita și cînd fu lăsată singură, uită fierul încins și. arse rufa. „Baremi -apune-mi că nu ești. âu stare : „mamă, nu pot!” și atunci te-aș lăsa în pace”, zise mama. Odată se lăsă: descusută de o vecină și divulgă secrete de ale familiei. Exasperată, manna strigă la ea : „să pleci de-aca'să,, să te duci, că mi-ai mtaoat sufletul”.. Dispăru și ,o căutară noaptea pe uliță, întrebînd lumea. O găsiră în magazie, ascunsă în dosul lemnelor. Stătea lungită, ou tîttnpla firavă rezimată de un-butuc și dormea, împăcată și părăsită. ”

În cele din urmă mama înțelese că era un copil care creștea greu. N'oi mai pedepsi dar nu încetă s-o țină lîngă ea și s-o învețe. Pe lîngă toate, era și urîțică, slăbuță și cu ochii prea niari. Rochia stătea rău pe ea, piep-tănătura, oricum ar fi făcut-o, stătea pe capul ei străină și lipsită de farmec și niciodată nu reținea atenția cînd vorbea. întărzia în creștere ca up pom misterios care deși e destul de mare ca să dea roade lasă să treacă peste el .prianăveri după primăveri și tot nu înflorește. Poate să dea fructe de un soi deosebit, dar. poate să fie și un pom sterp care va face doar umbră pămîntului. Ce se va alege de ea? Vale parcă din milă făcea unele treburi în locul ei, dar pe furiș, să nu-l vadă mama.

Între cei doi copii exista totuși o taină și mama nu întărzie s-o descopere, într-o după-amiază ise 'duse la părinți, dar găsi prăvălia închisă și ,se întoarse acasă. Tatăl și Angliei erau la *Ateliere*. În odaie auzi glasurile copiilor și nu făcu zgomot, se așeză pe sofa din sufragerie și ascultă- „încă o dată, Vale”, spunea Constanța. Vale începu isă spună ceva cu un ^glas tără-gănat de școlar : „Cauza pentru care a izbucnit războiul Troiei a fost din cauză că...” Fata îl întrepruse: „Cauză din cauză nu se poate. încâ: Ro dată!” „Războiul Troiei a izbucnit din cauză că Elena a fost furată' de Paris și atunci Meaielaos...”. „Vale, eu îți pun ție întrebări și tu” spui lecția ea un papagal”, întrepruse fata. ¶•◊¶

, Mama dădu puțin la o parte perdeaua care acoperea glasvandul și începu să -se uite la copii. „**Repet** întrebarea, Vale, fii atent: care **au** fost cauzele războiului Troici?!”. „Tajița. dar am răspuns”. „Răspunde frumos și limpede: cauzele războiului Troiei au fost **următoarele**; repetă!” Vale repetă și începu isă înșiruic Cauzele acelea unele după altele. „Bine! zise ea apăsasat. Să știi că cel mai greu examen e la întrebări. La întrebări se vede **că** ai *înțeles* lecția, că de învățat e ușor să înveți ca un papagal. La cursuri e și mai lesne, că te **ascultă** în **fiecare** zi, dar în particular o să-ți fie greu la examen, că o să-ți pună numai **întrebări**”. „Tanța, o să mă ascuți în fiecare zi?” „O să te ascult eu, Vale, cât o să pot, **dacă o** să mai am timp”, că dacă tata ană dă la fabrica de tutun, **cînd** o să viu acasă trebuie s-o ajut pe **mama...**”

„Trebuie is-o ajut și eu să învețe mai departe, gîndi mama- O s-o las mai încet cu treburile casei și să urmeze liceul în particular. îi place cartea, nu e așa de bleaga cum pare”.

. Dar fusese cu neputință s-o ajute. în anul următor, cazangiul, după străduințe și rugăminți **îndelungate** în dreapta și în stingă: „are trei clase **de** liceu”, insista el, izbuti să facă să fie angajată **MU** la fabrica, de tutun,, ci într-o muncă mai ușoară și mai bine plătită la *Ateliere*, la controlul tehnic al secției de strungărie. Numai pe Vale însă îl lăsară să **iurmeze** liceul în particular, mai ales că el promitea să dea câte două clase într-un an. **Constanța** încercă și **ea**, dar acasă de trudită ce era adormea cu capul pe carte. Izbuti să mai dea un an, dar în cursul superior căzu.

în **1945**, îndată după război, află de la una din fostele ei colege ou care se întâlne într-o zi și care ca și ea nu izbutise să treacă în cursul superior că acum cu patru clase de **liceu** putea **să** fie inumită suplinitoare la **o**, 'școală primară, dacă avea pe cineva la 'minister care să-d aprobe numirea. Cu toate că între timp se calificase la serviciul central de dispeceri și avea un salariu destul de bun, Constanța părăsi imediat *Atelierele-și -intră CA* suplinitoare chiar într-o școală din cartier. Ministerul aprobă numirea **fără** greutate, căci învățătorul era **de** obicei ofițer de rezervă și **mulți** dintre ei pieriseră pe front, **lipseau** cadrele din învățământ. Același **minister** aproba pe vremea aceea ca acești suplinitori să-și continue studiile și Să devină învățătoii titulari. In doi ani Constanța depăși aceste studii și în **1948** urma cursurile serale de trei ani ale școlii pedagogice -superioare. Examenul de diplomă ca profesoară îl trecu cu succes. Căpătase in cinci ani de învățământ suficientă experiență încât la proba ide aplicație reuși fără emoții. Avea în față elevi pe care îi vedea pentru întâia oară, dar îi fură deajuns câteva minute de conversație cu -ei ca **să-și** dea seama cum -să le predea lecția și cum să obțină de la ei reușita. „Acela de colo, înțelege tot **ce** spun, celălalt nu înțelege nimic. Acela oare stă cu pleoapele pe jumătate închise și care pare cacm bleg eabe cell mai inteligent dintre toți, ia-r ăsta de aci care pare numai' ochi și **urechi** înțelege totul dar -are mintea **alunecoasă** și nu se lipește nimic de **el**. Celălalt cu privirea vioaie și inteligentă e **un** răsfățat care înțelege ușor și nu **ia** învățătura în serios, cit -despre acela înalt și serios cu privirea fixă și lucioasă îl doboară somnul și de aceea ține ochii așa holbați”. Zîmbea cu îngăduință, rărea și -ridica vocea, arunca o privire celor mai buni și îi ignora cu totul pe cei care -prin natura lor -aveau mintea greoaie. Lecția **ei** plăcu și acest examen fu primul ei succes neîndoielnic, după atâția ani de efort.

În anul următor îl eunoscu de doctorul Munteanu și se căsătorii. Asta se petrecuse vara trecută. Când reîncepu noul an școlar primi într-o zi la școală un telefon de la secția de învățămînt a raionului, care o invita să se prezinte la raion chiar atunci, la șeful secției. „Ce-o fi avînd cu mine, tovarășe director?” întrebă. „Nu știu, vezi și dumneata despre ce e vorba, răspunde directorul. Cine știe ce-o fi! Te pomenești că te avansează!” adăugă el cu o falsă invidie, care sugera că el știe foarte bine pentru ce o cheamă la raion și n-o invidia cătuși de puțin. Constanța nu observă și se gîndi că nu era exclus să fie într-adevăr detașată de la școala elementară la o școală medie. Dorea de mult acest lucru.

Șeful secției de învățămînt o primi cordial și prevenitor, o invită să ia loc și începu prin a-i face confidențe referitoare la situația învățămîntului în raionul său. Sînt mulți învățători și învățătoare oare fug de sarcinile care li se încredințează și care consideră că misiunea de « înfăptui revoluția culturală nu le revine lor, ci... Vorbea cu un glas coborât și prietenos și spunea că pentru lucruri care ar trebui să meargă de la «ine trebuie de fiecare dată să se depună un efort 'special. Era un om trecut de patruzeci de ani, activist ridicat dintre muncitori, se vedea după mâinile lui mari și ciupite de filetarea îndelungată a metalelor. „Tovarășe Nicula, despre ce sarcini e vorba?” „Am să-ți spun îndată despre ce e vorba”, răspunde șeful secției. „Tovarășe Nicula, vă rog să nu mă scoateți din învățămînt!” zise ea neliniștită. I se mai făcuseră propuneri (nenumărate, nu era prima oară când i se dădea de ânteles că avînd în vedere originea ei socială, partidul ar avea nevoie de ea în funcțiunii mari, în conducerea învățămîntului; dar refuzase mereu, spumînd că ea pentru învățămîntul propriu-zis s-a pregătit și la altceva nu se pricepe. „Nu tovarășe, nu e vorba de scoaterea dumiitale din învățămînt, zise Nicula și adăugă: Colegii și colegele dumneavoastră vă consideră o profesoară bună. Directorul e de părere că dumneavoastră predați cel mai bine, aveți dumneavoastră niște metode de convingere de vă iubește elevul. Si, tocmai de metodele astea avem și noi nevoie: trebuie să lichidăm odată plaga analfabetismului din țara noastră. Despre asta e vorba”.

Urmase o tăcere. Era vorba deci să fie numită în munca de alfabetizare. Asta era sarcina celor din ciclul întii, a învățătorilor. „Tovarășe Nicula, simt obligată să primesc?” întrebă. „Da, tovarășă Munteanu, răspunde șeful secției. E nevoie de dumneata în această acțiune. Inchipuiți că în București, capitala Republicii, burghezia ne-a lăsat cel mai mare număr de analfabeți. Trebuie, urgent, să facem să nu mai existe nici-unul”. „Tovarășe Nicula, n-am mie o ezitare. Am întrebat dacă isînt obligată să primesc. În alt sens: eu predau unor elevi între zece și paisprezece ani și știu că în acțiunea de alfabetizare e vorba mai ales de oameni în vîrstă, cu care nu știu dacă metodele mele mai sînt bune”. „Sînt bune, tovarășă! răspunde șeful secției, cu acea intonație specifică șefilor cînd dau de înteles că obiectul audienței a fost epuizat. Suit bune, tovarășe, de ce să nu fie bune? Sînt foarte bune! Luați-vă sarcina în primire și începeți munca. O să aveți sprijinul nostru ori de cîte ori se vor ivi greutăți oare vă depășesc — veniți aici la anine și spuneți-mi mie. Toate instituțiile și întreprinderile sînt obligate să vă ajute, directorii de întreprinderi, responsabilii culturali, responsabilii de stradă, deputații raionali, organele de miliție, presa, ziarele, *Știința*, ministerul, consiliul de aniniștri, tovarășe! Totul vă stă la dispo-

aiție!" încheie șeful secției, luînd-o puțin razna, ridicîndu-se în picioare și avînd aerai că ou asemenea protectori puternici misiunea ei capătă toate garanțiile de reușită.

XVI

Secția de învățământ a radonului avea un tabel nominal al viitorilor elevi, întocmit pe întreprinderi și pe străzi, cu numele, pronumele, vîrsta, profesiunea și situația socială a fiecăruia. Fabrica de lanțuri, fabrica de cărămizi, fabrica de jucării, fabrica de frîngii, fabrica de iaurt, fabrica de fum (negru de fum), fabrica de ghiață, crescătorii de porci, centre de pulpă, depozite, cooperative, centre de congelare... Din toate acestea i se repartizaseră numai cîteva, la celelalte fiind detașate alte cadre din învățământ. De aici reieșea că în marile uzine industriale acțiunea era încheiată sau poate că nici nu se pusese problema în general, muncitorul industrial nepuitându-se califica fără să fi absolvit cel puțin cursul primar. Conducătorii acestor mici întreprinderi erau într-adevăr avizați și gata s-o ajute. Cei mai mulți dintre ei nu ascundeau însă că păstrau o amintire puțin favorabilă colegelor ei care munciseră aici în anii precedenți. Îi povesteau istorii neverosimile și dădeau din cap cu dispreț. Cutare învățătoare căra gaz cu duba în timpul dimineții la domiciliul elevei deoarece eleva o amenința că nu va veni la lecție după-amiază fiindcă pierde bonul de gaz. O altă învățătoare plătea din buzunarul ei o spălătoreasă ca să-i spele elevei rufe, fiindcă eleva răcnea: „îmi speli dumneata rufe?” Atîta dezorientare și lipsă de curaj era de neînțeles pentru ei. Tot așa se va comporta și ea? O sfătuiam să fie foarte severă și să nu repete aceste greșeli dacă vroia să facă vreo treabă.

Constanța începu cursurile avînd în minte aceste sfaturi și promisiuni de ajutor. Dar cum să fie severă? în ce mod? Avea în fața ei cinci, șapte sau...zece elevi, între optsprezece și cincizeci de ani. Se uita la chipurile lor buimăcite de efortul de a înțelege și simțea cu 'spaimă că aceste chipuri refuză să se lumineze și să se lase cunoscute, cum se întîmplă cu cei mici. Avea senzația neliniștitoare că explică unor pari, unor dovieci, unor momii înțepenite și uluite. După un sfert de oră una din aceste momii o întrerupea că „ia cinci jumătate se deschide la mălai”. Numai atît spuneau, propoziție stranie, cu sunet nepotrivit, la distanță uriașă de procesul de gîndire al celui mai slab elev dintre toți elevii cunoscuți de ea mai înainte. Pînă să-și dea -seama ce avea de făcut într-o astfel de situație, momia ieșea pe ușă fără un cuvînt. Aici exista totuși o explicație, se întrevedea un univers, undeva se făcea o coadă și dacă lipseai de la coada aceea pierdeai un anumit aliment. Dar de cele mai dese ori explicația nu se producea, momia se ridica pur și simplu de pe bancă, arăta o privire albă, complicată în opacitatea ei simulată și în care hotărîrea de a pleca nu pînea măcar să fie rezultatul unui proces interior determinat și ieșea pe ușă fără un cuvînt. „Mă duc!” și nimic altceva. „Plec”, atîta tot. Ce i se putea spune? Cînd începu să-și revină din surpriză și încercă să-i oprească, efectul nu se produse. O ușoară pîlpăire în priviri: „Dacă eu plec, dumneata de ce yici să rămîni?” „Nu e voie să pleci!” încercă să fie severă. O umbră de nedumerire și umilință pe chipurile lor: „Știm că nu e voie... dar plecăm”. Apel la director. „De ce îi lăsați să plece?” se mira directorul. „Dar ce

pot să le fac?" „Cum ce puteți să le faceți? întreba directorul și mai nedumerit. Să nu-i lăsați să plece!"

Pe căi știute numai de ei, ciudații elevi aflau că profesoara căuta sprijin la direcție și o săptămână sau două stăteau cuminți și se sileau să învețe semnele acelea pe care profesoara aceasta vroia nu se știe în ce scop, să le vîre în **capetele** lor. Apoi iarăși începeau să plece făcând zadarnică și **chinuitoare** peregrinarea ei pe urmele lor. O năpădi indoiala.

într-o zi ea ghidi: „îi trebuie cu adevărat omului învățătura? Este într-adevăr cultura o lumină? Există oare o deosebire esențială între un om **cultivat** și unul care **trăiește** în afara cunoștințelor pe oare i le oferă cărțile? Ce sînt cunoștințele?" și continuă să rumege zile întregi aceste idei care o obsedau, dacă există „lumina învățaturii" și cît e ea de necesară. **Un** om de serviciu, o lucrătoare îndată ce ies din această mică încăpere în care li se arată niște semne cabalistice la **tablă**, se duc acasă, redevin veseli, se simt bine, își cresc **copiii**, îi fac dacă nu-i au, **petrec** de sărbători cu rudele și cu prietenii, există **independent** de **editură**, într-un fel natural, într-un univers în care **satisfacerea** trebuințelor **dă** bucurie și fericire. întruoit cultura schimbă **cursul** fundaman,tal al acestei curgeri? E vorba de cultură și nu de calificare. Iată o adunare de oameni cultivați ! Cultura i-a făcut să ia **cunoștință** de ei înșiși, le-a trezit dorința de expansiune a eului, comportarea **firească** a dispărut. **Un** învățător sau un profesor reprezintă media între un analfabet și un erudit. Iată de pildă viața profesorului Ștefan Roșea e presărată de infamii. în trecut el ,a provocat moartea unui elev prin persecuție sistematică. Un patriotard semi-doct, habotnic, fățarnic și ipocrit. După 23 August nu numai că a continuat să rămînă în învățămînt, dar a fost multă vreme și director al școlii. Era căsătorit și avea copii mari, botezați cu nume neaoșe, romane, Romulus, Remus, Titus, Ulpius, își bătea soția ou cruzime și era atît de nerușinat încît nu se sfiise s-o amenințe pe **învățătoarea** Fierbințeanu că o zboară **din** 'înva*țămînt dacă refuză să-i devină amantă. Și o zburase. Iar unii din corpul **didactic** al școlii, oameni care se „adăpaseră" de la izvoarele culturii, se **acomodaseră** cu el, îl linguseau și se temeau de **el**, ba ajunseseră chiar să-l respecte. Acești oameni care aveau cu ei „lumina", o părăsiseră pe colegă lor Fierbințeanu ușurîndu-i persecutorului intriga și trebuiseră să-și facă apariția organele securității de stat care .arestând niște legionari ajunseseră cu firele pînă **la** acest individ oare găzduise în casa lui pe unul din ei, pentru ca acești oameni să **respire ușurați** și să convină că coborâseră foarte jos în lașitate și indiferență. Printre ei se afla un tînăr profesor, inteligent și foarte bine pregătit, care îi făcuse la început'curte Constanței și de care ea fusese gata să se îndrăgostească. Ea descoperise însă curând că tînărul acesta, deși îl detesta pe director, se arăta totuși curios să descopere în ce constă forța lui, zicând că e „o forță". Fără so afirmă **vreodată** deschis se putea ghici din felul lui ide a gîndi că această așa-zisă forță e eeva firesc și real, un fenomen **de**'oare „**nu** putem să **nu** ținem seama", fiind durabil și de neîmlăturat. Astfel că. 'la un mod mai fin, mai spirituals pîna și acest tînăr cu adevărat luminat și **subțiat** de cultură se comporta ca și ceilalți învăluindu-se **însă** într-o ceață de **formulări** subtile.

Această viziune neagră o sperie. Totul se deforma în conștiința -ei; nimicind proporțiile firești. Se adresa soțului încercând să **se** refugieze sub **protecția** lui. „George, ce să fac eu, are să fie rău de mine.J" ',,A'i

răbdare, o să se aranjeze", apuse el. El era un om care putea să-și impună, atunci ••inii dorea, răbdarea de oare era nevoie. „Ai răbdare, o să se aranjeze", repetă el. Dar nu era vorba de răbdare, ar fi preferat să nu doarmă oțeva luni în șir, numai să capete convingerea că într-adevăr o să se aranjeze, că va reuși să iasă din impas. Insistă descriindu-i implicațiile eșecului. „Nu mai știi ce să fac, sunt neputincioasă, am sentimentul că mă înșel pe mine însămi; mă gândesc să-mi dau demisia și să intru iar la serviciul de dispeceri unde mă pricep mai bine". „Te ohinuiești zadarnic, zise el după oțeva secunde de reflecție. O să se aranjeze..."

Fu invitată la radon și șeful secției, de învățămînt, tovarășul Nicula, se, supără. „Dumneata, tovarășă, nu-ți faci datoria, îi spuse. Ai uitat ce ți-am spus data trecută: Vino la mine, dacă se ivesc greutăți care te depășesc, așa ți-am spus. Și u-ai venit!" „Tovarășe Nicula, dar nu sînt greutăți oare mă depășesc". „Atunci de ce merge prost u-caba? Văd că dumneata nu procedezi cum a făcut colega dumilale, să dai certificate false sau să te apuci să cari gaz Cu duba, ca să-ți îndupleci elevele, dar nici altceva mad bun n-ai găsit!" „Ce să fac, tovarășe Nicula, sfătuiți-tmă!*" „Tovarășa Munteanu, după cite știu eu, elevii dunitale vin la lecție dar pe urmă pleacă. De ce îi lași să plece?" „Ce pot eu să le fac, tovarășe Nicula?". „Să-i oprești, nimic mai simplu. Du-te la ușă și reazămă-te cu ispatetele de ea. Și spune-le: „tovarășe, de ce fugi dumneata de învățatură? Dumneata, știa că statul este condus astăzi de muncitori și țărani? Ce crezi dumneata, că un stat poate fi condus de oameni care nu știu nici măcar să citească un ziar. Cine vrei să conducă treburile statului, stimat tovarășe, dacă dumneata nu vrei să înveți? Vrei să punem la conducere burghezi? Păi dacă punem de-ăștia, atunci de ce mama dracului am-mai luat puterea? Ia loc în banta și pune mina și învață, că nu e de glumă!" Asta să le spui, tovarășă Munteanu, pentru că ășta e adevărul. Procedează așa și dacă nu merge vino aici și spune-mi! Dar ai să vezi că o să meargă!"

, N-a mers. Bineînțeles că în felul acesta îi împiedica să plece dar în același timp îi determina să nu mai vină. Unul a răspuns astfel: „Ei, dacă e vorba să ajung să conduc treburile statului, o să vin să învăț" și la lecția următoare a lipsit. Tovarășul Nicula a început isă ridă cînd Constanța i-a relatat acest răspuns. „Acuma îmi dau eu seama ce e cu dumneata, tovarășă Munteanu. Ești un copil! Am să trec într-o zi să-ți dau o mină de ajutor".

S-a ținut de cuvânt și a trecut în inspecție. „Care e capul acela de lemn care vrea să ajungă -ministru și nu știe să se iscălească? Ia arată-te la față", a cerut el. întîmplător elevul era acolo. „Ce meserie ai dumneata"? l-a întrebat. „Paznic de noapte!" „Vezi să nu te avansezi, -să ajungi de zii, i-a spus tovarășul Nicula. O să ai leafă mai mare. Tovarășul director nu ți-a spus pînă acum că s-ar putea să te avanseze?" „Nu mi-a spus, dar n-ar fi rău!" a răspuns paznicul cu un zîmîbet prostesc. „Eu zic că n-ar, fi rău .să pui mâna și să înveți, să nu te pomenești într-o zi că nu mai ești bun nici de paznic de noapte, daiiinite de zi! Ce părere ai? Eu zic că dacă dumneata gîndești că poate să învețe alții pentru dumneata, poate să și muncească alții pentru dumneata sau nu? Lăsați glumele, că nu e vreme de glumit. Cine glumește azi, s-ar putea să plîngă mîine!"

Au înțeles cum trebuie aceste argumente ale tovarășului Nicula.

Așa stăteau, deci, lucrările? Ei crezuseră pînă atunci că n-are treabă femeia aceea și d-aia se ține de capul lor. Pe de altă parte ea însăși începu să se obișnuiască cu ei și să li se impună și încetul ou încetul absențele se micșorară și apoi se curmară cu totul. Întâmplări mici îi produsese ră mici revelații, după c© începu să le cunoască gesturile, intonația glasului, expresiile lor eliptice și de isubiect și de predicat, încurcăturile vieții lor intime. Că feciorul e bolnav și se prăpădește cu băutura, că iubește o fată care iubește pe altul fiindcă acel altul e îmbrăcat mai bine și câștigă mai mulți bani — dumnezeu știe cum îi câștigă, e un pungaș care de două ori a fost prins ou gestiunea lipsă — iar fiul ei nu se pricepe la de-alde-astea, că l-a crescut băiat cumsecade și cinstit, îl bătea bietul tat-său cu bățul cînd îl prindea că nu se ține de meserie. Acuma e singură și n-are putere asupra lui, nu știe ce să-i facă, să nu se mai gîndească la ea și uite-așa... Uite-așa!... Și femeii îi dădeau lacrimile la tablă și mina ei ciudată, mărită, umflată și crestată de miile de rufe și dușumele spălate în decursul vieții nu mai știa cum să țină creta în mină, o mișca cu un gest conținut și retezat și rămînea cu ea în aer ca un simbol al neputinței chemate să poată.

XVII

Intuiția acestor existențe și drame obscure o avusese de mai înainte, cînd ea însăși abia împlinea douăzeci de ani. Era odată în târgul Moșilor. Vale mergea înainte, mama la mijloc și Constanța în urma lor. Se strecurau cu greu prin mulțime.

— Vă spun eu că am văzut în partea aceea stropitori, zise mama întorcînd capul.

Mirosea a ulei prăjit. Aerul țipa de sunetele ascuțite ale trompetelor.

— Hai să mîncăm gogoși, zise Constanța.

Apoi își continuară drumul. în depărtare zburau în aer scaunele tiri-bombelor, cu oameni în ele, însoțite de cântecul clarinetelor. Se vedea „zidul morții”, desenat în culori țipătoare, o femeie pe motocicletă urcând în junii unui fel de puț de scânduri.

•— Hai și noi! zise Vale.

Era răcoare, aproape frig, plouase toată noaptea. Se urcară deasupra și văzură femeia pe motocicletă zburînd deasupra pereților de scânduri. La coborâre, pe scară, mama arată cu degetul undeva.

— Uite, acolo sint stropitori. Trebuie să> plec acasă.

Porniră într-acolo. Prin aer pluteau miresme de țuică fiartă.

— ... Țrș... ărș... ărș... striga un ins în halat alb, izbind cu cleștele în grătarul pe care sfîriiau mititeii. Țrș, ărș, ărș...

Era înghesuială mare. Ocoliră și ajunseră la marginea târgului. Aici zgomotele bălciului păreau că se amesteca și se agață unele de altele, ca un ghem care nu ise desfăcea. Aici era liniște. Stăteau înșiruite grămezi de oale și străchini, urcioare, farfurii de pămînt înflorate, borcane de sticlă întinse pe pămîntul gol. în spatele unei asemenea grămezi, pe marginea unei gropi, dormea un copil.

— Puștiule, scoal' în sus că răcești, e pămîntul umed, zise Constanța.

Se opriră și fl sculară din somn.

— Ai .să răcești, nu dormi aici, zise Constanța.

Era îmbrăcat într-am trening albastru și era desculț. Se trezi și se uită m sus la femeia oare îi vorbea.

— Văd că ești băiat mare, de ce nu dormi acasă? Du-te acasă și te culcă. Sus.

îl apucă de mână și îl trase. El se supuse și privirea îi rătăci iar pe chipul celei care îi vorbea. în față mama cumpără o stropitoare mică și spuse că nu mai stă. Vale și Constanța o luară înapoi, spre miezul bălciului.

— Ce era eu băiatul-ăla? întrebă Vale.

Ea intoarse privirea și se opri. Băiatul se așezase la loc pe pâuînt.

— Puștiule, îl strigă, vino Ircoace. Hai, vino! Sus.

El nu se mișcă. Se apropiară de el, Constanța îl apucă de mână și îl trase. El se supuse, se ridică și porniră.

— în ce clasă ești tu? Câți ani ai? îl întrebă.

El nu răspunse.

— Cum te cheamă?

El nu spuse nimic. Nu era un copil vagabond. Treningul de pe el era curat. Avea o expresie senină și obosită.

— Ți-e foame? îl întrebă Constanța.

El ridică privirea, tăcu câteva clipe lungi apoi deodată confirmă printr-o imperceptibilă mișcare a capului.

— Bine, hai să mâncăm mititei.

Se opriră în dreptul unei barăci și se așezară la masă. Constanța trase un scaun și-l apucă pe băiat de umeri să-l așeze alături.

— Vale, șopti Constanța, ia pune și tu mâna pe umerii băiatului ăsta.

Vale puse mâna pe umerii lui.

— Tremură, zise Vale. Puștiule, tu ai răcit. Să-i dăm să bea țuică fiartă.

— Din ce pricină nu poate un copil să doarmă acasă la el? șopti Constanța. îi e somn. Ai dormit azi noapte? îl întrebă.

El negă din oap. Spuse însă, unde stătea. Era prin apropiere. Vale comanda mititei și friptură. Băiatul era foarte flămînd. Se înecă cu aburul fierbinte al țuicii și nu vru să bea. Mîncă însă totul, toți micii și toată plinea.

— Tanța, dacă vrei să mai rămâi, eu te las, zise Vale. La șase am curs, trebuie să plec.

— Parcă eu n-am curs, zise Constanța. Mai stai puțin.

— Nu, am plecat.

Constanța plăti, Vale zise la revedere. Ea o luă ou băiatul prin mulțime, îi puse câteva clipe mâna pe spinare.

— Nu mai mi-e frig, zise băiatul. Va mulțumesc.

— Dacă ai să te mai culci așa pe pământul jilav, ai să răcești la plămâni. Ce faci tu, lucrezi undeva?

El nu răspunse- îl întrebă câți ani are. Avea doisprezece. Și odăi câte aveau ei acasă?

La început nu vru să răspundă. Apoi deodată își ridică ochii la ea și spuse că aveau o singură odaie.

— Și n-aveți loc, sînteți anai mulți frați? întrebă Constanța și fiindcă el își feri privirea în lături, nu-l mai întrebă nimic.

Părea cu totul subjugat de secretul său. Era însă cu totul disponibil. Se uită iar în sus la aceea care îi vorbise și parcă dori ca vocea ei să se

audă totuși din nou. Umerii lui abia căpătau formă prin treningul larg. Avea o frunte de o puritate izbitoare și ttaiple parcă din petale fragile. Constanța îl duse la circ, la roata norocului, apoi la tir și în barăcile cu hipnotizatori și cei care transmit igâmdu de la distanță. Oboseala pierise din ochii lui senini.

— Fiindcă nu vrei să-ani spui dece nu dormi noaptea acasă, acum am să te las, zise Constanța.

El rămase inemișcat și tăcut. Se uita la ea fără să clipească, eu privirea încărcată de taina sa. Era o taină oare nu-ll chinuia deloc dar oare coborise parcă prea adine în el și încetinea acolo ceva împiedicându-l să vorbească.

Femeia se pierdu în mulțime.

Șase ani mai târziu lucra la o fermă și într-o dimineată îi adună brigadierul în dormitor. Era ei, Ileana, nea Gotstaiche, un țăran proaspăt angajat și un paznic. Lângă o fereastră magaizdonierul așezase o mäsută și alături o tablă neagră.

---Stați acilea, că acuși vine, zise brigadierul, e în birou la director.

Intră după cîtva timp, dădu bunăziua și se așeză la măisuța aceea. Avea aerul absorbit, al unui medic care a venit să facă inoculări și își pregătește cele necesare. Directorul stătea lângă ea și o ajuta. Apoi ea ridică privirea și rosti un mume.

— Da, prezent, zise nea Gostache și se pregăti să facă ceva sau să se supună la ceva, dar femeia, după ele îi aruncă o privire, citi alt nume.

— Burlacu Ilie, zise ea.

— Răspunde, Iliuță, ce-ai rămas așa holbat? zise directorul.

El răspunse prezent și se roși foarte tare. Privirea femeii avu o lucire, ea **surise**. Strigă și celeilalte nume, apoi directorul plecă.

! — în fiecare joi și vineri dimineata Ia orele zece să vă găsesc pe toți adunați aici, zise femeia. Trebuie să învățați carte. Se uită la Burlacu și rosti cu alt glas: e mică lumea, nu-i așa, Iliuță?

Magazionierul ferniei intra și se așeza să asiste și el la lecții. Avea aerul că el posedă cunoștințe superioare, dar a venit din curiozitate, să vadă cuim oameni în toată firea -se pun la mintea copiilor. Venea însă prea des ca să nu dea de bănuir că învață și el pe tăcute.

Inginerul zootelmician intra adesea în dormitor în timpul lecțiilor și se uita la această necunoscută îmbrăcată bine care se ocupa de muncitorii lui. Era un tînăr blond, cu ochii albaștri, cu fața. atinsă de soarele și vântul cîmpiei, ou o expresie de provincial la marginea capitalei.

Elezii aceștia erau răbdători, chiar și țăranul, deși nu arăta deloc convins. „Eu învăț, părea el să spună, dar Ia ce mi-o fi folosind învățătura asta, numai dracu poate să știe". îi absorbea pe toți prezența ei și după terminarea lecției nu se grăbea nici -unul să,plece, ca și «fad mirajul ce li se deschidea odată cu însușirea acelei științi ce te făcea să poți citi și așterne pe hârtie gândiri ce până mai înainte se pierdeau în vânt. ar fi fost unul șă același lucru cu existența particulară a acestei femei care se afla în posesia deplină a tainei»

— Puteți să plecați, zise profesoara într-o zi. Rămâne doar tovarășul Burlacu, care dă examen.

Nu vroiau ansă să plece, erau veseli, și curioși.

— Iliuță, scrie la tablă! zăise Constanța scoțimiu-și stiloul din geanta și un imprimat cu stema Republicii. Ia creta și scrie, repetă profesoara cu același glas, fără să se uite.

El aștepta iar ceilalți îl priveau, stupefiați. Lucrurile ajunseseră atât de departe: el avea să scrie pe tablă cuvinte pe care apoi le poți repeta așa cum vocea le-a rostit, iar cuvintele rămân acolo lipite pe tablă și oricine le poate repeta, chiar și unul care ar veni acuma de afară.

— Scrie, rosti profesoara: tovarășă Ileana, du-te și adu-mi apă. Auaindu-și numele Ileana chicoti leneș.

— Ia nu te mai hlizi aici ca o vițică și fii atentă că și ție o să-ți vie riadul și nu știi nimic, zise magazionerul. Nu știi decât să...

Constanța ceru să fie liniște. Elevul scrisese corect fraza și profesoara ceru explicații. El răspunse bine și mina profesoarei însorise pe imprimat o notă și jos o semnătură. La **fel** răspunse elevul și la **celelalte** matern, uimindu-i pe ceilalți, care nu bănuiseră că Burlacu le era într-așa măsură superior.

Li întinse certificatul. El îl ținu câteva clipe în palme, apoi îl îndoi cu grijă în două și în patru, și îl viri în portofel. Când profesoara se pregăti de plecare și dădu bună ziua, o umbră de neliniște trecu prin privirea lui. Se întoarse cu spatele la ceilalți și o așteptă, o însoți dosehizându-i ușa. Afară continuă s-o însoțească mergând alături de ea, cu o jumătate de pas mai în urmă, călcând 'agale, ou capul plecat, ca și când o greutate iar fi apăsât grumazul.

Ii deschise poarta.

— Mulțumesc, Iliuță, zise femeia.

Elevul deschise asupra ei aceeași privire de odinioară, senină, descoperită, intensă.

— Plec de la fermă, zise el.

— Unde te duca?

— Acum pot să mă înscriu la A.V.S.A.P.

Ce era acest A.V.S.A.P.? Era o asociație patriotică care avea și o școală, explică el. Ea rămase câteva clipe tăcută, parcă reflectând. Apoi zise:

— Bine, îți urez succes, și adăugă: dacă ți-e greu, caută-mă. Iliuță.

Se îndepărtă apoi spre șoseaua asfaltată. El rămase în poartă urmărind-o ou privirea. Nu se clinti din locul său nici când silueta ei nu se mai văzu deloc.

Șapte luni mai târziu o așteptă la ieșirea din fermă într-un turism mare și negru. Ajunsesese șofer.

Ea se urcă și el se uită la ea tăcut, scrutător, cu privirea lui senină care nu clipea. Puse mașina în mișcare și o conduse spre oraș, atent, aplecat înainte, privind la douăzeci de metri înaintea botului mașinii. O întrebă unde s-o ducă. Apoi într-o țirziu, zise:

— Nu v-am căutat, învățam acolo despre motoare și nu mi-a fost greu de loc. Bar m-am gândit la dumneavoastră. Ați slăbit, adaugă el și continuă: La examen aun reușit să iau calificare de gradul trei, pot să conduc și camioane.

Ea nu zise nimic, parcă nu-i auzea. Mașina se opri. Burlacu întinse mina pe după spatele ei și deschise ușa. Ea **coborî** cu mișcări parcă încetinite.

Apoi se întoarse și îl găsi tot acolo, așteptado- O duse acasă ca îi spuse să urce. El se dădu jos și deschise capacul. Drese sau controla ceva, apoi închise la loc și se uită în sus. Începu să urce scările, în prag își aruncă privirea asupra interiorului. O ușă deschisă făcea să se zărească de la intrare o odaie /cu un birou în ea. în spatele biroului se vedeau rafturi înalte. Ea se duse își închise ușa aceea și-i spuse să ia loc.

— Vrei să dai masa cu mine, Iliuță? Ai cumwa treabă, trebuie să pleci undeva? A cui e mașina?

— A Academiei.

— Vino cu mine în bucătărie.

își puse un șorț peste rochie, se **spălă** pe miini și aprinse aiaigazui. Băiatul se așezase **pe** un **scăunel** mic și se uita la ea cu privire» pe jumătate închisă.

— Si ce face acum maică-ta? îl întrebă.

El tresări. Ea stătea cu spatele și spărgea ouă. Nu-i răspunse nimic. O roșcată violentă i ise urca însă în obraji și avu un gest vag, cu palma, parcă ar fi vrut să gonească de pe frunte ceva care îl dogorea.

— Tot ca înainte, răspunse el făcînd o sfortare.

— Ai primit o locuință a ta?

Dădu din cap confirmînd. Se așezară apoi la o masă mică lingă geamul bucătăriei. El se uita afară. Se zăreau în depărtare parcul și **bulevardele** orașului. Cînd văzu farfuria în față se ridică, dădu drumul la robinet și umplu paharele cu apă, întai pe-al ei, pe care i4 **depuse** ușurel alături, apoi pe-al său, după care se rează și începu să mănînce.

— Iliuță, eu vreau acum să dorm, zise ea la sfârșit. Dacă poți să mai mergi cu mine undeva departe unde am eu treabă, ou sau fără mașină, bine, mă aștepți sau te întorci peste două ceasuri, dacă nu...

El zise că o așteaptă. Ea se închise în dormitor și băiatul rămase în hol, într-un fotoliu. Stătu câteva minute nemișcat, apoi se ridică în vârful picioarelor și începu să se uite la aquarelele de pe pereți. Ajunse în dreptul ușii prin care se vedea de la intrare biroul. Apăsă încet pe clanță și ușa se deschise. Se răzîmă de prag și își plimbă privirea peste obiecte. În rafturile înalte nu era nimic, Câte o carte rătăcită pe la colțuri. Pe jos reviste împrăștiate, răvășite, călcate **cu** talpa, **sertarele** biroului pe jumătate trase. Alături se vedea un dulap în perete cu ușile desfăcute, cu o mulțime ide umerase goale. Pe unul singur atârna un palton femeiesc, eu guler mic de blană. închise ușa la loc, ise întoarse în fotoliu și nu se mai mișcă. Numai privirea îi lucea, absorbită, întoarsă în sine.

Din ziua aceea venea adesea dimineața cu mașina și o ducea în punctul cel mai îndepărtat unde avea ea lecții în ziua aceea. Prima și a doua oară ea nu zise nimic, dar apoi se supără și îi spuse să nu mîi vină. El răspunse că nu face nimic ilegal „e în drum" și că mașina tot consumă benzină degeaba.

XVIII

— Atunci ne-am înțeles, Iliuță, la ora șase mă aștepți la fabrica de cărămizi. Vino fără mașină, e mai bine să n-ai grijă. N-are **nici-um** rost să ai vreo neplăcere abia intrat în serviciu.

El nu zise nimic, opri, întinse (mâna pe după spatele ei și îi deschise ușa. Apoi întoarse și o luă înapoi spre centrul orașului. Străbătu o mulțime de igteai pline de tramvaie și autobuze pînă' ce intră într-un cartier liniștit și opri în fața unei porți. Claxona printr-o apăsare scurtă în centrul volanului. Opri motorul. Deschise o cutiuță ide lîngă radio, luă un pachet de țigări și aprinse una de la un șnur cu terminația incandescentă, înșuruba șnurul și deschise ușa din stînga sa. Fuma aspirând adînc, stînd liniștit pe banchetă, cu un picior afara. Apăru ieșind pe poartă un om în vîrstă. Burlacu salută, apoi învîrți cheia de contact.

Constanța merse pe jos pînă ce ieși ia cîmp deschis. Deși circulația pe șoseaua asfaltată se scurgea neînterupt cu uruit de camioane grele care OTtremura aerul și cu (**zdrăngănit** * (**persistent** de căruțe oii roate **care** se îndepărta greu de ureche și **Zgomotele** orașului se auzeau încă înapoi, tăcerea cîmpiei începea să domnească.

O cisternă claxona gros și trecu, un turism veni din direcția contrarie și se pierdu șerpuind cu viteză peste asfalt. Cîteva clipe fu liniște totală și întinderea cîmpiei și bolta cerului parcă se lărgiră și rămaseră încremenate. Constanța își continuă drumul ei încet ca o furnică singuratică, pierdută în aceste spații mari. Curînd o luă pe un drum lateral care o ducea printre niște așezări izolate, case mici, cu garduri și grădinițe, cu străzi pietruite rar, cu trotuare de **pămînt**. Dispăru pe o poartă înaltă care acoperea de aproape ceea ce era dincolo de **ea** și pe care scria : *Fabrica de frînghii*.

După **un** ceas reveni în oraș și intră într-o brutărie. Îndată ce trecu pragul în marea încăpere unde zăceau întinse în copai corpurile uriașe de cocă, unul din elevi sări de la locul lui și dispăru repede undeva. Se întoarse curînd împreună cu alții care lucrau în curte, prin magazii.

— Treci la carte, Cică ! Treci la carte, analfabetule! ise auzi vocea acestui elev vesel. A apărut o hotărâre a Consiliului de Miniștri. Dacă bărbatul știe carte n-are voie să ia o analfabetă. Cum eu știu carte și tu nu știi, rămâi nemăritată, Aneto! Treci acolo!

Se scotea pâinea din cuptoare și profesoara trebui isă mai aștepte. Se precipitau de la anasa lungă ,de tablă, scoteau piinile căutându-ie în adînc cu mișcări de parcă ar fi urmărit niște orătării care se ascundeau. Arome calde și pure năvăleau din gura cuptoarelor dilatînd aerul, **mîngiind** respirația cu miros parcă de pămînt plouat sub soare.

Lucrătorii o observau pe străină fără s-o privească. Se obișnuiseră s-o vadă acolo cîteva minute uitîndu-se la iei.

— Haide, Gică, unde ești, Gică?! strigă același om vesel uitînduse pe sus. Treci la carte, Gică. Și începu să cînte :

*Stnt frumoasă și de nimeni nu mi-e frică!
Mă, iubește măcelarul Gică.*

Gică cobora scara cu cărțile și caietele **sub** braț. Ceilalți se **spălau** pe mâini și se pregăteau.

La orele unsprezece Constanța ieși de **la** fabrica de pâine și porni din nou **pe** străzi. Intră pe poarta unei clădiri modeste, cu ziduri vechi, așezată **la** rînd cu clădirile obișnuite, pe una din șoselele cu circulație intensă care treceau prin preajma cartierului Obor. În spatele ei se ridicau schele. Pîriiau pistoalele cu aer comprimat, un eseavator încărcă șiruri

de camioane **ou** pământul scormonit. Se turnau funcțiile, se vedea la cinci metri adâncime cimentul proaspăt aib-cenușiu și pînza de jgheaburi **cu** sîmpa ou desenul retezat de la bază al viitoarei clădiri.

Avea aci patru elevi, tineri țărani proaspăt angajați, care deși sem-naseră statul **de** salarii prin punere de deget, prelinseseră că **ei** știu totuși carte și nu vrură **să** se prezinte la lecții. Până la urmă se prezentară **și** dovediră că nu mințeau, știau să scrie și să citească dar în felul lor, amestecând literele de mîna ou cele de tipar și folosind în același **fel** minusculele ou majusculele. Mai ciudat era că deformau cuvintele ca și cînd nu le-ar fi plăcut cum sunau **ele** în limbajul vorbit. *Dragi mamî, aflî despre mine.* „Sinteti flăcâi mari, vouă nu vă e rușine să vă scrie alții scrisorile acasă? le spuse Constanța. Aveți **acolo** în sat fete, **cum o** să pui dumneata pe altul să-i scrie fetei că ți-e dor **de** ea?” „Din gură nu pot să-i spun?” se miră unul, iar altul mai naiv, erezînd că o să scape astfel de lecții scoase o scrisoare pe care tocmai se pregătea s-o expedieze și i-o arătă profesoarei. *„Blestemați să fie ceasul cînd am zisi la revedere, că de-atunCi în lot momentul simt în piept o grea durere”.*

La ora douăsprezece **trebuiau** să vie toți patru, mai avea o jumătate de oră și **intră** în fabrică. Dintre salariații neflotanți ai **Întreprinderii** — fabrică de jucării — mai **rămăseseră** trei, o vopsitoare de vreo patruzeci de ani, un om de serviciu, și o lucrătoare foarte tânără de la secția .croitorie, o fată cunoscută bine de toată **lumea**. **Constanța** asistase într-o zi la o scenă care se petrecuse în fața întreprinderii. Soția instalatorului fabricii o pândise la ieșire pe această Jeni și-și înfipsese mîinile în părul ei coafat. Țipetele ei de spaimă, mulțimea care se adunase și sărise în ajutorul ei, nu-i mai foloseau la nimic. Fusese trântită pe bordura trotuarului **și** soția înșelată îi smulgea din rădăcini eirlionții. Jeni răcnea și se zvârcolea jos isub mîinile pricepute, necruțătoare și îmbătrânite ale **.soției** pînă ce venise bărbatul oare printr-un singur gest o redusese pe răzvrătită la ascultare și o luase de-acolo acasă.

Constanța se întâlni cu Jeni la poartă, venise ia lecție mai devreme și aștepta în cabina **portarului**, stătea ide vorbă cu el. **Se** spunea că portarul își pierduse capul după ea, vroia sănși la'se nevasta cu care avea doi copii și .să se însoare cu Jeni. Portarul era însă membru de partid și se pare că acolo în organizație cineva ridicase problema lui, îl puseseră în discuție și li afătuiseră că ar fi mult mai folositor pentru el dacă și-ar băga mințile în cap. Fusese și el, trei luni de .zile, elevul Constanței și lecțiile se țineau în a doua cămăruță a pazei; el păstra cheia și avea grijă să fie totdeauna curat și să nu lipsească nimic din materialul didactic.

Se ridică în picioare **și** o salută tăcut și respectuos, dar posomorât la față, întunecat și parcă chinuit de ceva. Jeni era Cu el **și** împrumutase și ea ceva din **îngrijorarea** lui, se vedea că puneau ceva la cale împreună sau se apărau de ceva care îi amenința pe amândoi.

— Bună ziua, **zise** Constanța, răspunzând la salut. Tovarășa Coliban a venit?

Portarul spuse că nu. Ea îl rugă să fie **anunțată** îndată **oe** se string toți.

— Bine, zise portarul.

Constanța pătrunse în sala mare a fabricii și se pierdu printre sec-țiile ei. O secție însemna aici nu mai mult decît o masă de oițiva metri

cu patru sau cinci lucrători sau lucrătoare așezați pe scaune și absorbiți în lucrul lor. Coseau rochii minuscule, colorate, pentru păpuși, vopseau cărucioare de-o palmă. Zăceau împrăștiate și fărâmițate, ca într-o catastrofă, vapoare mari de pasageri, tramvaie, camioane de mare tonaj. Doi sau trei Guliveri le întorceau ou roțile în sus, contemplând minute întregi mecanismele lor.

Peisajul se schimba mai încolo, parcă strălucea soarele peste o pădure ou o colibă galbenă cu geamuri albastre. Iepuri și măgari, pițigoi, dini, pelicani gușați, trăiau împreună. Un urs aplauda pocnindu-și labele în oare avea fixate plăcuțe de aramă. Umerii, spinarea, capul, totul se sbuciuma în el cu un entuziasm sîrguincios. Constanța tresări vizibil și părăsi repede jucăria cînd portarul, apropiindu-se, îi șopti că elevii o așteptau.

Se întoarse acasă pe la orele două. Puse geanta pe mica măsuță din hol, trecu în dormitor și se așeză pe pat. își desfăcu cordonul de piele cu care era încinsă, se întinse pe pat și rămase nemișcată. Stătu astfel cu ochii închiși un sfert de ceas, apoi fără sa facă o mișcare deschise ochii. Soarele bătea pieziș în ferestre și arunca pînă în mijlocul odăii umbra celor doi plopi care străjuiau în fața casei. Se vedea cum virfurile lor abia înmugurite, proiectate pe bolta cerului, se legănau din cînd în cînd și umbrele lor se incurcau pe covorul roșu care luminat de soare căpăta reflexe violete.

Intră în bucătărie, mîncă o felie de pîine cu brînză albă și bău un pahar cu apă. După o oră plecă.

Se dădu jos din tramvai într-un centru aglomerat. Circulația era foarte vie, mașinile se îngrămădeau la stopuri, căruțe ou țărani ou expresii înțepenite și parcă buimăcite treceau în goană printre mașini, goană care printre aceste viteze mari părea să illustreze esența însăși a incetinelii. Aici tramvaiele se încrucișau din patru direcții, pocnind la intersecții din roțile lor bătrâne și dominînd toate zgomotele ou uruitul lor care nu se putea distinge dacă e al motoarelor, al șinelor sau al osiilor. Pe trotuare, fete ou părul în coadă de cal treceau cu pași repezi spre direcții necunoscute, tineri în grupuri nediferențiate cu creste de cocoș și îmbrăcați în costume cadrilate cu pantaloni burlan, staționau în fața cinematografelor... La un Bufet, afară, excitat de țuica gălbuie care îi stătea înainte și de mișcarea zgomotoasă și monotonă din jurul său, un individ ou privirea dilatată și calmă ținea un discurs bombastic și incoerent stînd liniștit la masa lui: „Pentru că bietul Ioanide, zicea el. în împrejurarea, estetica bietului Ioanide, în cunoașterea...”.

Constanța traversă odată cu mulțimea și ieși din centrul aglomerat. După o jumătate de oră intră într-un cartier cu străzi liniștite, cu garduri de lemn și cu orătării prin curțile strimte și nepavate, cu odăi mici, așezate în șir, cu pragurile la nivelurile pămîntului. Intră într-una spațioasă, o adevărată bătătură țărănească plină de frînghii de rufe și **Ixoci** pentru păsări și porci. O mulțime de copii între șase și zece ani, cu obrajii **aprinși**, băteau cu ardoare o minge de cârpă. Puse ochii pe unul din ei **care** nu alerga și-l întrebă unde stă tovarășa Coliban, dar întrebarea ei căzu tocmai în clipa cînd echipa adversă se îndrepta amenințător spre poarta marcată cu șepci pe care el o păzea și nu căpătă nici un răspuns. El reveni însă îndată ce pericolul trecu și Constanța repetă întrebarea.

— Onică, strigă el, treci încoace că o caută cineva pe maică-ta.
— Nu e acasă, se auzi un glas din învălmășeală. E la biserică.

— Auziți, e la biserică, repetă cel întrebat și se încorda iar, fiindcă din nou atacanții adversi amenințau spațiul! său dintre cele două șepci.

Se apropie o fetiță și îi explică necunoscutei că madam Domnica a plecat cu maidaan Dumitrache și cu madam Lazăr la biserică, a trecut domnul Chiricuță și le-a luat... Acum un ceas au plecat...

— La care biserică? întrebă Constanța. E departe de-aici?

Nu era departe, fetița ieși în stradă și îi arătă în depărtare cupola unei biserici. Gînd ajunse acolo avu o ezitare, deschise totuși porțița și intră în curte. Ușa bisericii era deschisă, se vedeau înăuntru lumini și mișcări de umbre, femei tăcute aprinzînd luminări sau îngenunchind în fața icoanelor. Se pregătea o slujbă, și un om se urcă în clopotniță și începu să bată toaca.

Constanța urcă cele cîteva trepte de piatră de la intrare și pătrunse în biserică. I se făcu parca frig, își mișcă umerii și rămase lingă zid cercetînd cu plivirea femeile îngheiiunchiate. Erau și fete tinere cu basmalele legate peste gură și bărbați și cucoane cu pălării de anodă veche pe cap, în taioare negre și cu pantofii 'scâlțiați care îmbătrâniseră odată cu ele. Un om de vreo treizeci de ani, înalt de statură, într-un costum cărămiziu de stofă groasă, îngenunchie lingă Constanța și oftă greu înclinîndu-se necontenit. O fată aprinse o 'luminare și se apropie de Constanța cu ea în mînă. Ea se feri într-o parte, intimidată, dar fata lipi luminarea într-un sfeșnic mic care se afla chiar alături, se dădu un pas înapoi și începu să bată mătânii.

Se auzeau șoapte undeva în față, lingă altar. Deodată începu să oînte încet, la unison, un cor de lentei. Constanța își îndreptă privirea într-acolo. Schimbă locul și ferindu-se ou grijă de cei care băteau cruci și îngenunchiau, se dădu mai aproape. Femeile stăteau în jurul stranei și cîntau cu ochii îndreptați spre un bărbat de pe podium care dirija cu capul. Arătau îmbrăcate îngrijit și aveau o expresie comună de destindere și împăcare. Textul corului «punea cuiva să nu lase pierzării pescarul obosit... Acest cineva avea putere asupra mării, o vorbă a lui împlînzise cîndva valurile dezlîntuite.

*Tu, ce al tăi tovarăși
Pescari, au fost și ei
Coboară din nou iarăși
La noi, <copiii tăi...*

Portiera de sub catapeteasmă se mișcă ușor, omul care conducea corul își îndreptă privirile talr-acolo, mai continuă să dirijeze oliva timp, apoi opri corul cu o mișcare a capului, se ridică din strană și intră pe ușa din dreapta altarului.

O femeie se desprinse din cor. Constanța îi întoarse spatele și o luă spre ieșire. Femeia o urmă. 'in curtea bisericii, Constanța se opri și se așeză pe o bancă de lemn de lingă clopotniță. Femeia rămase în picioare.

— Tovarășă Coliban, spuse Constanța, ce e cu dumneata, de nu te-ai dus azi la serviciu?

— Uite că nu m-am mai-dus, am ostenit și eu de-atlta muncă, răspunse femeia.

— La lecție de ce n-ai venit?

Nu răspuse. Ușa (bisericii era deschisă, se vedeau (înăuntru licărind luminile și umbrele, într-un clar obscur liniștit și misterios.

— Tovarășă Colihan, spuse Constanța cu o voce fără ocol, să nu mai mă faci să vin după dumneata acasă. Dumneata ești cu douăzeci de ani mai mare ca mine și știi mai bine ca mine că în viață întâi facem ce trebuie și pe urmă facem ce vrem. De ce crezi dumneata că eu trebuie să mă gândesc la dumneata și dumneata nu trebuie să te gîndesti la mine? Mă întorc la mine acasă și vreau să mă odihnesc. Mă culc în pat și sint gata să adorm. „Ce-o fi cu tovarășa Colihan, de ce n-o fi venit la lecție? mă pomenesc că îmi trece prin cap. Se apropie 'sfârșitul anului și ea tot n-a învățat să scrie și să citească, ce să fac eu cu ea? Eu o chinuiesc pe ea și ea pe anine". Și mă -gîndesc cum să fac să nu te mai chinuiesc, stau și mă gîndesc cum să fac să-ți fie mai ușor, să înțelegi mai bine, și vin la fabrică pregătită -să te învăț și cîrad colo tovarășa Caliban lipsește. De ce crezi dumneata că trebuie să mă chinuiesc numai eu? Ia spune!

— Ce mai îmi trebuie mie să învăț? se împotrivi deodată lucrătoarea.

— Nu știu, răspuse Constanța ridicând glasul. Trebuie să înveți.

— S-a întors băiatul meu din militarie și mi-a spus să nu mai mă duc la serviciu că o să mă țină el. „Acuma ți-ajunge, mamă, zice, m-ai crescut mare, m-ai învățat meserie, mai odihnește-te". E electrician, să-i ajute cel de sus să nu-l strice vreo muiere-

— Să nu-l strice, dar de ce nu te-a învățat să scrii și să citești, zise Constanța cu un glas mohorât.

— Păi mă învățase el odată, dar nu m-am ținut, că pe vremea aia trăiam cu sifiliticul de taieă-său și toată ziua mă bătea, putezi-i-ar mâinile.

Constanța rămase tăcută timp de aproape un minut.

— Bine, atunci nc-am înțeles, .spuse ea parcă tresărind, de astă dată cu o voce mai blîndă. Și adăugă : Nu mai mă face să viu după dumneata.

XIX

Burlacu aștepta la fabrica de cărămizi în cabina portarului. Venise cu mașina pe care o lăsase prin apropiere, lîngă o cofetărie. Stătea -pe banchetă și fuma. Din cînd în cînd arunca pe gemulețul anic al pazei cîte o privire în direcția mașinei.

— Am întîrziat puțin, zise Constanța intrînd. Mai am un sfert de oră de aranjat ceva la direcție, poți să mai mă aștepți, Iliuță?

El răspuse că poate și ea, cu un foșnet al rochiei proaspete se întoarse și dispăru. Șoferul se aplecă înainte, își rezimă coatele de genunchi și cu palmele își frecă ochii și rfața. Arăta stăpînit de o oboseală care îi plăcea, murea parcă de poftă să se culce și să doamnă. Constanța reveni :

•— Haide, tovarășe Burlacu.

Se ridică și ieșiră în stradă.

— Iliuță, te invit ta cofetăria aceea, zise ea. Și continuă mergînd : ascultă-mă, Iliuță, eu trebuie să mă duc, acuma pe strada cealaltă încă un ceas și n-am putere să dau iar ochii ou niște derbedei, de-aia te-am chemat. Ies de pe undeva niște derbedei și se leagă de mine.

El nu zise nimic, parcă n-ar fi auzit. Intrară și se așezară în colțul cofetăriei- Constanța ceru înghețată.

— Ce fel de derbedei? mormăi el în cele din urmă, parcă nealeit sau neîncrezător.

— Sînt de vârsta ta, în preajma a douăzeci de ani, zise femeia. Ascultă, Iliuță, eu n-am fost crescută pe calea Victoriei își cunosc mahalaua, urechile mele au auzit multe. Dar ce iese din gura acestor băieți nici nu se poate imagina. Mă pîndesc la colț, doi merg în față, doi în spate își umil -se apropie. Nu-mi spun mie direct nimic, își spun **între** ei, cei din '**Spate** conversează cu cei din față, iar cel care se apropie, afectează politețea. La început nu-d auzeam, o femeie se învață să nu audă pe stradă ceea ce nu trebuie, doar dacă nu e de același soi, dar ei **au** observat că ies ou regularitate la o anumită oră și repetă figura și nu mai pot să suport. Ascultă, Iliuță, ei sînt' lași. Nu au curajul să cunoască o femeie, s-o cucerească și s-o iubească. Numai în grupuri au ei curaj. În grupuri devin și ei mai inteligenți, au tot fdhil de expresii și tot soiul de metode de a acosta femeile fără să pățească nimic. Mi s-a făcut frică de ei. Mai ales că au băgat de seamă și alții. Mergi cu mine, nu-i așa? Am să te rog să nu lovești pe vreunul din ei fiindcă ei vor chema milițianul și vei fi tratat drept huligan și dus la miliție. Te rog să nu lovești pe nici unul, promite-mă, altfel nu te iau.

— Nu vă promit, zise efl după cîtva timp uitîndu-se pe geam. Și o să vă rog să mergeți singură.

Ea îl privi neclintit și încetă să mai mănânce. El zâmbi :

— Nu vă faceți atîtea griji în ce mă privește. Nu voi ajunge în nici un caz la miliție, știu să mă descurc- De ce nu mi-ați spus pînă acouim ?

— Am crezut că o -să se plictisească și vor renunța.

Deschise geanta și plăți. El nu era prea atent. Pe cît de treaz și încordat arăta în mașină, pe atît de absent și de o nepăsare neserioasă arăta afară.

•— Nu v-au făcut nici un rău? zise el ca din întâmplare.

— Ba d-a, răspunse ea numaidecât. Unul .din ei, care e un fel de șef al lor a făcut o dată în așa fel încât am căzut. Au o știință a busculadei.

Burlacu își plecă fruntea și mâna care se juca cu lingurița de înghețată își încetini treptat mișcarea. Se strîmbă : chestia asta îl cam supăra.

— Nu înțeleg ce greșeală am făcut de le-am atras atenția, continuă ea. Poate fiindcă mă văd așa singură și își închipuie că m-am pe nimeni să mă **apere?**... Mi-ar fi destul să-i -spun istoria asta unchiului meu sau fratelui meu, Vale, dar nu-mi place să chem familia în ajutor, îmi place să mă descurc singură. Astăzi tftisă nu mă simt deloc **în** stare. Hai să mergem.

Se ridicară și ieșiră. Nu făcură mici zece pași și Constanța îl apucă și îl isMuse ușor de braț.

— Pe trotuarul celălalt, la capătul străzii, lîngă *Alimentara* e un *Buțet*. Vine cineva de după colț. Se așează acum la masa de lîngă căinele acela oare dormitează eu botul pe labe. Acela e. Cînd o .să mă întorc cu de pe strada cealaltă, o -să fie toți adunați acolo.

— Duceți-vă acolo, zise el. Vă aștept aici să vă întoarceți. Cît durează ?

' • — Peste un ceas >șint înapoi, ți-am mai spus. Unde ți-e mintea?

El se înveseli parcă, o luă înapoi și începu să se plimbe. După cițva timp reveni și se apropie de Bufet. Intră înăuntru, ceru o halbă de bere pe care o bău în picioare, plăti și ieși. Nu aruncă nici o privire, nimănu. Lîngă cel dintii mai venise încă unul, stăteau afară la o masă, nu consumau nimic, se uitau pe stradă. Burlacu se îndepărtă. Trecură două fete îmbrăcate în ținută sportivă. Cel dintii le urmări cu privirea și deodată strigă :

— Mă, hanorac! Mă, n-auzi? Și rosti o înjurătură trivială. Una din fete chicoti, grăbiră însă pașii amândouă.

— Unde fugi, mă, hanorac? Mă, n-auzi? Nu aide, mă. Vino încoace hanorac... și repetă înjurătura-

Burlacu traversă, o luă spre cofetărie, se urcă în mașină, porni și dispăru pe după colț. Făcu un ocol prin străzile învecinate, se opri, se dădu jos și căută ceva în spatele mașinii. Se urcă la loc la volan și făcând același ocol se întoarse pe strada cu Bufet și opri lin în dreptul celor doi. Scoase capul pe geam :

— Mă, frate, care e strada Clăbucetului?

Cel dintii care se așezase la imaisă întoarse capul, se ridică, se apropie de șofer și arată cu mîna :

— A treia la stînga și pe urmă la capul ei, la dreapta și la stînga e Clăbucetului. Ce număr cauți?

— Caut strada, mă învărtesc pe-aici de vreo jumătate de oră. Nu vrei să urci? Te-aduc înapoi.

Celălalt ocoli și se instala cu veselie afectată lîngă șofer. Șoferul închise bine ușa. Deodată luă viteză.

↳ Nu pe-aici, zise celălalt, după cîtva timp, ia-o la stînga.

↳ N-am voie, e sens unic.

Stătea ușor aplecat pe volan cu privirea înainte. Mașina șerpuia acum pe asfalt, ieșise la șosea și gonea cu viteză.

•— Ia ascultă, măi frate, dece te legi tu de sora mea pe stradă? zise Burlacu. Nu caut strada Clăbucetului, pe tine te caut.

— Care soră? zise celălalt.

— Acea îmbrăcată în hanorac, răspuse Burlacu cu întîrziere și continuă : Viteji simteți voi, vă adunați elite cinci pe-o femeie și vă legați de ea. Ai călcat pe bec, am să te nenorocesc...

Conducea fără să părăsească o clipă geamul și oglinda laterală prin care defila drumul din spate. Arăta celuilalt un profil nemișcat, atent, absorbit. Albul ochiului îi strălucea.

— Unde lucrezi? Ia mîna de pe ușă, fiindcă n-o să opresc și o să-ți rupi gîtul. Ce meserie ai?

În aceeași clipă cu întrebarea, mîna de pe volan se desprinse și se opri ou un sunet plin de apă închisă peste gura celuilalt. Acesta sări și năvăli întii asupra lui Burlacu, căruia îi dădu Cîteva lovituri dezordonate în cap, apoi se întoarse la ușă hotărât s-o deschidă. Burlacu, conducând ou o mîna călîtă la spate și scoa.se de sub pled o cheie franceză. Celuilalt se înrmuie și se rezlmă ca un bețiv cu tîmpla în aparatul de radio.

între timp, mașina ieșise din periferie. Burlacu încetini viteza și de astădată începu să se uite încet la dreapta și la stînga. Rămase ou privirea ațintită spre stînga și deodată răsuci volanul și coborî de pe asfalt pe un drum de țară, plin de troscot și de urme adiraci de căruțe.

De o parte și de -alta a **dramului** se înălța viță de vie pe araci. **în** depărtare se zărea o perdeă de **lăstăriș**. Șoseaua asfaltată nu se mai vedea.

Lîngă lăstăriș ifrină. Deschise ușa și împinse ou piciorul corpul celui leșinat. Acesta alunecă moale lîngă roți si se întinse bătînd pămîntul ca o **păpușă** mare, desartieulată. Deschise ochii gemând, apoi îi închise ia **loc**. Rămase intins cu un picior sub burtă, ou brațele întoarse **și** cu obrazul gras, imberb, lipit de zgrunțurii de pămînt ai drumului. Burlacu se uită împrejur- Se însera și era liniște. în depărtare se vedeau țărani călcînd rar în urma cailor. Soarele asfințea printre lăstari...

Fe o icoană de sticla

Era -vîrsta minunilor.
 Văzduhul — o lacrimă imare de nur.
 Din orice tufiș putea să răsără
 un mînz în galop,
 un călăreț cu lande necruțătoare,
 ucigător de balaur,
 cu buzele dulci,
 cu privirea amară.

Ca sfin tul Gheorghe
 pe o icoană de sticlă
 din Transilvania,
 în violente și naive culori,
 venea dorul călare,
 venea cu mînia și cu pierzania,
 sub curcubeie și flori,
 sub bolta de frunze susurătoare.

Era vîrsta minunilor.

începe Iun, i răbdare.

J^îmbetul

Țișnea ușor, dintr-un prea plin,
 Pe gura ca fructul aprins de scorușe.
 Țișnea din fîntinile vieții un vin
 .dclpînd} jûcăuș, neatîlș de i cătușe.

Vin anii, culorile scad, alipesc,
 Cari mătăsoasa hulubilor gușe.
 răsări, lucid.
 omenesc,
 re} bûzele i vechi de cenușe.

ISleliniște matură

Seninătate, spun unii, vîrsta ți-aduce — și roadele,
 Eu însă greu pot să le stau mărturie.
 Semne contrar se-ncrucieșe, doruri își scapără spadele,
 Risul cel crîncen și lacrimi încă mă-mbie.

Unda senină, razant, doar de-o atinge aripa.
 Iarăși în salt mă ridică freamăt, neliniște .mătură.
 Cumpănă lină, stropi răcoroși fire doar clipa-
 Sur încordată, în frînle volute, zbori codobatură.

Anotimpurile Griviței

Parcă a fost o mare și sau retras apele
 Și algele au rămas culcate-n nisip,
 Apoi a trecut iarna din toate părțile
 Și-a făcut o liniște albă...
 Treceau femeile ca niște sălcii, negre pletoase
 Și se ridicau și cădeau în pământ —•
 Așa, prin liniștea albă, printre ziduri, continuu
 Treceau femeile — sălcii negre pletoase...
 Brațele lor s-aplecau după trunchiuri
 Bind într-o parte și-n alta liniștea iernii.
 Și din când în când ca o piatră sub trăsnet
 S-auzea câte-un glas de femeie
 Lângă trunchiul ucis.
 Așa, prin liniștea albă, printre ziduri, continuu
 Treceau femeile — sălcii negre pletoase
 Purttnd trunchiuri bărbătești în suflet, pe brațe
 Spre tăcerile mari, spre case...
 Tevile puștilor se mirau cu-n singur ochi
 Cîte trunchiuri de om au putut să coboare
 Și erau mute ca o liniște moartă
 Când treceau sălciiile negre...

•

Grivița își mai suna In noi sirenele.
 Mai auzeam glasul projurul, de bărbat :
 Vom învinge!
 Noaptea •— clișeu negativ al timpului.
 Trebuia trasă de pe frunțile noastre, —
 Trebuia s-avem adevărata imagine
 Despre noi, despre puterile noastre;
 Trebuia să se facă ziuă!
 Dar cu pădurea lui de flăcări venise războiul...
 Cruzimea striga: rupeți moartean mai multe bucăți
 Și fiecare s-o poarte în cartușieră,
 Sau în sacul cu merinde; nu vă fie teamă,

Moartea nu cade, chiar dacă sacul de merinde
e rupt!
Noi am fi vrut să rupem luna.
S-o purtăm în buzunare; mai repede ca moartea
Am fi intrat în casele noastre la copii.
La dragoste, și le-am fi dat
Cîte-o fărîmă de lună.
Care semăna uimitor cu pîinea albă...
Dar ei ne-au pus să rupem moartea.
Și n-am vrut.
Atunci ne-au arunciat teu sila în ea,
Cum ai arunca un cor de păsări
într-o pădure aprinsă...
Acolo nu puteam cînta pentru nimeni.
Acolo nici pe («oi nu ne puteam auzi.
Numai că din toate tranșeele.
Din toate unghiurile și trapezele morții
S-au ridicat frunțile /comuniste,
Conștiințe solare
Ceruri adinei în care zadarnic
Încerca cineva să mai tragă.
Armele s-au ridicat împotriva, războiului
Ca o pădure tînără
Prin care aveau să treacă toate culorile dragostei...

•

Cînd ne-am întors, Grivița ștergea ferestrele, —•
Le-a deschis cît putea de larg, să ne <vadă.
Parcă era o tînără care așteaptă de mult
Sosirea cuiva. Dar în casa ei,
Erau peste tot lucruri mărunte, sărace.
Am mobilat interioarele cu simbetul nostru,
Și rînd pe rînd am așezat
într-un colț oglinda adîncă a libertății
în <alt colț oglinda păcii,
în altul loglinda muncii,
Și peste tot, revoluția...
Aceste oglinzi le-am cucerit pentru noi
Așa cum primăvara cucerește pămînlul
Și aruncă albul zăpezii,
Să dezlănțuie albul petalelor.

•

..lama 'trece prin Grivița și-atîrnă șaluri albe în crengi
În streășine, în macarale;
Parcă vor începe sărbători îndelungi
Și gospodina are nevoie ca totul să fie în alb.
Au adormit toate culorile,
Cum adorm irișii sub pleoape cînd ești obosii,

Cum adorm degetele pianistului
Cînd în sală încep furtunile palmelor...
Așa adorm culorile —
Parcă-s niște copii în ceasuri tîrzii
Cînd vin zăpezile...
Acum vom începe să desăvîrșim interioare.
Vom desăvîrși în Grivița
Puterea de primire a caselor,
Așa cum în pămînt, pîinea își desăvîrșește puterea
Săntîmpine soarele —
Așa cum culorile au aceeași culoare
Cînd ninge;
Dar, în parte, fiecare își are universul distinct,
Are putere distinctă...
Liniștea iernii trece prin universul puterilor
Verificînd antenele sevei
Care n-au început să transmită încă
Vuietul, cîntul.
Pregățiți toate antenele, înnoiți-le;
Anotimpul viitor
Trebuie să fie trăit pînă la vibraire,
Pînă la acea, desăvîrșire a sentimentelor,
Cînd se preface-n sărut...
La venirea culorilor, să fim gata
Pentru a, le urca
Pe ziduri, pe turnuri, pe frunți, în zboruri.
Culorile sînt ca niște, copii,
Vesele, nerăbdătoare și vor înălțimi.
Nu vedeți albul ?
Tatăl pe <cer, pe crengi, pe umeri,
lată-l vast pe pereții interioarelor,
Tatăl pe turnuri...
Așadar, să înțelegem culorile,
Să facem totul Ca ele să triumfe,
Să urce, lîngă noi, să triumfe.
Nouă ne plac mult culorile,
Mai ales culorile dragostei,
Mai ales culorile păcii,
Mai ales culorile comunismului,
Culorile trebuie să treacă pe Căile Griviiei...

B l o c u l „i”

— reportaj —

Gardul e și acum intact. La mijloc doar se întrerupe: o breșă de trei metri. în locul 'spărturii, pe axul rafalelor, pe unde țevile carabinelor își virau, căutătoare, gurile, ise înalță un zid.

Privit de pe terasa blocului „i”, de alături, zidul acesta comemorativ seamănă cu o poartă; o poartă ce nu s-a deschis decît o singură dată, puțin, foarte puțin timp, în dimineața zilei de 16 februarie 1933 — definitiv închisă apoi — și prin care a țîșnit în toată țara, eroic, suflul celor cinci sute de cefeștiști îpușcați.

Sus aici, la etajul paisprezece, ploaia șovăie dreaptă, mai purtând în ea un clinchet istins de cristale. Jos — cade într-o dezordine cafenie. Noroiul scurs al șantierelor umple crăpăturile caldarimiului, scobiturile șinelor. Subțiri, turtite, legănîndu^și remorcile, tramvaiele îl împrășcă în lături, cu jerbe continue, măloase.

De la înălțimea aceasta, panorama e a unui oraș mare. Ai putea crede că te afli în centrul unei metropole. Dar camioanele încărcate ou verze ce vin de la Străuleș'fci, ori de la Mogoșoaia, cite o căruță cu coviltir ce se mai clatină rătăcită prin fața șirului nesfârșit de blocuri, te încredințează că nu ești decît la marginea Bucureștiului.

Marile bulevarde nici nu se văd. Căruța înaintează umilă, zdrăngănînd agale din osii pe lîngă fațadele înalte, calme, pastelate, ou geamuri largi ce clipesc. Și e în reflexele lor iuți, mute, o mirare: dincotro vine acest vehicul bizar? din bezna cărei istorii? parcă s-ar întreba, neștiind că locatarii cei noi, rezemați de pervaze, pînă mai ieri străbăteau în el, deznădăjduiți, drumurile foamei și că doar generația mai tânără nul cunoaște.

Undeva, spre barieră, la capătul perspectivei, betonul se oprește brusc; fără descreșterea, fără treptele din ce în ce mai joase și mai jalnice ale mizeriei periferice din vremea capitalismului. încă o diferență — din cite moștenite? — pe care orînduirea noastră o șterge.

Dincolo, imediat, începe câmpia, pădurea, cu iepuri, vulpi, sitari...

Rațională, distinctă întîlnire! Superbă, netă opreliște a **betonului î** Ce revanșă a spiritului civic socialist asupra indolenței „mioritice” în care burghezoHmoșderimea vedea un fel de condiție filozofică a poporului nostru... Da, așa intra odinioară natura în București: hirsută, barbară, fără nici un permis urbanistic, masoînd sub verdeța ei incultă o sărăcie de necrezut.

Cam cu imaginea asta ne părăseau țara oamenii de afaceri din apus. Lor, uluca povîrnită, piatra năpădită de bălării, vraștea grădinilor stufoase ou privata văruiță, ascunsă în fund, printre Maldărele liliacului și iasomiei,

bindu-ie despre „Compoziția chimică a materiei” și „Timpul, formă de existență a materiei”); muzeul plin de relicve, cu busturile lui Dumitru Popa, Constantin David, Vasile Roaită; cu fotocopii după certificatele sinistre ale institutului medico-legal, „omor scuzabil”, „omor scuzabil”; cu mărturiile de solidarizare ale proletariatului internațional, cuim sînt cartea poștală trimisă în semn de protest legației române de la Paris de către „un grup de intelectuali din S'trassburg” și mesajul vibrant al Leningradului; „...Vă trimitem salutul nostru frățesc bolșevic și vă urăm curaj, hotărâre...”); cu fraza patetică a unui muncitor feroviar francez (un „cheminot”) trecuta în registrul de impresii: „Am vizitat eu adîncă emoție acest muzeu al feroviarilor romîni. Doresc să vină cît mai repede ziua în care să putem avea și noi în Franța un astfel de lăcaș”; cu ziarele și revistele vremii, cu revendicări, chemări la luptă în mijlocul celei mai crunte terori, cu fotografii mărite, mărturii ale represiunii sălbatice, ale participării maselor la grevă: un bătrîn ou o barbă mare, albă, cu o căciulă țuguiată și o pâine în mînă, stînd la coadă printre oamenii zgribuliți, veniți să le aducă hrană celor arestați, spatele lat, în prim plan, al unui jandarm, cu bumbii mantalei distincți și care îi interzice moșneagului ceva, probabil un lucru foarte omenesc, fiindcă moșneagul se uită la el perplex, ou expresia pe care o ai înaintea absurdului. Alături o femeie ou un ziuibil îi privește și ea pe soldat, din profil, încrunțată, scărbită, în timp ce un bărbat înalt, cu mustață și pălărie, căruia nu i se vede decît capul și mîna stîngă ținînd strâns o pâine, ascultă discuția, aplecat spre ceilalți, cu două degete ciupindu-și nerăbdător buza de jos, gata să intervină și el. Apoi, careul prefecturii, înșesat de trupe, în gerul sec, sticlos, ou purcoaie mici de zăpadă murdară, aliniat pe flancuri, cu soldații, aliniați și ei, reci, mai reci chiar decît movilitile de omăt, în spațiul înghețat al careului, ce pare totuși pustiu, (neliniștitoare imagine a neantului care îți dă o greață invincibilă — vidul, prostia, urâtul) pe cînd la poartă, afară, îmbulziți, oamenii așteaptă, însă altfel, nu resemnați, oi vioi, atenți, decizi, **astfel** încît ei par a fi biruitori, stăpîni pe situație, iar nu cei dinăuntru. Liberă nu pare nici escorta jandarmilor țepeni, prusaci, cu coifuri ascuțite, prizonierii condiției lor de ogari ai moșierimii. Liberi, stăpîni pe soartă, sînt ceilalți, conducătorii grevei ce pășesc, încadrați, în dezolarea căii **Gri**viței de odinioară, prin fața unei hardughii, unde azi se înalță blocul „i”, „k”, „l” sau „j”, sau poate chiar clubul.

In centru, sirena.

„Corp delict” azvârlit în hrubele justiției burgheze, sirena stă culcată acum în racla ei de cleștar. Recules, o privești. Și privind-o, ți se pare pe rînd, cînd prototipul unei invenții epocale, primul orologiu, primul motor, vechi, dar al cărui principiu, în esența lui, a rămas; cînd un prunc în fașă, adormit în leagăn; cînd o pasăre măiastră, un fenix mecanic, ingenios, o pajură neînfrîntă, ațipită o clipă pe spate, cu ciocul în sus, în cuibul ei de sticla, după o cursă lungă prin spații, cu aripile pîrghiei perpendiculare ce pune în funcțiune supapa de aburi — larg desfăcute — cu cele două vergi subțiri de fier terminate în două minere, paralele întinse în jos pe lîngă pântecul ei auriu, ca niște ghiare.

Douăzeci și patru de ore, neînterupt, a sunat.

înnegrită, ciocănită, lipita pe alocuri, ou numărul seriei 50416 aproape șters, încrustat pe gâtul scurt de alamă, prin oare aburul, năvălînd, îi dădea glas — sirena are buza cupei de rezonanță crăpată de atâtea vibrații.

E în ruptura aceasta a metalului, în zdreliturile, știrbit/urile lui, o eflorescență dură, irezistibilă, ceva minios, vehemența unei guri ce strigă, cu neputință de astupat.

Așa a murit Vaisile Roaită.

Pictori, sculptori au încercat — și unii au reușit — să evoce, emoționant, scena masacrului. Trebuia găsită o idee *activă*, un simbol adine al acestei cotituri hotărâtoare, un memento concis, expresiv.

Ideea cred că a descoperit-o un sculptor din Gluj. Opera lui trimisă spontan, în semn de omagiu, ceferiștilor de la Grivița Roșie, reprezintă trei oameni în picioare, înfruntând gloanțele. Unul, mai face un pas înainte, drept, crispat în încordarea momentului, aruncându-și amândouă brațele în lături, ca și eum și-ar luat avânt, sau i-ar ocroti pe cei din spate, pe cel ce mai rostește ceva peste umărul lui, și pe celălalt, pe Vasile Roaită, atârnat din răspuțeri de mânerul sireniei și a cărui figură senină, înclinată copilărește într-o parte, pare că a și lost atinsă de trecerea morții. În pumnul strâns, nu ține decât minerul; atât. Restul se pierde în cer, în lume. E ca și când ar trage o alarmă în univers.

Așezat sub arborii clari, uzi, cu sclipiri de cauciuc, înaintea zidului comemorativ, grupul statuar se vede cel mai bine din balconul administrației. E un balcon istoric. De pe el a pornit prima lozincă a grevei.

Cunoaștem balcoane monumentale, încărcate de fel de idei de clubucării, blazoane, inscripții latinești, pe unde oratorii s-au perindat de-a lungul secolelor, ținând discursuri, nu înainte de a pune între ei și cei de afară o întârziere învăluită în mit, pauza retorică a demagogiei. Balconul acesta e un postament de beton, simplu, solid. Nu avea nici măcar un grilaj — era ca platforma unei trambuline. între 2 și 16 februarie, poliția, stupidă, l-a retezat, crezând că retează o idee. După 23 august a fost reconstruit. Acum are și o balustradă, pe oare te poți sprijini în toată siguranța, privind jos, curtea, paralelipipedul alb, semet, al blocului „i” din stînga, de peste drum, a cărui terasă superioară nu o mai văd și oare acum, din acest loc privit, îți pare un monument...

Un monument ca tot lungul căii Griviței renăscute.

C ravură

*Nerăbdător așteaptă ziua când
vor împleni iarăși cosițele
fecioarelor trezite-n pământ,
cu muguri țipînd.*

*Sub zăpadă dorm vișele
în liniștea albă.
Aracii, de departed vezi
desenați pe zăpadă,
linii de tuș,
pe dealul de către Căpuș,
dinsus de livadă.*

*lată-l, un om ca oricare,
la capătul satului,
în liniștea cîmpului,
pe cărare.
Privește lung către vie,
poate gîndindu-ss cum o să
cătore toamnă, ori poate,
unor gînduri apropiate
le răspunde mai clar
sub cerul înalt, de cleștar,
întrebărilor, deselor,
ecoului împrăștiat,
ieri, sub cerul iluminat
al sălii congreselor.*

Noapte de iarnă

*A-ncremenit
soarele-n baltă.
Jumătate-i venit
în lumea cealaltă,
în adînc, sub zăpezi,
la holde să-ajungă,
de-aceea — cum vezi —
e noaptea mai lungă.*

*Albii și negrii
stau față-n față,
culorile iernii
pe câmpia de ghiață.
Frunțile-n palme
și țigările stinse
uitate-n durerea
reginei învinse-
Șah! Doar o vorbă,
ecou \din baladă.
Săgețile-n tolbă
așteaptă, grămadă.*

*în rafturi, volumele
și gânduri pe mese,
câte unele
abia acum înțelese.
Dintre toate, mai mult,
într-un colț, cine știe
ce poveste-n tumult,
ce iubirentîrzie ?*

*Mat! Și-auzi tropotind
herghelii. Mîine seară,
în același loc, iară,
cu săgeți de argint.*

*Decembrie, nopțile lungi,
o vorbă, un vin,
și drumul pe care-ajungi
mai ușor la cămin!*

*Gîndul Partidului trece,
primăvara, pe cîmp.
Al lui e profilul albastru,
ale lui pletele-n vînt.
L-ai văzut. Recunoști
chipul lui, cînd intra
din ninsoarea de-afară,
și-a dat mîna cu tine.
Din părțile Oașului,
ori Dobrogei, ori Grisului,
i-ai simțit uriașului
bogăția frunzișului.
Și-acum din nou peste tot,
fără hotare,
cum vibrează cu mugurii,
în aerul tare !*

Calea laptelui

*Patru oameni duc o scară
duc o scară foarte mare,
unul are pantalonii
verzi, iar altul are-n cap
coif, în loc de pălărie,
dintr-o foaie de ziar.
Dhitr-un petec roșu pare
haina altuia făcută,
unul are fața plină
de pistrui de var albastru,
și-n picioare au sandale.
Patru oameni plini de var
duc prin sat o scară lungă,
parcă-s patru ziduri vii
și pe ele-i pusă-o scară
să te-nalți pînă la soare.
Trecători se dau în lături
cu respect, can fața unor
demnitari, în alte timpuri,
o mașină se oprește,
scara lor să treacă-ntîi
și să meargă mai departe.*

*Patru ziduri roșii-așteaptă
scara lor, ca patru munți,
coperișului de țigla
să-i aștearnă-o poală albă,
calea laptelui, pe ziduri
ce răsfrîng din înălțime
veșnicia, infinitul.
Patru ziduri, și-năuntru
cărți așteaptă, puse-n rafturi,
să se-nalțe scara lungă
dintre paginile lor
și să urce mai departe,
gînduri, dincolo de aștri.
dincolo de-ntunecimea
căii robilor de ieri.*

întoarcere

*In fiecare seară se-ntorc
parcar fi dealuri urnite.
Intră în grajduri cu flăcări în coarne
ciurda de vite.*

*Nu mai sună cornul ciurdarului
nici la întoarcere, nici la ducere.
Clopote mute-n amurgul hotarului
atîrnă-ncărcatele ugere.
Par zeități din vechime rămase
junincile cu pulpele grase,
și taurii tineri ce mug
în ocoale,
sub cerul nprins ca un rug.
In grajduri sună bidoane și oale,
pe cînd mai încolo
se-ntorc la ^stupină
albine, cu ultimii
stropi de lumină.*

In 12 ani de colectivizare

însemnări

FLORENȚA ALBU

Movila Foamea.

Nu 'Sărăcia, nu mizeria, nu disperarea — acestea par prea abstracte —
Foamea!

Silabele alăturate, despărțite, taie ca o coasă : Foa-mea ! Foa-miea !

Oamenii nu știu cînd i-a fost dat Movilei de lîngă Borcea numele acesta
cumplit. Vine din alte vremi.

Stă în cîmp ca un oon îndoit care țipă. Apusul îi fulgeră fruntea cu
singe și umbre mari, cenușii cresc, se apropie din margini de zare încoace.
Vin morții răscoalelor — cete, încoace. Pămîntenii fără pămînt, plugarii
fără plug, locuitorii câmpiei — grănarul — flămînzii ! Vine -spectrul pelagrei
și ura și răzburarea în fruntea mulțimii de .spectre. Pe coasele lor se
prelinge, de sînge, apusul.

Foamea!

Vin trudnicii, trec, se pierd către Borcea, cu umiliră, .cu ceața, cu
seara. Rămîne Movila singură ca o pată, ca o 'amprentă în loc de semnătură.
Glăcașii au „iscălit" astfel istoria veche. Nu cetăți, nu biserici, nu fastu-
oase palate, ci acest monument viu ca un pumn care acuză, care cere luarea
aminte : Foamea !

Pe dramul care merge pe lîngă Movilă, Costică Andrei, de la colectiva
din Cegani, .trece spre lotul de experiență cu porumb dublu hibrid, socotind
calm, în carnețelul său de brigadier: dacă anul trecut am obținut 12.200
de kg. porumb la hectar, în lotul de experiență, anul ăsta putem obține...

Movila Foamea rămîne în urmă...

•

Umbrele s-au risipit. Dimineața, la sediul gospodăriei „Brazda nouă"
din Cegani, începe cu forfota obișnuită în zilele de iulie.

• : Azi merg în câmp cu brigadierul Costică Andrei. Trecem pe lîngă
Movila Foamea, ne pierdem cu căruță cu tot, între lanurile de ifloarea soa-

relui, abia înflorită, între porumburi de o bogăție sălbatică, mergem printre zeci de pogoane cu sfeclă și lucerna; rouă înflorește verdele, galbenul, albastrul.

Cândva, când ieșeau în oînip, oamenii spuneau doar: aici am semănat grîu, aici porumb, aici lucerna. Și nu mai aveau nimic de adăugat, biografia aojstor câmpuri fiind aidoma puterii lor de înțelegere a naturii: redusă. E o diferență de la cer la pămînt între țăranul care spunea acum zece-oiniciisprezece ani — „aici am semănat grîu. Poate o să-i meargă bine, — e pus în porumbiște”, și țăranul de-aeuim, de pildă Costică Andrei, cel mai vecin brigadier din colectivă, care spune:

— Aici am semănat grîu. Urmărim de doi ani anumite asolamente. I-am asigurat seminței printr-o arătură adîncă și o întreținere îngrijită a ogorului patul germinativ, am dat alata azotat, atâtea tone de îngrășămintto naturale...

În țărani Bărăganului se ivesc adevărați tehnicieni ai culturilor, din fiii lor ies agronomii.

Mergem printre loturile experimentale: porumbul hibrid simplu ou plante de namă și plantele-tată despărțite prin rânduri de floarea soarelui. Fiecare gospodărie, ou loturile experimentale și casele-laborator, cu agronomii și colectiviștii „cercetători” și deodată, în jurul institutelor de cercetări propriuzise, se găsește un câmp întreg de experiențe în oare știința se simte „la ea acasă”-

Mă uit ou respect la brigadierul Costică Andrei, la pălăria lui neagră, decolorata, la față arsă de soare, la ochii concentrați, la scrisul său atent și rotund din carnet. Mă gîndesc că prin el, izi de zi, anotimp de anotimp, pogon cu pogon, cei 200 de colectiviști din brigada sa învață mereu.

Și el, Costică Andrei, e conștient de acest lucru.

•

• O «îmbăta seara la Cegani. E ora la oare nea Ion Nedeloea udă florile parcului, tutod pe alei "furtunul de la pompă. Parcul e tînăr. Trandafiri, regina nopții, petunii și pomi decorativi încă mărunți. Pe alei, nisip-alb, foșnitor și bănci multe. Difuzoarele oîntă din mai multe colțuri ale curții. Pe o bancă, două femei, împreună cu bărbații lor se sfătuiesc cu meșterii colectivei: care e cel mai nou model de casă?

Meșterii desenează pe un petec de coală planuri și planuri: unul ou marchiză în față, altul modelul unei case pătrate, altul...

Pe o altă bancă, organizatorul de partid stă de vorbă cu șeful echipei de tineret.

— Treceți și pe la noi, într-o pauză 'de prînz — zice acela, un flăcău smead. Știi și dumneata, i-am urnit greu pe tinerii noștri la început. Ei vroiau să rămână în echipă ou părinții lor. Acum ar fi greu să-i mai despart. E vesel la noi. Alioșa — lipoveanul ne cântă din armonică și câteodată mai și jucăm

— Ia vedeți voi, să nu vă țineți numai de joci

-- Tovarășe Ivanciu, îmi pare rău, — zice tînărul jignit. Nu vreau să-mi laud echipa. Întreabă-l pe brigadier și-o să-ți spună că la noi sînt cei mai mulți frunțași. Știi ce ne-am gîndit acum? Să formăm și-o echipă.

de dansuri la cămin... (Discuția lor e întreruptă. Lângă bancă apare o-

— Spune și dumneata, tovarășe Ivaneiu, dacă nu merită să fie scuturat electricianul nostru să i se ducă bubu! De-o săptămână îi spun: vino ma băiete și mi repară difuzorul! El: viuu, viuu, - și nu mai vine! Auzi dumneata, de-o săptămână să nu mai știm noi ce se împlințe în lume'

Iovarășul Ivaneiu își mijește ocini în soare, cu un sclipit de ris în ei.

— Ei, dacă e vorba că nu mai știi ce se petrece în lume de-o săptămână întreagă, îl trimitem pe electrician să repare difuzorul chiar asta seară !...

La sediu — obișnuita ședință de seară cu brigadierii.

Se înserează. Ion Nedelcea a stropit parcul și-acum stă chirchit lângă o Moare de brumăriță.

— Că, să vezi dumneata, nu e o brumăriță ca oricare alta. I-am pus polen de garoafă, mai de mult, și-acum a înflorit o floare nouă...

Trec fete și flăcăi pe drum. Se-aude armonica lui Alios-a, se-aud rîsete. Astă seară e balul tineretului: s-a sfîrșit campania de recoltat

Roșcată ca o vulpe, pistruiată, și robustă dar și mlădie — de unde se vede nu numai că munca îl dezvoltă pe om dar îi și înfrumusețează — arșă de soare, cu mâinile bătătorite și puternice, cu ochii albaștri-verzui în tot era un amestec de putere și gingășie, de sălbăticie spontană și naivitate, de fermitate și robustețe.

Mi s-a înfățișat ou ciuful ei necuminiț și cu ochii puși pe ris. O văzusem la panoul ou frunțașii tineretului. Acolo fotografia nu-i scotea în evidență decît nasul puternic, drept, de medalie, și ochii vii.

«Tudorița Stoian, frunțașă pentru munca de calitate și comportarea ei în echipă...»

Și-n fața mea — fetișcana de 17 ani.

— eu cînt frumos. Vreau să ajung la operă! Ce crezi, pot să ajung? așa, măcar de încercare...

Apoi :

— în echipă cînt toată ziua. Știu să cînt! Poli să-i întreb pe toți — răspunde ea neîncrederii din ochii mei. E adevărat, sînt evidențiată pentru calitatea muncii. Dar ar fi trebuit să spună acolo: și pentru că ne cîntă frumos în echipă, la cîmp.

E un adevărat vifor roșu — părul, cuvintele, veselia!

— Cîntă-mi și mie?

— Acum nu-ți oînt. Diseară. Plec cu mașina la Fetești să-mi iau alifie pentru pistruii. Te caut eu.

Am întilnit-o mai târziu.

— Cînd vii să-mi cînti? A trecut seara și n-ai venit.

— M-am sfiit...

Vorbește serios. E, -deodată, timidă.

— Știu eu, dumneata -auzi mereu la București o mie de cîntărețe — care mai de care mai bune. Iar -eu... și deodată prinde cura) — dar eu cînt ca mine, nu ca ele!

Convingerea ei mă impresionează. Nu știu dacă în bine sau în rău. Trebuie s-o conving să-mi oînte.

— Ești o lăudăcoasă.

— Dacă așa mă crezi, chiar acum vin. Duc ceva acasă și vin.

A venit. Dacă mu m-ar fi încântat apariția ei, n-aș mai fi descris-o. Dar avea un șorț albastru, cusut cu flori, era legată la ceafă ca o nevestă — aista o mai maturiza — și-și prinsese busuioc la piept — și din nou m-a izbit acea perfecțiune și frumusețe pe care o dă munca.

Fără să mai spună o vorbă, înțelegând poate mai bine decât mulți că arta vorbește prin ea însăși, fără a avea nevoie de explicații, a început să cânte ;

*„Foaie verde, de cicoare,
Trandafir, făceate-aș floare,
Ori pasăre zburătoare,
Să zbori la Gheorghică-n vale
Să-i tspui focul ce mă doare.
Focul de la inimioară
Nu mi-l potolește-o țară,
Nici țara, nici Ialomița,
Numai Gheorghe cu gurița...”*

Vocea, întâi ni-a trecut din uimire în uimire. Avea o trăgănare și-un foc de câmpie în amiază. Cântecul urca, îmi tăda respirația și cădea pe rînd învins de cit vrea să spună, de cit simte...

Avea ceva din înălțările și prăbușirile ciocârliei. Brusc, vocea înceta, parcă se izbea în 'bulgării de jos — și iar țâșnea cu o asemenea sete de viață, de iscare, de dragoste — încît părea eă o transfigurează :

*„Gheorghe, ce-am auzit eu
Te ceartă maică-ta rău,
Că te iubesc numai eu.
Dacă-i vorba pe așa
Hai să-nchidem ulița
Cu pelin, cu rozmarin,
Să nu ,ne mai tnttlnim /...”*

Și — brusc:

— Știu un cântec amar. Da' nu ți-l cânt. 11 cânt mamei câteodată. Ea plînge. Am mai avut un frate oare-l cânta. A murit mai de mult. Păștea porcii în baltă. L-a apucat ploaia și l-a trăsniit fulgerul. Nu vreau să mai cânt cântece triste...

Mă zguduie, nu povestirea în sine, ci amestecul de dragoste, de tragic, de soare — și simplitatea ou care le spume Tudorița pe toate... „Nu vreau să mai cânt cântece triste”...

___Am să-ți cânt un cântec nou. 11 știu numai eu.

— Ești sigură?

— L-am făcut eu.

Tot simplu mi-o spune. E din nou fetișcana roșcată, eu pistrui pe nas, care cântă pentru echipa ei la cîmp și vrea să ajungă cântăreață de operă. O privesc și-imi pare că Tudorița nu mai e numai fetișcana din Cegani, oi

eișia însăși, câmpia Bărăganului care învață să cînte, care nu mai vrea să cînte cântece amare, care îndrăznește să creadă în ea însăși și să-și strige cântecul nou.

•

Bogății... Sînt la G.A.C. „Prietenia roniâno-eoreeană” — comuna Făcăieni. Cîteva cifre necesare : fond de bază în anul 1961 — 6.500.000 lei : venit pe 1960 : 6.203.847. Venit numai din sectorul zootehnic — 1.561.867 lei.

în 1954, gospodăria colectivă avea 10 vaci; în 1961 — 249; 4320 de oi, 1018 porci. Iepuri, păsări, 100 de stupi.

Bogății...

La centrul I.C.I.L.-ului, de la Făcăieni, sosesc în fiecare dimineată căruțele celor două colective, cu laptele contractat. Înăuntru, după ferestrele astupate ou plasă, într-o liniște rotundă, aurie, albesc roțile de caș-caval proaspăt pregătite. Sînt orînduite în șiruri lungi, păstrînd în ele o frumusețe opulentă, grăitoare prin ea însăși.

Bogății...

Pescarii s-au întors de pe Saltava și Săltăvița — cu pești mari, argintii, care înmiesc strălucirea soarelui. Astăzi s-au aruncat prima oară năvoadele la apă adîncă.

Bogății...

Bidoane ou miere — miere brună și miere aurie, după floare, după arome. Sute de ehilograime de miere.

Bogățiile satului...

Și-o discuție la ferma de porci, în baltă. Un îngrijitor îmi explică :

— Cînd porcii ajung, după 45 de zile, la 9 kg., mi se socotește o zirconcă de fiecare purcel. Dacă trec de 9 kg., după greutate, **căpătăm** procente în plus...

— Ce-i aia, „căpătăm?” Ce, slîntem pe vremuri, la moșia boierului Lahovary? Să căpătăm pomană de la el? — îl corectează unul.

— Ei, și tu, nu te năpusti așa ia anine! Că nu te schimbi cu totul, cît ai bate din palme. Mai rămîne cîte un cuvînt d-ăsta să-ți amintească de tine, ăla de ieri, și de vremea de-atunei. Da' uite că nu mai zic așa. Obținem, realizăm, din anunca noastră...

•

Stația de radiofiarc-Făcăieni. Emisiunea locală.

„Redactorul”, activistul cultural Niță, un flăcău întors acum din armată, răsfoiește cîteva pagini înfrigurat. E la a treia emisiune locală și emoția pe care a simțit-o prima dată, în fața microfonului, persistă și azi. În jurul lui — artiștii: Florea, aordonistul, Nora Ene oare va fi popularizată astă seară pentru activitatea ei la căminul cultural, Olga și Emilia, soliste, vor interpreta cîteva oîntece. Ultimele pregătiri. Niță își drege vocea, fetele își așează părul, scaunele sînt îndepărtate de lîngă microfon — să nu cumva să cadă vreunul să facă zgomot în timpul emisiunii — toți incremenesc pe locurile lor și...

— Atențiune, atențiune! Aici postul de radiofiarc Făcăieni! Transmitem emisiunea locală !...

Niță o interviează pe Nora (folosește des termenul acesta : pare că dă prestigiu emisiunii!) :

— Ce v-a determinat să activați, zi de zi, la Căminul cultural din comuna noastră?

Întrebările sânt stângace, pronumele sună bățos, solemn, emoția îneacă cuvintele la jumătate, dar încet, âncet, a început să meargă. Feteie-și regăsesc vocea caldă, cântecul acordeonului umple încăperea — și în toate cutiuțele prinse la stâlpii prispelor din sat, se aude cum vorbește Nora, cum cântă Florea...

Aici, în oamera abia lipita cu pământ galben, e în curs de amenajare „Studioul” stației Făcăieni!

•

Ședința de partid de la G.A.C.-Făcăieni. Noi confirmări. Viitorii candidați: două femei din brigăzile de eîmp, un ucenic la uzina electrică și un socotitor. După autobiografiile expuse verbal, urmează întrebările membrilor vechi pentru verificarea cunoștințelor celor noi. Câteva din ele:

— Care sânt drepturile și îndatoririle membrilor de partid?

— Ce este internaționalismul proletar?

— Cum s-a dezvoltat societatea omenească de la începuturi până azi?

— Evenimentele internaționale ale zilei.

— Câte mieluțe ou lână semi-fină are colectiva acum? Câte vaci urmează să aibă în total pînă la sfârșitul anului 1961, și care sînt mulgătorii frunțași, la oi?

Cei întrebați își scriu răspunsurile, cântărindu4e îndelung. Apoi răspund. Rolul muncii în evoluția omului și societății omenești, lupta popoarelor din colonii, lupta țăranilor din Italia, pentru pământ, mulgătorii frunțași ai gospodăriei — Achim și Manolaohe, oare obțin -peste 44 litri lapte pe an de fiecare oaie. cele 100 de vaci Sieniimentihal care trebuie să fie încft trimise gospodăriei chiar zilele acestea...

Asist la un adevărat examen: verificarea cunoștințelor de colectivist și cetățean.

Orele nopții bat una după alta, undeva, dincolo de ferestre. Aici, examinatorii exigenți ascultă, corectează, completează. Hotărăsc: un tovarăș să fie amânat. Nu-i pregătit de ajuns. Cîțiva intervin: are să se pregătească el și pe urmă. Dar majoritatea hotărăște: nu poate să primească acum documentul de partid. Ne face obiectiva de rușine dacă-l trimitem așa, la raion.

Și altul: — Am să-l pregătesc eu! Cer o lună ide zile 'termen...

Ne ridicăm tîrziu. Cei aproape 100 de comuniști din Făcăieni se întorc acasă, pe ulițele cufundate în tăcere.

...Sînt aproape doisprezece ani de la începutul colectivizării. Despre anii aceștia nu vorbesc numai producțiile, cifrele de plan, bogățiile gospodăriilor colective, ci și aceste ședințe de partid, pentru confirmarea noilor candidați, și aceste „examene” care dezbat problemele mari ale epocii noastre la un nivel dezvăluind cea mai impresionantă transformare din Bărăgan, după doisprezece ani de colectivizare: aceea a oamenilor.

•

O discuție despre viitor, la cealaltă gospodărie colectivă din Făcăieni-„Progresul”. Președintele, în fruntea gospodăriei de la începutul colectivei, vorbește despre viitor. Stăm în plin soare, într-o amiază vie, robustă,

•după recoltatul griului. Vtoloră-n mâini boabe de grâu și vorbește despre viitor. Gestul capătă semnificații, de parcă griul de sămință și recoltele pe care le va da în anii viitori e luat martor și părtaş...

„Prin 1950—51 veniseră la noi inginerii care făceau planul de perspectivă al gospodăriei. Vorbeau de grajduri pentru 200 de vaci, de construcții din cărămidă, de grup social. Eu, mă uitam așa, la ei, cam curios, a neîncredere și a veselie.

— Ce te uiți așa? m-au întrebat ei.

— Păi, nu cred!

— Ai să trăiești și ai să vezi! Ba, aveți să cereți singuri includerea în planul ăsta, a noi construcții.

Așa a și fost. Acum construim trei grajduri de cărămidă. La început luasem noi niște vaci de rasă, din Transilvania. S-au îmbolnăvit. Noi, am și tras concluzia: nu merge pe Bărăgan rasa asta, dar uite că merge. Și cum? În loc de cinci vagoane de porumb cât însilozasem la început, anul trecut am însilozat 280 de vagoane... Și, după altă clipă: „Pe mine oamenii mă interesează — continuă președintele. Colectivizarea descinde mereu alte drumuri. Deschide mințile, cum s-ar zice”.

Anul ăsta 14 combine au muncit aici pentru noi. Și oamenii au vreme să gîndească. Mecanizarea ne desleagă gîndurile. Și gîndurile își caută de lucru, mai cu folos.

...Femeile, tot cele de azi, săreau cu gura acum cîțiva ani, cînd le propuneam: — Măi femei, să deschidem o brutărie a colectivei. De ce să vă mai chinuiți voi la sobe și cuptoare, de ce să mîncăți piine veche de-o săptămîină? Iar ele: — Lasă să mîncăm noi piinișoară făcută în casă, nu ne mai purta tu de grije!

Și, uite că anul ăsta, tot mai multe femei iau piine de la brutăria colectivei care aprovizionează grădinița și brigada de tractoriști...

Hei, dacă eu, președintele de la începutul colectivei aș fi pus să-i conduc pe colectivii de-acum, nu m-aș descurca! Atunci, dibuiam noi cîte ceva în lume și-n noi, dar cînd era la o adică nu se legau prea multe una cu alta și cînd începeam să vorbim la cîte o ședință, ne treceau toate nădușelile. -Ia pofteste să mai vorbești așa, acum! Oamenii sînt alții, asta-i principalul.

...Mi-aduc aminte că mă apropiam într-o seară de sediul organizației de bază din comună. Se înnoptase. Vreo 20 de inși stăteau afară la lumina stelelor. Discutau despre perspectivele agriculturii. Unu' vorbea nu glumă! Mașini electrice, irigații, producții mari...

Președintele a rămas o clipă, pe gînduri. Apoi mîinile și-au trecut din nou griul una-afliteia și-n amiaza aceea, în plin soare, au răsunit iar cuvintele sale:

„Mă interesează oamenii. Mă gîndesc eu și la pămîntul ăsta, cîte s-au schimbat pe-ntinsul lui, dar nici mu știi cît de interesant e să-i urmărești pe oameni cum se schimbă, Eu trăiesc aici, cu ei laolaltă și munca pe care o am, ană obligă, aș zice, să-i cunosc pe toți. Oamenii, așa cuan sînt ei acum, merită să trăiască bine. Înainte, unii nici nu se sinchiseau că o duc prost. Acum, i-ar jigni viața dacă le-ar da puțin. Și ei ar scutura-o să le dea mai mult...

.. Viitorul! Electrificarea, în primul rînd. Curentul de înaltă tensiune a ajuns la hotarul comunei noastre. Pe urmă, canalizarea: să fie, pe fiecare

ulița pompe de apă. Să nu mai bea oamenii apă din Borcea. Anul ăsta se construiește liceul — olădiirea aceea mare cu etaj, din centru, aproape gata.

Pe urmă — o grădiniță nouă, spațioasă, curte mare pentru jocuri, pomi fructiferi. Și — o baie a satului, un parc în fața căminului nou și poate și blocuri...

Ochii președintelui rămân depărtați, în acel viitor. Mâinile vântură ou aceeași mișcare egală grâul, în amiaza albă, strălucitoare. După o clipă :

„Și icând o să zici — atît — viața are să-ți dea brânci înainte, spre altele...”-

•

Borcea — kim. 10.

Șantierul „Stația de pompare Vlădeni-Chioara”.

Se sapă. De sus, de pe mormanele de pământ, ai în față, ca într-o machetă, bazinul de refulare, stația propriuzisă, conductele care coboară spre Borcea ; și oamenii: lăcuiți de sudoare, negri în soarele plin de iulie. Spre deosebire de alte stații din sistemul de irigații eu apă din Borcea, aici se folosește o metodă nouă, bazată pe o tehnică nouă : mai întâi, această stație va folosi curentul de înaltă tensiune. Apoi, este stație reversibilă — face și desecarea, și alimentarea cu apă totodată. Stația de pompare de la Km. 10 va iriga, la început, 4647 hectare.

Tehnicianul Smochină e un tînăr smolit, subțire ca un tipar, grav. Povestea lui îi dă nu știu ce aer de încăpăținare energică. Anul trecut a fost trimis în Bărăgan pentru lucrări de artă, la dispoziția O.R.I.F.-ului. Atunci, se lucra la canalul principal de la Jegălia.

— Mi-aduc și-acum aminte cum aim ajuns acolo, peste cîmp, cale de 20 km. Era un iad de praf și oameni mulți, mulți și cu ei un tractor — bătătoreau la pământul ăla răscolit. Toate mi s-au părut atunci, deodată, fără sens. Niște scormoneli în pământ și oameni negri de praf tot bătătoreau cu malurile. Soarele de Sahara, oamenii, pământul și eforturile... parcă eram în altă parte de lume. Așa am făcut cunoștință cu Bărăganul — ride el deodată. Dar nu știam c-am s-ajung să-l îndrăgesc, să-l visez!

...Mă prezint eu atunci la șefii O.R.I.F.-ului și le spun, fireos, c-am fost trimis la ei, pentru lucrări de artă. Ei, obosiți, prăfuiți, izîmbesc, mă bat pe umăr și-mi apun: — Ai sectorul Gildău! Și-apucă-te și sapă, nene, cu târnăcopul, și măsoară și iar sapă! Dar eu visam una și bună : lucrările mele de artă! Vane, podețe, stații de pompare — lucrări de artă! Utilul și frumosul și un alt Bărăgan!

...Am visat Bărăganul viitor în ziua întâlnirii pământului cu apele. Cînd au urcat apele spre satele de cîmp, pe la Ștefan cel Mare și Perișoru, atunci *m-au* impresionat oamenii : își udau palmele, fruntea, se îngrămădeau toți să-și răcorească obrații și buzele și râdeau, iar eu știam că atunci, așa cum visez eu Bărăganul, îl visează toți. Și lucrările mele de artă își aveau locul în Bărăganul ăsta pe careJ visam atunci. Dar, vino să vezi macheta stației care va fi aici!

Iată fațada — va avea o culoare potrivită cerului de Bărăgan, aici camera de comandă, aici planșeul de deasupra conductei. Așa are să arate în toamnă cînd va fi gata. E, cu adevărat, prima mea lucrare de artă în Bărăgan.

Și, după o clipă, în fața unei hărți: E ac
ca un prag al țării — cu o treaptă la Dunăre șc
de sus ale Vlăsiiei ide altădată, aceeași hartă pe
și-au șters-o și iar au desenat-o ani la rind, în
și dimensiuni schimbătoare. Harta unui pământ î
De-aici, se deschide sisitemul republican de iri:
apele Șiretului. (urcatul de înaltă tensiune ni
ăsta — irigat! Gam 70% din Bărăgan are să :
recolta — porumb și grîne, livezi și grădini...

O hartă pe care o brăzdează canalele de ir
cru. Și stațiile, aceste inimi care trimit sînge
întind în cerul Bărăganului aripile mari ale belș
Belșugul...

Undeva, la celălalt capăt al Borcei, o movJ
mult: Foamea !

Sînt aproape 12 ani de colectivizare. Un om
belșugului, pentru lucrări de artă.

Amintire despre Sadoveanu

*...Era într-un amurg de vară, blînd
 In curtea casei lui din Vovidenie.
 Eram vreo sută de drumeți, umblînd
 Prin preajma slavei sale, cu smerenie -
 O sută de drumeți, si-un singur gînd :
 De a-l vedea, pe Sadoveanu. Dorul
 Ni s-a-implinit curînd. Maestrul drag
 A coborît în curte, ca un mag
 Deprins să stea de vorbă cu poporul.
 Împutînat de boală, mai de mult,
 Mergea încet, ca la tffîrșit de cale.
 „Mă bucur” nea grăit (parcai ascult
 Și-acum ăuvintele, curgînd domoale).
 S-a așezat pe-o bancă-apoi, zîmbind
 Bulucului de oameni și pădurii
 Ce se strîngea în jurul lui, foșnînd-
 Și, cu tsurîsul prins în colțul gurii,
 Făcu un semn copiilor -să vină—
 Iar ei (erau vreo zece printre noi)
 S-au îmbulzit spre blînda lui lumină,
 Ca niște minji zburdalnici și vioi.
 El i-a luat în brațe pe vreo doi
 Și le-a șoptit — pe semne, o poveste.
 Drumeții au plecat la drum, apoi,
 Lăsînd în urmă casa dintre brazi
 Și un amurg, care-aprîndea pe creste
 Sublime focuri. Le mai văd și 'azi,
 Cînd știu că Sadoveanu nu mai este.*

Povestitorul s-a făcut poveste...

Peisaj dobrogean

*Eo si de iarnă, mohorîță.
 Nu se zărește niciun om.
 Ca an cioban proptit în bită
 Stă cerul, rezemat de-un pom.*

*Sub larga-i sarică mișoasă,
întreaga stepă a-ncăput
Și-acum răsufală, somnoroasă.
Prin porii asprului ei lut.*

*E peisajul dobrogean,
Văzut, știut pe dinafară —
La fel în fiecare an,
Cînd iarna din văzduh coboară.*

*Dar dacă intri, înghețat,
în orice casă, la-ntîmplare,
Găsești un peisaj schimbat —
Găsești lumină și dogoare,
Și pîinea verii ce-a plecat,
Și sarea verii viitoare.*

/Monologul cosmonautului

*...M-am înălțat la cer, de pe pînînt.
Erantr-o dimineață ide aprilie,
Cu soare și eu vînt.
închis în năzdrăvana mea cochilie,
I-am spus planetei noastre bun rămas
Și am pornit la drum, <cu pas de astru.
O, clipa înălțării! Fără glas
Priveam pămîntul — ca MII glob albastru,
Cu munți și văi din ce în ce mai mici,
Cu fluvii subțiate de distanță ••—
O lume de pitici,
A cărei uriașă cutezanță
Mă ridicase, însă, pînă-aici.
Zburam în jurul astrului rotund
Și-i ascultam chemările, rostite
în graiul \meu natal. Cum să răspund
La multele-ntrebări învălmășite
în căștile metalice? Spuneam .ᵀ
„înot în frumusețe. Mă simt bine”.
Dar aș fi vrut isă am
Cuvinte mai adînci și mai depline,
Mai pe măsura lumilor de vis
Prin care pribegeam, închis în nara
în caream fost de patrie trimis
Spre ai spori cunoașterea și slava.
Și mă gîndeam, zburînd atît de sus,
La lumea mea de jos, la lumea-ntreagă
Pe care eu, un om „de rînd”, #i-un rus
O reprezînt și-o fac să înțeleagă,*

*Din Răsărit și pînă în apus,
Că rostul ei e să trăiască-n pace
Și pe pămînt, și-n cer — dacă i-o place.
Pămîntul îmi părea și mai frumos,
Văzut din (înălțimea navei miele :
O stea prin miriadele de stele,
îmi licărea și mă privea, de jos,
Spunîndu-mi parcă : „strălucirea mea
Va fi, în galaxie, și mai mare
Cînd voi fi, toată, sub o roșie stea,
Sub steaua de pe-acum biruitoare
A lumii Comuniste". Se rotea
In jurul ^stelei, nava mea, măiastră,
Iar eu priveam prin larga ei fereastră
Imensa panoramă-a unui cer
In care nu mă mai simțeam stingher, —
Căci îmi părea că, pentru viața noastră,
Deschid, acolo, primul șantier...*

Balada șoferului de troleibuz

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

*Cu părul nins, cu fala numai riduri,
ce tînăr, <ah! ce tînăr îmi părea
șoferul... 'Noi, ca-ntr-o nacelă grea,
ne legănam plutind pe lîngă ziduri.
Oglinda-mi întorcea, din el, doar gura :
pe buzele-i, uitate de sărut,
un zîmbet înfloreă... Mî s-a părut,
sau drumu,-n spate, dînduse deadura,
se colora-n surîsul lui?... Asfaltul
ieșea în calea noastră, cenușiu.
Troleul unduia. Era tîrziu.
Prin umbra serii, pipăiam înaltul.
Perechi de-ndrăgostiți, ca două trupuri
sudate, de la umăr, într-un vis,
vîsleau prin timpul de-un albastru-nchis
și dispăreau pe poarta nopții,n grupuri.
Șoferu-ncetinea. Dar nicio larmă
nu-i tulbura: li ocoleam încet;
purtau în plete vîntul violet
și-n ochii lor un flux părea, că-și sfarmă
minunile ; și, cum treceau pe-alături,
oglanda-i mai. păstra, scăzînd treptat,
ca două gîze-n zîmbetul curat
al omului cu părul de omături.*

*Coloane de beton, cu gesturi simple,
ne ofereau, galante, câte-un bec.
Simțeam frunzișuri tinere cum trec
jucându-ne răcoarea pe la tîmple.
Iar stațiile — cînd opream, și ușa,
armonică discretă, le vestea —
strigau la noi să coborîm — și-o stea
sufla din vîrfu-amurgului cenușa...
Ce tînăr, ce bogat era surîsul
șoferului... Aș fi putut, cu el,
să ies kJin noapte, ca dintrun tunel,
și-ajuns în slavă, să-uni astîmpăr visul
nici fața lui, nici zgomotul, nimica,
n-ar fi trezit azurul adormit;
comete lungi, vislind prin infinit,
și-ar fi-mpletit, ca-ndrăgostiții, chica,
netulburate, gingaș ocolite,
furîndu-i doar surîsul luminos;
planete rotitoare ne-ar fi scos
din stații verzi, cu muzici potolite ;
iar cei rămași ar fi călcat în grabă
pe sfere, pe luceferi și pe nori...*

*Dar iatăne la capăt! Pomi sonori
mă strigă lung ca-nlr-o poveste-arabă,
iar eu cobor în noaptea opatină.
Păcat! Cu-așa șofer, puteam să zbor...
Și-n timp ce el întoarce-ncetișor,
surîsul lui — sau ce altă lumină ? —
foșnea-mprejuru-mi, oa o pelerină...*

Terra di Siena

roman (II*)

FRANCISC MUNTEANU

Toma se deprinse repede cu programul Institutului și nu se plictisea decât la orele de anatomie: încurca parietalul cu occipitalul și nu reușea să învețe pe de rost numirile latinești ale mușchilor. În schimb, era în stare să stea ore întregi în fața unor reproduceri de dubioasă calitate sau să admire falsa simetrie a gravurilor lui Diirer. În clasa lui, era socotit cel mai înzestrat, mai ales în ceea ce privește coloritul. De obicei folosea culori tari, curate: îmbina cu îndrăzneală în același loc ultramarin cu verde și ea nimeni altul în școala, folosea negrul. Pentru niște capete de zei pe care din plictiseală le făcuse lunguiete, ca niște castraveți, a fost declarat bizantin. De atunci fiecare planșă ieșită din mîna lui era analizată -ca atare: se demonstra, după înclinarea cărbunelui, după liniile tari, sigure ale contururilor, stilul bizantin. Lui Toma îi venea să nidă: era convins că dacă atunci, la ora aceea de desen ar fi insistat asupra mușchilor feței, desigur i s-ar fi atribuit un alt titlu.

Dacă ar fi fost măgulit de calificativul pe care îl primise, ar fi încercat să devină bizantin. Mai ales că rutina câștigată pe schelele capelei i-ar fi înlesnit acest drum. Dar poate tocmai pentru că lucrase pe lîngă iconar, figurile lunguiete, cu capete și mai lunguiete, îl scoteau din sărite. O dată, cînd un coleg îi admiră o planșă, Toma izbucni:

—Sînteți toți niște idiști! Voi credeți că bizantinismul nu-i altceva de cît alungirea chipurilor! Așa a fost modelul, mu țî-1 amintești... Cît o coadă de bidinea. L-am copiat aidoma. Asta e tot. Crezi că dacă desenezi un scaun cu un picior ca o eîrpă faci „perioada moale” ca Dali?!... Pe dracu! Devi, caraghios, pueril! Uită-te la desenele copiilor! De obicei cînd vor să deseneze un chinez'schimbă doar înclinația ochilor și a sprâncenelor, cînd colo, plastica nasului sau plasamentul maxilarelor pe aceeași linie cu umerii obrazilor sînt mult mai elocvente pentru ilustrarea rasei galbene.

Toma nu se avea bine cu nici un profesor. Aista și pentru că nu-și făcea nici o dată temele date și pentru că era socotit obraznic. Numai unul singur, Bercescu, îl aprecia și ca om. Totul a pornit de la o planșă. La o oră de desen după model (se adusese de pe stradă un cerșetor bărbos), Toma, în loc să-1 creioneze așezat pe scaun, așa cum îl aranjase profesorul, i-a desenat numai mâinile întinse, slabe și noduroase. Deși a fost criticat, desenul a făcut marcă vălvă în institut. Bercescu i-a cerut voie să-i reproducă desenul m „Gmdul

*) Vezi „Viața vomînească” nr. 1/962

Liber*'. După apariția desenului, profesorul l-a chemat pe Toana în cancelarie și i-a cerut mapa cu planșe. După un timp destul de lung a închis mapa și lui Toana i se păru că Bertescu e nemulțumit. L-a întrebat:

— Vreți să-mi spuneți ceva, domnule profesor?

— Da. E păcat de dumneata, domnule Voioan.

Numai la asta nu se așteptase Toana. Privi curios fața profesorului : era rotundă, puțin buhăită, cu riduri la colțurile ochilor.

— Do ce e păcat, domnule profesor?

— Pentru că ai talent și ai să ajungi un ratat. Am impresia că ești superficial și ignorant. Până la urmă o să ajungi un desenator din cei care fac portrete prin cafenele.

— De ce credeți asta ?

— Pentru că ți-am văzut planșele. Dumneata nu desenezi, ci te joci. Nici una din compozițiile duminicale nu e studiată. Pictura nu se face numai cu talent, oi și cu trudă. Bagatelizezi desenul pur, anatomia.

•— Nici Picasso nu strălucește în corectitudinea desenului.

— Vorbești prostii. Picasso dărimă formele exacte, perfecte, el simplifică, vrea să ajungă la esență. Dar ca să poți simplifica ceva, acel ceva trebuie, în primul rând, să existe. Picasso caută un drum nou. El se reîntoarce la desenul primar. El se reîntoarce, ceea ce înseamnă că a făcut un drum spre perfecțiune. Ține mine: n-ai dreptul să negi ceva înainte de a cunoaște ceea ce vrei să negi. Poți să urmezi calea lui Picasso. Dar asta nu înseamnă a-l imita, ci a merge pe dramul lui. Adică înveți întâi desenul și după ce cunoști bine omul, liniile lui, atunci le simplifici. Atunci te apuci să cauți !

— E extraordinară și unică această căutare, izbucni Toma.

•— Extraordinară, da. Unică, nu. Același lucru se face în anii de alte domenii. În fizică se caută esența materiei, în biologie se încearcă refacerea celei primare ca să se explice geneza, în filozofie se studiază relațiile dintre om și om, om și natură și nu mai știu în cite domenii. Și în toate aceste căutări, e ceva ciudat; o legătură a contrastelor. <Ca să poți înțelege relații. Ca să înțelegi complexitatea materiei, te reîntorci la materia pură. Adică pentru a merge înainte, cercetătorii se întorc îndărăt. Nu e interesant acest lucru ?

Toma, deși era atent, nu pricepea mare lucru din cele spuse. Ca să nu pară profet puse o întrebare, chipurile, ajutătoare :

•— Și credeți că și Picasso, ca să dezvolte pictura, o simplifică ?

•— Da ! Te-ai uitat vreodată la desenele copiilor ?

Toma crezu că profesoral a auzit cumva pledoaria lui despre ilustrarea rasei galbene și acum vrea să i-o vîndă și lui și de aceea îl privi cu un ușor dispreț.

— Da, am văzut.

•— Ei, aceste desene într-un fel seamănă foarte mult cu 'desenele lui Picasso. Copiii nu desenează pentru că vor să deseneze ci pentru că vor să transmită ceva. La desenul copiilor, descifrarea mesajului este mai ușoară decât la desenele pictorilor, deși copiii nu cunosc nici perspectivă, nici proporții și nici anatomia. Să presupunem că un copil vrea să deseneze o persoană care ascultă la gaura cheii. Vei vedea că urechea persoanei respective va fi croită mai mare decât s-ar cuveni și gaura cheii la fel. Pentru că asta e esențialul, ceea ce vrea să comunice prin desen. Desigur, Picasso vrea să transmită

alte lucruri anai subtile și mult **mai** complicate. Să-ți dau **un** exemplu : tragedia existenței umane. Mesajul acesta e prea abstract ca să-l poți transmite concret. Atunci când transmiți un mesaj abstract, care poate fi descifrat în mii de lefuri, îl transmiți în mod abstract.

— Cuni?

— Ești caraghios, domnule Voican! Nu știu cum. Asta caută și Picasso. Încearcă **în toate felurile**. E înjurat, e **luat** în ris, e batjocorit, și **el** lotuși caută. Poate a găsit ceva pe care noi încă nu-l înțelegem. Nu știu. Poate să fie și un farsor și să-și bată joc de omenire. În știință lotul ise poate controla în artă invers. Totul se poate presupune numai. Dar acum nu asta e importanța ci drumul dumitale. Îți spun : dacă **n-o** să muncești **conștiincios**, **n-o** să devii artist, niciodată. **Asta** am vrut să-ți spun. Poți să ană iei în seriate și poți să mă înjuri. Te privește personal. Dacă te interesează cele **ce ți-am «pus**, vino să mai stăm de vorbă. În fiecare după amiază **mă** găsești **la** redacția ziarului ..(indii! Liber".

Toma se întoarse cu mapa în **clasă**, ros de un **sentiment** ciudat, **plăcut**: „Sînt oameni care se preocupă de soarta mea". Căută **în memorie** dar în afară de Barbu **nu găsi pe** nimeni care să se -fi interesat de viitorul lui. În fond, Bercescu putea să tacă, să-și păstreze părerile. „**Faptul** că e preocupat de ceea ce fac e un semn că are încredere în talentul meu". •

În timpul orei de Istoria artelor, rezemat în coate, cu privirile pierdute în fibrele catedrei de stejar, văisă iui tablou excepțional lucrat în ulei, cu care o să-l uimească pe Bercescu.

Profesorul vorbea monoton **despre** filigraniști, despre decoratorii cărților bisericești, despre caligrafi, dar Toma nu-l auzea ; se **vedea** în **fața** șevaletului, în fața unei pînze imense ou pensulele în mînă.

La începutul unei ore de practică după model, înainte de sosirea profesorului, doi studenți mutară catedra din **loc**, puseră un scaun **pe** ea, ca să lixeze un portret pe perete. Portretul executat în cărbune îl •reprezenta **pe** Codreanu idealizat, cu ochii încercănați, obosit, ou un rictus **abia** sezisabil **Ia** capătul buzelor. Un **al** treilea student, mic, negricios, **cu** pleoapele **roșii**, săltă capacul pianinei din **colțul** sălii **și** începu să bată Clapele **ou** un singur deget. Cu îngăduință se putea recunoaște un marș legionar. Colegul de pupitru al iui Toma, Comșa, tot mărunț, privi spre studentul de **la** pianină apoi căută privirile lui Toma ca **și** cum ar fi vrut să obțină o adeziune.

— Ce zici ?

Întrebarea veni pe neașteptate. Toma nu știu ce să răspundă. Comșa se ridică și, cu pași mășurați se apropie de pianină apoi ia un moment dat trânta capacul peste degetele celui care cânta. Acesta țipă din toate puterile. Incidentul n-avu urmări din cauză **că** tocmai intra profesorul Bercescu. El intră în clasă, grav, zări portretul fixat de perete, îl cercetă cu atenție.

— A cui e opera asta ?

Un student înalt, cel care se chinuia să fixeze portretul, se ridică în picioare.

— A mea.

Stătea rezemat **cu** brațele pe pupitru, provocator.

Bercescu se mai uită o dată la portret și spuse în treacăt

— Dumneata, domnule student n-ai talent... Apoi mai **privi** o dată alternativ la portret și adăugă : și. nici gust.

Comșa începu să mârâie ceva.

Bercescu continuă :

Uma ingiiniă dim nou ceva. Toma îl întrebă iritat?
 — De ce ai trântit capacul p. degetele lui Trută?
 Comșa răspunde cu o frază pompoasă :
 biliarele fascismului trebuiesc wtp^in A; AT
 4u înscris în frățiile de cruce? h m p ' Nu cu . m TM și
 JJu, eu nu fac politică. Dar văd că tu faci!
 — LJa. latai meu a murit la Madrid,
 fiecare om moare undeva.
 — Ești cinic.

oe despărțise de el cu greu, cu un refuz categoric

^ a i n t t r T i S ^ ^ s ^ / r i a ^ w i r - u n u
 ktfrt,1 părerile in. In „an»" Astă i se păru cea mau^bună" soluție " ^ r i

V-a a°h- ^tT^M^TXu Stă? aCOrd rle g r a v o a i e a
 <*Ki legați, la fel ca și T u u ^ a ^ f ^ f ^ ^ n o n T " ^ ^
 Alătur», pe o măsuță era patefonul p e i t t u u ' p o m a <> s i .

iimic defhnt, d o ^ n X utne detne * Kft2"tf~ ^
 in ritmul simfoniei Am ii fin,, eq peioute late trasa m dușmane
 Toma traversă X U^mZ^Z^ iTi TM ITSli ^ P^*»-
 -**er intra pentru ,Z^Ze^T ITSli
 închipuise, cu aspect rural : TM pat de fier,' acoperi?ca, TMXl de V
 rata, un covoraș, probabil -idnis , îP ^ li "t^: : cu TM pied, de lina colo-

— Wt M P t j " m d e g e t u l ^ « t o r P e g u r ă :
 - Ce face'? ^ ^ d e r a n i : TM - E inspirat...
 — Stai ! Mi-a și spus : transpune pe pînză Simfonia a V-a Si-i i,,
 - " T u ' A i u c u m S m i a j u n s a n o i ? " v i i « ^ - - i '

— Am citit în ziare că se căută un model. Nu știam ce-i aia. Am venit și când domnul Marcian mi-a spus să mă dezbrac am vrut să fug.

— Dar acum știi ce-i un anodel?

— Știu... Au fost anulte femei aici... Și au fost și bărbați. Îmi venea să intru în pănrînt de rușine. Acum m-am obișnuit cu ei.

De afară se auzi vocea lui Marcian.

— Ana. Unde ești Ana?.

Ana trase perdeaua.

— Aici, domnule Marcian... N-aan vrut să vă deranjez...

Marcian iu bucuros că era și Toma de fală. îl chemă în fața pînzei :

— Îmi pare bine că oști aici... Uită-te la acest tablou... Cred că e cel mai bun lucru ce a făcut pînă acum Marcian... Văzând că Toma nu era entuziasmat adăugă : ești insensibil și balcanic...

— Asta, domnule Marcian, tsună a insulta, dar trebuie să mă resemnez... De altfel ca și dumneavoastră... Stotem balcanici prin forța împrejurărilor...

— Marcian e balcanic numai din punct de vedere geografic... Prin concepție el este un occidental...

— Vreți să-mi spuneți că cine vă înțelege, vede în acest tablou Simfonia a V-a?

— Dar ce importanță are asta?!... Doi oameni de aceeași formație pot interpreta același lucru în două feluri... Dealtfel între artist și publicul consumator trebuie să existe o complicitate... Și zău mi-ar veni foarte greu să-mi traduc ideile în limbajul tău provincial... Și asta numai ca să fiu înțeles... Bruscu se întunecă la față, se posomori: iartă-mă...

— De ce să vă iert? întrebă contrariat, Toma.

— Pentru că Marcian e un idiot... Un idiot că s-a lăsat antrenat într-o discuție cu dumneata... Iartă-mă... își lăsă capul în jos, eu un gest teatral și porni spre ușă.

Toma vru să-i dea un picior în spate.

Ca și cum n-ar fi auzit discuția dintre cei doi bărbați, Ana își luă găleata și se cațără din nou pe scară.

Toma se duse la fereastră și începu să se uite în stradă. Peste drum erau oiteva case cenușii. Peisajul i se părea supărător de sărac. Se întrebă de ce și nu găsi răspuns. În fond tot ceea ce vedea pe fereastra atelierului putea vedea din sute și sute de case din București și totuși, niciodată nu văzuse un peisaj mai sărac, mai meschin decât cel din fața atelierului. Căută un carton și începu să schițeze liniile casei de peste drum. Încercă să-și imagineze culorile ou care ar putea reda 'atmosfera. Un gri... Dar totul era gri. Și caldarâmul și trotuarul și zidurile și pînă și acoperișurile de tinichea... Da, din cauza pietrei, din cauza lipsei de vegetație părea totul atât de **sărăcăcios**. Oare dacă ar cere Anei permisiunea să ia puțină vopsea... În fond n-ar folosi decât ceea ce a rămas pe paleta lui Marcian. Dar ce să-i ceară?! Luă o pânză pregătită, o fixă pe șevalet și trase cu ochiul spre Ana. Ea, ca și cum n-ar fi văzut nimic, continua să spele ferestrele.

Toma execută desenul cu pensula și începu să mestece culorile. După vreo două ore când își termină lucrul, Ana se apropie de el.

— Tu nu desenezi ca ei...

— Nu...

Era nemulțumit: pânza nu reda nimic din pustietatea de piatră : era doar un peisaj citadin, cenușiu, văzut ca dintr-o mansardă. Atâta tot. Și faptul că

Anei îi plăcea îl supăra și mai mult. Tăcu un timp și nu tresări decît atunci cînd Ana începu să cerceteze din nou tabloul:

— Ar trebui să pictezi mai mult. Ești de două săptămâni aici și azi ai lucrat pentru prima oară. Dece?

— Nu știu.

Ana începu isă aranjeze 'trepiedele, pînzele și Toma o urmări cu privărilor. Fusta de lînă subțire, strimță, se întinsese pe corp gata să plesnească „Ce picioare **lungi** are”, constată Toma mirat de parcă atunci ar fi văzut-o pentru prima oară.

— Dacă aş avea un anodel aş picta mai mult.

— Eu n-aş fi bună?

— Ba da, dar n-am îndrăznit să te rog.

— Ei asta e... Termin îndată și ne apucăm de lucru.

Toma se așeză pe sofa. În fond de c. n-ar fi acceptat? Urmărind-o cum se învârtea prin atelier, descoperi că Ana avea și **umeri** frumoși și sâinii împliniți. La gândul că peste cîteva minute o va vedea goală se îmbujora. Ana nu observă nimic din frămîntările lui: aduse o pânză nouă de pe coridor, apoi se retrase după perdea. „Acum **începe** să se dezbrace. Corns, e un idiot: de ce e nevoie de climat special pentru pictură? Politicienii să-si vadă de treaba lor, artiștii „așisderea”. Toma era atît de adâncit în gînduri încît nu auzi cînd se **deschise** ușa: tresări numai cînd recunoscuse vocea domnișoarei Tia:

— Domnul Marcian a plecat?

— Da.

— Și unde e pânza lui? Am plecat să nu-l deranjez... A ieșit bine?

— Da. Trase cu ochiul spre perdeaua Anei. La gândul că Ana ar putea apare goală se zăpăci și începu să bilbiie.. Da, da... A ieșit bine... Foarte bine... Ridică tonul să fie auzit de Ana.

Ea apăru de după perdea, gătită în rochia ei de duminică și cu părul strîns într-un coc mic. Toma răsuflă ușurat. Domnișoara Tia cerceta lung pînza lui Marcian.

— E unică în felul ei... Dumneata ce spui, domnule Voican?

— Pe mine să nu vă supărați, domnișoară Tia, mă supără faptul că se lucrează cu ochii închiși.

— Ai spus „se lucrează”, înseamnă că te-ai referit și la mine...

— Da. Un artist plastic trebuie să aibă ochii deschiși: să vadă!!!

— Se poate vedea și cu vârful degetelor. Odată am făcut cunoștință cu un orb. Ma-a pipăit fața și mi-a spus că sînt frumoasă.

— E un caz patologic...

— Artistul trebuie să fie patologic!... Dacă e pur și simplu logic e ca toii oamenii...

— Asta înseamnă că pentru „binele” dumneavoastră aveți și o justificare teoretică...

— **gW** că da., Sper că ești de acord că toate lucrurile tind spre perfecțiune... Și simbolul perfecțiunii e sfera. Sfera, — pentru că sfera în ori ce poziție s-ar afla este într-un echilibru perfect... Ești de acord cu asta?

— De ce aveți nevoie de adeziunea mea?

— Pentru concluzii. În general liniile drepte dispar din natură. Uite-te la corpul omenesc. Liniile sînt dulci, curbe. Stropii de apă, baloanele de săpun, ochii, inima, corpurile cerești tind spre forma perfectă, sferică... Gîndul, care-i cel mai perfect lucru al spiritului nu poate avea decît formă sferică... N-a spus Marcian unde se duce?

— Nu, răspunse Ana.

— Gîndește-te, domnule Voican, la cele ce ți-am spus... La revedere.

Rămas numai cu Ana, Toma se duse din nou la fereastră. În fond, s-ar putea ca Marcian și domnișoara Tia să aibă dreptate... În orice caz ei caută, și asta e un merit. Caută, se frămîntă... Dar eu? își lipi fruntea de sticla geamului și în oglindă lui o văzu pe Ana apropiindu-se.

— Nu mai vrei să pictezi ?

Se întoarse spre ea. La lumina palidă a amurgului, cu ochii adumbriți, părea chiar frumoasă.

— Ba da. Vreau. Eu sînt gata. Dezbracă-te.

— Să mă dezbrac ? întrebă Ana mirată. Eu credeam că vrei să pictezi cînstit. Îmbufnată se retrase în cămăruța ei de după perdea.

Toma vru să se ducă după ea să-i ceară iertare, să-i împună că nu se gîndise la nimic necînstit, dar renunță. Nu se duse decît pînă la fereastră și privi în stradă. Acum peisajul i se păru și mai mohorît și mai trist. Dar dacă acest peisaj e trist numai pentru mine. În fond Marcian are dreptate cînd spune că fiecare pictură poate *ii* apreciată, gustată altfel... Poate și peisajul acesta din fața mea e trist numai pentru mine. Anei poate acest peisaj nu-i inspiră tristețe... Dar eu trebuie să transmit tristețea pe care o simt eu. De aici începe arta. În tristețea pe care aș putea s-o pun pe pînză. Să pictez în așa fel ca toți să simtă ceea ce simt eu. Asta ar însemna transmiterea unui sentiment. De sub poarta casei de peste drum apăru un băiețaș cu un balon roșu în mînă. Pata de culoare era atît de contrastantă cu zidul cenușiu încît era chiar supărător. Toma luă o pensulă, căută vopseaua roșie pe paleta lui Marcian și se duse în fața pînzei la care lucrase.

Nu știa ce să facă. Ar fi fost caraghios să facă un băiețaș în pustietatea de piatră. Și importanță nu avea decît balonul. Ce ar fi să agate balonul cu o sfoară de balcon? Îndată ce puse pata roșie pe fundalul cenușiu, tabloul se schimbă. Balonul sugera că dincolo de ziduri este viață. Sugera chiar existența unui copil. Sugera existența unei copilării înecate în cenușiu. Pînza avea ceva din tristețea pe care o simțise el. Și poate că dacă ar fi încadrat desenul altfel, ca balconul să nu cadă în centrul pînzei, ar fi fost și mai bine. Asta înseamnă compoziție. I se păru că descoperise un lucru formidabil. O strigă pe Ana.

Ea apăru din spatele perdelei.

— Ce vrei ?

— Vino pînă aici!

— Nu mă dezbrac.

— Nici nu vreau. Vino aici... Uite-te la pînza asta.

Ana se apropie încet, privi pînza, se duse la fereastră apoi reveni din nou în spatele șevaletului.

— Nu mi-ar place să locuiesc într-o casă ca asta...

— Acum îmi vine să te sărut... Nu, nu te teme, nu-ți fac nimic... Află că sînt foarte talentat... Sînt un mare pictor.

— Așa spune și domnul Marcian.

— Nu mă interesează domnul Marcian... Du-te și culcă-te! își luă haina de pe sola și porni spre ușă. Azi am să mă întorc mai tîrziu.

Pe Calea Victoriei), pierdut prin mulțimea de pietoni, Toma se bucură că plecase din atelier : ar fi fost greu să mai rămie alături de Ana, despărțiți

numai de o perdea de pluș. Încercă să nu se mai gîinlească la ea : privi fețele oamenilor, mînjite în treacăt de pete de umbră, la trăsurile cu roțile de cauciuc, la oltenii care se strecurau cu dibăcie printre trecători. Asfaltul udat proaspăt reflecta și el culorile reclamelor și aducea vag cu o pinză de a lui Marcian. Acum Ana probabil că se dezbracă și peste cîteva clipe nu i se va mai auzi decît respirația regulată de fată sănătoasă.

Aproape de Capsa o văzu pe doamna Mănescu însoțită de un ofițer tânăr. Traversă strada să nu fie nevoit s-o salute. îi păru rău că nu avea niciun prieten acum, cu care să fi putut discuta ; Comșa?... Nu, pe el nu-l interesau decît problemele politice, era tendențios, preconcepț. în fața unui chioșc de ziare își aduse aminte de Bercescu, apoi de promisiunea că o dată o să treacă pe la el. Redacția nu era departe, pe Sărindar. Deși socotea că la ora aceea nu «mai putea fi la birou, porni într-acolo.

Geamurile de la redacție erau luminate. Fără să se gîndească prea mult, trecu pe lingă un portar gras și somnoros și urcă scările.

— îl căutați pe Bercescu ? Cred că a plecat. Gruia ! a plecat Bercescu ?

— Nu ! Așteaptă șpalturile, răspuse de undeva vocea celui. întrebat.

— Du-te domnule, în fund, la camera II.

Toma mulțumi și bătu la ușa camerei indicate. îi deschise Bercescu.

— Ei, numai la dumneata nu mă așteptam. în ori ce caz. nu la ora asta. Dacă ai timp, așteaptă-mă că mai am treabă vreo jumătate de oră, pe urmă putem ieși puțin. Cinăm la „Modern”. Bine?

Toma aprobă. Bercescu corectă cîteva șpalturi, apoi își puse pardesiul și îl luă pe Toma de braț.

— Și totuși ai venit. Ce te-a făcut să mă cauți ?

— Așa, fără nici o socoteală. Pe un mă ai păru rău că fusese sincer, dar Bercescu păru mulțumit de sinceritatea lui.

— Foarte bine.

La „Modern” Bercescu era cunoscut. Avea masa reținută într-un colț și fu servit fără să mai comande.

— Mă cunosc — îl lămuri Bercescu. De zece ani mînișic aici. O friptură pentru domnul pictor, comandă apoi și pentru Toma. Un chelner chel se aplecă respectuos și se reîntoarse peste cîteva minute cu o friptură.

— Ei, te-ai gîndit la cele ce ți-am spus ?

— Da. M-am gîndit și cred că aveți dreptate.

— Ești politicos.

— Nu.

— Atunci e bine. îți spun de ce ți-am vorbit rîndul trecut atît de mult. Pentru că ai talent. Și talentul obligă. Un francez sau, mă rog, un oarecare alt european cu talentul dumitale ar deveni un artist cunoscut. Pentru un român însă în condițiile existente, talentul e mai mult o povară.

— Cum adică: „condițiile existente?”

Bercescu se scarpină la ceafă.

— Cenzura. La noi este una din cele mai cumplite cenzuri din lume. O cenzură, nu zgomotoasă ci tăcută, camuflată, perfidă. Și tot în condițiile existente intră rezultatul acestei cenzuri, ravagiile pe care le-a făcut în conștiința artiștilor. Foarte puțini pictori au o tematică proprie nealterată. Dar dacă vrei îți fac o demonstrație. Dumneata aspiri să devii pictor. Care e mesajul dumitale ?

— Cum adică mesajul meu ?

— Ce vrei să demonstrezi cu arta dumitale?

- Nu m-am gândii: niciodată la asta. ...
- Și dacă te-ai gândi, ai putea să-I găsești? ..
- Nu știu...

Toma se indispuse pentru că -fusese găsit nepregătit pentru o asemenea problemă. Credea că va discuta cu Bercescu despre Marcian și domnișoara Tia, dar acesta, parcă ar fi fost un procuror, îl punea mereu în situații penibile. Se aplecă asupra firfuriei și începu să taie carnea.

— După câte știu, dumneata vii dintr-un oraș de provincie, începu Bercescu din nou. Ai putea deveni un fel de deputat al cartierelo-v muncitorești... Ar trebui să porți în dumneata mesajul lor.

— Mesajul cartierelor muncitorești?

— Da. Mulți au transmis piua acum mesajul muncitorilor, al oamenilor nevoiași. Kolvitz, Grosz, Masere-el și încă mulți alții. Nu poți fi pictor fără mesaj. E o crimă, înțelegi?

— Nu chiar, domnule profesor.

— Citești ziarele?

— Nu prea.

— Dar știi că lumea e amenințată de război?

— Am auzit ceva.

\ — Va fi război pentru că se înfruntă două principii, două concepții despre viață, două existențe. Și dumneata, ca artist, mai mult decil oricine trebuie să știi de partea cui ești. Dar am impresia că predic în pustiu. Dumneata, care ar trebui să deschizi ochii oamenilor ești orb isau nu vrei să vezi. Cum se poate trăi așa? Mănîncă, se răcește friptura. Aici se face cea mai bună friptură.

În local era fum și lume pestriță. La o masă alăturată, un -domn cu un balonzaide îmbrăcat de-a dreptul peste -cămașă, șoptea ceva unei doamne cu un decolteu foarte larg. Femeia era plictisită. Privea dansatorii de pe ring și îngîna melodia cântată de orchestră. „S-a stins pe dram un felinar”. Tangoul languros se revărsa în local, dulceag și lipicios ca mierea. Dansatorii se pipăiau și șeful orchestrei, un țigan scund, le cînta la ureche din clarinet, tuturor celor ce -se legănau în apropierea lui. Ceilalți din orchestră au prins jocul și se distrau copios.

Cînd chelnerul aduse și bateria cu vin, Bercescu continuă.

— Vezi, tot ce se face în lume, ise face din dorința de libertate. Și războiul. Unii spun că vor să aducă libertate altor popoare și în realitate le cotropesc, alții își apără libertatea. Dar nu numai războiul, totul izvorește din această dorință. Oamenii vor să știe, deoarece cred că știind, vor putea să fie liberi. De aici pornesc marile invenții, de aceea mii de ingineri stau în laboratoare, de aceea mii de artiști creează. De aceea s-a născocit credința. Se spune că pentru ca oamenii -să se -simtă mai liberi, pentru ca responsabilitatea -să fie a altcuiva, pentru ca omenirea -să fie eliberata de responsabilitatea existenței. Ateismul tot din dorința de libertate s-a născut. Oamenii nu mai vor să fie subjuțați de credință. Cînd doi oameni se ceartă, fiecare în parte pare că are dreptate dacă privești lucrurile din prisma lor proprie. Dar mai presus de adevărul acesta subiectiv, mărunț, există adevăruri absolute, eterne. Multe nu se cunosc încă, dar în orice caz oamenii tind spre adevărul absolut.

— Îmi puteți spune unul?

— Desigur. Că oamenii se nasc și mor. Țsta e un -adevăr absolut și etern. Că oamenii vor -să trăiască mai bine, și asta e unul. Acum trebuie

stabilit doar ce înseamnă mai bine. în orice caz oamenii din Congouibelian an alte concepții despre bine și rău, decât noi sau cei din America. E vorba de găsirea unui numitor comun și atunci totul se rezolvă. Acest lucru îl caută filozofii. Unele concepții se impun lumii cu tot mai mare forță... Vorbesc de concepțiile lui Marx. Țasta e un filozof neamț. Nemții îl reneagă. Dar azi ți-am vorbit destul. Ridică paharul. Noroc...

— Dumneavoastră!, domnule profesor, ce părere aveți despre Marcian?

..... — E un idiot... Adică nu... Exagerez... Se vrea teribil... E influențat de prietena lui, care e mai deșteaptă și care, privită superficial, face impresie... Țu.locuiești tot acolo?

...~r- Da... Azi am avut o discuție cu ei... și vă mărturisesc îi admir pentru un singur lucru...

— Ai găsit ceva demn de admirat?

— Da. Căutarea... Până la urmă nu știu ce vor găsi dar faptul că sînt preocupați de această căutare impresionează... Știți ce fac ei?

— Da... Lucrează cu ochii închiși sau așa ceva...

; •— Da. Caută forma șoaptei, a gândului...

— Prostie... Asta e ca și alchimia. Căutarea metalului pur... Cine înțelege mesajul lor... Dacă au mesaj... E un fel de fugă de răspundere...

— Față de ce răspundere?

— Pe care o au creatorii... Privit dintr-un anumit unghi ceea ce fac, e "chiar periculos... Acest decalaj creat între perfecțiune și imperfecțiune pe care îl proclamă ei, creează în om sentimentul religios, complexul de inferioritate... Nu de mult am fost în Germania, la Koln. Am intrat în catedrală în timpul unei slujbe. Credincioșii stăteau ângenunehiați, cu capul lăsat în pământ, în loc să privească catedrala, marea creație a omului. Catedrala e o perfecțiune arhitectonică deși nu e sferică...

— Dar a le nega dreptul tie a căuta înseamnă crearea unor limite...

— Pe dracu !... Dar orede-mă nu mă interesează forma șoaptei pînă cînd n-am certitudinea că pot șopti. în libertate...

•— Dar vreau să vă întreb : nu v-ați gândit niciodată cum s-ar fi exprimat Beethoven dacă ar fi fost sculptor sau pictor?... Cum s-ar fi realizat în pictură acele prime patru acorduri ale Simfoniei a cincea?

•— în orii ce caz nu prin patru bile... Ci. într-o imagine care ți-ar fi creat aceeași reacție pe care ți-o creează ascultarea celor patru acorduri... Cred însă că am discutat prea mult despre domnul Marcian... Și zău, nu merită... Hai acasă...

Toma porni spre atelier cu un sentiment nelămurit: își dădu scama că Rebecscu îi ținuse o prelegere politică, dar nu-i spusese nimic concret în afară de faptul că îi dădu să înțeleagă că nemții sînt vinovați nu numai pentru că au început un război, ci în general, pentru o anumită concepție despre viață, despre libertate. Luptele recente din Polonia au ținut foarte puțin. Nici nu s-a dezmeticit bine. Ar *h* vrut să urmărească mișcarea ciudată a liniilor tranșeelelor cu stegulețe înfipite pe hartă, dar Polonia a și fost ocupată. Poate de aceea îl lasă atât de rece războiul : articolele din ziar, scrise cu litere de o șchioapă, care anunțau mereu numai schimburile de focuri pe linia Maginot, deveniseră banale, plictisitoare. Cum a și spus Bercescu : se înfruntă două existențe. Ce fel de existențe se înfruntă ?..-

La ora de desen după natură, în pădurea Băneasa, Toma observă că asistentul de Anatomie se învârtă tot timpul numai în jurul lui. Vru să-l întrebe dacă vrea ceva, dar i se păru că ar fi nepolitic și renunță. Asistentul plecă pentru scurt timp și pe la ceilalți studenți, apoi reveni, se așeză în spatele lui Toma și-l urmări cum lucrează.

Toma își alesese ea temă un colț de hucag. La început crezuse că va isprăvi curând dar cu cit înainta în lucru, își dădea seama că mai avea foarte mult. Doi mesteceni izolați, subțiri și feminini, îi dădură de furcă. Nici cum nu reușea să-i prindă neîncremeniți : ori păreau țepeni cu crengile uscate, bătoase, ori păreau îndoiți artificial. În natură, mestecenii aveau o ținută, o linie elegantă, majestuoasă.

Cînd trecu la culori, problemele se înmulțiră ; nu reușea să găsească verdele frunzelor: în natură erau parcă argintate și sugerau prospețime, frăgezime, iar pe birtie nuanța amestecată pe paletă devenea murdară, penibilă! Toma era convins că asta vine din cauza asistentului a cărui prezență îl enerva. Vru să se răstească la el și se întoarse în partea unde-l știa dar asistentul nu era acolo. Controla celelalte planșe ale studenților. Cînd reveni și văzu planșa lui Toma, își spuse părerea :

— Azi nu prea ești inspirat, domnule Voican.

— Nu! mărturisi Toma. Și vreți să vă spun de ce?

— Asta nu mă interesează... Justificări se găsesc oricâte.

— Aveți perfectă dreptate. Nici nu vreau să mă justific. Lipsa de talent nici nu se poate justifica.

— Acum exagerezi... Spune, domnule Voican, n-ai avea dumneata un timp liber cînd am putea sta de vorbă ?

— Ba da. Chiar și acum.

— Foarte bine. Aici nu ne poate auzi nimeni. N-ai vrea să te înscrii în frățiile de cruce? Garda îți va asigura la terminarea studiilor catedră^ chiar și în Capitală și, bineînțeles, săli pentru expoziție. Pentru că un artist de asta are nevoie.

Toma îl privi uimit. Pînă acum avusese impresia că asistentul nu-l poate suferi.

Acesta continuă :

— Și apoi mai e vorba și de viitorul neamului românesc, loți rmnânu trebuie să-și facă datoria și datoria noastră e să urmăim cuvîntul Căpitanului.

— Eu nu vreau să fac politică.

— Asta nu e politică. E datorie de român. îți vorbesc pe șleau, deschis. Ar fi bine să te înscrii.

— Nu vreau să mă înscriu. Eu vreau să devin pictor.

— Totuși, înainte de a refuza, părerea mea e să te duci la o adunare.

Sînt convins că o să-ți placă.

CAPITOLUL VI

1

Cînd Comșa rupse tabloul lui Codreanu de pe perete, cei patru cincii legionari care erau în clasă au vrut să-l bată: l-au înghesuit în colțul sălii și numai apariția lui Mănescu îl salvă.

— Ce-i cu dumneavoastră aici?

Cornișa își aranja părul apoi văzând că ceilalți tac, răspuse :

— Priveam din acest unghi felul cum cade lumina în sală. Eu susțineam că, în interesul armoniei toate amănunțele de prisos...

— Vă rog treceți la loc...

Comșa trecu pe lângă ce; oare voiau să-l bală, cu demnitate, chiar provocator și se așeză lângă Toma.

— Azi vom vorbi despre frumusețe și creație.

Lui Toma îi plăceau cursurile lui Mănescu. Mănescu vorbea cursiv, toate exemplele pe care le dădea erau luate din mitologic și în general, tot ce spunea, aducea cu o profesiune de credință adusă clasicismului.

— Ce este creația ? începu Mănescu. Pentru înțelegerea acestui termen să încercăm să concepem lumea înainte de haos, înainte de timp când nu era încă nimic, decît El, atotputernicul, ființa supremă. Era înainte de timp, pentru că timpul era cuprins în el, era infinit pentru că nu are început și nici sfârșit. Și pentru că dincolo de el nu există nimic ; el nu se mișcă, este imobil și indiferent. Izvor al oricărei mișcări el rămâne pururea în repaos, pentru că neexistind nimic în afară de el, nimic nu-l poate pune în mișcare.

— De aici o să plecăm de-a dreptul la biserică și ne convertim... răsese Comșa.

— Taci, îi răspuse Toma supărat.

— El rămâne astfel veșnic nepăsător. El este indiferența absolută.

— Atunci de ce a creat lumea ? întrebă Comșa. Dacă avea de toate,, dacă nu-i lipsea nimic și nu-l îndemna nimic?

— Vă mulțumesc pentru întrebare, domnule Comșa. Dacă n-ai fi nepăsător și ignorant și ai fi răsfoit numai în treacăt pe filozofii greci ai fi găsit răspunsul. Cursul meu este sărac și este menit doar să vă deschidă gustul de învățatură. Pentru că un artist incult, nu este artist. Nu este creator. Continuăm : De ce a creat Dumnezeu lumea? Neavînd nevoie de nimic iei este bun. Bunătatea se manifestă prin donația surplusului de bunătate. Revărsîndu-se surplusul de bunătate...

— Unde? îl întrebă din nou Comșa.

— în el însuși. Am spus, el este bun sau mai bine zis, binele. A dorit lumea pentru că o iubea. Și iubirea lui pentru lume nu era decît iubirea lui pentru sine însuși. Ne puțînd fi îndemnat de nimeni, iubirea de sine este deci un act spontan și liber. Concret: creația trebuie să fie un act de dragoste și bunătate spontană și liberă. Și bineînțeles creația nu poate fi decît crearea de frumos. Democrat spune undeva : „Cele mai mari bucurii vin din contemplarea lucrurilor frumoase”.

După curs Mănescu îl chemă pe Toma și-i spuse că i s-a rezolvat inter-narea la cămin.

— Probabil vei obține și o bursă.

Comșa care nu auzise convorbirea lor făcu o reflecție răutăcioasă :

— Ti-a propus hirotonirea ?

— Da.

— Văd, l-ai ascultat ca vrăjtit, tot timpul.

— Ție nu ți-a plăcut ?

— Nu. Era o predică catolică penibilă. Ne îndeamnă să creăm frumosul în timp ce cei ce creează, creează cu tendință. Uită-te la sculpturile din ultimul număr al Signalului. Statuile cu pretenții „clasice” reprezintă niște supra-oameni, niște Siegfrizi iitcheeni puși în slujba hitlecisaiului. Artistul trebuie

să reprezinte nu adevărurile unui creator inexistent ci aspirațiile reale ale oamenilor. Asta este adevărata frumusețe.

— Atunci cade și teoria actului spontan și liber.

— Nu. Spunea Mănescu despre creație că este -revărsarea surplusului de bunătate? Da. Deci a fi bun cu oamenii înseamnă să crezi pentru ei. Deci creînd pentru tine, crezi pentru ei...

— Tu și din artă faci politică.

— Nu. Arta face parte din politică.

— Sînt curios ce vei creea tu.

— Încă nu știu ce. Dar în ori ce caz ceva, de care niciodată să nu-mi fie rușine.

2

În dormitorul -căminului studentesc de pe bulevardul Pache, pregătirile pentru proces erau în toi: în spațiul liber dintre paturi și ferestrele care dădeau în stradă era așezată masa pentru instanță, și-n spatele ei, cinci scaune cu spătar înalt, aduse din sufragerie. Un student mic și negricios însărcinat cu intenvența luă un cearșaf de pe un pat și așternu masa. De undeva apăru și un crucifix.

Studentii care nu știau despre ce era vorba stăteau tolăniți pe paturi și priveau curioși pregătirile. În cele din urmă cînd totul părea terminat, studentul negricios se duse la Boca șeful dormitorului și-i raporta :

— Domnule judecător, masa pentru instanță e gata.

Boca se ridică de pe pat, încet, se duse la masă și ocupă scaunul din mijloc. Era îmbrăcat în pijama galbenă cu dungi groase, cafenii. La un semn alți patru studenți se așezară și ei pe scaunele de lîngă el. Boca așteptă să se facă liniște deplină, apoi rosti pe un ton oficial :

— Să fie adus inculpatul!

Cei care aveau sarcina să-l aducă pe inculpat stăteau pregătiți lîngă ușă ; ieșiră pe coridor, apoi se năpustiră în closet unde era arestat inculpatul, un student pipiriu, cu ochi neverosimil de verzi. Avea mîinie și picioarele legate cu cravate și curele. În hazul zgomotos al asistentei l-au tîrît în fața mesei instanței și l-au așezat pe un scaun dinainte pregătit. Boca așteptă să se facă din nou liniște.

— Jură că vei spune adevărul -și numai adevărul...

Cineva de pe-un pat, strigă să sărute crucea.

Studentul negricios luă crucifixul de pe masă și-l plesni pe inculpat peste gură.

Asistența satisfăcută rise; spectacolul era foarte frumos și bine regizat.

Boca dădu cuvîntul „procurorului”. Procurorul, îmbrăcat în cămașă de noapte țărănească, lungă pînă la glezne, dădu citire rechizitorului.

— Inculpatul David Bejan care citește operele lui Marx, deși fusese solicitat în repetate rînduri -să părăsească căminul continuă să locuiască aici.

Pentru prima oară se auzi și vocea inculpatului, subțire, pițigăiată :

— V-am spus că n-ani -unde să mă mut... Undeva trebuie să locuiesc'

— Taci, se răsti procurorul la el. Apoi se întoarse -spre **cei** din instanță : Cer cea mai aspră pedeapsă, domnilor jurați.

' După o scurtă consfătuire Boca se ridică în picioare și anunță grav sentința :

— Instanța îl găsește vinovat pe inculpat de nesupunere și-l condamnă la tăierea — făcu o pauză de efect, la tăierea părului.

Cei din dormitor priniiră bucuros sentința. Se năpustiră asupra lui **Bejan** și, călăul, înarmat cu o mașină de tuns se apropie amenințător de bucelele inculpatului. Acesta renunță să se mai zbată. Supus își lăsă bărbia în piept. Călăul îi tăia o cărare chiar în mijlocul capului. Tocmai atunci intră Toma. O clipă se făcu liniște pînă și-au dat seama că venise un coleg. Numai cînd ajunse în dreptul patului, Toma își dădu seama de ce se petrece, își strînse fălcile. Descoperi patul gol, fără cearșeaf. întrebă :

— Cine mi-a luat cearșaful ?

Cei din dormitor priviră spre el; ce, ăsta e nebun, vrea să strice petrecerea ? Nu-i răspunse nimeni. Toma insistă :

— Cine mi-a luat cearșaful ? !

Avea ceva amenințător în voce. Boca făcu un semn cu mîna să se facă liniște.

— Să spunem că l-am luat eu, apoi începu să ridă. Ai ceva împotrivă ?

— Da. Și-i trase un pumn lui Boca drept în stomac. Acesta se chirci, se răsuci pe călcăie și, cînd se întoarse cu spatele spre Toma, el îi «nai dădu un picior în fund. Boca se întinse pe ciment printre scaunele instanței.

— Mă deranjează să-mi luați cearșaful... Eu sînt foarte sensibil, dădu explicații Tom, în timp ce se lipi cu spatele de perete.

Cineva aruncă crucifixul spre el. Toma se aplecă, crucea se izbi în perete. Cu o mînă trase cearșaful de pe masă și lovi spre becul din tavan. Se făcu întuneric.

— Pe el, se auzi vocea studentului negricios. Toma se așteptase la asta și nu se trase spre colț cum ar fi fost normal ci se întinse pe jos, aproape de Boca. înainta pînă în celălalt colț al dormitorului și se viri sub un pat. În zarvă, pe întuneric se auzeau înjurături apoi, în încăerarea de lingă patul lui, niște lovituri. Se încinse o bătaie în toată regula. Toma ieși de sub pat, trecu și pe sub al doilea apoi calm pipăi ușa. De pe coridor auzi încă răsturnarea unui pat și geamătul unui student.

3

Abia în stradă își dădu seama că fusese nechibzuit. De ce a trebuit să se amestece în treburile lor. Locuia numai de două zile la cămin și a și trebuit să-l părăsească. Parcă aș fi Comșa, spuse cu amărăciune. Nu se temea de urmări : în cel mai rău caz o să-l pîndească într-o noapte și o să-l bată. Mai mult nu-i puteau face. îi părea rău că o să-l supere pe Mănescu care s-a zbatui să-i obțină un loc în cămin. Dacă cei de acolo au să facă un raport și raportul se va discuta în corpul profesoral, Mănescu o să se simtă prost. Ar trebui avertizat din timp. Se duse la Mănescu acasă. îi deschise femeia de serviciu.

— Domnul Mănescu nu este acasă.

— Dacă s-ar putea, aș vrea să-l aștept. E vorba de un lucru foarte important.

Femeia de serviciu îl conduse în salon. Toma se așeză pe o canapea de piele și cînd rămase singur începu să cerceteze tablourile: pe un perete nu erau decît cîteva picturi bisericești, pe sticlă, colorate țipător cu roșu, albastru și verde, cu negru și cu galben. Semănau cu cele pe care le făcea și el în Capelă. între cele două ferestre care dădeau în stradă era „Corco-

dușul": Iui Stoenescu, un corcoduș cu flori albe, cu două tininchiuri crescute dintr-un pămîrit verde și obosit,

În stradă se auzi oprindu-se o mașină, apoi zbrîrnăitul soneriei și imediat vocea doamnei Mănescu :

Pictorul acela tânăr ? Ce vrea ?

Femeia de serviciu vorbește în șoaptă. Toma nu auzi răspunsul ei. Auzi numai un foșnet de stofă ,apoi pocnetul sec al receptorului. Cineva iorame un număr la telefon. Toma trase cu urechea.

'_ Alo, Capsa?... Vreau să întreb, domnul Mănescu este acolo / Da. Mulțumesc .'..Nu, nu-l deranjați ...Vă mulțumesc...

Doamna Mănescu închise receptorul și intra, în salon. Toma se ridica în Picioare^ ^ și cum în clipa aceea ar fi aflat de prezența lui Toma. își scoase pălăria de fetru neagra și oTșezî ca din întâmplare pe lampa cu suport. în încăpere se facu *sear*,

...Sărut mâinile, doamnă... îl aștept pe domnul Mănescu.

— Uriciosule ! Și eu care credeam că odată ai să vii și la mine. Lu aim insistat și pentru cămin și pentru bursă...

• Toma se bilbii :

___Vă mulțumesc foarte mult, doamnă.

Doamna Mănescu se apropie de el, poate mai mult decît ar fi fost firesc și Toma simți în nări parfumul ei puternic. Chiar sub fard se simțeau ridurile la colțul ochilor. Pielea la gît, apărea fleșcăita

— Vorbe, numai vorbe. Brusc își vîrî degetele în parul lui Toma. De te-ai tuns atît de scurt ?

Doamna Mănescu îl privi un timp, Toma se simți stânjenit apoi ea se așeză.

— Stai jos.

Se așeză și Toma cu genunchii strânși.

— Cînd o să fii Pictor mare, cu zeci de tablouri ai să ma uiți. Vorbea pe un ton melodramatic.

— Nu doamnă, se grăbi Toma, asigure de contrariul.

— Ba da. Stiueu... De ce stai atît de departe... Vino mai aproape.

Toma se apropie cu un centimetru apoi cu încă unui. Avu senzația că ea vrea să întindă mîna spre el. Se ridică repede în picioare.

— Eu trebuie să plec, doamnă... Poate că domnul Mănescu o să mlirzie mai mult si n-am să pot intra la cămin. Văzând că doamna Mănescu se ridica

face u. pas spre el, Toma se dădu cu un pas îndărăt, se lovi de un suport sculptat și trânti un vas de lut ars.

Vasul se sparse în zeci de cioburi cu un zgomot surd.

Stîngaci, Toma se aplecă să strîngă cioburile dar vocea aspră a doamnei îl făcu să-și ridice privirile.

— Da, e târziu... Du-te, o să strîngă fata... Se întoarse și striga spre ușă : Margareta... Margareta...

Femeia de serviciu apăru în prag :

— Da, doamnă...

— Condu-l pe domnul Toma... Nu mai are timp să aștepte.

Toma ieși buimăcit.

Abia cînd se înnopta, își dădu seama eă n-avea unde să doarmă. Inconștient pomi spre gara de Nord. Pe drum își aduse aminte de Ana. Luă un tramvai și 'porni spre strada Timiș. La Cercul Militar tramvaiul fu blocat de o mulțime imensă. Oamenii năpădiseră pînă și pe partea carosabilă a bulevardului, împiedicînd toată circulația. în fața Cercului Militar se vedeau zbălîndu-se niște flăcări roșii.

— Arde! — strigă o femeie.

Toma coborî clin tramvai și-și făcu loc cu coatele. Pe insula de asfalt a Căii Victoriei, ardea într-adevăr un morman de hîrtie. Cineva îl lămuri:

— 'Ard cărțile lui Sadoveanu...

Toma privi din nou spre foc. Ardeau într-adevăr niște cărți. în jurul focului, câțiva tineri cu fețe roșii de văpaie se agitau ca niște sălbătici, 'protejați parcă de cei cîțiva gardieni care încercau să facă cordon în jun'Jleșf stătea cu spatele, Toma îl recunoscuse și pe Vrancea de la Orșova!'

își făcu loc și ieși din mulțime. Un curios care n-ajunsesese pînă la foc, îl întrebă ce se întîmplă.

— Un foc de tabără legionară.

Continuîndu-și drumul, începu să-i placă răspunsul. „Foc de tabără legionară". E bun și ca titlu de tablou. Dar cine dracu ar îndrăzni să facă un asemenea tablou! Ideea îi plăcu atît de mult încît uită de propriile sale griji.

Ferestrele atelierului erau întunecate; însemna că Marcian și domnișoara Tia nu mai erau acolo. Urcă scările putrede și traversă coridorul întunecat în vîrfurile picioarelor. în fața intrării trase cu urechea dar dinăuntru nu se auzi nici un fel de zgomot. încercă clanța cu speranța că ușa nu-i încuiată, ca pe vremuri, cînd locuia încă aici. Ușa nu cedă; bătut discret, cu degetul, apoi cum nu răspunse nimeni, începu să dea cu piciorul în ușă. O clipă îi 'trecu prin minte că s-ar putea ca nici Ana să nu fie acasă. Dar teama nu-l ținu mult; desluși lipăit de pași, apoi recunoscuse vocea somnoroasă a Anei:

— Cine-i?

— Eu, Toma. Deschide.

Ana întoarse cheia în broască.

— Mai stai o clipă, sînt desbrăcată.

Toma așteptă pînă ce pașii ei grăbiți se pierdură în spatele perdelei de pluș și numai atunci intră.

— Iartă-mă că te-ai trezit, dar n-am unde să dorm.

Ana îi răspunse de după perdea:

— Nu mai locuiești la cămin?

•— Ba da, dar m-am certat cu băieții de acolo și a trebuit să plec.

Ana nu-i răspunse. Toma se duse la sofa, se așeză și-și aprinse o țigară.

în atelier era semiîntuneric: tablourile iui Marcian se deslușeau vag, pe peretele alb, mat; păreați mai degrabă niște vitralii întunecate. Numai izul greoi al uleiului de in și mirosul înțepător al secativului aveau ceva familiar. Ana apăru în atelier cu halatul domnișoarei Tia pe umeri.

—• Și miine te duci înapoi?

— Nu știu... Ar fi vrut să-i mulțumească că l-a primit în atelier dar nu-i spuse deoît „nu te mai deranja, Ana. Culcă-te!"

în halat alb, Ana părea îmbrăcată în rochie de mireasă, largă. Un timp mai privi spre Toma, apoi se întoarse în cămăruța ei. Toma așteptă să audă scîrțîitul patului de fier, să se convingă că s-a culcat, apoi se culcă și el.

Lumina unui felinar din fața casei se strecura printre perdelele de la ferestre și proiecta pe peretele unde se afla chiuveta o dîră albă dreaptă, ca o linie trasă cu pensula. Acolo unde linia proiectată tăia în două pînza lui Marcian intitulată „Olipocit”, din cauza fundalului roșu, se părea că arde un foc de tabără legionară. Acest tablou trebuie făcut. Cel puțin schițat. Drept e că acest subiect nu se încadrează în estetica lui Mănescu, totuși e un subiect. De fapt ar fi un subiect pentru Comșa. El desigur ar fi în extaz dacă ar alia că am fost impresionat de un asemenea fapt. În fond e o mare porcărie să se ardă cărțile lui Sadoveanu. Dacă nu-ți place cum scrie, poți să nu-l citești, dar a arde* o carte, e o crimă. În planul întâi ar trebui să domnie cizmele acelea care împingeau cărțile pe jar. Cizme grosolane, barbare. Se ridică de pe sofa și-și aprinse o nouă țigară. „Aș putea să lucrez fără să trezesc pe Ana. Numai lumina ar deranja-o. Și dacă aș desena numai la lumina felinarului din stradă?” Se apropie de fereastră și trase perdelele. Lumina era difuză, vagă, dar destul de puternică ca să poată lucra. Aranja un șevalet în dreptul ferestrei și luă un carton de pe raftul cu materiale...

— De ce nu aprinzi lumina? Sau lucrezi ca dumnealor pe întuneric?

— Nu vreau să te deranjez. Am făcut zgomot?

— Nu

— Atunci de ce nu dormi?

— Nu mi-e somn.

Ana aprinse lumina apoi trase perdelele.

— Să nu se vadă în stradă, explică ea.

După primele linii, Toma își dădu seama că era în „mină”, uită că se află în atelierul lui Marcian, că Ana e alături; nu era decît el și coala albă de pe șevalet.

— D. ce ești atît de încruntat cînd desenezi i

— Incruntat?

— Da, parcă ai fi supărat.

— Și nu ți-e teamă?

— Teamă? De ce?

— Că vreau să te desenez din nou.

Involuntar, Ana își strînse halatul pe piept și se dădu cu un pas mdatat.

Toma zîmbi și continuă :

— Da da Vreau să te desenez... Așa cum ești, cu halatul strâns...

Bineînțeles dacă nu ți-e somn... Asta e gata, arată spre cartonul de ție șevalet.

Ana îi dădu un alt carton.

— Dar nu mă faci cu un singur ochi...

Spuse fraza în glumă dar nu schifă niciun zîmbet.

— • Vino mai aproape și întoarce-to spre stînga. Nu atît de mult...

Spune, de ce nu-ți tai părul?

— Să mă creadă lumea o stricată?

— Nu te mișca! Ți-ar sta mai bine cu părul tăiat... O privi lung; tu

ai P i ^ ^ i T M ^ dăcina nasului. De ce nu desenezi?

— Te privesc.

— Nu mă privi așa.

— 3) c c ^

— Nu știi. Dacă mă privești așa, atunci mai bine mă duc și mă culc.

— Iar ți-e frică?

— Puțin.

— Dacă ou ți-ar fi fost frică ți-aș fi spus că ai ochi frumoși... Hai stai cuminte, nu-ți fac nimic.

începu să deseneze'din nou.

Pe urmă se culcă și adormi. Fu trezit de Marcian și, cum dormise îmbrăcat, sări buimăcit.

— Ce cauți aici ?

Acum îi părea rău că o ascultase pe Ana și nu striusese cartoanele de pe șevalet în zori, când terminase portretul.

— încă nu te-ai mutat la cămin ?

— Ba da. Dar ani avut un conflict acolo.

Marcian îl măsură din creștet pînă în tălpi cu dispreț.

— Păreră lui Marcian, că un artist nu trebuie să aibe conflicte. își duse mîinile la spate așa cum avea obiceiul cînd ținea cîte o pledoarie dar în clipa aceea descoperi portretul Anei. îl privi cercetător, mai mult decît ar fi fost necesar. — E un desen reușit. Aproape ca o fotografie... După ce termini institutul vei putea să te angajezi la Studioul Julietta... Realism sistem Afga-color. Păreră lui Marcian este...

— Că arta trebuie să fie cel puțin abstractă dacă nu absurdă.

Marcian tresări. Nu se așteptase la asemenea răspuns din partea lui Toma. Răspunse calm, conform obiceiului :

— Exact... Contrar fotografiilor care redau întocmai...

— Dar în care pictorul mai pune ceva de la el... De exemplu acel ciudat zîmbet al Giocondei...

— Păreră lui Marcian este că ești încă prea tînăr și răspunsurile tale sînt cam școlărești... Află, tinere, că toate acele zîmbete de care vorbești au fost deja realizate... Unui pictor contemporan, modern, ultra modern, nu-i mai este îngăduit să repete... Sau crezi că și zîmbetul a evoluat?

— Da. Am văzut zîmbind un legionar care ardea niște cărți în fata Cercului militar. Zîmbetul lui era rînjet.

— Asta sună ca un manifest comunist... Păreră lui Marcian este că n-ai citit destul de atent avizul de la intrare. Concepțiile se lasă în gang.

— Ca nu cumva să stînjenească dezvoltarea fascismului.

Marcian rămase cu gura căscată ; la rîndul său și Toma se miră de răspunsul pe care îl dăduse, li era chiar ciudă că folosea cuvintele lui Comșa. Marcian era caraghios, cu gura căscată. Toma zîmbi și Marcian se înfurie : se duse la ușă, o deschise larg :

— Am terminat discuția... Cred că trebuie să pleci să nu întîrzi de la cursuri.

CAPITOLUL VII

1

Cu asistentul de la Anatomie, Toma se întîlni chiar în fala Institutului.

— Li, camarade Voican, ce-ai hotărî!? Vrei să completezi adeziunea?
•— Nu.

Asistentul «*»* încrunță teatral și spuse fără să se uite la Toma :

•— Știi, cine nu este cu noi este împotriva noastră.

— Nu știam. Dar vă asigur, domnule asistent, eu am să fac o excepție îmi place să fiu singur.

— Dar e imposibil să fii singur. în curînd toată Europa va fi într-o șhnta încăierare și nu se poate sta 'deoparte... Nu simți suflul vremii.. Mai gîndește-te la ceea ce ți-am spus.

— Asta sună ca un ultimatum.

— Ia-o cum vrei... Îmi pare rău că trebuie să intru la ore... Dar sînt convins că pînă la urmă vei ști să alegi...

„Poate era chiar mai bine că ne-am despărțit la Limp, — gîndi Toma. Cine știe ce i-aș fi spus. Tot dintr-o tîmpenie a trebuit «ă părăsesc căminul și tot dintr-o tîmpenie a trebuit să părăsesc și atelierul lui Marcian! Mai ales că Marcian nu era periculos, era un om pasiv. Ciudat cum în lumea asta a artelor toți se ocupă de politică : Bercescu, Comșa, asistentul, Vrancea... Nu Vrancea nu face politică: e un huligan... Oare ce e în creierul ăstuia? Acolo la Orșova nici nu-l observasem îndeajuns, era destul de șters, sau poate mi «sa părut mie... E un executant idiot... Lui nu i-ar fi venit în minte să ardă cărțile lui Sadoveanu... I s-a poruncit și...”

într-o zi ar trebui să-l descoase să vadă ce crede despre pictură, despre viață... în clasă se așază lîngă el. Vrancea îi zîmbi.

— E bine că te-ai mutat din banca lui Comșa. Băieții au pus ochii pe tine.

— Care băieți?

— Nu fii idiot... Băieții! Comșa e comunist, nu vezi că e izolat de toți, e boicotat... Știi că eu am fost împotriva să te ducă la adunarea din Obor. Ția cântă și flecăresc numai. Dacă vrei, te duc undeva și o -să rămii cu gura căscată... Și ieri am avut o misiune...

— Misiune?

— Și ce misiune!... Cu risc!... E drept, ei-a totu aranjat cu cei de la poliție... Dar tot era cu risc... Puteau să te mardească trecătorii... N-ai citit ziarele?

— Nu citesc zirelc...

— Păcat... Am ars cărțile unui scriitor...

Toma făcu o mutră nevinovată.

— Care scriitor?

— Sadoveanu. Ția grasn...

— Dar ce aveți cu Sadoveanu?...

— E contra noastră... I-am ars toate cărțile... A fost un spectacol clasa întâia.

— Și ce primești tu pentru asta?

— Cum, ce? Mi s-a comunicat în numele lui Sima...

— Și asta ce înseamnă?

— Mă, tiu ai rămas provincial... înseamnă că mă arc în evidență... Vii după masă cu mine?

— Unde?

— E iarăși o acțiune... Vorbește unu' la Drept. A fost în Germania și vrea să vorbească împotriva hitleristilor...

— Cum vine asta?

— Mă, tu nu te pricepi la politică... E lăsat pentru că e o personalitate și e șmecher... Nu vorbește deschis... Ține o prelegere despre legislație și dracu știe ce, o moșmondește și arde cîte una împotriva nemților. Dacă vii ne întîlnim după masă la patru la „Tic-Tac”.

în prima pauză Comșa îl căută pe Toma :

— Ai semnat pactul cu ei?

— Crezi că Toma Voican e de vânzare?

— Nu știu. De aia am întreat. Mi-ar pare rău să te văd într-o zi la Cercul Militar arzînd cărți.

- Înseamnă că ieri seară ai fost acolo?
- Da, dar din păcate am ajuns târziu.
- Și eu am fost acolo.
- Și te-ai uitat cum ard?
- Am privit și m-a îngrozit. Am făcut azi noapte un desen intitulat „Foc de tabără legionară”.
- Ești formidabil!
- Si tu ești un exaltat...
- Acum nu mă poți jigni-

Era o după amiază senină, fără nori, cu un vuit cald. Toma coborî pe Luterană, în spatele palatului și ieși în Bulevard, prin Brezoianu. Iri fata cinematografelor era lume multă, la Trianon rula „Alcazar”, la Femina „Bel Ami”, cu Willy Forst și cu Olga Tchehova. Femeile, elegante și frumoase, miroseau a Cbat Noir, invalizii culegeau mucuri, iar pancartele de pe tramvaie îndemneau lumea să se îmbrace la Cehoslovaca.

Vrancea îl aștepta la „Tic-Tac”. Cînd Toma se așeză la masă lîngă el, acesta îi puse mina pe braț:

•— Bine că ai venit. Bănuiam că ești român.

În penumbra localului avea ochi de viezure, puțin inflamați. Toma se întrebă de ce venise la întîlnire, dar Vrancea nu-i dădu răgaz să găsească justificări.

— La cinci trebuie să fim la Facultatea de Drept. Mai avem o oră. Ai ceva bani?

— N-am.

— Nu-i nimic. Plăți berea, îl luă pe Toma de braț și ieșiră în stradă. Ai fost la „Alcazar”?

— Nu.

— Păcat. E un film grozav. Să-l vezi neapărat. Mergem acasă să facem rost de ceva lovele. Rîse fără pricină și Toma se miră că nu-i pleznește peste gură. Își desfăcu, brațul și-și vârî înfiinile în buzunare.

— O să fie mare hai, la drept. S-au pregătit băieții baban. Tu n-ai fost niciodată la mine?

— Nu.

— Uite aici stau, la patru. Arată spre blocul înalt al Societății de asigurări „Adriatica”. Urcăm pe jos, liftu-i stricat. La opt locuiește niște maramoi și portarul a scos siguranțele. Să ostenească și dumnealor/Nici cîrc nu zic. Portarul a fost camionagiu, are niște palme cît lopețile.

Cînd ajunseră la etajul patru, Vrancea gîlîia și era congestionat ca un curcan. Intrară într-un salon exagerat de mare, rotund ca și forma blocului. Lîngă o fereastră, așezată într-un fotoliu de piele stătea o doamnă în vîrsta și-n fața ei o mainour!stă cu păr roșcat, grasă. Cum stătea, comodă, părea că se revarsă peste taburet.

— Azi n-ai cursuri, Niculae? întrebă bătrîna.

— N-am. Se duse lîngă bătrîna și o pipăi pe maniouristă. Manicurista îi zâmbi, apoi îl muștră cu privirile, arătînd spre Toma ca și cum ar fi vrut să spună: fală de un străin?

Vrancea o mai pipăi o dată apoi îi făcu semn lui Toma să-i urmeze. Intrară în camera de lucru, cu mobile vechi, masive și cu draperii grele do catifea la ferestre.

— E camera bătrînului, dădu lămuriri Vrancea. Acum e la tribunal. Are ceva procese. Stai aici pînă dau o lovitură la bătrîna. Intră într-o altă cameră și Toma îl urmări prin ușa întredeschisă.

Vrancea se ridică în vârful picioarelor, cotrobăi pe un dulap, găsi o cheie și deschise hoțește ușa. Luă o pereche de pantofi de damă și-i înveli într-o rochie demodată de tafta. închise dulapul cu atenție, puse cheia la loc și reveni la Toma.

— Ai pipăit-o pe aia. Dacă te vedea bătrîna? întrebă Toma ca să nu fie nevoit să discute despre furt.

— E oarbă, cum să mă vadă? Dracu știe de ce nu moare o dată! Are aproape 80 de ani, e oarbă dar își face săptămănal unghiile. Și averea e încă pe numele ei. I-am luat niște lucruri să le vînd. Diseară cînd o să caute în dulap o să aibă o criză. Poate crapă! Rîse. Tare ciudată e baba: în fiecare seară cotrobăiește prin dulap să vadă dacă nu i s-au vîndut lucruri. Ca și cum ar mai avea nevoie de ceva. Abia se mișcă, putoarea. E acționară și la un bloc.

Traversară piața Sfântul Gheorghe și intrară în strada Lazăr. La prima dughiană Vrancea începu să strige:

— Domnu! Naum! Alo, domnu Naum.

Din întunericul dughenci apăru un evreu bătrîn cu perciuni, cu barbă lungă, murdară.

— Aaa, conașu Vrancea... Sper că n-ați adus vechituri de ale cîinței...

— Ba da. Ultima oară, domnule Naum... Am neapărată nevoie de ceva bani...

Bătrînul desfăcu pachetulul, își strîmbă buzele:

— Cine mai cumpără din astea...

— Să nu ne mai tocim. Toma începu să se amuze. Era pentru prima oară la Taica Lazăr. Spune suma. Repede că mă grăbesc. Arată cu capul spre Toma și-i șopti. Toma nu pricepu decît ceva foarte vag că ar fi comisar.

Evreul arată patru degete.

— Scoate, scoate odată, porunci Vrancea. Bătrînul scoase dintr-un buzunar ascuns al caftanului patru piese de cite un pol.

— Și vă rog să nu mai aduceți din lucrurile cîinței... Nu le cumpără nimeni... Uitați-vă, arată spre o sîrmă unde erau înșirate o sumedenie de rochii de damă, demodate... De șase luni le țin pe astea... Nici gratis nu le pot da...

Vrancea luă banii și făcu semn lui Toma. Pe drum îi mărturisi că l-a făcut comisar ca să-l sperie pe negustor.

— Altfel ar fi trebuit să mă tocimesc cu el cine știe pînă cînd.

— Și pentru asta m-ai chemat de la cursuri: Să fac pe comisarul?

— Nu. Acum mergem la spectacol.

În piață făcu semn unei birje.

— Vrei să iei birjă? întrebă Toma mirat.

I se păru absurd să umbli atît de mult după bani și apoi ușuratic, să-i cheltuiești pe birje.

— Nu înțelegi tu asta. Un student român merge cu birja. Se trînti pe scaunul tapisat. Cît ceri, moșule?

— Un pol.

Toma se așeză lîngă el. Birjarul își îndemnă caii cu biciul vorbindu-ie tot timpul.

— Mă tu, Voican, pe tine te-a luat la culcat doamna Crăciun?

— Nu.

A ~ \ M a , m i r » ca de obicei nu ' i scăpa nici un dev. Era cam grasă, ce-i drept, dar făcea să le joci cu ea. Uite-am și ajuns.

La Facultatea de Drept **portarul** le tăie calea. Vrancea ridică vocea •

— Sîntem de la Belle-Arte...

venit ~ A a a ' C a m a r a d u l V r a n c e i l - De ce nu spuneți așa... Numai doi ați

— Așa m-am înțeles cu camaradul Stelian... **în** care sală ?

— La 2 b. La etaj.

în sala 2 B era aglomerație. Studenți de diferite vârste stăteau cu mâinile pe mese, cu picioarele întinse ca la cărciumă. Noii veniți își căutară loc în iundul sălii și Vrancea fu salutat **d. o** mulțime de inși.

— Am sosit la timp, spuse Vrancea după ce-și consultă ceasul. Mai sînt cinci minute.

în rîndul întii printre auditori, Toma îl descoperi și pe Comșa. Adică au venit amindouă taberele. N-ar fi vrut ca Comșa să vadă alături de Vrancea • aștepta **un** prilej cînd **acesta** se prinse într-o **discuție** cu **un** vecin și se duse cniar în ultimul pupitru. Vrancea îl căută cu privirile apoi aprobă. '

— Stai acolo. De acolo se vede bine.

Fix la cinci intră în sală un bărbat în vîrstă, cu haine **negreși** cu o servietă mare galbenă. Cîțiva studenți bătură din palme, alții, **în** semn de respect se ridicară în picioare.

— Cine e? întrebă Toma pe un coleg de alături.

— Stoianovici de la dreptul roman... e prorector sau așa ceva.

Profesorul de drept roman scoase o mulțime de hîrtii din servietă 3c răsfoi, își puse niște ochelari cu ramă subțire metalică, apoi se întoa^e spre auduton :

— Domnilor studenți, în cadrul Asociației studenților din România vom ține azi conferința intitulată : „Constituție, legi, democrație”. Vorbea încet tărăgănat cu o voce obosită, voalată și Toma se pregăti să asculte ceva plic-ticos, lung și neinteresant.

— **în** clipa cînd conferențiarul aminti că în Germania fascista au fost su-primate o mulțime de paragrafe din legislația muncii, un student slab îmbră-cat m haina albastră cu dungi, ou niște urechi clăpăuge, se ridică în picioare și se adresă profesorului :

— Nu vi se pare că pute ceva ?

Profesorul nedumerit apoi **revoltat** că fusese oprit chiar în timpul dis-cursului, se apropie amenințător de student. în clipa aceea un alt student din partea cealaltă a sălii, se ridică și spuse cu un **ton** gros de bariton :

— Da, da. Parcă pute ceva.

Profesorul nu pricepu nimic. își holbă ochii apoi instinctiv începu să miroasă în dreapta și în stînga.

— Pute a propagandă comunistă, strigă un alt student.

— Deschideți ferestrele.

— Să se deschidă ferestrele, strigă și Vrancea și Toma fu bucuros că plecase de lîngă el.

Studentul cu haine albastre se apropie de profesor, îl îmbrînci:

— Vorbiți despre realizările din Germania. Despre noua Ordine.

Comșa sări din bancă, se repezi la studentul îmbrăcat în haine albastre îl prinse de reverul hainei și.4 svîrli între bănci. Cîțiva studenți aplaudară' înourajîndu-l.

Pe urmă lucrurile se precipitară. Vacarmul crescuse, cineva deschise ferestrele. Profesorul fu împins într-un colț, iar Comșa ridicat pe sus, îmbrihcat. În ciuda celor care căutau să-l apere. Toma îl văzu pe pervazul ferestrei, mâinile care îl loveau; apoi cu un „hăă-rup” colectiv fu împins în goi. Se auzi un strigăt sfâșietor; în clasă, unii râdeau, în vreme ce studenții care îl aplaudaseră se priveau încremeniți.

— Afară cu ei! strigă Vrancea din toate puterile.

Profesorul inspăimântat ieși din clasă și pe coridor i se auziră multă vreme pașii. Fugea dintr-un capăt în celălalt al coridorului, negăsind scările care duceau spre parter.

— Garda, Căpitanul!

Un cor improvizat răcni un marș al morții. Partizanii lui Comșa începură «ă huidiuia'scă. Lui Toma totul i se păru neverosimil, absurd. Ieși singur pe coridor, coborî scările. În fața Facultății, lângă gardul de sârmă o mulțime de gură-cască încercă să rupă cordonul gardienilor, lui stradă, mașina salvării, oare elăsena continuu, iu răsturnată de o echipă apărută de nu se știe unde.

Un comisar gras, asudat, sufla tot timpul într-un țigălar dar era înconjurat de subalterni care, ca un zid, îl împiedicau să acționeze. Era ținut locul și când își dădu seama de acest lucru, își viră țigălarul în buzunar, dădu ordin gardienilor să împrăștie lumea. Era speriat. Din cauza uniformei negre fața lui păru și mai albă decât era.

Toma se desmetici numai după ce ajunse la marginea comunei Militari. Se uita tot timpul în spate să vadă dacă nu e urmărit: i se părea că pașii îi sună puternic ca niște bătăi de tobă și oamenii de după ferestrele caselor îl pândesc. Ar fi vrut să strige din toate puterile: nu sînt vinovat și dacă pentru o clipă închidea ochii avea senzația că e aruncat în gol și stomacul i se urca în gît, sufoaîndu-l.

Se așeză pe o bancă din fața unei case țărănești, privi niște pui de biblică, care se legănau proști, pe piciorușele lor subțiri, galbene.

Mai târziu când se întoarse în oraș, în fața Facultății de Drept nu se vedea nimic deosebit.

Era liniște. Câțiva îndrăgostiți se plimbau îmbrățișați pe sub arțarii din parc, vorbind în șoaptă, tresărind la câte o înjurătură venită de la stația de birje. Muscalii grași, spîni și rumeni, spuneau bancuri, râdeau cu glas pițigăiat.

Toma își ipjetreeu noaptea în Gara de Nord, în sala de așteptare. Era lume multă, într-un colț recruții cîntau un marș soldătesc; era imposibil de dormit. Obosit, dimineața pomi spre Institut, mai mult din obișnuință sau poate din curiozitate și când, ureînd scările de inarimură iu anunțat că la etaj funcționează un birou de anchetă își grăbi pasul. Era doar martor, moartea lui Comșa nu putea răniinc nepedepsită,

în biroul de anchetă nu era decât un singur om: asistentul de l. Anatomie. Stătea rezemat într-un fotoliu de piele și rodea capătul unui creion chimic. Avea buzele murdare și părea bubos. îl întrebă pe Toma ca și când alunei l-ar fi văzut pentru prima dată:

— Numele?

— Toma Voican.

Asistentul îi trecu numele într-un caiet de dictando. După ce isprăvi și puse un punct în urma numelui ridică ochii spre Toma.

— Dumneata ești protejatul domnului Mănescu...

Toma nu știa ce să creadă. Ieri în fața institutului îl rugase să se înscrie în frățiile de cruce și acum vorbește cu un ton **Oomplett** străin, de adevărat anchetator. Nu-i răspunse. Dealtfel nu știa precis dacă fraza era interogativă «au afirmativă.

Asistentul continuă :

i —; Am auzit că ai avut un incident la cămin : Ai luat apărarea unui eoniunist sau așa ceva...

•••— Credeam că ancheta se va face în legătură cu cazul Comșa'...

— Toate la rundul lor. Dumneata ai fost prieten cu comunismul Comșa care s'a sinucis la facultatea de drept ?

— ' Nu s-a sinucis !

— Te rog să răspunzi la întrebare, tipă asistentul. Ai fost prieten cu el?

— Vreau să-ți spun ceva care să-ți intre în cap : Comșa s-a sinucis. Asta e foarte important, să știi. S-a sinucis. Dar morții cu morții și viii cu viii. Noi.să trecem cu vederea că ai fost prieten cu el. Ne-anx .informat despre dumneata : ești român, ești cinstit și dacă socotești că ai făcut o greșală că ad luat apărarea studentului. acela de la cămin îți vom înlesni să reintri la cămin... Bineînțeles în locul lui... Va treimi să-l dai afară... Asta va fi și o verificare a atitudinii dumitale... Și-ți mărturisesc că toate astea se fac pentru că ești socotit foarte talentat...

Văzând că Toma întârzie cu răspunsul îl îmbie:

— Ei, care e răspunsul ?

— Asta.

Toma îi trânti un pumn drept în ochi. Asistentul se rostogoli peste fotoliul de piele și Toma îi auzi vocea pînă pe coridor.

— Vei fi exmatriculat... Vei fi exmatriculat...

3

Hoinări fără țintă prin oraș, apoi seara se duse la locuința lui Mănescu. Ii deschise ușa femeia de serviciu, dar nu-l lăsă să intre.

— Să văd dacă maestrul vă poate primi.

Toma așteptă mai bine de 10 minute pînă ce apăru criticul. Era îmbrăcat în același halat ca și atunci când îl vizitase prima dată.

— Azi nu am zi de primire, tinere... Totuși, dacă c ceva foarte important, spune-mi.

Stătea în crăpătura ușii și nu făcea nici un gest că ar avea de gînd să-l invite în casă.

•— Dacă n-aveți zi de primire, atunci renunț... Am să vin altădată... Dădu să plece, dar criticul îl strigă :

— Vino, domnule, dacă tot ți-am deschis, intră ! Ii deschise ușa și-l conduse în salon.

Toma se opri în mijlocul încăperii, se rezemă de spătarul unui fotoliu de piele și așteptă pînă ce criticul se așeză lîngă masa lui de lucru, un fel de birou sculptat, cu picioare aurite și cu foarte multe sertărașe amenajate special pentru fișe.

— Am fost dat afară de la Belle Arte.

Crezu că Mănescu o să fie uluit de vestea aceasta. Criticul însă îl privi și mai departe cu un aer plictisit, de om deranjat. Toma continuă :

— Am fost dat afară pentru că n-ara vrut să ană înscrii* la legionari.

— Ai făcut foarte prost, tinere... Ce importanță are, pentru un pictor dacă are în buzunar o dovadă că face parte din organizația lor. Ca artist trebuie să te pui bine cu „Garda” că altfel e de rău. Și-apoi... cu ce te deranjează faptul că faci parte sau nu din legiune ?

— Bine, darăștia 'sînt imbecili!

— Ei și ? Pentru un artist, întregul univers poate fi o adunătură de imbecili. El există prin el și pentru el... Și apoi cântecele lor nici nu sînt chiar atît de urite. Am vorbit și cu un muzicant... Cu o somitate... Mi-a spus că imnul lor este perfect din punct de vedere tehnic...

— Asta e tot ceea ce-mi puteți spune ?

— Da, tinere... Vrei să-ți vorbesc deschis?... Uite ce e: pentru un tînăr talentat nu e rușine să se vîndă... E o crimă să-și pună singur bețe-n roate. Dacă principiile devin un obstacol în calea desăvîrșirii, atunci e foarte prost... înțelege ?

— Dacă am înțeles bine, prostituția nu e rușinoasă ?

— Dacă este un scop e rușinoasă. Dar dacă e numai un mijloc, e chiar lăudabilă...

•— îmi puteți spune și unde este limita dintre mijloc și scop ?

Mănescu îl privi lung, un timp Toma avu chiar impresia că se gîndește la răspuns pe urmă își dădu seama că se înșelase. Mănescu se duse la perete și îndreptă un tablou. Toma insistă :

— Și cine va stabili că prostituția a fost făcută 'ca mijloc și nu ca scop ?

— Talentul, tinere, numai talentul... Simți dumneata talentul acela imens care îți permite să faci un compromis ?

— Cred că nu... Sau nu știu. Iertați-mă că v-am deranjat.

Criticul îl conduse pînă la ușă.

în zadar încercă să se gîndească la discuția avută cu Mănescu, nu reușea să se concentreze. Mergea pe stradă, legănat, de parcă ar fi ieșit de la circiumă. După chibzuirii mature hotărî să cîneze la Modern. Știa că-l va întîlni pe Bercescu, dar se sili să-și spună că nu pentru asta se duce acolo. Cînd intră în restaurant nici nu se uită acolo unde îi știa masa rezervată. Abia tîrziu, după ce consumă friptura se întrebă : „Oare Bercescu nu m-a văzuți?” în sinea lui aștepta să fie descoperit, ca să nu pară că a venit anume pentru el. Pe urmă se înfurie pentru copilăria asta. Se uită la masa lui Bercescu. Era liberă. în general, restaurantul era puțin aglomerat. Comandă o sticlă de vin ca să nu fie nevoit să plece. în cele din urmă, recunosc că într-adevăr îl așteaptă pe Bercescu. în fond nu era nimic rușinos în asta. Poate că Bercescu o să-i dea un sfat demn de urmat. Doar lot el l-a îndemnat să publice și desenul acela în „Gîndul liber”.

Trecuse de miezul nopții și Bercescu nu apăruse. Supărat, Toma chemă chelnerul și se interesează de profesor.

•— în ultima vreme, vine numai după miezul nopții.

Toma plăti consumația și porni spre atelierul lui Marcian. înainte de a intra în atelier aprinse un chibrit să nu se lovească de ceva. Pe ușă descoperi un bilețel :

„Cele două cartoane de alături sînt ale dumatiale. Mi-ar face o deosebită plăcere să nu ne mai întîlnim în atelier. Marcian”.

Alături, rezemate de ușă, Toma descoperi și cele două cartoane făcute sul : unul, portretul Anei și celălalt „Foc de tabără legionară”. Le luă sub-

soară și porni în oraș spre redacția „Ghidului liber”. îl găsi pe Bercescu în iața unei mese arhipline eu hârtii, «cicescu

Oooo, uite cine mă vizitează... Ai timp ?.

Da, domnule profesor.

Atunci, așează-te aici și corectează șpalturile astea. Eu mai trebuie să scriu un cursiv...

unui S r ^ i u r T / V V " : ^ ^ _ s i w : a u u ^ t i c o l d e s p r e e x p o z i ț i a s X i X r D a l t ' u . e x t u s s e c i i e v a în genul lui

— Azi nu te-am văzut la cursuri. S-a întâmplat ceva *

legiceii " ex . n a t . i c u l i a t P « n r a c a » - a c m v r u t s ă m ă î n s c r i u l a

Bercescu rămase cu privirile în gol. Răspunse cu multă întârziere :

— toarte bine... Asta înseamnă că n-am pierdut vremea în zadar M-am temut puțin pentru soarta ta. Nu eram convins că n-o să fii pei wTit

« - a m T e ' s T ^ c i T M ^ ^ T M * T M * ~ * t f < * « ^

veden7cei d T f ă c T K V * " f T M " ? c o . ? a a a a t o w k " Termin cursivul și Jacu!... Ce-i în cartoațele acelea? towk"

— Nimicuri... Ieri noapte am avut insomnie și am făcut niște schite. . dinți ' B e r c e s c u i n a c a r t o a n e l e și le desfășură, apoi sisii printre

— Asta e interesanta... Cum se intitulează ?

— Foc de tabără legionară...

— Foarte, foarte bun... Așteaptă-mă o clipă.

Luă teartoațele și ieși din încăpere. Rămas singur Toma se duse la fereastra și prm în stradă. Un șofer se certa cu doi ofițeri : probabil nu yo.au sa plătească. Bercescu se întoarse după câteva minute însoțit de un individ gras, ou părul tuns scurt.

— Ai fi de acord să-ți publicăm desenul cu cizmele ? întrebă Bercescu

— iCredeți că merită ?

— Da, răspunse grasul... Merită. Avea voce groasă, răgușită Dar as vrea sa te avertizez : Știi ce înseamnă publicarea acestui desen'

hec ! u : " a t f . . ^ f u i a f i r i l e ; în ochii lui Bercescu hecui { tavan avea două reflexe ca două scântei.

în l . ~ î ? . ' s a u ' J u T T * u " i e l a . . . S i . . . l u a r e d e p o z i ț i e . B e r c e s c u ^ b i d u a p e r c e p t i b i l . T o m a c o n t i n u ă : A ș v r e a f o a r t e m u l t s ă - m i p u b l i c a ț i

Toma era convins că cei doi își vor manifesta bucuria. Dar nici grasul și mei Bercescu nu schițară unei cel mai mic semn în această privință. Abia tirziu când tăcerea deveni insuportabilă. Bercescu îl întreba :

— Tu l-ai cunoscut pe Comșa ?

— Da. Tocmai de aceea !...

CAPITOLUL VIII

1

loma lucra de două săptămâni la tipografia ziarului „Gindul liber” ca expeditor: lega în stocuri edițiile de provincie, le ambala, transporta balotururile la poștă și verifica confirmările difușorilor. 'își începea activitatea

la ora 3 noaptea și isprăvea în jurul prînzului. De; la prînz pînă la ora..» noaptea era liber. într-una din aceste după mese libere Toma descoperă, un cerșetor care în locul mîinii drepte purta o proteză primitivă, făcută din lemn de brad. Proteza, rezemată de bastonul alb era întinsă spre trecători. La început Toma nu văzuse decît proteza și această mîină de lemn, murdară oare-l impresionase puternic. Cerșetorul purta o manta militară, din primul război mondial și pe piept, lustruite, atârneau patru medalii.

Toma intră în prima librărie, cumpără un carton și spre onorarea celor din magazin rupse cartonul în patru. în stradă își căută un unghiu potrivit și încerca să-l schițeze pe cerșetor. Din cauza trecătorilor, care se perindau în dreptul lui, munca era anevoioasă și atunci hotări să-l angajeze ca' model. Se duse la el și-l întrebă :

— Cum merge treaba, moșule?

Cerșetorul tresări. Cu mîna sănătoasă căută prin buzunare.

— Am autorizația vizată și am plătit și impozitul.

— Nu sînt de la poliție.

Toma se trase alături de el.

— Aș vrea într-o seară să vii cu mine «ă luăm masa împreună.

— Să mă inviți adică ? Și ce trebuie să fac pentru asta ? Doar nu mă inviți degeaba?

— Sînt pictor. Aș vrea să te desenez... Cînd ai avea timp...

— Dacă e .mîncare multă, atunci și în seara aste.

Toma îl rugă pe Bercescu să-l înlocuiască cu cineva în noaptea aceea la expediție și seara se duse după cerșetor.

— Nu credeam că ai să te ții de cuvînt, îi spuse cerșetorul. Ii cunosc bine pe oameni. în clipa cînd mă văd, sînt pătrunși de un adînc sentiment de caritate, mulți ar li în stare să-și dea și haina de pe ei. Dar sentimentul acesta cu cît' e mai puternic cu atît durează mai puțin. în clipa cînd au trecut de mine, își aduc aminte de propriile griji, poate mai spun un „Vai bietul de el! Ce îngrozitor e să fii orb" și-și văd de drum. Dar poate că e bine așa. Eu zic așa, că tristețea e mai penibilă decît întunericul de totdeauna.

Toma n-avea ce să-i răspundă. îl luă de braț și porni spre strada limiș. Pe Ana n-o mai văzuse de mai bine de două săptămîni. Acum că se ducea spre locuința ei se simți vinovat că n-o mai vizitase. Pe drum cerșetorul îi vorbi tot timpul.

— înainte de a fi fost mobilizat, asta a fost în 16, am fost ceasornicar. E ciudat cum tot din ceea ce am văzut cînd eram .sănătos mi-a rămas în minte mecanismul, roțile dințate ale ceasurilor. Poate pentru că m-am uitat la ele totdeauna cu lupa. Nu-mi mai pot imagina culorile, decît uneori în vis și nici chiar fețele oamenilor. în schimb, văd tot timpul înaintea mea roți dințate de diferite mărimi, învîrtindu-se, angrentedu-se și cînd aud un zgomot puternic văd și pîlniile exploziilor de la Mărășești.

„Oare cum o să mă primească Ana ?" Voia să ajungă cît mai degrabă, să-i vadă fața, ochii jucăuși, gîtul, umerii, li era ciudă că nu trecuse pe la ea era doar singura persoană la care ținea într-adevăr

— Oamenii nu sînt răi în felul lor... Dar preocupările lor particulare, interesele lor se ciocnesc cu interesele altora și de aici invidia, neînțelegerea. Dacă n-ar exista grija mărunță de fiecare zi, goana după pîme, s-ar mân considerabil respectul față de semenii și viața ar deveni mult mai frumoasă. Vă plictisesc ?

— Nu, tresări Toma.

— Vedeți, cînd un om ca mine nu e'preocupat și nu e obosit de toate recepțiile imaginilor din totdeauna și de pretutindeni, descoperă că are foarte mult timp să-și folosească creierul. Nu, nu mă consider un om deștept... Dar cred că m« gîndit mai mult, adică am avut mai mult timp pentru gîndit ;
j
„ i important lucru pentru omenire ar fi să fie eliberată de Ș'«J» ^fc» de mîine. Din cauza acestei griji, omul pierde timp, își cheltuiește forța creatoare numai în scopul existenței. Dar omul nu este creat să-și asigure doar existența... Omul e creat să creeze...

„Acum Ana face curățenie. E joi, azi a frecat și podelele, în atelier miroase în afară de ulei de in și a leșie. Poate nici a leșie ci a curățenie. E ciudat, dar și curățenia are miros...”

De undeva se auzea o melodie transmisă prin radio. Vocea groasă de bariton cînta cu tremolo :

S-a stins pe drum un felinar...

Gangul din fața atelierului era gol, de parcă s-ar fi mutat tot atelierul. Spre mirarea lui, ușa nu era încuiată.

— Ana, Ana!

Din spatele perdelei de pluș auzi vocea ei:

'— Viu îndată.

i Toma aprinse lumina și rămase surprins. Atelierul era complet gol, de pe pereți lipseau toate tablourile lui Marcian, atelierul aducea a hambar.

— Ce s-a întîmplat, Ana?

Ana apărui de după perdea îmbrăcată ca de duminică. Purta o fustă neagră plisată, largă și o Muză albă de bumbac.

— Cum, nu știi?... Domnul Marcian și domnișoara Tia au deschis o expoziție. Nici «nu mai dau pe aici...

i — Tu ai vrut să pleci, Ana? Dacă ai treabă, du-te... Eu aș vrea să lucrez în noaptea asta... Vreau să-l desenez pe dumnealui... Arată spre cerșetor...

i — Bună seara, doamnă...

— Nu vreau să plec. Te-ai schimbat de cînd nu te-am văzut... Deși n-au trecut decît șaisprezece zile...

— Tu ai numărat zilele, Ana...

Ana roși. își căută de lucru ca să nu fie nevoită să răspundă. Aduse un scaun pentru cerșetor, îl pofti să se așeze și-l întrebă pe Toma dacă are nevoie de șevalet, dar îl aduse fără să aștepte răspunsul lui. Pe urmă aduse și un carton.

•— Dacă vrei să te culci, Ana...

— Nu vrei să stau aici?

— Ba da... Dar n-am vrut ca din cauza mea să...

— Toată ziua nu fac nimic...

— Dumneavoastră vă iubiți, spuse cerșetorul.

— Nu, răspunseră amîndoi în același timp, apoi se uitară unul la celălalt;

Toma îi puse mîna pe umeri. Ana își lăsă ochii în jos, tăcută. Toma se apropie de ea, îi luă capul în palme și o privi în ochi :

— Tu, pistruiate. Ar trebui să-ți tai părul.

— Și tu ar trebui să-ți schimbi cămașa. Asta e cam murdară...

— N-am alta.

— Scoate-o, ți-o spăl...

— Ei, acum să pierzi timpul cu asia...
— Tot n-am ce face... Și-mi place să te îngrijesc...

Toma își scoase cămașa, îmbracă halatul lui Marcian, i aranja pe cerșetori să lucreze. Din când în când trase cu ochiul spre Ana; ea, puse lighknuteu apă pe reșou apoi se apropie de șevalet și privi cartonul alb pe care se încovrigau liniile trase de loma.

— Am auzit că nu mai ești la institut...

— Nu mai sfert... Și nici expoziție n-am să am niciodată, ca domnul Maraan. ^ ^ ^ ^ _ ^
și voiam ceva îmi spuneam tot timpul: vreau, vreau, vreau...

— Da, dar eu nu mai sint mic. Stați comod.'

— Da,' foarte comod, răspunse cerșetorul... Mirt-Mti*
Pe la miezul nopții termină portretul, îl intitula „Eroul de la Măiașeșt
apoi îl coise pe cerșetor și se întoarse în atelier. Ana tocmai îi calea
cămașa.

— Îți mulțumesc Ana. Ești tata buna.

— Bună și proastă.

Z Kn i u e T t t ^ L d ai vrut să mă desenezi am strigat la tine. Mi-a
fost teamă.

— Și-acum nu mai ți-e teama i

Z Nici dacă as vrea să te desenez din nou... fără halat?

— Nicî Răsuflă greoi, îi palpitau sîinii strînși sub bluz.ța de bumbac.

— M-am gîndit de multe ori la tine, Ana... Și într-o zi am să te desenez.
Se apropie de ea, o sărută pe obraz apoi îi căută buzele. Ana se teu.

2

Bercescu cercetă atent cartonul „Eroul de la Mărășești" și spuse:

Foarte reușit... Știi cite scrisori de amenințare am primit pentru „Loc
de t a ^ r ă S o W ' ? Uită-te. Arată spre un teanc de — t . I — că
ai tras direct în țintă. Am avut o discuție cu cei dm redacție... Cred ea
bine să faci o expoziție.

— O exnoziție? Din cer Under

— O eSozitie de desene. Expoziția unui student exmatriculat. Cred ca
s-ar putea face vilvă. in afară de asta și de „oizme , maa ai ceva .

Z Fad!'In două săptămîni ai putea aduna cîteva. Muncești și ziua și
noaptea.

Z l u m c e V S T e u i . Portrete. Tu în fond ești un portretist Faci cîteva
l laanînzi ^ cîteva setezi, ca oainenii g a d u „ e d e ^ e —
5 ^ itriTit ^ t ^ ^ adrese... Faci locuința unui strungar

oensionar Unu care a muncit treizeci de ani lingă mașină și care are casa
? X U - i u t i S e z i „ Pensionarul". Ba nu. îi scrii ^ ^ J ^ ^

Amurgul fericit sau paradisul muncitorului romin . Da, așa ceva. Cuvinte
"ide faci expoziția? Sub o poartă, undeva, în mahala. Da, asta
e soluția.

Era infierbmlat. Vorbea de parcă ar fi ținut un discurs. Atît de agitat orna nu-l văzuse niciodată, cu toate că și la cursuri era foarte aprins. Da iaci o expoziție despre muncitori pentru muncitori. Ei înțeleg desenele. Să se recunoască, să vadă ce-i așteaptă peste cîțiva ani, dacă totul va merge așa cum a început să mergă...

Datorită lui Bercescu, Toma primi un avans de la redacția ziarului și cîteva adrese. Era neliniștit. Își pregătea prima expoziție. înarmat cu creioane cu hirtu, colindă cartierele Steaua, Pantelimon, Grivița și mahalaua Abatoru-
ii. Trei săptămîni Ia rînd lucră tot timpul. Uneori îl vizita Bercescu și-l îm-
bărbăta. Ziua făcea schițe iar seara, la Ana, făcea variante, compoziții. Re-
colta primelor șapte zile fu executată: patru desene. U.nul reprezenta un
copilaș cotrobăind într-o ladă de gunoi. La acest desen lucrase cel mai mult
I upa patru sau cinci variante vru să renunțe deoarece i se părea exagerat
de tendențios. Pe urmă găsi soluția. Mări lada de gunoi în așa fel încît
băiatul care cotrobăia trebuia să stea în virful picioarelor ca să' aiun»-ă cu
brațele întinse pînă în fundul lăzii. Astfel din cauza staturii nu avea nici
niacar șansa să vadă bine ce caută. Desenul îi plăcu Anei foarte mult 41
< oi ea reprezenta o femeie în vîrstă împingînd un cărucior încărcat cu lemne
Ai troilea era un portret al unui muncitor în vîrstă. Avea o privire ciudată
plină de dispreț și ură. Era fără îndoială cea mai interesantă desen făcut de
toma pma atunci. Al patrulea carton reprezenta o spălătoreasă văzută din
raai mult ^ *** aplicată asupra altele cu S *** oboseala și poate chiar

— Tu, Toma, desenezi numai lucruri triste...

— Spune-mi, tu ai bucurii?

— Da. Cînd te văd lucrînd mă bucur... Și în general mă bucur că esti
iiici.

Avea ochii senini și buzele întredeschise îi tremurau.

— Te desenez, Ana.

— Dacă vrei. Dar îmi dai cuvîntul de onoare că desenezi numai

— Da.

— închide ușa să nu vină cineva.

Toma închise ușa apoi pregăti o coală nouă pe șevalet. își căută de lucru
l'jxa pionezale cu încetineală apoi căută privirile Anei. Ea însă își uită privi-
rile pe coala albă de pe șevalet. Era adîncită de parcă ar fi citit cine știe ce
carte interesantă. In cele din urmă se uită la Toma și începu să zîmbească

— Am impresia că ești mai emolionat decît anine.

— Da' de unde, mormăi Toma, «dar nu se mai uită Ia ea. Nus emoționat
de loc. Am lucrat după model și la școală. își dădu însă seama că-i tremurau
genunchii. Cînd se întoarse din nou spre ea, ea tocmai își deschise nasturii
«e la Muză.

— N-ajunge dacă mă dezbrac numai pînă aici? își arată soldul.

— Ba da, ajunge.

Ana nu avea nimic sub bluză. O scoase și o puse pe spătarul unui scaun
• u mumie încrucișate în dreptul sînilor se așeză și încremeni ca o statuie'
Ixmase cîteva clipe așa apoi se îmbrăcă repede.

— Mi-e rușine. Sînt foarte proastă, nu-i așa?

— Nu, Ana.

își aprinse o țigară. Gîndi : o să se încheie stupid această seară. Ana se
rezemase de perete, cu ochii lăsați în jos, vinovată. Părea foarte mică nea-
jutorată, loma ar fi dat mult să afle la ce gîndeste ea.

— Mă simt foarte prost... spuse ea... Dar o să-mi treacă... M-am purtat ca un copil, nu-i așa?... Își scoase din nou bluza..

Toma nu-i răspunse. Se uita la ea, la pielea ei albă, la sum ei mici în formă de pară, cu sfimuile roșii, mari, ieșiți înainte. Ana îi căută privirile dar nu i le găsi.

— Nu desenezi? îl întrebă.

— Nu, te privesc numai.

— Nu uita, ți-ai dat cuvântul de onoare.

— Dacă vrei, poți să te îmbraci. Avu senzația că e foarte darnic.

Ana își luă repede bluza și o îmbrăcă. Toma întrebă dacă mai poate să rămână.

— De sigur. Stătu un timp cu mâinile atârinate de-a lungul trupului, nemîșcată :

— Știi că tu ești primul bărbat care m-a văzut așa >

— Trebuie să-ți mulțumesc pentru asta?

— Acum ai fost prost.

— Iartă-mă.

— Nu trebuie să-ți ceri iertare. Noapte bună, roma. Mă duc să mă culc.

Toma o urmări pînă se pierdu în spatele perdelei de pluș, apoi se duse și stinse lumina. Se așeză pe sofa: era moleșit și-i vîjîia capul în spatele perdelei de pluș, pașii Anei sunau ca niște bătăi în lobă. Atelierul amplifică fiecare zgomot."Fără să cugete prea mult, se ridică și porni spre încăperea Anei. Trase perdeaua la o parte.

Ana tresări :

— Pleacă de aici... Nu A^ezi, vreau să mă culc.

— De ce trebuie să mă întorc? Te-am văzut dezbrăcata !

Ana se întoarse cu spatele, își scoase bluza și îmbrăcă cămașa de noapte.

Abia atunci își scoase fusta. Cînd se întoarse spre Toma, acesta era cu spatele spre ea.

După ce se virî în pat, îi spuse:

— Poți să te întorci. Și nu m-aș fi așteptat să fu atît de cuviincios, Mai

108' Toma se așeză dinadins pe scaun și nu pe marginea patului unde arătă Ana. Ana stinse lumina.

Se obișnuiră greu cu întunericul. Întâi prinseră contur lucrurile mari, masa, dulapul, apoi pe rînd toate obiectele din încăpere.

— Stai bine ?

— Da, răspunse Toma. Stau foarte bine.

îi bănuia fața numai după părul resfirat pe pernă. Era culcată pe spate.

Adăugă, voit ironic :

— Noapte bună.

Ana nu descifra ironia, răspunse imediat:

— Nu mi-» somn. Știi, e prima noapte cînd stau așa cu un bărbat în cameră. îmi dai voie să te întreb ceva ?

— Da.

— Dar e o întrebare, cum să-ti spun... Defa.pt o fată n-are voie să pună asemenea întrebări: Tu ai fost la... Ai fost la multe femei? - Nu e nevoie să-uni răspunzi... Socotește că nici nu te-am întrebat... Mai bine povestește-nu despre tine...

— Ți-am spus aproape totul despre mine. N-am nimic de adăugat...

— Stai prost acolo, nu-i așa? Așează-te aici...

Toma mai multsi.mli decât văzu ca Ana îi face loc. Se așeză pe pat
Acum se distinge totu în cameră. Părea totu ca într-un desen în sepia.

— Van lingă tine, Ana.

Ea nu-i răspunse nimic. Se întoarse cu lata spre perete

binte * se TM lingă ca suli piuva. o simsa genunchiul și o simți fier

— întoarce-te, Ana.

Ana se întoarse și, cuminte, se ghemui spre umărul lui.

— Plîngi ?

— Nu, de ce să plîng ?

Rămaseră multă vreme tăcuți, privind tavanul.

Numai în Capelă a anai privit Toma tavanul atit de mult. Dintr-odată i se păru că tavanul e populat de sfinți bizantini cu fele lunguiețe care îl privesc sfidători.

— Du-te, Toma, mi-e frică de tine.

Toma se ridică încet, se duse în atelier, se întinse pe sofa. Poate e mai rune așa, gindi. Nu reuși să adormă decât spre dimineață.

Pe o stradă lăturalnică Toma descoperi cel mai frumos subiect Pe o casa dărăpănată văzu un afiș modern reprezentmd o ruletă. Sub desen litere mari uide m nau trecătorii : Vizitați cazinoul din Sinaia. Trecătorii, niște copii zdrenturoși, priveau afișul, rîdeau, nu înțelegeau nimic. în limp ce lucra ii vizita Bercescu. Și el era entuziasmat de subiect.

— E ca un fard peste un obraz murdar.

— Da, încuviință Bercescu. Un timp privi cum lucra Toma apoi continuă
Stu, prietenii mei spun că expoziția ar putea avea urmări grave.

— Nu mi-e teamă...

— Nu e vorba de teamă sau de curaj. Ci de risc. Prietenii mei s-au «m-
dit in primul rînd la tine. Știi, expoziția pe care o pregătești are aspeoiul
unui protest individual.

— Nu dumneavoastră ați spus că artistul trebuie să fie reprezentantul
a sule și sute de mii de oameni ? !...

— "nici" = nu spTM altceva... Am înțeles individual, în sensul că te
expui personal. Protestul organizat, lupta organizată e mult mai eficace

— Știți foarte bine că așa face ori ce. Dar ar fi o lașitate să renunț acum
la expoziție.

— Nu te înfierbînta. Continuă-ți munca. Noi o să organizăm o echipă de
muncitori care să-ți păzească expoziția.

— Credeți că va trebui să fie păzită ?

— Da, dar asta la vremea potrivită. Tu ce faci diseară ?

— Nimic.

— Ar fi ceva de făcut, dar e periculos.

— Nu mă interesează dacă e periculos.

— Ba da, trebuie să te intereseze. Nu e vorba numai de tine ci de soarta
mai multor tovarăși... Gîndește-te bine... Dacă crezi că ar fi mai bine să nu
te expui...

— Domnule profesor!...

— Nu țipa. Deseară o să dai un mic examen... Trebuie să faci de pază

— De pază .'

— Da. Am să-ii explic. Vino diseară în Bucureștii Noi în strada Dițescu. Ne întâlnim chiar în colțul străzii. Vii la șase.

Fix la ora șase Toma îl întâlnește pe Bercescu în colțul străzii Dițescu. Bercescu îl luă de braț și când se convinse că nu e auzit de nimeni începu să-i explice:

— Te instalezi aici la ora 7. Dacă vezi ceva suspect, traversezi strada. Asta e tot. Tovarășii te văd de acolo. Arată spre coșurile filaturii „Dacia” care se proiectau peste acoperișurile caselor. Fix la 7 și 30 va trece cineva citind Universul. înseamnă că acțiunea s-a terminat, poți să te retragi și tu. Ar fi bine să-ți dai o întâlnire cu cineva ca în caz de complicații să ai o justificare de ce ești aici... înțelegi?

— înțeleg.

— Eu am plecat. La revedere.

Toma /fugi la atelierul lui Marcian și o rugă pe Ana să vină la 7 și jumătate în colțul străzii Dițescu.

— De ce acolo?... Nu e mai bine dacă vii tu aici?

— Acum n-am timp să-ți spun mai multe... Vino acolo...

Toma ajunsese la locul fixat cu câteva minute înainte de ora hotărâtă. Strada era aproape goală; numai peste drum în fața unei frizerii stăteau de vorbă două calfe.

Toma își aprinse o țigară apoi citi toate afișele lipite pe ziduri. Descoperi și afișul Cazinoului de la Sinaia și-d zîmbi. Ceasul electric din colț indica 7 și cinci minute. La 7 și zece minute trecu un camion încărcat cu butoaie de tinichea, hodorogind pe caldarâm. Un oltean iaurgiu îl întrebă cât e ceasul și Toma îi arătă ceasul electric. 7 și 12 minute. La 7 și un sfert apăru Ana. Era îmbrăcată cu fusta neagră plisată și cu bluza albă de bumbac. Toma îi ieși înainte.

— Ai venit mai devreme... încă nu e șapte și jumătate.

— N-am avut ce face și m-am speriat că s-a întâmplat ceva.. De ce m-ai chemat aici?

Cele două calfe în halate albe stăteau tot în fața frizeriei. Dinspre fabrică se apropia o căruță de-a brutărilor Gagel.

— Să ne plimbăm puțin... Tu ieși atât de rar din atelier.

— Atunci de ce nu m-ai chemat într-un parc... Acuma toamna e atât de frumos în parcuri... Am trecut ieri prin Cișmigiu. îl luă de braț. Hai.

Toma se aplecă să-și lege șireturile nedesfăcute, moșmondi mult apoi căută o țigară. Acum căruța cu prelata Gagel trecea drept în fața lor. Toma privi cercetător în jur.

Ana se uită și ea în jur.

— Aștepti pe cineva?

— Nu, n-aștept pe nimeni. Ceasul electric indica 7 și 25 de minute. Pe cine să aștept? Am trecut pe aici după un subiect...

Dinspre filatură se apropie un individ citind Universul. Toma răsuflă ușurat. O luă pe Ana de braț și coti după colț.

— Ai dreptate, n-ar fi trebuit să te chem aici... E mai frumos în Cișmigiu. Știi că peste câteva zile deschid expoziția... Sper să vii la vernisaj?...

— Ești atât de ciudat astăzi... Spune, nu s-a întâmplat nimic?

— Nimic, dacă-ți spun... De ce să te mint...

în ziua descinderii expoziției, Tema își perie și-și calcă hainele, își puse o cravată nouă și se plimbă agitat sub poarta unde, pe niște trepte de carton cenușiu, își expusese desenele. Singurul ziar care anunța expoziția era „Gîndul liber”.

Toma își închipuise că după anunțul din „Gîndul liber” oamenii o să se înghesuie să-i vadă expoziția. Mai ales ca în articolul nesemnat se spunea că e prima expoziție a unui pictor talentat, exmatriculat din motive politice. Sub poarta casei de pe Pantelimon, au trecut vre-o câteva gospodine care s-au oprit, mai mult să se odihnească, locatarii casei și cîțiva elevi gură-cască.

Spre prînz apărură și o mașină și descinse din ea un bărbat înalt cu fălci osoase și cu păr tuns scurt. Se opri în fața tablourilor, îl măsură pe Toma din priviri, notă ceva într-un carnetel și Toma fu bucuros că în sfîrșit au apărut ziaristii. Individul plecă după câteva minute.

Seara veni și Ana să vadă expoziția. Sub poartă nu erau decît ci doi.

— Am venit să te invit la atelier. Serbăm vernisajul acolo.

Toma nu-i răspunse. îi era rușine că nu era nimeni care să privească tablourile expuse.

— A fost lume puțină, nu-i așa ?

— Foarte puțină, Ana...

Tocmai vroiau să plece cînd apărură doi indivizi nerași cu haine murdare de doc. Unul era înalt cu păr țepos, cărunțit. Se apropie de Toma.

— Dumneata ești Toma Voican?

— E sînt.

— Atunci e bine. Ne-a trimis domnul Bercescu să stăm noaptea aici, prin apropiere...

— Nu se poate !... Cum o să stați toată noaptea aici !

— Nu va faceți probleme, domnule pictor... Pe la unu o să fim schimbați... Vin alți doi de la Vulcan...

Stînjinit, Toma le mulțumi, apoi o luă pe Ana de braț și porni spre atelierul lui Marcian.

În cămăruța Anei totul era curat, aranjat și masa pregătită pentru două persoane. Pachețelele cu hîrtie unsuroasă trădau cumpărăturile Anei.

— Nu e o masă bogată dar e sărbătoare. Ți-aduoi aminte cînd ai spus că n-o să ai niciodată o expoziție ? În seara aceea eu am spus pînă am adormit: Vreau ca Toma să aibă o expoziție!... Vreau ca Toma să aibă o expoziție!...

Pîinea, pachețelele cu hîrtie unsuroasă aduceau a sărăcie. Toma se posomori. Ana se prefăcu a nu băga de seamă.

— Avem și muzică. Arată spre patefonul domnului Marcian. Din păcate nu are decît un singur disc. Ăla după care a pictat simfonia aceea colorată. Vrei să-l pun?...

Toma încuviință.

Ana puse discurile și acordurile grave umplură încăperea. Toma avu senzația că se află într-o biserică. Deodată din atelier se auziră voci, răsete. Toma se lipi de zid iar Ana privi în atelier.

— Stai aici, e Marcian șopti Ana și ieși în atelier.

Toma recunoscu și vocea Tiei. Râdea tot timpul de parcă ar fi fost beată.

— Ce-i cu porcăria aceea ? întrebă Marcian pe un ton grav.

— Discul dumneavoastră, domnule Marcian...

— Oprește-] !

Ana reveni în spatele perdelei, opri patefonul, și-i făcu semn lui Toma să stea liniștit. Se reîntoarce în atelier. Toma auzi și >occa unui bărbat străin.

— Te duci Ana și aduci o sticlă de șampanie...

— Da, domnule Marcian.

Toma auzi trântirea ușii: plecase Ana.

— Eu vreau un chef monstru, spuse vocea străină. Era groasă, răgușită. De ce nu mi-ați spus nimic de pisicuța asta?

— Vorbești de Ana? întrebă Tia.

— Da, — răspunse vocea răgușită.

— Părererea lui Marcian e că după aceste afirmații, noi nu mai avem ce căuta 'aici. Hai, mergem Tia... Sper domnule comisar că vei reuși să te descurci și singur... Hai pisicuța, adu șampanie.

— E drăguț din partea voastră... Sper că pisicuța e curățică.

— Pa, rîse Tia.

Toma auzi din nou trîntindu-se ușa. Privi prin crăpăturile perdelei : în atelier nu mai era decît străinul cu voce răgușită : un tip, înalt, negricios, dar asta poate și din cauza uniformei negre de comisar. Comisarul se duse la fereastră, privi în stradă, apoi se reîntoarce la sofa și se așeză ; se săltă de parcă ar fi vrut să-i încerce telurile. „De ce o fi rămas ăsta aici” ?

Trecu mai bine de un sfert de oră pînă sosi Ana. Era roșie la față, alergase.

— Domnul Marcian? întrebă gâfâind...

— S'a dus să cheme pe cineva... Sper că «mu mă lași să beau singur.

— Eu nu beau..

Comisarul desfăcu între timp sticla, dopul detună puternic ca o armă. Ana tresări.

— Adu pahare, rîse comisarul, dar nu așteptă ca Ana să plece după pahare ; duse sticla la gură și începu să bea.

Din ascunzătoare, Toma văzu cum lichidul spumos i se scurge de pe bărbie pe uniformă, pe podea.

— Bună-i și ți se suie la cap. Bea și tu, și ai să vezi totul în roz. întinse sticla. Ana refuză. Poate ți-e soirbă să bei după mine?

— Nu, dar eu nu beau.

— Bea, dacă-ți spun!... Porni spre Ana. Ea se retrase, se lovi de chiuvetă apoi vru să se ducă spre ușă dar comisarul îi tăie calea.

— Doar nu vrei să fugi?!... Nu te teme, Marcian nu se mai întoarce... Nu vezi, sînt comisar... Văzînd că Ana se ferește și după aceste argumente, puse sticla jos și începu să-și descheie nasturii uniformei. Sau "poate ți-e teamă de uniformă?... Aruncă uniforma pe sofa... Ei, pisicuța, și acum le temi ?

Toma trase perdeaua. Inelele pe care aluneca perdeaua sunară metalic și comisarul se întoarce brusc. Era atît de speriat încît rămase cu gura căscată. Toma făcu un pas spre el, comisarul se retrase grăbit pînă la perele. Toma luă uniforma de pe sofa și porni spre comisar. Acesta fugi în celălalt colț al atelierului. Lîngă fereastră, lui Toma îi veni o idee ; deschise geamurile și aruncă uniforma în stradă. Comisarul se rezezi la ușă și ieși pe coridor. Se auzi cum se împiedică de ceva, cum cade și cum se prăbușește pe scări.

Ana chicoti cu voce străină ; tremura încă. Toma se aplecă pe fereastră, se uită după comisar, apoi se întoarse spre Ana. Ea se apropie de el, cuminte și întrebă cu voce stinsă :

— Și acum ?

— Și acum serbăm vernisajul... Pune discul

CAPITOLUL IX

1

În primele două zile nu-i vizitară expoziția mai mult de o sută cinci-zece-două sute de persoane. În perioada când își pregătea desenele, Toma își închipuia că încă la vernisaj o să apară Petre Mănescu, maestrul, și o să-l felicite, apoi toate ziarele vor scrie numai despre el. E drept. „Gîndul liber” îl anunță și a doua zi, specificînd din nou că este vorba de „prima expoziție muncitorească”.

A treia zi dimineața, pe cînd cerceta ziarele, Toma descoperi un articol împotriva lui în „Porunca vremii”. Nu se vorbea acolo despre desenele lui. -oi despre un farsor care în plin centrul Bucureștiului face demonstrații bolșevice. Spre prînz, apărură și Bercescu. îi spuse :

•— Ei, acum trebuie să fim cu ochii în patru. După masă o să vină oîțiva vizitatori de la Grivița. O să rămână mai multă vreme aici ca să-li păzească expoziția.

— Dar ce, e în pericol ?

— Vai citit „Porunca vremii” ?

— Ba da. Prefer să fiu înjurat. înseamnă că sînt furioși.

— Asta da. Dar aici e vorba despre altceva.

Acest „ altceva” se petrecu mult mai devreme decît se așteptase Bercescu. încă înainte de a veni vizitatorii de la Grivița, sosiră vreo douăzeci de tineri cu un autocamion și intrară sub poartă. La un semnal dat de unul care rămăsese în camion, se năpustiră asupra desenelor și le rupseră în bucăți. Toma nici n-avu timp să se dezmeticească. Vru să intervină, dar cineva îl lovi «cu un baston în cap de-și pierdu cunoștința. A doua zi, „Gîndul liber” publică o fotografie a expoziției devastate. **Im** același număr, un articol de fond care vorbea despre activitatea huliganilor, despre rugurile de cărți și despre vandalismul frățiilor de crucet, pomenea și numele lui. Ziarele au fost confiscate și după cîteva zile, o decizie a Ministerului Artelor și Informațiilor anunța interzicerea ziarului învoîndu-se niște articole din legea presei.

Noaptea următoare Toma îl căută pe Bercescu la „Modern”. Acesta îl lăsă să se așeze la masa lui, continuă să mănânce, apoi cînd se convinse că nu poate fi auzit de nimeni, îi șopti :

— Noi nu mai trebuie să ne întunim. Niciodată...

•— înțeleg. Dar vreau să fac și eu ceva...

— Cîndește-fte bine. Poate fi periculos.

— M-am gîndit.

— Bune... Te duci marți la 12 în Cișmigiu la banca șomerilor. Acolo o să stea cineva ou o tablă de șah pe genunchi. II întrebi : „Căutați un partener” ? el îți va răspunde: „Da, unul care joacă numai cu negrele”. Daeă-ți răspunde așa, te așezi și joci o partidă cu el. O să-ți comunice <cc ai de făcut. Acum du-te.

Toana se ridică de la masă și plecă fără să salute.

Marti la 12 fără cîteva minute, Toma ocoli de cîteva ori banca șomerilor dar nu văzu niciun individ cu tablă de șah pe genunchi. Se așeză lîngă un bătrînel cu fața roșcată, care era adîncit în citirea micii publicități din ultimele pagini ale „Universului”. Individul părea mai degrabă pensionar de cît șomer. Sub brațul drept ținea strîns o servietă din piele de porc, veche, cu încuietorele căzute. Se vedea cît de colo că prezența lui Toma îl deranja. Mai citi un timp, apoi se ridică și se așeză pe o bancă alăturată, la umbră. Era chiar bine că plecase. Toma cercetă atent toate drumurile care duceau spre banca unde stătea dar nu descoperi niciun individ care să fi avut o tablă de șah la el. Clopotele catedralei Sfîntul Iosif bătura de 12 ori. Toma mai privi aleile din față dar nu-l descoperi pe omul pe care îl aștepta. Nu se apropia decît o bonă cu două fetițe grase, gemene. Tocmai se gîndea cum să ia din nou legătura cu Bercescu, să lămurească lucrurile. Iată însă că bătrînelul de pe banca alăturată scoase deodată din servietă o cutie de șah. O puse pe genunchi și continuă să citească ziarul. Toma se apropie de el:

— Căutați un partener ?

Bătrînelul îl cercetă îndelung.

— Da, dar unul care joacă numai cu negrele...

— îmi place să joc cu negrele, spuse Voican. Și-adăugă, în timp ce își așeză figurile: Mă numesc Toma.

— Nu mă interesează numele partenerilor... Asta nu e rău să învețe un jucător de șah. Ai mai făcut de pază ?

— Da.'

— Unde?

— Nu-mi mai aduc aminte. Dumneata începi. Bătrînelul împinse înainte pionul din fața reginei... Așa, Nimzovici...

— Joi la 7 te duci în strada Cantemir... Colț cu Porumbeilor... Răspunzi corect la deschidere. Dacă vezi ceva suspect, fluieri de două ori. Asta e tot. La 7 și 20 te retragi... împinse pionul din fața nebunului de pe negru.

— Continuare Nimzovici... anormăi Toma... Corect...

— Eu nu joc decît corect.. Dacă îți place să joci mă găsești în fiecare marți la aceeași oră... Toma răspunse și el corect la mutarea hârlinului. Acesta stătu o clipă pe gînduri, apoi începu să adune figurile. Văd că răspunzi exact la deschiderea Nimzovici... Înseamnă remiză... Păcat că pierdem timpul. Puse tabla în servieta și se ridică în picioare... Mi-a părut bine. domnule...

Toma îl urmări pînă se pierdu în spatele boschetelor.

Joi, cînd Toma se instala la locul fixat, ploua. Ploua încet, mărunț, insistent. Toma nu avea pardesiu; își ridică gulerul hainei și se posta sub streășină mică a stației de tramvai. Părul i se lipise pe frunte și șiroaiele de apă de pe față i se prelingeți încet sub guler, pe piept.

„Poate tovarășii au contramandat acțiunea pe un timp ca ăsta și eu stau degeaba”. Tramvaiele se opreau zgomotos în stație. Sosi primul tramvai, dar cei doi nu urcară în vagon. Unul dintre ei se apropie de Toma și-i ceru foc. Toma se scotoci după chibrile și în acest timp se apropie și celălalt:

— Asta e strada Cantemir?

— Da, răspunse Toma fără cea mai mică suspiciune. Cel care îi ceruse foc îl prinse de mînă :

— Ce cauți aici ?

Toma zîmbi :

— Nu vedeți ? Prind fluturi...

Individul întoarse reverul raglanului și-i arată insigna rotundă, galbenă a poliției.

— Ce cauți aici ?

— Aștept să treacă ploaia. Brusc se smulse din strînsoarea detectivului și-și vârî două degete în gură : flueră lung de două ori.

Cei doi se năpustiră asupra lui și Toma văzu cum din porțile caselor, din jur, apărură o mulțime de polițiști.

În dubă îi păru rău că nu bănuise prezența polițiștilor prin apropiere. Pe cei doi detectivi îi văzuse de câteva ori în ușa tutungeriei dar era convins că aceștia așteptau să se oprească ploaia.

La Siguranță fu împins într-un birou gol, cu ferestrele zăbrelite și cu mobilier sărăcăcios. În afară de biroul masiv de stejar se afla un scaun și, lipită de perete, o bancă lungă, vopsită cenușiu. După vreo două ore primi un vizitator : un domn distins cu ochelari cu ramă de aur care se așeză pe bancă și scoase din servietă o carte groasă și începu să citească. Mai întâi Toma era convins că omul fusese introdus să-l observe și numai cînd un polițist gras intră în birou să-i vadă, se convinse că nu era așa. Polițistul se uită cercetător la individul cu ochelari, apoi îl bătu prietenește pe umăr :

— Ooo, ce plăcere, domnule avocat... Iar la noi?

— Cred că e vorba de o greșală...

— Foarte rar greșim de două ori, domnule avocat... Sau mai bine zis a doua oară nu mai greșim... Se întoarse spre Toma : Și tu puștiule?

Toma ridică din umeri.

— De ce ai fost adus aici ?

— Nu știu.

— O să-li aduci aminte la anchetă.

Pentru anchetă Toma urcă două etaje și intră într-un birou elegant plin cu covoare. Se miră că nu-i era teamă.

Anchetatorul era un bărbat tînăr, frumos, semăna puțin cu actorul italian Amedeo Nazzari. îl servi pe Toma cu o țigară.

— Ani impresia că dumneata ești pentru prima oară aici.

— Da domnule.

— O să-fi punem câteva întrebări. își aprinse încet, tacticos țigara și lui Toma i se păru că a făcut asta numai ca să eiștice timp. înainte de anchetă vreau să-ți dau oțeva sfaturi : să răspunzi cinstit, corect și exact. E în interesul tău. O să vină îndată stenografa. Orice ai ascunde, gîndește-te că vom putea descoperi și cu asta îți agravezi numai situația. Ar fi păcat de dumneata, ești tînăr. Apăsă pe butonul unei sonerii și din camera alăturată apăru o fată tînără înaltă cu părul tuns și lins. Era frumoasă. Purta o rochie scurtă, pînă la genunchi. Se așeză la o măsuță mică de lîngă perete și puse pe masă o mulțime de creioane ascuțite. Anchetatorul se așeză pe birou :

— Numele ?

— Toma Voican.

— Profesia ?

— Pictor.

— Pictor?... Poate ești chiar cel cu expoziția aceea comunistă.

— Nu. Am avut o singură expoziție organizată sub o poartă pe șoseaua Iancului, în Pantclimon... A fost devastată de legionari.

— Te rog ! nu mai fă comentarii. Răspunzi, la întrebări și asta e tot. Ce ai căutat în strada Cantemir?

— Ann avut o întâlnire...

—Deci nu. cura ai declarat prima oară că ai prins fluturi.

— Nu.

— Și cu cine ai avut întâlnire ?

— Cu Ana Barbu.

— Cine este Ana Barbu?

—O angajată a pictorului Marcian. Strada Timiș 2.

Anchetatorul ridică receptorul și formă un număr din două cifre: _

— Alio, Piasicule. Ascultă Paseule, controlați dacă în strada lumș i există o Ana Barbu. Dacă da, vedeți dacă a avut o întâlnire ieri la 7 în stația Cantemir... Îți mulțumesc. Puse receptorul în furcă și-i spuse lui loma : sper că nu facem o deplasare degeaba.

— Nu, domnule.

— Din partea cui ai avut misiunea să dai semnal comuniștilor care au împărțit manifeste la Tricotext ?

—V-am spus : am avut o întâlnire.

— Atunci de ce ai flucrat ?

— Pentru că la început am crezut că am fost atacat de doi indivizi. Strada era goală, puteam să fiu bănuț fără martori. Am vrut să se adune lumea.

—S-au legitimat înainte de a fi iluerat.

— Nu s-au legitimat.

— Ți-au arătat insigna poliției.

— Nu cunosc insigna poliției.

— Știi că din cauza ta ne-au scăpat o serie de oameni. Va trebui sa ne spui numele lor.

— Numele cui ?

— Aici eu întreb ! Numele celor care au luat parte la acțiunea Tricotex.

— Nu știu nici despre ce acțiune este vorba și nici despre oamenii care au făcut parte din această acțiune. Nu știu nici de existența Tricotextului. Eu sînt numai de cîteva luni în București.

Anchetatorul se duse la ușa care dădea în încăperea alăturată și lacu un semn. Fură introduși în birou patru oameni. Al doilea era bătrînul cu care Toma se întîlnise în parc.

— Ii cunoști ?

Toma se uită lung la toți patru apoi clătină din cap.

— Acum îi văd pentru prima oară.

— Gindește-te bine. Acesta e Tomoviei, maistru la Ineotex.

— V-am spus că pînă azi nu știam de existența fabricii Tricotex.

Anchetatorul făcu semn gardianului care-i scoase pe cei patru deținuți. Cînd ușa se închise în urma lor, anchetatorul se adresă din nou lui loma :

— E prima și ultima oară cînd vorbim politicoș cu dumneata. Sper ca ești inteligent și vei face mărturisiri complete. Pentru că mărturisiri vei face în ori ce caz.

— Vă mulțumesc pentru sfat, domnule... Cred despre nune ca suit inteligent, așa că vă răspund ou dragă inimă la tot ceea ce știu...

— Spune numele oamenilor care au participat la acțiunea Ineotex...

— Din păcate între ceea ce știu eu și ceea ce vă interesează pe dumneavoastră este o prăpastie....

— Din păcate tinere, dovedești că nu ești inteligent... Apăsă din nou pe butonul soneriei. Intră un vlăjgan înalt cu ochii mari, visători. Deși era îmbrăcat în civil salută militarmente.

— Ordonăți, domnule căpitan!

— 11 ici pe dumnealui și-i ceri să-ți spună numele celor care au participat la acțiunea Trietex. Ca și când în clipa aceea i-ar fi trecut un gând prin minte, se întoarse spre Toma :

— Sper că numele omului dimitale de legătură ni-l poți spune?

— Nu știu despre ce om de legătură e vorba...

— Vezi, se adresa individului cu ochi visători, e încăpăținat... Poate îl lămurești, dumneata...

— Am să-l lămuresc, să trăiți! îl luă pe Toma de braț și-l scoase din birou.

Pe coridorul întunecat cu ferestrele prevăzute cu plasă de sînnă Toma se cutremură. Asta o să-l bată. Coborînd niște scări lot atît de întunecate ca și coridorul, un individ îmbrăcat în uniformă neagră îl prinse pe Toma de umăr :

— O, ce întîlnire neașteptată... Mai repede deoît mi-aș fi închipuit.

Era comisarul căruia Toma îi svîrlise uniforma în stradă. Se adresa însoțitorului lui Toma :

— La anchetă?

— Da, să trăiți!

— Dacă o să am timp am să viu și eu... Vreau să-ți răspundă și mie la niște întrebări.

Coborînd scările spre o încăpere din subsol, Toma hotărî să tacă. Să tacă cu **Hicpăținare**.

Fu introdus într-o cameră mică fără mobile.

— Ascultă domnule Voican. Dumneata ești tînăr... Nu poți scăpa de aici decît dacă faci mărturisiri. Asta e singura soluție... Vreme multă pentru anchetă nu avem. Iți las răgaz jumătate de oră. Domnul căpitan Sandu este un om drept. Poate ai fost ademinit, indus în eroare... Ajutnd statul să-l lichideze pe dușman ai putea să scapi numai ou închisoare... Gîndește-te bine la asta. Acum e șapte și zece... Am să revin la șapte și patruzeci...

Rămas singur, Toma cercetă încăperea. Nu era mai mare de doi pe trei metri, n-avea nici o fereastră, nici o ieșire în afară de ușa pe care fusese introdus. Voia să se gîndească la Ana dar nu reuși să se concentreze.

Fix la șapte și patruzeci individul cu ochi visători reveni însoțit de un subofițer. Subofițerul ținea în mînă o vină de bou.

— Te-ai gîndit, domnule Voican?... Cine era legătura dimitale pe linie de partid?

Toma răspunse fără să se gîndească :

— N-am nici o legătură pe linie de partid.

Anchetatorul îl plesni cu dosul palmei și imediat, înainte să-și fi putut restabili echilibrul, subofițerul îl croi cu vîna de bou peste față. Toma se răsuci pe călcîie și nu mai simți celelalte lovituri. Prima îl arse ca un fier roșu. Un firicel de sînge i se prelinse din ochi, dar durerea o simți la sprîncene, unde îl atinsese capătul vînei. Subofițerul îl lovi cu bocancul în coaste și Toma se chirci pe ciment. își pierdu cunoștința.

Cînd se trezi era ud learcă și stătea tot pe ciment. Nu deschise ochii, rămase nemișcat. Auzi vocea individului cu ochi visători :

— Ai grije, mă, mortul nu poate face declarații...
— Cred că l-am lovit în dreptul inimii.
Turnă încă o găleată de apă și Toma se scutură ca de frig.
— își revine...
Anchetatorul se lăsă pe vine și luă capul lui Toma în palme.
— Cine e legătura dumatăle pe linie de partid ?
Mecanic, Toma răspunse ca și prima dată :
— N-am nici o legătură pe linie de partid.

Subofițerul îl calcă pe fluierul piciorului, se săltă și durerea îl fulgeră pe Toma la creier. N-avea destulă putere să țipe. își lăsă numai capul pe podea. Cimentul rece îi alină durerea de la frunte. Vru să rămână întins dar subofițerul îl ridică și-l lovi cu pumnul în față.

3

Ana tremura din tot corpul când intră în biroul anchetatorului. Acesta o poftise să se așeze, dar ea, încăpăținată, rămăsese în picioare.

— Îi cunoști pe Toma Voican?
— Da.
— Ai avut ieri seară o întâlnire cu el ?
— Da.
— Unde?
— în strada Cantemir în stația de tramvai.
— La ce oră ?
— La 7 și jumătate.
— Și de ce nu te-ai dus ?
— Pentru că a plouat.
— De ce voiați să vă întâlniți ?

Ana ridică din umeri.

•— înțeleg... Iți face curte?

Ana iar nu-i răspunse.

— Cred că-ți dai seama că nu era vorba de „sta... El e pictor și dumneata servitoare... Știi că-i comunist?

•— Nu știu ce-i aia...

— Nu ți-a vorbit niciodată de politică ?

— Nu.

— Și nu ți-a cerut niciodată nimic?...

— Ba da. Mi-a cerut să-mi tai părul...

Anchetatorul zîmbi :

— Dumneata locuiești în atelierul domnului Marcian... Și Toma Voican a locuit acolo. După declarațiile dumatăle făcute în atelier comisarului Pascu reiese că vă întâlneți totdeauna acolo...

— Da.

— Atunci de ce v-ați dat întâlnire tocmai în stația de tramvai din strada Cantemir ?

— Așa ne întâlneam noi totdeauna când ne întâlneam în oraș.

— Dar de ce la periferia orașului?

— Așa voia el... Și când picta, picta numai la periferia orașului...

— Sau poate îi era rușine să se arate în public cu dumneata.

— Nu.

— Și totdeauna în stația Cantemir v-ați întâlnit ?

— Nu. Ultima oară în Bucureștii noi. Lîngă Filatura Dacia...

Comisarul tresări :

— Lîngă Filatura Dacia ?

Schimbă tonul și deveni mîeros :

— înseamnă că vă iubiți într-adevăr... Și cînd v-ați întîlnit în Bucureștii Noi ?

—• Cu vreo două săptămîni în urmă...

— Tot seara? Desigur dumneata ziua ești ocupată... Tot în jurul orei 7, așa-i?

— Da, la șapte și jumătate...

Anchetatorul răsfoi o agendă :

— Era într-o vineri seară ?

— Da, da... Vineri seară... îmi amintesc precis... Cu o zi înainte făcusem curățenie generală... Și asta se întîmplă totdeauna joi...

— Mulțumesc, domnișoară... Ești liberă... Te însoțește gardianul pînă ia poartă.

în stradă, Anei îi păru rău că uitase să întrebe de soarta lui Toma. Hotărî să rămână în fața clădirii pînă la plecarea comisarului care o anchetase.

Sentinela de la poartă o gonise de cîteva ori, dar ea se încăpățînă : traversă strada, reveni iar, cu ochii tot timpul ațintiți asupra porții. Pe la 4 după masă apărură comisarul care o trimisese să cumpere șampanie. Se lipi de zid ca și cum ar fi vrut să se ascundă, apoi cînd văzu că acesta se instalează în limuzina care staționa în fața clădirii, fugi la el :

— Vreau să vă întreb ceva, domnule comisar...

Comisarul căscă ochi mari, apoi îi făcu semn să urce în mașină. Ana se ghemui între perne, înspăimîntată.

—• Nu știți ce se întîmplă cu Toma ? Era convinsă că toate cîte li se întîmplă se datorează faptului că atunci Toma aruncase uniforma în stradă.

— Știți că a doua zi a Atrut să vă caute să vă ceară iertare... Nu stia unde să vă găsească...

— Ei, acum in-a găsit... Dar o să treacă ani pînă ne vom întîlni.

— Cum adică ani ?

— Va fi condamnat... Nu știai că-i comunist?

— Nu știam nimic... Dar ce-a făcut?

•— Nu vrea să mărturisească...

•— Și dacă ar mărturisi ?

— Atunci ar scăpa mult mai ieftin...

— Nu știți cum s-ar putea să vorbesc eu el ?...

Comisarul se gîndi o clipă, zâmbi, apoi își mîngîie bărbia aspră.

— Să încercăm să dăm un telefon... Vino la mine acasă...

— Nu, — izbucni, Ana. Opriți mașina!... Opriți că tip!

Comisarul făcu semn șoferului să oprească. Ana, 'mirata, așteptă ca mașina să oprească lîngă bordura trotuarului apoi repede deschise portiera. Stătu o clipă nemișcată, pe urină închise portiera și rămase în mașină. Comisarul zîmbi și porunci șoferului să continue drumul.

•

— Tîmpito ! De ce n-ai spus că ești fată !

Ana privi în gol. Liniile întrerupte ale parchetului păreau că se mișcă.

—• Ați spus că dați telefon.

Comisarul ridică receptorul.

Individul cu ochi mari visători, raportă comisarului care l-a acbetal pe Toma.

— Am făcut tot posibilul, domnule căpitan.

— Nici măcar un singur nume?

— Nimic, domnule căpitan.

— Trebuie insistat.

— Nu .. poate, domnule căpitan... Cea mai mică insistență l-ar amuți pentru totdeauna.

— Totuși trebuie făcut ceva. E al doilea caz, domnul ministru e fiert... Spune că sîntem neputincioși, că cei dc la ambasada germană vor raporta că Garda nu e în stare nici măcar să asigure liniștea internă... Că la noi comunistii mișună pe toate străzile !...

Sună telefonul. Căpitanul ridică receptorul.

— Cine?... A, tu ești Gigi?... Nu înțeleg?... Fata pe care am cercetat-o noi... Ea l-ar putea convinge să vorbească?... Nu se poate... Știi foarte bine că în timpul anchetei e imposibil... Dacă aude oineva?... Stai o clipă ! îl întrebă pe individul cu ochi visători : E în stare să stea de vorbă cu cineva?...

Individul cu ochi visători clătină din cap...

— Cred că va trebui să se odihnească câteva zile... M-a enervat cu iucăpătîrarea lui. Adăugă ca o scuză : Ați spus să insist...

— Bine, ești liber... Apoi în receptor : Peste câteva zile, Gigi...

îchise telefonul și formă un alt număr:

— Alo... Cu cabinetul domnului ministru... Spuneți că e Gavrilu de Ja biroul special... Mulțumesc... Alo, domnul ministru?... Să trăiți, aici Gavrilu. Nu, domnule ministru... încă nimic... Cred că încă două sau trei zile va trebui să așteptăm... Nu e cu totul imposibil... N-a scos niciun cuvînt... Am înțeles, domnule ministru !... Sîntem idioți... Am înțeles... Vă rog... Da, desigur, am înțeles... Lăsați pe noi, domnule ministru... Pedepsă exemplară... întocmim un dosar. Da, da, ca și cum ar fi mărturisit... înțeleg... Desigur chem și presa... încă în cursul zilei de azi... Să trăiți, domnule ministru.

Toma se trezi în celulă. Nu-și mai dădea seamă, dacă-l doare ceva sau dacă e numai obosit. Peretele din față, tencuit proaspăt, avea ceva uniform și odihnitor în el. Cîteodată, i se părea foarte îndepărtat, altădată i se părea că-i numai la o palmă de el. închise pleoapele și se gîndi ce ochi frumoși a avut omul care l-a bătut. Mari și senini. De cîteva ori s-a văzut oglindit în ei. I-ar putea desena ori cînd. Ce bine a fost că a leșinat atunci cînd l-a călcat pe degete. Poate că n-ar fi rezistat. **De** fapt n-ar fi avut multe de spus. Doar atît, că îl cunoaște pe pensionarul acela cu tăblile de șah. Sau că a avut legături dm astea și cu Bercescu.

Deschise ochii și-și privi mîinile : oare o să mai pot picta vreodată (Degetele îi erau umflate; inelarul părea că atîrnă numai de o pieleță... Cum a și spus Mănescu : Luchian a pictat cu mîinile paralizate...

Auzi sgoraot prin apropiere, parcă cineva ar fi deschis ușa dar nu socoti că merită să facă un efor*, ca să se uite într-acolo. Cel care a intrat purta uniformă neagră. Nu ridică privirile. Comisarul se lăsă pe vine. Avea fața brăzdată, obosită.

— Domnul© Yoican, m-auzi ?

Toma clătină din cap.

— Am adus hîrtie și loc... Dar dacă vrei, poți să-mi dictezi... Mai ai exact o oră. încăpățănarea asta rai-ți ajută la nimic. Numai o declarație detaliată te mai poate salva. Nu trebuie să scrii mult... Spui numele oamenilor pe care i-ai cunoscut și asta e tot... Dacă vrei, pot răanîne aici să te ajut...

— Prefer să rămîn singur.

— Cum dorești, domnule Voican...

Rămas singur, Toma se chinui să se târască pînă la majsă. Se așeză și privi hîrțile, tocul, călimara. De cîte ori nu visase să stea singur în fața colilor albe. Ar fi fost mai bucuros dacă anchetatorul i-ar fi adus un capăt de cărbune. Din curte auzi 'tropăit de pași. Se târi pînă la fereastră și privi zidul de cărămidă roșie. În fața zidului stătea un om mai în vîrstă cu o cămașă albă, pătată. Avea mâinile legate ia spate. Părea Obosit. De undeva de sub zidul unde stătea Toma se auziră cîteva comenzi, zdrăgănit de arme apoi o rafală. Omul din fața zidului se înălță în virful picioarelor, rămase o clipă așa apoi se îndoi de mijloc. Căzu cu fața spre pămînt. Era ciudat, nici acum nu se temea. Avea convingerea că l-au adus aici, să-l sperie. Și chiar dacă n-ar fi așa... Se vedea rezemat de zidul de cărămidă roșie, avea chiar senzația că pipăie cărămizile. Acum dimineața soarele nu bătea încă pe zid. Probabil e rece. Și e foarte plăcut să stai rezemat de un zid rece. Se duse din nou la masă și se așeză în fața hîrtililor.

E P I L O G

Pe Toma Yoican nu l-am cunoscut personal. Mi-au povestit despre el un crescător de iepuri din Oradea pe numele Adam, un pictor de firme orb din Orșova, mama lui Toma, Livia Voican, o femeie în vîrstă, slabă, cu foarte, foarte multe riduri și o activistă de partid din Bacău, Ana Bogdan. Am cercetat de asemenea arhiva rămasă de la siguranță. Am găsit două file lip, cu titulatura tipărită : DECLARAȚIE. Pe una era desenat cu cerneală un auto-portret neiscălit. Un Toma Voican surăzător, cu ochi mari, senini sau poate mirați. Mi se pare mai mult mirați. Pe cealaltă filă era o scrisoare neadresată. Poate «i-a scris-o lui. 0 transcriu :

„Probabil, foarte curînd o să fiu dus și eu la zidul de cărămidă roșie. Nu știu dacă mi-e teamă. E atit de neverosimil că ani să mor încît no pot realiza. Am 20 de ani și încă n-am văzut marea și n-am ajuns nici măcar la înțelepciunea de a sta de vorbă cu stelele. Am convingerea că nu peste mult timp viața va fi frumoasă. Oamenii vor avea curajul să se privească în ochi și vor zîmbi fiecărui răsărit de soare. îmi pare bine că nu mi-am irosit viața degeaba : am pus umărul, la început din instinct apoi din convingere, alături de umerii acelor care luptă împotriva întunericului. Asta și ca artist. Știu, cuvântul e prea marc dar îl gîndesc sincer pentru că nu se poate picta pe întuneric. Aș fi vrut foarte mult să pictez !

Dacă la marea frescă ce se va face cînd România va fi liberă, eu n-am să pot participa, mi-ar face multă plăcere să știu că cei care vor trage pentru prima oară o linie cu penelul vor gîndi că la această frescă am contribuit și eu. Am dat-o cu grund, cu Terra di Siena".

Cronica Ideilor

Discuții în problemele de bază ale bizantinisticii contemporane

EUGEN STĂNESCU

În congresele de bizantinistică de după cel de al doilea război mondial, sub influența dezvoltării accentuate a crizei historiografiei burgheze, dezbaterea problemelor de bază ale istoriei bizantine a fost în general ocolită. Eforturile întreprinse la începutul veacului nostru de o serie de mari faizantiniști burghezi, prizonieri, din păcate, ai unei mărginite viziuni idealiste asupra istoriei ca: Ch. Diehl, V. Vasilievski, P. Uspenski, N. Baynes, N. Iorga n-au găsit continuatori în bizantinistică mai recentă din țările capitaliste. Au fost părăsite, în acest fel, preocupările tinzând spre construcții de amplă sinteză, întemeiate tocmai pe acele probleme mari a căror deslușire, chiar parțială, face posibilă descoperirea sensului istoriei unui stat sau a unei civilizații. E un fapt caracteristic al crizei ideologiei burgheze contemporane că în vreme ce filozofii burghezi ai istoriei vorbesc tot mai mult de sensul istoriei în spiritul unei metafizici depline, istoricii burghezi pretinzând că fac „știință” și nu „filozofie” se ascund în dosul unor metereze de tehnicitate clădite dintr-un imens material de fapte brute, lipsit însă de viață. Pe acest drum a mers tot mai mult bizantinistică burgheză în ultimele decenii — drum caracteristic de altfel congreselor internaționale de după război (Paris-Bruxelles 1948, Palermo 1951, Salonic 1953, Is-

tambul 1955, München 1958); presiunea detaliilor de multe ori ne semnificative caracterizează această orientare, iar rarele încercări de generalizare se desfășoară exclusiv în direcția unei viziuni idealiste și chiar mistice despre istoria bizantină.

Recentul congres internațional de studii bizantine de la Ohrida (septembrie 1961) reprezintă un moment important în istoria bizantinisticii contemporane prin faptul că a zdruncinat într-o anumită măsură această „tradiție” — cel puțin pe planul marilor întâlniri internaționale. Unele tendințe noi înregistrate la penultimul congres au devenit manifeste la ultimul, atât în ce privește structura tematică a congresului cât și dezbaterile, prin axarea pe probleme de bază (ca structura socială, specificitatea culturală, rolul istoric, influențe exercitate și primite) în scopul precizării locului ocupat de Bizanț în istoria Europei și Orientului medieval. Această schimbare în echilibrul problemelor cercetate a fost determinată în primul rând de înfrurirea crescândă a metodei și concepțiilor bizantinisticii marxiste — în cadrul căreia școala bizantinistică sovietică ocupă locul de frunte — contribuțiile marxiste aducând de altfel un aport deosebit de important la pregătirea și desfășurarea ultimului congres, dat fiind numărul de rapoarte și corapoarte susținute de specialiști

din țările socialiste. Se confirmă în acest fel situația constatată — între altele — cu prilejul congreselor internaționale de științe istorice de la Roma (1955) și Stockholm (1960) — că față de autoritatea științifică a istoriografiei marxiste, numeroși oameni de știință burghezi se simt obligați să ia în considerație tezele marxiste, să le discute, și chiar — în unele cazuri — să și le însușească. Iată de ce ultimul congres internațional de studii bizantine de la Ohrida oglindește într-un fel ritmul răspîndirii ideilor marxiste în istoriografia mondială.

Faptul că în istoriografia burgheză nici lucrările de înaltă ținută științifică nu-și pot depăși limitele și nu pot ajunge să dea explicații cuprinzătoare unor fenomene istorice complexe și de lungă durată are la bază, între altele, și ignorarea dialecticii particularului și generalului. Ne referim aici la un aspect al concepției general-istorice și nu la probleme de metodă feum ar fi, de pildă, deslușirea unui fir unificator în intensitatea faptelor răzlețe, individuale, trecerea deci de la faptul particular la fenomenul general); ne referim, în primul rînd, la interpretarea fenomenelor istorice care din punct de vedere al istoriei mondiale (în sensul relativ al mondialității medievale) pot să pară generale sau particulare. Teama de a împinge fenomenele într-un „pat al lui Procust” explicativ, duce adesea la rezultatul că, ignorînd legătura indisolubilă dintre cele două categorii, istoriografia burgheză rupe generalul de particular, în felul acesta existența unui proces istoric obiectiv unic este arareori luată în considerație de către istoriografia burgheză, fenomenele istorice fiind înțelese ca desfășurîndu-se în arii închise și izolate, de caracter regional, chiar dacă uneori regional e

sinonim cu continental. De aici decurge ca o consecință firească filosofia istorică a „modelelor” și a „excepțiilor” — definirea unor fenomene regionale ca fiind modele, toate celelalte fiind excepții chiar dacă primele îmbrățișează o infimă parte și cele de al doilea cea mai mare parte a suprafeței globului. Viziunea istorică bazată pe variantele particulare ale aceluiași model „Universal este respinsă pentru o altfel de viziune potrivit căreia în haosul de fenomene istorice, unele reprezintă „modelul clasic” — iar celelalte un fel de „excepții” de la o regulă inexistentă, fără nici un fel de legătură cu primele și care trebuie definite sau caracterizate după alte criterii, ceea ce de altfel rar se întîmplă în istoriografia burgheză.

Această concepție își găsește o ilustrație clară în problemele de istorie bizantină. De pildă, bizantinistica burgheză ca și întreaga medievistică burgheză susținînd că înainte de toate feudalismul e un tip de organizare a statului, un ansamblu specific de instituții politice, a renunțat în ultimul timp definitiv la ideile înaintate ale unor savanți de seamă ca Marc Bloch, care sub influența marxismului au definit feudalismul în primul rînd ca o structură socială. Acesta fiind criteriul principal pentru categorisirea unor fenomene istorice ca feudale sau non-feudale, în chip firesc realitatea medievală apuseană junde au existat instituții politice specific feudale bazate pe raporturile de suzeranitate și vasalitate] a fost ridicată la rangul de „model clasic” al feudalismului nu din punct de vedere logico-istoric (ceea ce ar presupune posibilitatea existenței unor variante particulare) ci pur notional, pretinzîndu-se că realitatea istorică apuseană ar fi singura contingentă cu noțiunea de feudalism. Cum se definește în consecință realitatea medievală bizantină rusă, sud-estică și orientală — unde organizarea statului era centralizată și cîrmuirea

înfățișată ca o politică „deasupra claselor”; avînd ca scop bunăstarea, liniștea și fericirea supușilor. Exploatarea socială și asuprirea administrativă (în cazul în care sînt recunoscute ca fenomene ale vieții bizantine), sînt explicate ca îndepărtări abuzive, doveditoare de egoism individual, nu de clasă, promovat de anumiți particulari, aristocrați sau dregători. Aceeași orientare o constatăm în ce privește prezentarea politicii externe, ca de pildă, în raportul lui D. Obolenski (Oxford) despre „Metodele și principiile diplomației bizantine” unde Bizanțul apare ca un factor dezinteresat, de ordine și armonie în Europa sud-estică și răsăriteană și în orientul apropiat, ca un fel de coordonator universal al țărilor din această parte a lumii care n-ar fi putut, de altfel, să existe statal, în afara cadrului bizantin, creat de o filozofie politică generoasă. Politica de expansiune și de cotropire nu devine în acest fel un corolar firesc al însăși existenței unui mare stat feudal, a cărui clasă dominantă avea nevoie de o neconținută extensiune teritorială — ci apare subordonată pretenției ideii metafizice de „universalitate”, al cărei slujitor milenar ar fi fost Bizanțul, ca năzuința sa „eternă” de a o intruchipa.

Astfel de concepții nu reprezintă simple curiozități istoriografice, ci materializează pe planul bizantinisticii tendințele generale ale istoriografiei burgheze, care caută în trecut justificări ale prezentului, statul burghez de astăzi — considerat pasă-mi-te arbitru între clase și deasupra lor — fiind prezentat în acest fel drept continuatorul unei îndelungate tradiții. Că aceasta este intenția adevărată reiese din coraportul susținut de bizantinistul grec D. Zakyinthinos (Salonic), după care trăsăturile caracteristice ale statului bizantin ființează mai departe în așa zisul stat grec medieval, și chiar dincolo de acesta. De aceea și dezbaterile în jurul acestei probleme au fost deosebit de vii, cu participarea mai ales a bizan-

tiștilor din țările socialiste. Astfel, Gy. Moravcsik (Budapesta) a arătat în raportul său că nu se poate vorbi de o linie permanentă a politicii externe bizantine, deoarece diplomația bizantină n-a rămas aceeași de-a lungul veacurilor, ci a înregistrat — ca metode și principii — toate modificările suferite de organizarea statului bizantin de-a lungul evoluției sale, tocmai din cauza schimbărilor ce au putut să aibă loc în ce privește raportul de forțe între clasele societății, D. Anghelov (Sofia) a pus în lumină, într-o amplă intervenție, faptul că expansiunea bizantină nu s-a deosebit cu nimic de expansiunea oricărui mare stat feudal, că masacrele și deportările de populație din teritoriile subjugate scot la iveală fața adevărată a „generozității” și „evlaviei” creștinești a unei astfel de politici. Într-o altă intervenție E. Stănescu (București) a atras atenția că pretenția Bizanțului la hegemonie mondială — sub forma monarhiei universale — trebuie înțeleasă dialectic, într-un fel în epoca în care forța sa militară părea să corespundă acestei pretenții, într-altfel în perioada finală, cînd era total necorespunzătoare: că în această de a doua perioadă, deci, legăturile strînse dintre țările de răsărit și sud-est cu Bizanțul nu însemnau acceptarea patronajului imperial bizantin, ci mai degrabă o formă de solidarizare politică împotriva dușmanului comun: imperiul otoman în expansiune.

O variantă a idealizării Bizanțului se prezintă îndeobște sub forma problemei influenței exercitate de civilizația bizantină asupra dezvoltării culturale a țărilor din răsărit, sud-est și orientul apropiat; și în această problemă bizantinistică burgheză se lasă complet dominată de teoria predominării factorului extern, prin care se încearcă o explicație totală a originilor și genezei culturii atît de bogate și multilaterale a popoarelor din aceste regiuni. E și această tendință rezultatul incapacității de a folosi categoriile dialectice ale

„forme” și „conținutului” — legate indisolubil între ele — a căror aplicare concret-istorică arată că influența civilizației bizantine s-a exercitat mai ales sub forma însușirii unor „forme bizantine” de cultură, dar într-un stadiu avansat de dezvoltare culturală proprie. Din această cauză conținutul a rămas în permanentă autohton, național, și a influențat treptat formele de exprimare, care au devenit din ce în ce mai puțin pur-bizantine. Pe această problemă fundamentală s-au axat o serie de rapoarte și corapoarte referitoare la diferite domenii ale culturii.

Ocupându-se de problema arhitecturii din peninsula balcanică la sfârșitul antichității și începutul Evului Mediu, D. Boșcovici (Belgrad) s-a așezat pe o poziție extremă: pornind de la forma romano-bizantină a arhitecturii din această perioadă, el a ajuns să tăgăduiască însăși creația proprie a popoarelor balcanice, toate monumentele arhitectonice din evul mediu timpuriu fiind atribuite perioadei bizantine și nu celei de formare a statelor balcanice autonome, s-a contestat în acest fel caracterul bulgar al imensului complex arhitectonic de la Pliska-Aboba (capitala primului stat bulgar). O poziție similară a fost cea a lui Fr. Dolger (Miinchen), care — într-un raport în care a comparat cancelariile bizantine și sîrbă — a înfățișat organizarea administrativă a Bizanțului ca un „model” imitat, chiar copiat fără efort de originalitate de către țările balcanice, astfel tendințele imperiale ale unora dintre acestea apar ca o simplă imitare a Bizanțului și nu ca rezultat al dezvoltării istorice proprii. Dimpotrivă, raportul lui H. F. Schmidt (Viena) despre legăturile dintre dreptul roman vulgar și cel bizantin, pe de o parte și cel balcanic și slav, pe de altă parte, a dovedit influența ideilor științifice în această problemă, vădind respect pentru creația originală juridică a popoarelor din răsărit și sud-est. În schimb, în coraportul la aceeași problemă, A. Soloviev (Geneva) a mers

pe vechea linie a modelului romano-bizantin, imitat fără considerație de timp și de loc. Un exemplu de tratare științifică dialectică a problemei a fost raportul remarcabilului specialist sovietic în istoria artei V. N. Lazarev, despre evoluția picturii macedonene în veacurile XI—XII. printr-o analiză științifică minuțioasă el a izbutit să arate cu claritate în ce consistă influența externă și creația originală proprie, care face ca din punct de vedere cultural-artistic această regiune să ocupe un loc deosebit în istoria medievală a peninsulei balcanice. Forța argumentării lui V. N. Lazarev a obligat pe coraportori — care susținuseră în trecut alte teze — să se ralieze punctului de vedere al raportorului.

În dezbaterile pe marginea acestor probleme punctul de vedere marxist a fost subliniat în numeroase intervenții. (K. Mitaev și S. Stancev, Sofia). E. Condurachă (București) a arătat cât de sugestive, chiar impresionante pot fi rezultatele cercetărilor de istorie comparată a culturii materiale — rezultate potrivit cărora interpretarea pe baza exclusivă a formelor exterioare nu poate fi decît înșelătoare dacă nu se ține seama de stadiul concret al dezvoltării istorice. Într-o documentată intervenție Șt. Ștefănescu (București) a arătat că nu poate fi vorba de o imitație lipsită de originalitate în organizarea cancelariilor balcanice și românești: cercetătorul român a arătat că, în acestea din urmă, formele proprii, originale, rezultate din adaptarea creatoare la împrejurări concrete, abundă. În problema dreptului, expunînd o succintă istorie a vechiului drept românesc, E. Stănescu (București), a arătat că circulația dreptului romano-bizantin a fost determinată de însăși evoluția statului feudal din Țara Românească și Moldova, că acesta n-a fost imitat sau copiat ci prelucrat conform necesităților istorice intervenite aducînd drept dovadă modul divers în care a-

ceiași monument juridic a fost reprodus și prelucrat în cadrul aceluiași răstimp istoric.

•

Ultimul Congres internațional de studii bizantine se înfățișează în acest fel ca o secțiune în bizantinistica contemporană, prin care putem observa care sînt problemele ce stau în atenția cercetării și care sînt soluțiile propuse. La începutul celui de al șaptelea deceniu al veacului XX, bizantinistica, ală-

turi de multe alte domenii ale istoriografiei, după ce a încetat să fie monopolul științei burgheze se prezintă tot mai mult ca o confruntare între metodele și concepțiile marxiste de cercetare— caracterizate prin spirit de înnoirea și prin adîncirea cunoștințelor — și cele burgheze, caracterizate prin stagnare și îngustarea progresivă a orizontului științific. Această confruntare e caracteristica principală a bizantinisticii contemporane — problemele și soluțiile fiind susceptibile de a fi înțelese doar prin subordonarea față de această premiză fundamentală.

Cronica Literară

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Ion Horea: „Coloană în amiază” (versuri)

n*)

Și acest volum e caracteristic pentru un proces de maturizare artistică. Autorul apare evident ajuns la o stăpînire a mijloacelor sale poetice, deși se mai luptă cu anumite influențe livrești. Așa cum s-a observat, Ion Horea „pillatizează” destul de des, complăcîndu-se să inventarieze visteria roadelor solului, sub semnul unei toamne bucolice, pe dealuri încărcate de pruni, sau printre butuci de vie. în voluptatea somnolenței vegetale a împlinirilor („Odobăști”) e și Fundoiarm cu „cramele” sale vechi, cu „harbujii” plesniți și lumina dulce a amurgurilor. Dar se întîlnesc și alte ecouri din lecturi pe care atunci cînd poetul nu le urmează ca formulă, se simte totuși îndemnat să le amintească, uneori în mod destul de ciudat. Așa de pildă refrenul lui Poe: „nevermore” apare pe neașteptate alături de evocarea pandurilor lui Tudor și a cetelor lui Horea („Poemul de dragoste”) iar amintirea lui Maldoror, cu prilejul unei vizite la cariera de piatră din Turda. Desprinderea mai dificilă a poetului de o viziune perimată e însă de ordin ideologic. Ion Horea e un cîntăreț al frumuseților agreste și al satisfacțiilor contactului nemijlocit cu natura. Construcția socialismului el și-o reprezintă — firește, simbolic — sub forma unei harnice și gospodărești prefaceri a pămîntului într-o grădină.

„Sînt dealuri înclinate și-ncinse de
arsifa ?” —

spune poetul —
„Sapă-le adine și leagă-le cu vită,

*Si piersici să le țină de umbră, și gutui,
Pe culmea lor de-a dragul să te sui” —*

îndeamnă el și adaugă :

*Sini locuri unde crește doar troscotul și
pirul?*

*Pe ele-nalță-ți casa și pune trandafirul,
Iar pină una-alta **)*

*Astupă sărătura, hîrtoapele și balta,
Si cît cuprinzi cu ochii de-a lungul și
pe laturi*

Să vezi doar o grădină de flori și zarzavaturi”.
(„Pămîntul”)

Nu cred că lirica noastră nouă devine automat tradiționalistă, atunci cînd se complace să cînte universul agrest și realist-socialistă, atunci cînd evocă peisajul industrial. Bucuria roadelor pămîntului, satisfacțiile vieții în mijlocul naturii, farmecul lumii vegetale nu sînt străine de sufletul omului nou. în socialism țaranul, ca și muncitorul, își iubește munca lui liberă, care are specificul ei. Lumea noastră ridicînd mărețe edificii de beton și oțel, născocind mașini uriașe chemate să multiplice forțele umane, întinzînd cabluri de înaltă tensiune peste cîmpuri, nu detestă natura. Un asemenea antagonism îi e propriu civilizației capitaliste, monstruosului ei marș strivitor. în arhitectura luminoasă și modernă a orașelor noastre noi intră ca un element component parcurile și grădinile. Copacii și iarba, semne și ele ale sufletului nostru pe cale să se vindece complet de mutilarea

*) Vezi „Viața rominească” nr. 1/1962

**) Aici e Argezi !

la care l-a supus lumea burgheză, apar înscriindu-și poezia lor eternă printre bulevarde, blocuri și coșuri de uzină, după cum trasoarele sau combinele sporesc într-un mod propriu frumusețea lanurilor nesfirșite de grâu. O plantă mică — am văzut — l-a însoțit pe om și în cosmos; Gopo a avut o admirabilă intuiție când i-a pus personajului său o floare în mână. Umanismul socialist creiază o integrare dialectică originală și superioară a tehnicii în natură. Tradiționalismul începe acolo unde firescul acesteia din urmă e absolutizat, opus operei transformatoare umane, sau, cu alte cuvinte, când elementele de primitivitate ale vieții agreste sînt exaltate, date ca ideal suprem de existență. Ion Horea ascultă de un sentiment compatibil cu sufletul constructorilor socialismului, cîntînd bucuria oamenilor, care au izbutit să zmulgă ogoarelor unite recolte îmbelșugate, celebrînd hărnicia țărănească sau exprimîndu-și intimitatea cu cîmpurile și plaiurile țării prefăcute în grădini. Unei viziuni livrești, mai mult naturiste decît tradiționaliste îi plătește un tribut numai atunci cînd e înclinat să glorifice o contopire bucolică a omului cu natura. Fericirea și-o închipuie de pildă sub această formă, scriind:

*„Nevasta să-mi aștearnă Ia marginea
grădinii,
Și-n seara liniștită să ascultăm tăcuți
cum greierii din umbră string liniștea
luminii,
cîntîndu-ne de-aproape, ca unor nou-
născuți”.*
(„Nu moartea”)

Aici plăcerea vieții cîmpenești se transformă în regresivitate naturistă. Poetul tinjește după o existență edenică, pe care și-o reprezintă ca o cufundare dulce în inconștiența primară a firii. El se vrea întors la starea infantilă, copleșit de ierburi și gîngăanii, devenit un simplu element al peisajului. Asemenea

imagini îl obsedează. Sufletul său-I simte — cum spune — *„prea plin de lumea vegetală, de păsări și insecte”*. Prin ei *„curg”, „gr’me în valuri albe”, „și-n umbra Lui coboară verzuile lăcuste”* („Agreste”)

*„Ascult, — zice Ion Horea — și-n pacea
noptii mă iniior și tac,
Și-mprejmuit de umbre și de bucate
coapte,
Desăvirșit în sine-mi mă simt ca un
copac,
Sub lună petrecindu-mi cu păsări mari
de noapte”.*
(ibid.)

într-o astfel de viziune se adună, ca atrase de un magnet, elemente care tind să exalte primitivitatea peisajului rural. Plopii „priveghează” pămîntul ca niște „popi”. Poetul ține să precizeze că se întoarce către casă „cu cărui”. („Toamnă tîrzie”). În alt loc „praful” stîrnit de turme e înzestrat cu atracții poetice și, meditănd asupra zborului cosmic. Ion Horea spune :

*„Rotit în preajma lunii și-n înălțimi so-
lare,
Pămîntul mai aproape de brazda lui mă
are...”*
(„Pămînt și cer”)

De aici, la o idealizare în sens naturist a lumii primordiale, străine de orice intervenție omenească, nu mai e mult. Poetul arată că e atras „de lorma animală”, spre care se „înclină”, *meru în căutarea mișcărilor periecle* („Agreste”). Natura frustă ajunge astfel expresia împlinirii ideale a tot ce viețuiește. Pămîntul își creiază singur, printr-o metamorfoză organică, înfățișările viitoare, în viziunea poetului, care scrie :

*„Civilizații strinse și arse în deșert,
Și lorme viitoare de piatră și metale
le bănuiesc în lumea cîmpieși, pesiert,
încerc să le alătur lumii vegetale.*

*Din rădăcina prinsă de brazdă și din
spic,
și din păstaia coaptă închisă ca o carte
cum și din ciucălaie cu bobul des și mic
pământul își desprinde noi torme, mai
departe".*
(ibid.)

O preluare necritică a unor formule poetice mai vechi, căiora anumiți critici refuză să le dea interpretarea istorică exactă și le ignoră voit sensurile, își vedește aici efectele negative. Căutînd să exprime o gamă de sentimente ale omului în fața naturii, să le integreze într-o sensibilitate proprie constructorilor socialismului, Ion Horea se luptă cu diverse influențe literare. Partea originală și de loc neînsemnată a liricii sale constă tocmai în îmbogățirea universului sufletesc rural cu elemente specifice vieții țărănimii scăpate de sub robia capitalistă. Dincolo de avaturile semnalate, apare în poezia lui Ion Horea o remarcabilă conștiință a rolului de stăpîni pe care îl au azi în societatea noastră muncitorii pământului. Numeroase versuri înflăcărate cîntă cu satisfacție acest sentiment. Poetul re trăiește în „Generație” ridicarea înecată, chinuită, amară, a străbunilor săi, se urmărește „iugit pe cîmpuri, ascuns prin cucuruz, I Cu ochii de cenușă, cu inima de lut”, „Pe Argeș mai la vale, pe Crișuri mai în sus”, ca să strige întregă bucuria de a se descoperi azi în posesiunea a tot ce-a fost în el „aprins de-atîtea ori”. Incendiul acesta lăuntric îi luminează „dimineața” noii existențe, pe care o slăvește, în imnuri viguroase, spunînd: „De bună seamă cerul nu-i decît o mare I ce oglindește-această cîmpie, cit cuprinde I Privirea mea în depărtare I Cit marea griului se-ntinde; I Și norii adunați din loc în loc, I Prin tata soarelui trecînd, nu sînt I Decît imaginea tractoarelor de foc I Ce trec prin fuța oamenilor, pe pămînt. I Luași-mi inima și asvîrliti-o-n sus, I De-asupra holdei, aripa ei vie/Din răsărit pînă-n apus/Să cîn-

te-alături de azur și ciocîrlie. I Această lume muncitoare I In glasul ei e dusă mai departe, I Precum un gînd și-o bucurie mare, I De-a pururea netemătoare I De sărăcie, de durere și de moarte".
(„Dimineață”).

în versurile lui Ion Horea, nouă e viziunea frumuseții sporite pe care natura o dobîndește grație muncii libere și înfrățite a oamenilor. Poetul cîntă cu un sentiment de calmă, solidă și gospodărească Încredere „înflorirea”, „întinerirea” pământului. În împlinirile magnifice ale acestuia, el descifrează materializarea gîndurilor îndrăznețe pe care Partidul le-a insuflat muncitorilor de pe ogoare, a demnității umane la care revoluția i-a ridicat. Tot ce strălucește plin de farmec în natură devine astfel o oglindă a măreției omenești.

„Sînt — scrie Ion Horea — ce; ce ia lumina și roiunjind-o-n boabe în fiecare toamnă dă lumii noi podoabe. Sub frunza scuturată a vitelor de vie Sînt cel ce vede-n strugur un strop din veșnicie. Și-n mărul prins pe creangă, și-n vinul din ulcele Eu știu să văd oglinda desăvîrșirii mele. Cînd iese mitișoml pe creanga de răchită, Sînt cel ce slrînge lumea la piept ca pe-o iubită, Și-n holda verii, albă, citu-i hotarul, una, Sînt cel ce intră-o dată cu coasa și cu luna.

Din tot ce se înaltă, din lot ce se dări mă Nu mă mai cred o șoaptă, o umbră, o iărîmă, Și-n fara mea ce știe de-o vreme să și cinte Eu nu mai sînt zidarul cu arpile frînte...”
(„Definire”)

Ia naștere din acest sentiment o poezie bucolică de un tip nou. Ea celebrează o natură a cărei opulență și armonie e expresia mândriei oamenilor liberi și harnici, opera lor de artă, parte integrantă din construcția lumii noi. În mod firesc Ion Horea trece de la această glorificare a transformării solului patriei într-o grădină înfloritoare la slăvirea activității creatoare generale, a ridicării orașelor noi, a uzinelor și marilor combinate metalurgice. În lirica lui poezia cîmpurilor și dealurilor încărcate de roade se întilnește fericit cu cea a șantierelor socialismului, a îndeplinirii grandioaselor prevederi ale planurilor de stat („Spuneți-mi tot”, „Voi”, „Pregătiri”, „Paratrăsnete la Chiscani”, „Roata olarului”, „Ciment”, „Chimie” etc.). Opus cu totul ideii tradiționaliste a permanentelor, e în aceste versuri inspirate, sentimentul viu al transformării, al prefacerilor, care stăpînește viața țării. Ion Horea trăiește momentele cînd lumea familiară din jurul său va prinde alte contururi, va deveni asemenea proiectelor îndrăznețe înscrise în Hotărîrile Partidului. Poetul cîntă înfrigurarea așteptării cu o siguranță cuceritoare. El și-i reprezintă pe muncitorii pricepuți și tenaci, care vor schimba în curînd fața locurilor și le vorbește: „Ne vom cunoaște mai bine *I peste un an, peste trei, peste șase I cînd pe aceste coline I veți așeza bulevardul și case*”... („Voi”) Viitorul devine pentru el o realitate apropiată, iar prezentul e înregistrat cu un soi de înduioșare a evenimentului intrat parcă de acum în zestrea amintirii: „*Atunci cînd luminile-n jerbe I Din August cu nopți înstelate I Vor li înălțimilor date I Din locul acestui pămînt, I Oțelul aici cînd va fierbe, I Ori cînd lingouri curgînd I voi strînge sub mîinile mele I Al anilor mei minereu, I In zilele-acele I Aș vrea să pot spune și eu: I — Aici m-am oprit într-o vară I Și-am auzit ciocîrliei în azur, I Și greieri în iarbă, cînfmd. I Nu-i fantezie, vă jur I / Începem lucrarea-n curînd I*” („Pregă-

tiri”). Viziunea realist-socialistă a devenirii revoluționare aduce în lirica lui Ion Horea și un interesant aspect meditativ. Poetul e înclinat spre reflecție, imagistica sa, îndărătul unui senzualism de suprafață oprit asupra frăgezimii fructelor, răcorilor pămîntului și aromelor ierburilor, trădează o fantezie fascinată de mișcarea ideilor abstracte, o curiozitate de a descifra sensuri ample, generale în împlinirile vieții.

Poeziile cu ecouri naturiste livrești rezumă această atracție spre meditație la cîteva locuri comune: perfecția formelor vegetale, armonia ciclurilor cosmice etc. Rezultatele interesante apar și aici în versurile stăpînite de o concepție cu adevărat nouă asupra lumii. Așa de pildă, urmărind cum se lucrează cu mijloace moderne izolatoarele la „Electrocaramida” din Turda, imaginația poetului realizează o impresionantă asociație și antiteză între spectacolul la care asistă și vechea mișcare a roții olarului. Mentea alunecă spre originale sinteze istorice: *Ancestrala roată „cu picioarele lui o-nvîrlește I Olarul, de-o mie de ani I Pornit în marea călătorie! Împrejurul pămîntului, / În mișcarea eternă-a genezei, I Căutînd forme noi pulberii universale...”* Ciclurile acestea lente, în comparație cu mișcarea vertiginosă a energiilor electrice, evocă „*spectacolul sumbru trecut o mie de ani, l schimbat, repetat, același prin iața părinților mei*”. Acum poetul e martorul unei alte geneze „*vertiginoase*”, oare face să răsară „un astru nou, *nemai-văzut*” „*pe masa wtundă*”:

*„Izolatorul, cupa de vin a luminii
Izolatorul, ulciorul apei putere,
Izolatorul, oala cu lapte stelar,
Izolatorul, luminile multicolore —
Uite-1, pămîntul pus pe masa rotundă,
Și roata mișcată electric îmi pare-o
cîmpie întinsă*

*Din zare în zare tăiată de linii
Ridicate pe stîlpi de beton și oțel peste
ogoare și ape*

Peste orașe și sate, dând armonie Pământului...
(„Roata Olarului”)

Tot așa, spectacolul arderii pietrei măcinate care se va transforma în ciment, devine prilej de meditație. Poetul vede în această fărîmîtare și combustivitate cu efecte de soliditate uimitoare ulterioară, simboluri ale vieții morale. Despărțirea și reîntîlnirea „pulberii cu apa” îl fac să noteze: „*Gîndurile nu se-ntorc la iei: aștri nevăzuți în nopți încinse? IPe orbita timpului rotite, / descîrîndu-i lumii noi orbite, I luminindu-se apoi treptat, / drepte în oceanele solare, Isă-și redobîndească în mișcare I echilibrul lor și rezistența. I Sulerințe, bucurii, iubiri, I patimi, năzuinți nebănuite I în puterea irumuseții lor, I se întorc la iei pe căi ascunse, I căutînd mereu lumina zilei, I arse-n inima incendiată, I pentru că-ntărîndu-se treptat, / în neconținută lor mișcare I inima și singele să-și alle I echilibrul lor și rezistența*” („Ciment”). Ion Horea se vadește astfel, pe lîngă un pionier al bucoliceii noi, și un interpret original al proceselor de producție, văzute ca mari simboluri cosmice, ca motive de meditație asupra materiei și existenței. Într-o astfel de direcție el se întîlnește cu experiențele unuia din cei mai dotați poeți sovietici contemporani, VI. Solouhin. Un fond apercetiv bogat și hrănit de lecturi serioase, o înclinație autentică spre reflecția filozofică, transformată în stimul al imaginației și în element declanșator al efervescenței lirice, lasă să se întrezărească aici o vocație rară cu perspective de afirmare surprinzătoare. Poetul are de biruit o tendință spre nebulos și obscuritate, prin precizarea simbolurilor, strîngerea lor într-un focar central de idei și eliberarea expresiei de metaforismul citeodată excesiv.

Ion Horea se înfățișează stăpîn și pe o tehnică a versificației remarcabilă. El este unul din reprezentanții generației sale înzestrat cu facultatea de

a vorbi în meUî bine măsurati, fără să dea impresia efortului, a elaborării trudnice. Limbajul lui se supune cerințelor ritmului și rimei cu o plasticitate de invidiat. Ion Horea e curgător, fără să cadă în prozaism și desfășoară o imagistică bogată (poate chiar prea tentată de dezvoltarea asociativă prelungită uneori peste necesități), fără să se încurce în expresii forțate sau improprii. Versul lui are acurateța. Ceea ce-l amenință este o, anumită țacăneală metronomică, o legănare egală. Iarși și aici condiția afirmării depline stă în învingerea influențelor livrești printr-o și mai hotărîtă sprijinire pe concepțiile înaintate ale clasei muncitoare, printr-o permanentă lărgire a perspectivei pe care ele o deschid asupra realității. E de observat că ritmurile uniforme, somnolente sînt chemate oarecum firesc de nostalgia existentei vegetative. Dimpotrivă, varietatea accentelor, tensiunea sufletească, efervescența lirică și mișcarea apar în poemele care aduc o viziune nouă a raporturilor omului cu natura („Manifest”, „Dimineața”, „Pregătiri”, „Nu mi se pare...”, „Din nou”, „Fulgerele mele” etc.) sau reflecții îndrăznețe asupra muncii transformatoare și a sensurilor ei. Sufletul lui Ion Horea se umple de încîntare în fața faptelor mulțimii muncitoare. Un sincer, adînc și copleșit de modestie sentiment al răspunderii poetice îi insuflă dorința de a cuprinde în versuri această forfotă creatoare, neobosită din juru-i. Lucrul e spus cu o admirabilă simplitate și mișcătoare hotărîre în poemul care încheie volumul. Adresîndu-se contemporanilor săi, Ion Horea exclamă:

*„Nu-mi cereți astăzi să mă-ntorc devreme
Între pereții casei, primitori,
La ceasul cînd începe să mă cheme
Apusul prăbușit peste comori
Și vulpea toamnei latră-n întuneric,
Și se trezesc pădurile vibrînd
În viaturile tari ce se desleric
Și-n iernile ce cad peste pămînt”.*

Ceea ce-l reține este conștiința că ia asemenea ore când harnicii constructori ai socialismului își gustă odihna binemeritată, el e chemat să-și înceapă munca, să dea viață poeziei mărețe pe care a generat-o ziua de lucru și l-a înconjurat din toate părțile. Chezășia că ea va înflori cu adevărat și mai bogată în versurile viitoare, o comunică o emoție autentică, intensă, vibrând în următoarea decizie cu un caracter și de sacră datorie și de făgăduială ce am convin-

gerea că va fi ținută, așa cum tori Horea și-o reprezintă când spune:

*„Eu mai rămîn la marginea comunii,
La marginea orașului, și-ascult,
la marginea pământului și lumii
Pe (armul lor în vîiet și tumult,
Eu mai rămîn s-ascult cum se rotește
în jurul lumii timpu-noitor
Deasupra mea să văd din nou cum
crește
Luceafărul căruia-i sînt dator...”*
(„Eu mai rămîn”)

Cronica dramatică

N. TERTULIAN

Radu Cosașu*. „Mi se pare romantic”

Dorel Dorian: „De n=ar fi iubirile...”

Nu este cel din urmă merit al comediei lui Radu Cosașu acela de a fi conferit o reală elocvență însușirilor etice pozitive ale eroilor săi. Crearea unei lumi pentru care impuritatea sufletească riscă să capete proporții „tragic-catastrofice”, pentru care derogarea de la o etică strictă a purității, apare foarte greu suportabilă — poate aluneca ușor în reprezentare factice, convențională și monocordă. Exaltarea Simonei din finalul tabloului „al treilea”, este caracteristică pentru factura „romantică” a optimismului piesei; „Observați ce perfectă e geometria unui fulg? Nimic nu-l deformează. Străbate distanțe imense și rămâne rombic, hexagonal, octagonal, perfect... Urmăriți-i! Urmați-i! Iubiți-i! Aș vrea să fim curați ca această ninsoare; limpezi — ca și ea”. „Moralismul” este în general ostil literaturii veritabile — imprimându-i inevitabil o alură anti-patică și artificială. Ardoarea cu care eroii „comediei tonice” a lui Radu Cosașu apără punctul de vedere al intransigenței morale și al conduitelor libere de orice alterare impură — are însă în general un aer de reală și simpatice autenticitate: aversiunea Simonei (și, în substanță, a lui Dinu însuși) față de ideea unor „combinații” oculte și „realiste” spre a obține trecerea unui examen, repulsia lor acută față de metodele levantine ale „intervențiilor” și „pilei” nu își au originea într-un moralism țepăn și rigid. Co-

sașu subliniază în fizionomia eroilor săi un sentiment sui-generis, devenit prin însăși natura noii orânduirii sociale tot mai comun lumii socialiste, — un sentiment pe care l-au cultivat cindva și Camil Petrescu sau Mihail Sebastian — sentimentul plăcerii și voluptății *cinstei*, al voluptății candoare! și rectitudinii morale, sentimentul că plăcerea cucerită cu mijloacele și conduitele specifice „realismului practic” burghez (șmecherie, trișerie, „inventivitate” în a te învîrți și descurca cu succes) este o plăcere cu totul mediocră și un semn de iremediabilă inferioritate sufletească. Rădăcina acestor impulsuri nobile și pure se află nu în nu știu în ce dogmatism etic sau ideologic, ci într-o realitate sufletească firească, în însăși logica firii acestor tineri modelați de epoca socialismului: „Dinu: Dacă a vorbit cu profesorii, să mă aibă în vedere la oral, nu mai intru în examen, înțelegi? *Nu mai am nici o bucurie, Infelegi?* (s.n.)”

În aceste condiții, ispita în care cade eroul piesei de a încerca pentru o clipă să recurgă la mijloacele protecțiilor și intervențiilor spre a-și atinge țelul dorit — nu apare oare artificioasă, în contradicție cu fondul său de onestitate și integritate, nu este oare un simplu mijloc convențional utilizat de autor spre a-și oferi un pretext de conflict? S-a reproșat comediei lui Cosașu o anumită lipsă de consistență în dezvoltarea acțiunii:

ideia ca un erou de tipul și de factura morală a personajului principal să se lase cu atita ușurință „contaminat” de sugestiile dubioase și vulgare ale „pictorului” Fuiiorescu nu ar fi tocmai plauzibilă, după cum panica și teama pe care ar manifesta-o acest tânăr muncitor în fața examenului, nu ar fi tocmai justificată și coerentă cu datele biografiei lui sociale. Răspunsul la aceste obiecții și întrebări implică o precizare esențială. Meritul lui Cosașu ni se pare tocmai acela de a fi păstrat un fir perpetuu de reală autenticitate psihologică în explicarea conduitei eroului său: tânărul aspirant la profesia de inginer se lasă sedus pentru o clipă de ispita facilității și a folosirii succesului „prin relații”, mai mult sub impulsul emoțiilor neobișnuite pe care i le dă iminenta trecerii unui obstacol plin de dificultăți; există în starea de spirit a acestui tânăr muncitor și o oarecare ameteală creiată de izbînzile sale de pînă atunci (fusesse pînă la 14 ani „băiat de la țară”) — ceea ce îi creiază *pentru o clipă* iluzia că el ar fi îndreptățit să ceară protecția cunoștințelor sale de la comitetul de partid spre a obține trecerea examenului. Finețea lui Cosașu stă deopotrivă în a fi creionat verosimilitatea acestor impulsuri și stări de spirit „negative” — dar mai ales în a fi subliniat prin jocul acțiunii caracterul lor în ultimă analiză accidental și tranzitoriu, de a fi pus în valoare structura în fond profund pozitivă a figurii eroului său: remușcarea sa atît de simpatice și veridică, „furia” atît de revelatoare care-l cuprinde la ideea că ar putea să obțină succesul dorit prin mijloacele repugnante ale „pilelor” și „intervențiilor”. Meritul principal al comediei lui Cosașu stă așadar în a fi oferit o *bază psihologică* reală conduitei finale pozitive a eroului său: abandonarea ideii facile și negative a pilei se face nu sub semnul unei conversiuni de tip „moralist”, a obe-

dienței de tip dogmatic față de o predică externă (v. scena discuției cu secretarul de partid Dorobanțu) — ci prin valorificarea fondului de castitate sufletească a acestui tânăr, căruia în ultimă analiză îi este cu totul străin arivismul și exploatarea avantajilor biografiei lui sociale. Ambiția atît de specific juvenilă, cu un fond real de puritate — de a obține succesul prin exercițiul propriilor sale însușiri și virtuți intelectuale, va fi cea care va triumfa; exultanta și euforia lui finală poartă tocmai amprenta acestei satisfacții psihologice sui generis, a acestui sentiment atît de omenesc și de autentic, a bucuriei confirmării propriilor sale puteri și a propriilor sale însușiri („Am luat scrisul! Am luat scrisul! Am luat scrisul!... O bucurie mare, de durată mai lungă sau mai scurtă, nu contează, dar o bucurie mare se numește fericire. Poate nu vă dați seama, dar conform definiției mele, omul e mult mai fericit în viață decît își dă seama (Și deodată) Am luat scrisul!”). „Partitura” acestei explozii de bucurie ingenuă, de efuziune naivă și foarte autentică — a fost realizată poate cel mai convingător de interpretul rolului în spectacolul Teatrului de Comedie, Aurel Cioranu.

Există pe de altă parte în comedia lui Radu Cosașu o „polemică” transparentă cu acea veritabilă stihie — atît de specifică vechiului „balcanism” — a șmecherilor, a profesioniștilor „intervențiilor” și „relațiilor”, a „trișorilor” plini de aplomb și fantezie în arta de a se „învîrți” și a „învîrți” și pe alții. Romantismului ingenuu, „voluptății de a fi cinstit” (Camil Petrescu) ce caracterizează structura interioară a celor doi tineri, Simina și Dinu — „comedia tonică” a lui Cosașu le oferă drept antiteză prozaismul terestru și „realismul” mediocru al partizanilor „pilei” infailibile și „combinațiilor” eficiente. Cosașu a multiplicat în diverse tipuri ipostaza unei atitudini în fond identice! portarul, chelnerul, doamna Gi-

gea, Fuioreescu, Lilly — toți aspiră cu mai multă sau mai puțină dexteritate să se căpătuiască, utilizând arma pilei, a bacșișului, a „trecerii”, a „scrisorii de recomandatie”, a „intervenției”, a „serviciului” complice, asaltând cu o tenacitate neobosită platforma noilor relații sociale. Exponentul cel mai izbutit al acestei faune umane îl formează figura „pictorului” Marcu Fuioreescu: acest profesionist improvizat al unei picturi „de serie”, plin de elasticitate în încercările de a-și plasa cu orice preț deplorabila „operă”, amestecând insinuarea și aluzia complice cu umilința și docilitatea față de cei puternici, inepuizabil în tentativele sale de a „răzbate”, „epicureu” de duzină pe oare nici un eșec în contactul cu lumea relațiilor socialiste nu are aerul să-l descurajeze definitiv — formează un reușit personaj de comedie, un rol „copios” pe care N. Gărdescu l-a valorificat din plin în spectacol. Mai ieftină ni s-a părut șarja la adresa cuplului *doamna Gigea—Lilly* — prima prin utilizarea refrenului cam lipsit de duh al „educației de la Choisy—Mangiru”, de efect satiric cu totul facil, cea de a doua prin mijloacele... simpliste și cam triviale cu care încearcă să-și „aranjeze” viața (legătura ei ad-hoc cu Fuioreescu fiind o inspirație cu totul nefericită a autorului) (deși interpreta rolului — Vasilica Tastaman — a imprimat și acestui rol o reală personalitate, realizând din nou o creație de comedie dintre cele mai izbutite).

Farmecul comediei lui Radu Cosașu stă în cultivarea unei linii pe care a ilustrat-o cîndva cu mult succes — în cu totul alt context social-istoric — Mihail Sebastian: contrastul între o lume a candoarei, a ingenuității și purității morale, a romantismului sentimentelor curate — și lumea „realismului prozaic”, a egoismului filistin, a moravurilor burgheze curente. Exploria romantică finală a Siminei, bucuria ei pură, „jucînd” comedia disolvării relațiilor normale, obișnuite între lu-

cruri pentru a-și celebra fericirea într-o lume ușor imaginară — exemplifică această trăsătură. Ceea ce în „Jocul de-a vacanța” sau în „Steaua fără nume” constituia o aspirație a detașării de lumea raporturilor vieții burgheze cotidiene, către o lume ușor fantastică, rarefiată, unde plăcerile și bucuriile elementare ale vieții se pot realiza nestingherite — devine în noile condiții pe care le reflectă comedia lui Cosașu voluptatea și bucuria triumfului asupra impurităților agresive ale lumii vechi, satisfacția victoriei asupra autormatismelor și moravurilor inferioare ale unei lumi anacronice. Există în piesa lui Cosașu — ca și în prima comedie a lui Mirodan „Ziariștii” — o adevărată frenezie a optimismului și purității; din păcate inconsistența unora dintre personajele negative principale, abuzul de facilitate în șarjă și replică, absența unor confruntări mai substanțiale de mentalități și atitudini opuse — conferă acțiunii și situațiilor o anumită lipsă de densitate, o „subțiere” a conflictului. Cu o eficiență relativ redusă în acțiunea propriu-zisă a personajelor din grupul „negativ” (influența directă a lui Fuioreescu asupra conduitei lui Dinu este foarte puțin verosimilă), cu o insuficientă valorificare a temporarelor tendințe „negative” în acțiunile eroului principal — „materia” conflictului nu putea totuși căpăta acea consistență care să imprime desfășurării acțiunii verva, dinamismul, imprevizibilul situațiilor comice, răsturnările și surprizele comediei superioare de tipul „Stelei fără nume”, al „Ultimei ore” sau al primului act din „Mitică Popescu”. „Mi se pare romantic” rămîne o comedie luminoasă, o „glumă” simpatică, cu un farmec real al prospețimii juvenile, cu o idee psihologică nu lipsită de finețe — un debut fericit, care ne determină să așteptăm cu curiozitate confirmarea virtualităților de scriitor dramatic ale lui Radu Cosașu.

Genul „piesei de idei” își are rigurile lui ireductibile. Piesa în care eroii tind să fie mai mult decât simple „caractere” (în sensul clasic al cuvîntului), — aspirînd fiecare să personifice o formulă generală de viață, să încorporeze un concept asupra vieții și raporturilor umane, să simbolizeze o ipostază tipică a condiției omului în epoca noastră — își are exigențele ei specifice și dificile. Camil Petrescu făcea cîndva într-un interviu o distincție plastică între veritabila și falsa „literatură de idei”: prima era comparată cu jăratecul bine încins, cea de a doua cu acel foc în care butucii — „ideile” — rămîn umezi, aproape neași, scoțînd mult fum, un fum abundent și înecăcios pe care Camil Petrescu îl numea ironic „fum ideologic”. Piesa lui Dorel Dorian „De n-ar fi iubirile...” se vrea în mod evident o piesă de factură demonstrativă: personajele nu acționează atît sub impulsul unor mobiluri materiale, palpabile, strict determinate de jocul împrejurărilor obiective — cît sub imperiul unei concepții mai generale și mai abstracte asupra vieții și conduitei umane, sub zodia unor „fictiuni” etice și psihologice, delimitînd diferite atitudini și ipostaze tipice ale vieții morale în condițiile societății noastre contemporane. Dezbateră dramatică se organizează de-a lungul piesei în jurul tentativelor de influențare și captare a conștiinței inginerului Radu Andone din partea a două forțe morale antagonice. Geniul rău, malign, al acestui proces îl constituie figura inginerului Natalia Goran — în timp ce forțele morale pozitive sînt simbolizate printr-un grup de personaje dominate de figura „educatorului de conștiință” Petru Teiu și aureolate de figura luminoasă a tinerei inginerului Jana Mincu. Autorul utilizează o tehnică dramatică suficient de complicată, cu multe artificii scenice foarte eterodoxe în raport cu tehnica piesei clasice (retrospecțiuni, raccourci-uri, apariția „interpreților” ca personaje au-

tonome în postura de comentatori ai destinului eroilor interpretați, replici „muzicale” prin teme cu funcție simbolică, răsturnarea tuturor regulilor cu privire la unitatea de timp sau de loc, etc. etc.) — reluînd însă în fond un procedeu pe care se pare că-l cultivă cu predilecție: piesa este o „reconstituire” sub forma unei „anchete morale” a cazului inginerului Radu Andone, o confruntare a fizionomiei lui morale și a structurii lui intelectuale, cu exigențele etice ale lumii noi. A reușit oare Dorel Dorian să evite și să înlăture primejdia latentă oare pîndește orice piesă construită aproape exclusiv pe dezbateră a unor atitudini etice cu caracter general: primejdia schematismului etic și ideologic, pericolul substituirii conflictului cu solide implicații umane și psihologice printr-o încrucișare dialogată de principii morale impersonale, primejdia abstractizării, și de-materializării eroilor în favoarea demonstrației etice premeditate și fixate apriori? Figura Natei (Natalia Goran — malefica iubită a inginerului Radu Andone) are în piesă pînă la un punct o anumită elocvență dramatică. Nata tinde să cultive în Radu Andone virtuți negative dintre cele mai primejdioase: cultul hipertrofiat al eu-ului, voluntarismul individualist suveran, disprețul programatic față de opinia publică și de exigențele oamenilor din jur, „forța” în ceea ce are ea primar, tăria singularizării și a afirmării orgolioase. Etica de acest tip, avînd o anumită analogie cu un soi de nitzscheanism famenin adaptat împrejurărilor vieții noastre sociale, cultivînd „riscul” și „îndrăzneala” fără limite prescriptibile — se dublează în figura Natei și ou o anumită verosimilitate psihologică și socială: formula „eu pot, eu vreau, eu trebuie”, „împotriva oricui și a oricui” — pe care tinde să i-o insuflă drept ideal de conduită și lui Radu Andone — nu apare doar ca o abstracțiune incorpo-

rată într-un personaj-idee, ci își găsește „armonicele” corespunzătoare în totalitatea fizionomiei eroinei. Nata tinde să simbolizeze ipostaza individualismului feroce — în consonanță cu disprețul acut față de imperatiile „practice” în știință, cu repulsia față de mediocritatea provincială a unei „societați” formate din șefi de echipă, brigadieri, lucrători și practicieni anonimi, cu aspirația devorantă *că're* marele confort citadin, cu elogiul științei claustrate în puritatea unui turn de fildeș, cu alura „cochetă” a filozofiei riscului și iresponsabilității.

Personajul inginerului și profesorului Radu Andone apare în piesă construit din două blocuri sufletești aproape eterogene: pe de o parte o pasiune autentică pentru cercetarea științifică, o aspirație nobilă de a explora zone necunoscute ale obiectului său de studiu, de a sfărâma barierele și limitele fixate prin stadiul tradițional al analizelor (ceea ce ar justifica admirația pasionată și dragostea secretă față de el a fostei sale studente Jana Mincu); pe de altă parte dramaturgul își înzestrează declarativ același erou cu tendințe morale și cu o filozofie a vieții dintre cele mai negative: o aspirație a realizării și auto-afirmării concepute în spiritul unui individualism absolut, un orgoliu aproape intangibil, apoloogia cercetării științifice autonome, dorința de a-și afla confirmate virtuțile în orice condiții și cu orice preț. Cum se materializează expoziția *declarativă* (în numeroase replici și momente ale piesei) a acestei fizionomii morale cu atâtea atribute negative în acțiunea dramatică propriu-zisă — aceasta este întrebarea fundamentală pe care o ridică urmărirea desfășurării piesei. Autorul ne-a oferit — drept punct de incidență și de „criză” a fizionomiilor morale din piesa sa — atitudinea diverselor personaje față de o primejdie tehnică survenită prin aplicarea metodei de foraj a inginerului Radu Andone:

tinzând să se apropie și să depășească limita maximă prevăzută pentru succesul operației condusă de inginer, coloana de 100 de atmosfere, creșterea succesivă și implacabilă a presiunilor amenință inevitabil să determine o erupție a sondei și în ultimă analiză, eșecul metodei preconizate de profesorul-inginer. În intenția dramaturgului, refuzurile succesive și tot mai îndrjite ale inginerului Andone **de** a accepta intervenția preventivă asupra sondei ar urma să semnifice și să materializeze o întreagă filozofie de viață și o întreagă structură morală: un individualism acut, un orgoliu singular, o **ambție** virulentă cheltuită exclusiv în scopul **Dropriei** realizării și afirmării, o aspirație nemărginită către succesul personal și către realizarea velleităților sale egotiste pe fondul nepăsării și indiferenței față de oamenii **din** jur. Aci apare însă grava eroare de „calcul” dramatic a scriitorului: dramaturgul conferă în mod cu totul artificios gestului prelungit de refuz al inginerului Andone semnificația **unui** act etic profund negativ, cu implicații moral-sociale dintre cele mai grave, - ceea ce **în** realitate, prin logica împrejurărilor obiective, apare **în** cel mai **bun** caz ca un act de auto-încredere tehnică și științifică, **un** act de orgoliu intelectual din partea unui om de știință care refuză să se împace cu ideea eșecului ipotezei sale **de** calcul — capătă prin dictatul artificial al scriitorului proporții cu totul hiperbolice și excesive. Refuzul inginerului de a accepta oprirea sondei **este** utilizat de dramaturg pentru a dezlănțui un întreg **proces** moral la adresa fizionomiei etice și educației acestui personaj, pentru a simboliza individualismul său **exacerbat** și nesănătoasa sa filozofie a auto-afirmării și riscului, pentru a materializa nu știu ce spirit anti-colectivist și anti-umanist care ar fi prezidat educația și formația morală a eroului.

Autorul va folosi diferite momente din acțiunea piesei pentru a enunța câteva linii directoare ale biografiei lui Radu Andone: educația pe care i-a dat-o un unchi al său — maior de aviație — în spiritul unei mentalități a succesului și afirmării cu orice preț; atitudinea condescendentă a eroului față de lipsa de îndrăzneală în viață a mamei sale — profesoară de pian care și-ar fi sacrificat din timiditate și scrupul excesiv veleitățile artistice și concertistice; fascinația pe care ar exercita-o asupra profesorului Andone „știința pură” — pe fondul unei relative indiferențe față de eficiența și valorificarea practică a rezultatelor ei. Din păcate singura *exemplificare* dramatică palpabilă a tuturor acestor tendințe negative enunțate declarativ de autor de-a lungul întregii piese tinde să o formeze încercarea temporară a inginerului Andone de a se opune oricărei acțiuni de oprire a forajului experimental în condițiile creșterii amenințătoare a presiunilor către cifra fatidică: 9*—100 atmosfere. Pretextul de conflict ales de autor este departe de a avea funcția revelatoare pe care i-o atribuie acesta. „Dilema” în care este pus crescendo eroul piesei — a interveni sau a nu interveni spre a opri sonda experimentală — nu ne apare nici pe departe investită cu semnificațiile morale simbolice pe care i le conferă dramaturgul, în împrejurările definite de-a lungul acțiunii piesei, voința lui Radu Andone de a continua experiența metodei sale de foraj — chiar atunci când încep să apară simptomele unei posibile erori a calculului său — ar putea trăda cel mult un act de încăpăținare orgolioasă, de auto-iluzionare în succesul calculelor sale (rămânând de altfel deschisă chiar în aceste condiții posibilitatea „stabilizării presiunilor” și — deci — eventualitatea succesului operației întreprinsă de Andone); pe ce se fundează atunci tentativa dramaturgului de a

investi „dilema” în care se află pus Andone — a decide oprirea sondei sau — cu semnificația unui act capital de opțiune între două concepții morale antagonice, între individualism și umanism, între cultul eu-ului și spiritul colectivismului, între „vocația” științei pure și înțelegerea funcției practice-umane a științei? Toate atributele negative din fizionomia morală și intelectuală a eroului — filozofia succesului, a autoafirmării personale, nepăsarea față de cauza oamenilor din jur, încrederea în valoarea autonomă a cercetărilor științifice, egolatria — nu-și află în aceste condiții *echivalentul dramatic* efectiv, nu capătă materialitate și viabilitate în raporturile personalului, rămân cu o prezență pur declarativă și verbală, „suspendate” în pură gratuitate. După cum decizia sa în ultima clipă de a accepta intervenția la sondă este departe de a căpăta semnificația „moral-filozofică” a unui act de adeziune la cauza umanismului socialist, la cauza înțelegerii misiunii veritabile a științei — semnificație pe care i-o atribuie în mod gratuit autorul. Piesa degenerază într-un soi de simbolism moral abstract, de încrucișare și interferență dialogată a unor principii morale abstractizate și impersonale, personajele (Nata, Andone, Teiu, Jana) devenind simple ipostaze ale unor credo-uri morale imateriale. Petre Teiu — căruia îi revine în piesă misiunea de a supune criticii mentalitatea negativă a lui Radu Andone, de a-l elibera de influența funestă a Natei și de a obține declanșarea procesului de conversiune morală în conștiința lui Andone — apare în postura unui „pedagog” și „experimentator psihologic” uniform și impersonal, simplu difuzor al unor principii etice pozitive; intervențiile abstracte ale acestui „raisonneur” nu au inteligența și subtilitatea veritabilului „educator de conștiințe” și sînt departe de a conferi dezbaterii etice și ideologice din piesă

densitatea intelectuală care ar fi putut compensa pînă la un punct absența conflictului dramatic propriu zis.

Să rezumăm: suportul *uman și psihologic* al dezbaterii etice între două poziții morale și „Weltanschauung”-uri antagonice este în „De n-ar fi iubirile...” mult prea fragil: lipsesc în piesă *experiențele umane decisive* care să facă verosimil și organic procesul de tranziție în conștiința lui Radu Andone de la atitudinea vinovată a iresponsabilității individualiste la o înțelegere a vieții și vocației sale științifice în spiritul noului umanism (moartea Janei Mincu nu are în piesă funcția unui eveniment efectiv dramatic, întrucît este atribuită unui accident ulterior intervenției la sondă, rolul acestui sfîrșit nefericit în procesul de conștiință al inginerului fiind quasi-nul). Alternativa individualism-umanism apare în piesă suspendată în planul unei dezbateri abstracte. Juxtapunerea aceasta de poziții etice contradictorii în plan teoretic — nu are în ea nimic dramatic, personajele transformîndu-se din indivizi cu existență organică în simple difuzoare ale unor „generalități morale” exprimate direct: „Teiu (în rolul unui profesor mai în vîrstă): „Un vector, dragul meu, și subînțeleg prin aceasta o forță, trebuie să aibă în afară de dimensiuni, respectiv de talent, și perseverență — și sens!

Radu: N-am sesizat ideea...

Teiu (mai simplu): Vrei să te afirmi?

Radu: Dar e o dorință legitimă?

Teiu: Uitănd că munca ta trebuie să servească cuiva? Că nu poți trăi doar pentru tine? Că oamenii sînt oameni pentru că pot visa, pentru că au idealuri?

Radu (părăsind momentul retrospectiv): Obişnuita morală a profesorului...”

Simbolismul moral schematic al personajelor atinge un punct culminant în partea finală a piesei — unde ni se oferă într-o dubioasă pledoarie „lirică” o exaltată mistică a „iubirii” — elo-

giată drept condiția esențială pentru reușita travaliului tehnic și științific:

Radu: Nu fii naivă, Jana. Ce înseamnă căutările?

Jana: înseamnă multă iubire.

Radu: Să uităm de foraj...

Jana: Foraju-i tot iubire. Chiar tu m-ai învățat...

Radu: Dar eu, înțelege-mă...

Jana: Și în fiecare „eu” e iubire. De ce te minți?

Radu: Dar nu risca Jana! întorce-te! Ne-așteaptă zeci de sonde.

Jana: Și-n fiecare sondă e ascunsă iubirea celor care au trăit și murit pentru ea.

Radu: Dar datoria ta, înțelege...

Jana: E un ideal, o convingere. Și-n fiecare datorie împlinită, un nou izvor de iubire...

Jana: ...Totul e al tău. Și-n acest „tot” al tău, e sensul iubirii!

Radu: Teiu îmi spune să-ți transmit că eroismul înseamnă...

Jana: Spune-i că n-am uitat... „Cea mai înaltă iubire!” etc. etc.

Analiza ultimei lucrări dramatice a lui Dorel Dorian arată cu claritate că nioi o piesă de idei nu-și poate realiza intențiile demonstrative fără a crea acea „infrastructură concretă” care să susțină edificiul dezbaterii etice și intelectuale — lără a crea personaje cu existență organică și verosimilă care să materializeze prin întreaga lor fizionomie (sentimente, pasiuni, atitudini, gesturi cotidiene) ideile pe care le personifică. Primejdia schematismului și „simbolismului” abstract este dintre cele mai grave în asemenea cazuri. Camil Petrescu compara odinioară funcția acestui „cadru concret” indispensabil oricărei creații dramatice autentice cu cea a suportului cranian pentru actul gîndirii sau a coloanei vertebrale pentru substanța medulară: „...a oferi o iluzie de esență fără supor-

tul de structură concretă, este ca și când ai oferi copilul în soluție condensată, biftecul în buline și Hamlet în rezumat esențial. Prezența acelei infrastructuri concrete, conjugată cu esența, este semnul puterii creatoare, fiindcă esențele în libertate sînt de domeniul unei relative facilități și se pot realiza industrial în cantități oricît de mari, de atelierele mai de soi, inso-

copacul are legile lui de creștere (s. n.J". În piesa lui Dorel Dorian „ideile" (incorporate în diversele personaje) nu au suferit un proces de „combustiune" dramatică reală, jăratecul nu s-a încins cum trebuie, „butucii" umezi continuă să scoată fum, — programul demonstrativ al piesei așteptîndu-și încă realizarea dramatică echivalentă...

Cronica 'Wmul ui

„Porto-franco

D. I. SUCHIANU

Filmul „Porto-Franco” e o operă care cu siguranță iese din comun în producția noastră cinematografică. Desigur, romanul lui Jean Bart este scris, el însuși, foarte „cinematografic”. Dar asta e mai mult o piedică decît o înlesnire. Căci romanul este foarte bogat în fapte, toate ecranizabile. Pe care să le alegi? Abundența lor era mai degrabă o dificultate decît un ajutor. Iată de ce a fost o cît se poate de ingenioasă idee să se selecteze, nu zic un episod, căci în roman nici măcar episod nu este, ci un singur fapt, anume iluzia și decepția întregului oraș cu privire la dolarii fratelui Nick întors din America.

Am mai spus-o și altă dată. O bună ecranizare de roman comportă trei operații: se alege, apoi se simplifică lucrul ales, apoi se amplifică lucrul simplificat. Amplificarea se face cu fapte luate din roman, dar grupate altfel, axate pe alte centre de interes.

Scenaristul nostru a făcut exact așa. A ales un singur fapt, pe care mai întîi l-a simplificat, apoi l-a amplificat printr-o *reîntoarcere la Jean Bart*, inspirîndu-se din imensa galerie de tipuri și din complexele țesături de drame care compun romanul.

Așa dar, prima operație: alegerea. Regula aici este ca episodul selectat să fie cel mai cinematografic cu putință.

Scenaristul nostru a simplificat mai întîi starea civilă a americanului. Eroul

nu mai e nici grec, nici bătrîn, nici supus francez, nici fost ocnaș evadat. S-au păstrat din el numai trăsăturile morale, calitatea de om de treabă, de om cu suflet cinstit, de proletar necăjit. Același lucru, ba chiar într-o doză și mai mare, cu Penelopa. În roman ea e interesantă mai ales pentru trecutul ei, anterior venirii la Sulina. Psihologia ei e complexă. Penelopa nu face prostituție conjugală. S-a măritat cu respingătorul Stamate din inerție, tîrîtă pasiv de moravurile acelor vremi și nicidecum din calcul. Absența prostituției complică foarte mult personajul și constituie o piedică față de ideea centrală, aceea a Banului, devenit figură mitologică. Mult mai bine se potrivește deci aci o femeie cu temperament de curtizană, avidă de bogăție, cu pretenții de distincție și cu ifose de cultură. Or, Penelopa lui Jean Bart este, efectiv, cultivată; și nu aspiră la distincție, ci este, efectiv, cucoană. Iată de ce toate acestea trebuiau eliminate. Prin simplificare, Penelopa va deveni un personaj tot atît de interesant în sine, susceptibil de amplificări multe și interesante. Scenele și dialogurile dintre soți adăugate de scenarist (poate și de regizor) sînt o dovadă. La Stamate, de asemenea, și biografia și psihologia sînt mai întîi simplificate. Stamate nu mai e grec, nici marinar, ci un burtă-verde român, negustor moșic și violent, iute curbat sub papucul conjugal. În roman e un

om bun. își adoră fratele, căruia nu-i va reproșa niciodată că n-a venit cu milioane din America. În roman, Stamate este un om delicat. Se va jena să aibă cu Penelopa vre-o explicație pe chestiunea amantului ei. În film toate aceste trăsături pozitive au fost eliminate. Stamate a fost redus la figura unui român șmecher, excroc, prost, soț ridicol și mereu insultat. Aceasta ajută la amplificarea temei principale, anume mitologia milioanelor americanului. Căci și la Stamate toate sentimentele cedază în fața unui sentiment unic: pofta de bani.

Personajul doctorului a fost și el simplificat. S-a scos din biografia lui aproape tot ceea ce pusese Jean Bart, pentru a-i adăuga apoi o sarcină imensă, aceea de spărgător al bășicii de săpun. Căci el va fi însărcinat de scenarist să priceapă, de la primele începuturi, că toți dolarii aceia care îmbătaseră populația sînt fictivi, că toată înfierbîntarea e o amăgire. Și este pus s-o spună scurt, într-un moment foarte potrivit, cînd după toasturi diverse și pupături multilaterale, lăutarii intonează un zgomotos „Mulți ani trăiască”. Doctorul atunci zice, încet: „Trăiască marea iluziune!”.

Sînt multe și ingenioase folosirile unor fapte în alte capitole ale cărții și puse acum în slujba ideii centrale: molochul care se naște din nimic, crește ca un uriaș și se sparge ca un balon. Există și fapte inventate direct de scenarist, cum e bunăoară excelenta scenă cu bancnota de 100 de dolari, care servește totodată climatul psihologic al unui chef mic-burghez și ideea generală a mitului.

Repet, a fost bine că s-a făcut dintr-un zvon un întreg cortegiu de personaje care defilează, de conciliabule care se injgheabă, de banchete unde se pupă și se toastează, de vizite la instituții, de informații șoptite la ureche și alte multe manifestări de bursă în delir. A fost bine. Dar a fost rău că s-a dat acestei sarabande prea adeseori o alură

burlescă, aș zice chiar caragialescă, (de pildă fanfara plecată în întîmpinarea americanului e neverosimilă și de prost gust). Din păcate, aceasta e o tendință comună multor regizori și, vai, și multora din actorii noștri. Iată, de pildă, rolul frizerului. A fost compus într-un stil vecin cu stilul Caragiale. Și copia este cu atît mai vizibilă, cu cît actorul Fotino, pe un text admirabil, foarte adeseori cîntă fals, accentuează pe dos.

Marea victorie din acest film a fost a lui Geo Barton. Nici o notă falsă de-a lungul întregului rol. O potrivire între glas și sens care dă un sentiment de plenitudine, o interiorizare vrednică de cei mai buni actori. Măestria jocului său de azi dovedește că, atunci cînd actorul are simț artistic, se poate debăra singur de maladia aceasta care face atît rău teatrului și ecranului nostru: tonul declamator.

Trebuie să-l felicităm pe scenarist pentru foarte artisticul desnodămînt al filmului. Desnodămîntul este o triplă tristă incertitudine. Despre Stamate nu știi dacă, plecat în stuf, se va îneca sau se va convinge că e mai bine să se predea pentru a-și termina viața la ocnă. Despre Penelopa nu se știe dacă flăcările incendiului fraudulos au ars-o de vie, sau dacă, scăpată, fără un ban, detestată de toți, părăsită de amant, nu se va sinucide. În sfîrșit, pentru Evantia, care stă pe plajă și se uită prin ocean la vaporul care sosește, sînt trei ipoteze: sau iubitul ei o va ierta pentru ceea ce-i făcuse în ultima seară, sau iubitul nu se mai întoarce, sau iubitul se întoarce, dar îi spune că nu vrea s-o mai vadă. Singurul sfîrșit sigur este al americanului. Moartea, ca orice certitudine, are ceva aproape liniștitor comparată cu zbuciumul celorlalte trei destine rămase în suspensie. Acest frumos sfîrșit, înfrumusețat încă de figura plină de grație a Evantie, cu ochii ei mirați, speriați și încărcăți de așteptare, este brusc făcut praf de vorbele spuse de aceeași Evantia. Vorbe care, toate, sună fals. Cu excepția lui Barton, Ciubotă-

rașu, Simona Bondoc, Nicky Atanasiu și Borș, ceilalți actori de roluri rmai lungi, soapă des note false. Tânăra elevă de conservator Elena Ioachim, care joacă rolul Evantiei, nu emite, ea, *deci* note false. Altfel, cînd tace, este plină de gratie și de naturaleță. Păcat. Dar păcat poate, remediabil.

Ciubotărașu a dat și el o creație perfectă, în mod obișnuit, jocul său are ceva cam agitat care este nițel supărător. Aici acest neastîmpăr se potrivește cu rolul. Personajul trăiește într-o perpetuă dublă frămîntare — financiară și conjugală. Ciubotărașu găsește accente foarte variate. Cînd se laudă ca un Napoleon, cînd furios o face pe nevastă-sa tîrfa, cînd fredonează, jubilînd, o șansonetă din care articulează conștiincios și exhaustiv cuvîntul dela urmă, cînd dă din colț în colț ca un copil tîmpit care a încurcat lucrurile... La sfîrșitul filmului face un lucru în aparentă neînsemnat, dar care dă bine măsura adevăratului artist. Speriat de crima comisă, o întinde la fugă. Vedem atunci acest colos, această namilă alergînd zveltă ca o căprioară. Trebuie să ai „focul sacru” ca să faci așa de bine asta. În această scenă, împleticirea în niște imense năvoade puse la uscat a fost o idee a scenaristului. (— sau a regizorului?!) de un simbolism tulburător. Ușorul sîsiit în dicțiunea lui Ciubotărașu contribuie agreabil la naturalețea debitului.

Simona Bondoc a găsit exact stilul de joc care convenea personajului. Acest personaj, l-am definit deja: chip de madonă, dorință de a părea „cucoană”, o dorință nu avidă ci melancolică de a se ridica, de a se cultiva, dorință pe care o simțim că nu ar fi fost imposibil de realizat în alte condiții de viață; din ce în ce mai dezagustată de soțul ei se răzbună insultînd neîncetat pe respingătorul său încornorat, sfidîndu-l, dar agățîndu-se din nou de el cînd se ivesc milioanele americanului, • ființă capabilă totuși de un amor pasionat, dezinteresat și exclusiv, evaziune caracteristică fe-

meilor, trăind în minciună și murdărie sufletească, la care se adaugă și firea, prin definiție vulcanică de grecoaică' în rolul Penelopei, Simona Bondoc realizează o interesantă armonie muzicală de contrast. În dialogurile ei cu Ciubotărașu, care și la bine și la rău vorbește întotdeauna repezit, agitat, incoerent, împleticit, tonul ei calm, voit-calm, voit sceptic și dezabuzat, voit disprețuitor, ba chiar batjocoritor, voit distins, voit superior (superior în dubla calitate de „damă bine” față de o țoapă, și de femeie deșteaptă pe care n-o fraerește fite-cine), registrul ei vocal, inflexiunile glasului combinate cu trăsăturile feței, cu chipul ei de sfîntă-Marie, produc un dublu contrast, sonor și vizual foarte reușit. Dar de ce regizorul nu a supus pe această actriță la mai multe repetiții cînd e vorba de umblat pe stradă? Nu are nici tocure prea înalte, nici rochie cu trenă ca să justifice mersul sacadat și poticnit. Cu atît mai curios cu cît, în scena în care străbate ca un curent de aer cafeneaua, are un mers de regină, mers mîndru, sigur, teatral cum se cuvine unei „nobile” neînțelese care se duce grav și dramatic să facă mici porcării pe plajă cu fanțele său cotidian. Cum poate cineva face aceeași operație o dată așa de bine și altă dată așa de prost? Este aici, desigur, vina regizorului.

Personajul jucat de Nicky Atanasiu face și el parte din acelea fără note false. Iar glasul său nițel pițigăiat, ochii săi aparent adormiți, în realitate Șireți și vigilenți se potrivesc admirabil cu personajul.

Figurația este uneori foarte bună, alteori mai puțin bună. Găsim o serie de „capete” admirabil compuse — fără să mai vorbim de rolurile foarte mici care au fost executate magistral: muncitorii din port, Ahil Buzatul, contabilul, managerul lui Peter Griek's, Patroana (Virginica Popescu), ordonanța lui Deliu, incendiatorul de profesie și alții.

O nereușită întruchipare a avut personajul lui Angelo Deliu, marele cuceritor de inimi, pe care Jean Bart îl făcuse frumos, athletic, de o eleganță impecabilă, om fin, spiritual, dar în fond egoist și cinic, bine înțeles foarte încrezut, dar firește niciodată ridicol. Regizorul, dacă nu găsea o asemenea „avis rara” (idealul, aici, ar fi fost o făptură fizică de genul aceleia a marchizului din „Jucătorul” de Dostoievski), ar fi putut măcar alege unul drăguț. Cel ales nu este nimic din toate acestea. Are un zîmbet de șmecher deopotă, de fante de mahala pe care contrastul dintre fudulie și jerpeleală îl mai face și nițel ridicol. Desigur, vina nu e a actorului, ci a regiei. Sînt sigur că bine dirijat, actorul Dichiseanu ar fi realizat personajul adecvat. Freză, umeri lați, dungă la pantalon, cîteva consilii în materie de suris și de căutătură ar fi putut face din acest — dealtfel excelent actor, personajul cerut de poveste.

Regia, trebuie s-o recunosc, a fost în general bună. Călinescu cunoaște arta montajului. Și aci montajul — acest element atît de important într-un film — a fost admirabil. Nici-o lungime, nici-o zmcitură.

Călinescu este un bun regizor. Felul cum a ales actorii și figuranții o dovedește. Iar greșelile de regie — atît cele deja semnalate cît și cele pe care le voi pomeni mai la vale — Călinescu le-ar fi putut evita cu cea mai marea ușurință, dacă ar fi recurs întru documentarea sa la explicații, amintiri, cunoștințe profesionale și sugestii care l-ar fi ajutat să recreeze mai pregnant imaginea aceluia port curios, unic în lume. Așa, s-a făcut un film despre Sulina fără Sulina. După aspect, tîrgușorul fabricat în film cu multă, multă cheltuială de bani, ar putea fi perfect Călărășii sau Mizilul. Un oraș patriarhal de provincie, cu certuri de familie, cu străzile pustii... Adică exact cum nu era Sulina, un port unde se lucra febril ziua și noaptea și unde (spune Jean

Bart) numai la amiază, în toiul verii, căldura caniculară oprea pentru cîteva ceasuri animația. Restul timpului, orașul, chiar în plină iarnă, colcăia de treabă, de agitație, de bani cheltuiți, de afaceri înjghebate, de petreceri în localuri de toate treptele, de mărfuri încărcate și descărcate, de zeci și zeci de vapoare sosite și plecate din toate colțurile lumii. Desigur, cadrele cu ciunele care gîfîie copleșit de dogoarea soarelui, cu hamalii dormind cu torsul gol, cu străzile fără țipenie de om, cu Stamate adormit pe o masă de cafeana, toate acestea trebuiau puse, dar după ce s-ar fi arătat în prealabil portul înțesat de vapoare (la Bechet se putea foarte ușor filma asta, și chiar și aiurea). Apoi trebuia arătat cum, sub o arșiță toridă, la orele mesei, toată imensa viață murea subit; pentru a reîncepe imediat după asfințit. Ar fi fost Sulina. N-ar fi fost Găeștii.

Dar mai ales nu s-a arătat Sulina geograficește. Ar fi fost așa de ușor, și mai ales așa de frumos! Cum spuneam, Sulina era ceva unic în lume. O fișie de nisip îngustă, de 100 m. lățime (cît o sală mare bal) și lungă de 3 kilometri. De o parte Dunărea, de o parte balta, întinsul de stof al deltei, iar la capăt canalul și albastrul nesfîrșit al mării. Culoarul de uscat se compunea din trei străzi paralele și cot la cot, cu cîte o perpendiculară pe ici pe colo. Deși nici nu era nevoie, căci unele case dădeau pe două străzi. Era așa de ușor de filmat asta din avion! (sau chiar cu far). Am fi avut un peisaj asemenea aceluia de care vorbea Coc-teau cînd zbura deasupra deltei Nilului și vedea delta, marea, piramidele, templele, sfinxul, peisaj pe care îl numea : „text de ieroglifice pentru uzul zeilor”. Ceva tot atît de mitologic ar fi putut da și o filmare din avion a Sulinei.

Apoi să nu uităm că la Sulina se ciocneau interesele a vreo cincizeci de țări, că orașelul avea douăzeci de bisericici la 3 000 de locuitori, că funcționau acolo paisprezece consulate și mul-

te, multe companii de navigație, de export-import, șantanuri cosmopolite, ceainării populare etc. Consulii onorifici erau mai toți armatori, bancheri. Fiecare casă avea o firmă artistic scrisă cu litere fanteziste și purtând alt pavilion național în vârful unui mic catarg, în loc de asta, filmul ne arată firme puține, scrise toate la fel, prăvălii banale (frizerii, cafenele) sau case particulare.

Nu trebuie, de asemenea să uităm că Sulina era, mai cu seamă, Europolis. Nu era România, ci Comisia Europeană, compusă din șapte mari puteri (Anglia, Franța, Germania, Austro-Ungaria, Rusia, Turcia și Italia) având fiecare câte un ministru (aveam și noi acolo un ambasador, ca și când am fi fost și noi țară străină: ministrul nostru la Sulina era Duiliu Zarnfirescu). Teritoriul comisiei era extrateritorial. Noi nu aveam autoritate decât pe vapoarele românești, pe greviștii români și pe micii scandalagii beți de pe fișia îngustă de care vorbeam, din care fișie trebuiesc exceptate foarte multe case unde se aflau fie consulate, fie mari companii străine, deci mai mult sau mai puțin extrateritoriale și ele.

Cei opt miniștri, e drept, veneau la Comisie numai de două ori pe an. Dar tot ce se făcea în Sulina era opera lor. Este de necrezut că în film nu ni se arată nimic din această luxoasă și atotputernică comisie. Ni se arată doar așa-zisul *rezident*. Acest titlu este o mică înșelătorie. Când zici *rezident* înțelegi un fel de cap încoronat, cu puteri solemne și spectaculoase un fel de vice-rege cu pompe și protocoale. În realitate era vorba de „inginerul rezident”, adjectivul „rezident” însemnând: „care este obligat să locuiască chiar în Sulina”, spre deosebire de cei opt boieri care nu catadixeau să vină acolo decât de două ori pe an. Că acest inginer avea, tehniceste, multă putere; că el, ca și restul funcționarilor Comisiei, se ținea cu nasul pe sus și disprețuia pe „indigeni”, toate acestea nu-l împiedicau

să facă ca toată lumea „gheșefturi” și să-i frecventeze pe toți foarte intens. Ceea ce însă e important — și lipsește din film — este existența, prezența fizică și morală a Comisiei, a acestui guvern străin, a acestui cabinet de opt miniștri stăpâni absoluți pe una din cele mai importante artere ale Europei.

Felul foarte original — așa zice chiar unic — în care Comisia Europeană exploată, asupra și ruina economia națională românească, lupta între imperialismele în sinul comisiei, lefurile regești de mii de franci aur pe lună permise de funcționarii Comisiei, toate acestea puteau fi ecranizate. Realizatorii n-au știut nici măcar că acel „căpitan al portului”, ofițer de marină român, n-a existat niciodată. Căpitanul portului era totdeauna un străin. Chiar și după război, când Jean Bart obținuse ca din când în când căpitanul portului să fie un român, acesta își primea postul nu de la guvernul român, nu pe baza faptului că Sulina se află pe teritoriul României, ci pentru că printre „străinii” care lucrau pe acest teritoriu „extrateritorial” figura, în Comisie, și un ministru român. Noi nu aveam o căpitanie a portului, ci doar un comisariat.

Pe luxuosul „yacht” al Comisiei Europene, ni s-ar fi putut arăta, în planuri-fulger, mutrele solemne și scrobite ale acestui conclav europolitan, contrastând cu mizeria în care se zbăteau muncitorii portuari, cu orgiile aventurierilor cosmopoliți și balurile elegante ale ofițerilor sclivisiti. Aceste contraste trebuiau neapărat arătate. Ele rezumau și caracterizau Sulina de odinioară.

Dacă realizatorii s-ar fi informat, ar fi putut lesne afla un detaliu extrem de impresionant și de... cinematografic. La Sulina venea marfă scumpă, adică de valoare mare cu un volum mic, iar la plecare se încărcau grâne și alte mărfuri de valoare mică cu un volum mare. De aceea la ducere vasele trebuiau încărcate cu lest, care era (ca să nu coste parale) pur și simplu pământ din portul de plecare (Brest, Hamburg,

Genova, Bordeaux, Marsilia, Triest, Liverpool, etc.). La sosirea în Sulina, pământul era descărcat. Sulina își putea astfel clădi casele nu pe mișcătorul nisip al plăjii, ci pe țarină fermă. Fermă și totuși vagabondă, venită din toate colțurile colțuratei Europe. La Sulina nu numai umanitatea era cosmopolită, dar însuși solul pe care se călca, însuși pământul pe care oamenii dormeau nu era al României, ci al întregii Europe.

O întrebare: de ce oare realizatorii filmului au renunțat la titlul „Europolis”? Mai ales că romanul a fost și este un mare succes de librărie (zilele acestea se prepară o nouă ediție de 100.000 de exemplare). Poate că realizatorii au găsit că titlul lui Jean Bart e prost? Nu cred. Căci în cuprinsul filmului, înțeleptul doctor, pe un ton apodictic și cu aerul de a fi descoperit praful de pușcă, ne explică de ce Jean Bart ar fi trebuit să boteze Sulina: „Europolis”. Așa dar titlul nu a fost găsit rău. Atunci, ce misterioase socoteli i-a făcut pe realizatori să-l excludă?

Vorbeam adineauri și de alte multe mici greșeli, afară de cele deja pomenite. Iată, de pildă, clienții de la șantan care vorbesc despre marfa de contrabandă descărcată într-un port franc unde, prin definiție, nu există contrabandă. Iată, în timpul plimbării pe mare a Penelopei cu amantul ei, farul care arde permanent, în loc de a lumina intermitent ca un bun far ce se află. Iată unul din vapoarele noastre mixte (marfă și pasageri) venind din Marsilia (aceste vapoare aveau pe atunci circa 3.500 de tone). Regia filmului îl va transforma într-un jerpelit și pipernicit barcă de lemne de 200 de tone cîrpit și vopsit prost. Iată hamali descărcînd saci pe jumătate goi; iată doi ofițeri de marină franțuzi care vorbesc franțuzește așa cum nici un franțuz pe lume n-a vorbit niciodată (vorbesc în felul în care „bufonul regelui” imita diverse limbi străine cu vorbe inventate); iată sosirea „Albatrosului” anunțată de „Agenția maritimă”, firmă care nu a existat, iar

alături de ea, altă firmă: „Paleta portului”, care nici ea n-a existat în Sulina, niciodată, iată într-un șantan de lux două dansatoare de french-cancan sărăcăcios îmbrăcate și cu o știință coregrafică mai mult decît aproximativă...

Există și greșeli de gust, nu numai de autenticitate. Tangoul 1960 cîntat de Deliu în barca cu motor, ghirlandele havaiene din pacifica plimbare cu barca a Evantiei cu iubitul, scena cu șapca lui Deliu căzută în Dunăre, toate acestea au fost creații ale scenaristului sau regizorului de un gust dubios. Iar ultima era și falsă. Gestul Evantiei, pescuirea înot a șepcii căpitanului anume pentru a răspunde la frazele lui galante prin tăcere, apoi, cu un zîmbet ironic, plasarea șepcii de pe capul ei pe al lui, apoi plonjon la loc în Dunăre, toate acestea sînt în sine foarte grațioase, foarte nostime, foarte pline de psihologie (mai au și avantajul că scena e mută, că Evantia nu vorbește). Dar indică psihologia cui? A Evantiei, adică a unei copile timide și cumînți? Nu. A unei dame de consumație, cu care un ofițer încrezut a fost obraznic și căruia ea i-a dat o mică lecție, spre bucuria colegelor ei de consumație și co-prostituțiune? E foarte dureros să vezi că s-a inventat ceva frumos și nostim, dar care... înseamnă cu totul altceva.

Aș avea oiteva rezerve și asupra montajului.

Prima. După secvența fugii în stuf a lui Stamate, înnebunit de crima comisă, ni se prezintă un cadru cu podium-ul de Ia varieteu și două artiste dansînd french-cancan. A fost de un foarte ironic bun gust acest montaj. Dar cadrul cel nou trebuia să dureze o clipă, nu să țină aproape cît dansul întreg.

A doua. Cînd se află că americanul a fost omorît, apare „vocea conștiinței universale”, adică doctorul filozof, care zice: „Salina e o moară care îi macină pe toți”. Acest „e o moară” produce confuzie în mintea noastră fiindcă sea-

tnână cu „omoară”, acest al doilea cuvânt avînd mai multe drepturi asupra atenției noastre, căci tocmai fusese omorît eroul și gata să se sinucidă celălalt erou.

Și a treia. La balul marinei, irezistibilul don Juan Angelo Deliu face unor ofițeri mai tineri teoria amorului, a femeii, a cuceririi, a despărțirii. Pe cînd vorbește, balul e traversat în diagonală de actrița Maria Todiceanu care, neiașoțită, surprizătoare, pășește spre aparat, în timpul acestui itinerar care durează destul de mult, Dichiseanu pronunță cuvintele „retragere strategică” și „femeea-crampon”. Din cauza concomitenței celor două fapte, involuntar avem impresia că despre femeia care pleacă e vorba de retragere strategică, și că tot ea este „femeea-crampon”, ceea ce nu se potrivește cu antecedentele, căci artista e mai degrabă frumoasă și relații cu seducătorul căpitan nu știm să fi avut. Echivoc, confuzie de montaj. În ansamblu însă, putem spune totuși că montajul este valoros. Detaliile bine găsite sînt mult mai multe decît cele greșite. Vorbeam mai sus de scena cu bancnota. Semnalez de asemenea faptul că „Americanul” doarme noaptea tot cu cămașa de zi, ceea ce exprimă laconic adevărata lui situație financiară. Sau faptul că maimuța n-o lasă pe Penelopa să cotrobăiască prin geamantanele „Americanului” (ceea ce contribuie la întirzierea descoperirii sărăciei acestuia) excelentă idee este aceea de a pune în sarcina înțeleptului doctor descoperirea mistificării, excelentă, mutra și acțiunea grășanei de la șantan care ușurează

de bani portofelul unui crai chel și bătrîn, gest urmat de privirea șmecheră a managerului (despre care știm că „baza navală” va trebui să împartă cu el prada); excelent realizată este figura lui Baron Trabuc (taperul de la pian), cu o mutră mai sugestivă, mai tragică chiar decît aceea pe care i-o pictase Jean Bart; excelentă, apariția și micul discurs filozofic al Turcului bragagiu despre Statele Unite. Lista de gășiri ingenioase este lungă în acest film. Atunci, cum se explică totuși nemulțumirea publicului? Spectatorul a fost în permanență hărțuit. În fiecare clipă el era gata să se lase emoționat. Ba chiar și începea a se simți tulburat. Pentru că imediat după, o inadvertență de regie sau, încă și mai des, o notă falsă în vorbirea unui actor care pînă atunci se exprimase ca lumea, să spargă vraja și să ne scoată din poveste. Și tot așa mereu, pe tot întinsul filmului.

Iată acum și concluzia acestei analize.

Filmul acesta, prin unele reale însușiri de scenariu, regie și montaj, iese din comun. Dacă se elimină inadvertențele de regie, dacă regizorul căuta să elimine notele false, dacă în sfîrșit, se introducea în poveste personajul important și principal al romanului, anume: Sulina, dacă se făceau aceste trei lucruri care sînt perfect de ordinea puterilor lui Călinescu, unor excelenți actori cum sînt cei oare au jucat în acest film, dacă s-ar fi făcut aceste foarte posibile lucruri am fi avut un film deosebit de valoros care ar fi impresionat prin pitorescul, originalitatea și omenescul lui, prin interesul său istoric și politic.

CRONICA RIMATA

Prefață la volumul „Florile vieții”

TUDOR MĂINESCU

*In pragul primăverii, pe-un drum destul de lung,
Popas făcînd la casa unde-am putut s-ajung
Cu umblet în andante, puțin adus de umăr,
Privesc în urmă vremea și anii-ncerc să-i număr.
O, cît tie grea-i desaga cu vechile-amintiri,
Și ce-ncărcată urna trecutelor iubiri!
Mai port atîtea visuri în inimă închise,
Frumoasele poeme care-au rămas nescrise,
Speranțele pe care cu mine le-am adus
Și tot ce despre lume ași mai avea de spus.
N-au fost în calea vieții grădini înfloritoare
Ieșitu-mia-nainte atît de multe fiare,
Atîți dulăi de curte și javre de odăi,
Atîția lupi la pîndă, atîția oameni răi.
Am strîns atîtea lacrimi, mărgărilare-n salbe.
Atîtea zile negre și nopți atîtea, albe,
La fel ca măscăriciul cel vesel, și sărac
Am încercat ca plînsul în rîs să mii prefac.
Le-adun acum dea valma, pe toate laolaltă,
In încăperea-ngustă, cu strașina înaltă,
Grămezi întregi de rime, un sac cu versuri plin ;
Ce mare mi-e bagajul și cît e de puțin!
Aud un glas de alto, venind de nu-știu-unde,
Dintr-un adînc de noapte, pe-nfiorate unde,
Și care mă întreabă, cu tonurile-i reci:
— Ți-ai strîns calabălicul ? Ești pregătit să pleci ?
Grăbește-te, poete, te-aștept cu nerăbdare!
Ia tot ne ai cu tine... călătoriai mare.
Iar eu răspund acelu ecou neîndurat
— Da, toate-s pregătite, e totul adunat,
Dar ai putea acolo să mai rămîi departe ;*

îngăduie-mi răgazul, ca să mai ...iu o carte
Acest sumar colocviu, firește e fictiv!
Dar e pentru poetul... adult un just motiv
Sa vă declare, fără fățarnicii suspecte,
Că operele sale sînt încă... incomplete, '
Și chiar cînd împlinește ani 70 acum,
Mai are cutezanța să scoată un volum!
Dar poate vreți să spuneți: că iod, de altă dală
Nu apucau >o vîrsta atît de-aglomerată
N-a fost longevitatea un apanaj al lor;
Murea devreme bietul poet nemuritor.' '
Slăvilul Eminescu, lumină vie-a minții,
Arzînd ca un luceafăr în noaptea suferintii,
El, Demiurg de geniu și faur de minuni,
Zvîrlit de burghezie la casa de nebuni;
Timidul St. O. Josif, „ cîntec fără soare,
T. Neculuță, glasul revoltei proletare;
Sărmanul B. Nernțeanu, sfîrșind la Filaret
O viață-abia-ncepută și-un zîmbet de poet;
Hoinarul Enășescu, un vagabond sub stele,
O biată umbră-n zdrențe, cerșind prin cafenele •
Iar -domnul Buriă-Verde găsea că e normal
Poeții să sfîrșească pe-o pernă de spital,
C-așa sînt ei, adică, făcuți de la natură,
Cu-atît mai bine cîntă, cu cît mai mult îndură,
Ba se aflase unul solemn, cu barbișon,
Ministru-n redingotă și critic de salon,
Care lansaseaceastă urită teorie,
Că fără suferință, nu poate nici să scrie,
Ci plămădește versul din lcurimi și din chin ,
Ca stridia rănită, mărgăritarul fin.
Aș fi avut, pe vremuri, î .. aceeași soartă,
Trecînd cu fața pală pe-a veșniciei poartă,
Ca toți confrății care, devreme au plecat...
Încît de vîrsta asta, mă simt pușin jenat,
Dar mi-a fost dat norocul, în blinda mea-nserare
Să văd o altă lume din neguri cum răsare,
Cînd nu mai sînt nici oameni și nici poeți'sărmani,
Și-un scriitor trăiește chiar șaptezeci de ani!
Văd griul ce răsare sub marmura zăpezii,
Ca frunzele din versul maestrului Arghezi.
Citesc pe Demostene Botez, și-l văd visînd.
Mai nou ca niciodată, mai proaspăt ca oricînd;

*Nu-și mai jeleşte soarta cernita Polymnie,
Iar cîntecul vieții e-un imn de bucurie.
Ci eu, modest confrate, azi vieții îi zîmbesc,
Și cîntecul meu spune: „încep să-ntineresc /”
întineresc cu veacul cel nou al primăverii,
Ca un lăstar ce crește din scorbura durerii;
Cînt casele-nsorite și-a astrelor lumini,
înaltele furnale și floarea din grădini;
Cînt înoirea lumii și zorile dreptății;
Cînt pînzele purtate de vîntul libertății,
Cărarea către stele, puterea din atom,
Cînt bucuria păcii, mîndria de-a fi om!
Ca pasărea din basme, simțirea-naripată
Renaște din cenușa mîhnirii de-altădată,
Si simt, cu-nfiorarea sfiosului amant
Emoții inedite și tari, de debutant.*

*Strîngînd aceste strofe atît de felurite,
îmi par a fi fost scrise de-un tînăr ce promite,
Și sper, turnîndu-mi gîndul în versul măsurat,
S-ajung și eu, cu anii, ca, alții consacrat,
Și dacă, dup-atîtea nevednice volume.
Rămîn dator cu unul, de „Poezii postume”,
Mai am destulă vreme, nu mă grăbesc să-l scriu,
Și mă-nvoiesc s-apară tîrziu, cît mai tîrziu...*

^Miscellanea

VARIETĂȚI FILOLOGICE: ÎN /MARGINEA „MENȚIUNILOR” LUI PERPESSICIUS*

Devotat în anii din urmă cu deosebire istoriei literare și folclorului, dar întors o bucată de vreme la literatura zilei, cu suculente recenzii culese în recentul cuprinzător volum, acad. Perpessicius este unul dintre savanții și totodată voluptuoșii prețuitori ai cuvântului expresiv, — cu alte cuvinte, emerit filolog, cu rădăcini în humusul nutritiv al clasicismului, al „umanoarelor”, cum erau numite nobilele discipline, mai acum o sută și treizeci de ani, în școala de la Sfântul Sava. Lectura unei pagini iscălite Perpessicius mă încintă și mă instruește, ca pe un mai modest învățăcel, la aceleași izvoare, ba chiar și recitirea în volum, a eseului urmărit cu interes în periodice, conform zicalei latinești, suspectă de intenții ironice numai nouă, preținșilor moderni: *Bis repetita placent*. Am recitat așa dar recenziile cărților de actualitate, prea puțină vreme continuate în paginile bimensualei reviste literare „Luceafărul”, ca și celelalte veritabile studii de istorie literară mai veche sau mai nouă, în care punctul de vedere personal se însoțește mereu cu iscodirea faptului uitat și cu resuscitarea evenimentelor necunoscute. Printre acestea din urmă este de ajuns să citez descoperirea „ultimei idile horațiene” a lui Alecsandri, cum atât de just și de evocator numește Perpessicius ciudatul sentiment al ministrului plenipotențiar (iar nu al ambasadorului!) roinin de la Paris pentru aceea care își zicea Bianca Marquetti, autoare americană de biografii mai mult sau mai puțin „romanțate”, cum s-ar fi spus mai târziu. Atît de just! într-adevăr, poetului român care a surprins, cu o imaginație psihologică foarte pătrunzătoare, criza dragostei virile, crepusculare, în totuși senina, dacă se poate spune comedie dramatică *Horafiu*, i-a fost dat să o și trăiască ulterior, îndrăgostindu-se de acel „bas-bleu” virginian (din statul Virginia, S.U.A.), cu fugitive apariții pariziene. Atît de evocator, întrucît elementele investigației lui Perpessicius se găsesc sporadice în corespondența Ion Ghica — V. Alecsandri, iar în lipsa chipului ei real, ca să nu zic iconografic, istoricul nostru literar a compensat cu talentul său de poet și artist, puținătatea datelor informative. Se vede că Alecsandri, aproape septuagenar cînd a cunoscut-o, a trebuit să se mulțumească cu prietenia afectuoasă a tinerei americane, puținel snobă ca toate congenerile ei, măgulită de curtea unui diplomat provenit din literatură, dar nu atât de mult ca să-și jertfească „onora”, cum ar fi spus în romînește, adoratorul ei.

*) Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor, 1957—1960, E.P.L. 1961, nr. 8, 465 pag. numer.

Dar fiindcă veni vorba de „acel rege al poeziei”, cum l-a numit Eminescu în *Epigonii*, mă bucur să citesc sub semnătura lui Perpessicius o judecată de valoare atât de categorică, deși nu o pot împărtăși: „Clasic, dintre cei fără dispensă și, netăgăduit, cel mai mare poet dintre poeții dinaintea de Eminescu, Grigore Alexandrescu...” Opresc citatul, cu sublinierea cuvântului: *netăgăduit*. Așa să fie? Eminescu credea altfel și mulți dintre noi îl urmăm, din considerente atât estetice, cât și culturale. Am spus însă că mă bucur, pentru că Perpessicius a fost adeseori, altădată, definit ca un critic pur impresionist, evitând ca focul judecata de valoare expresă, care angajează atât pe criticul literaturii zilei, cât și pe istoricul literar, cînd examinează figuri și opere vechi, dar încă neclasate, cum este cazul cu Iordache Golescu. Iată însă că Perpessicius a dus o adevărată campanie pentru impunerea numelui acestuia, — o contribuție de istorie literară dictată tocmai de implicația judecății de valoare. Iordache Golescu nu-i un scriitor străvechi, dar operele i, în cea mai mare parte, au rămas inedite și Perpessicius a întreprins în favoarea lui, ceea ce îi atribuie lui Ion Ghica pentru alții (de fapt contemporanii lui), o acțiune de „mare *paleontolog* al istoriei noastre literare”. Cuvântul nu «• forțat. Ne cunoaștem atât de puțin clasicii din prima jumătate a secolului literar trecut, încît opera de istoric literar impune adevărate deshumări, justificînd astfel expresia.

Înainte de a urmări unele cuvinte rare, în cadrul cronicii nu vreau să uit a menționa tendința mereu mai accentuată la fraza lui Perpessicius, către perioadă. Am notat numeroase exemplare de o extensiune excepțională, însă arabescurile lui nu sînt ale stilului oral, ca la scriitorii aparținînd vechilor canoane ale retoricii ci de tip scriptic, cuim .ar spune aciad. Tudor Vianu, inițiatorul la noi al stilisticii. La lectura unei perioade a lui Perpessicius simțim că un duh al armoniei și al echilibrului, smuls clasicismului, a insuflat autorului talentul de a-și duce firul măiestrit la capăt, printre meandrele unui aparent labirint, ca mitologica Ariadna. Nu este, repet, un stil oral, deși Perpessicius se recunoaște undeva, un spirit peripatetic. Pentru că acest cuvînt lipsește în noul dicționar academic, cel puțin cu înțelesul extensiv, voi preciza că este *peripatetician* nu numai eventualul discipol modern al lui Aristotel, dar oricare intelectual căruia îi place să discute, plimbîndu-se, așa cum făceau mai acum douăzeci și trei de veacuri, în gangurile Lykeionului (liceului) din Atena, ciracii marelui logician. Iată cum evocă, poetul și criticul schimbul de impresii despre „Poemul Putnei”, cîndva atribuit lui Eminescu, dar mai tîrziu restituit uitatului său autor obscur, pe nume D. Guști (omonim cu viitorul sociolog). „Însă nădejdea n-o pierdusem și în așteptarea minunii care să-mi dea dreptul să pun căpăstrul pe fantomaticul inorog, *peripateticizam* în tovărășia aceluia admirabil spirit critic care a fost Pompiliu Constantinescu, întoreînd argumentele pe o față și pe alta și întrecîndu-ne în delectarea superbelor cadențe”. Așa dar cu speranța că va descoperi între cele 13.000—14.000 pagini scrise de Eminescu și păstrate în Biblioteca Academiei R.P.R., versiunea frumosului poem, Perpessicius discuta, plimbîndu-se, cu un confrate foarte lucid, care întrunea cele mai alese calități ale criticului de rasă, fără să aibă însă și *hosa* spiritului istoric-literar. *Fantomaticul inorog*, aci, nu mai este simbolul purității morale sau al poeziei înseși, ci poetul de atribuție certă, neipoletică.

Un alt cuvînt, pe care vreau să-l relev, de rîndul acesta, adevărată creație perpessiciană, este cel subliniat din fragmentul de frază care urmează: „noi, *lunologi* inveterați, crescuți la școala lui Jules Laforgue...” Este deci vorba de liricii sentimentali și lucizi, iubitori ai lunii, ca să nu spun *lunatici*. Desinența — *log* înclină însă înțelesul cuvîntului către o nouă disciplină de cunoaștere, rezervată poezilor, înainte ca explorarea lunii să fie un fapt experimental, așa cum ne aștep-

<ăm cu toții, după strălucitele biruințe ale tehnicii revoluționare sovietice. Nu-1 voi contrazice pe acad. Perpessicius, multumindu-mă, ca amator al lunii, vai! nepoet, să mă socot doar nițeluș „lunatic” fără să mă încumet a mă crede *lunolog*.

Înălțându-ne însă atât de sus, înainte de recăderea pe pământ, relev un epitet personal în scrisul lui Perpessicius: *allitudinar*. Criticul vorbește o dată de „spiritul *altitudinar* al poeziei lui Maiakovski”, cu înțelesul de *înalt*, de spirit deprins cu înălțimile lirismului. Altădată însă, cuvântul vrea să caracterizeze spiritul polemic disprețuitor al lui Alecu Russo, față de același D. Guști, și mai precis „această apostrofă cam *altitudinară*”. Adicătelea, Russo îl lua cam de sus pe Guști, dacă am înțeles bine. E un mod de a se așeza la un nivel mai înalt de autoprețuire, de altfel îndreptățit, la un om de talia aceluia care a scris „Cântarea României”.

M-aș ocupa acum de un fenomen care trece dincolo de Perpessicius, chiar dacă el ar mai fi fost remarcat, poate chiar de un lingvist, în cadrul unei cercetări mai adâncite. Este vorba de forma verbală uzuală *a-și apropia* cu înțelesul neologismului *a-și apropria* (a-și însuși). Din dificultatea pronunțării repetate a consoanei *i*, s-a ajuns la acest mod de a spune, care nu e lipsit de o întâmplătoare adecvație: cine-și însușește un lucru, și-l și apropie, uneori îl poate sringe și la piept! Perpessicius scrie: „Romancierul orașului (Camil Petrescu!) *și-a apropiat* de astă dată și peisajul, și psihologia omului de la țară” (în „Un om între oameni”). Dacă nu-i o greșeală de tipar, înseamnă că Perpessicius, de atâtea ori un spirit inovator în lexic, urmează de data aceasta curentul publ.'c, care a dat verbului considerat într-o vreme ca barbarism, forma unei etimologii populare. Lingvistul ar numi fenomenul căderii lui *r* „disimilare”, deoarece această consoană este precedată de un alt *r*.

Ca să revin însă la epitetele proprii criticului, relev și mai frecventul *lăcrimăi-a*. O scenă epică din *Rădăcinile sint amare* de Zaharia Stancu este „de o atât de patetic-yacj'maiă umanitate”. Și o nuvelă de Herzen, Cololana *hoafă*, „este unul din marile texte *lacrimale* ale literaturii”. La același autor, în amintirile lui, este relevantă „scena aceea intens *lacrimală* a mizerului menaj al lui Vădim”. În fine, la Șolohov, se remarcă „scene tari sau *lacrimale*, patetice sau de umor, oa-oi bunele tradiții gogoli-ene”. Cuvântul a fost eneat de Perpessicius ca să înlocuiască peiorativul epitet *lacrimogen*, de pe lângă literatura respectivă, cu înduioșări extraliterare, anestetice. *Lacrimală*, așadar, după Perpessicius este numai literatura cea bună, cu emoții puternice, zguduitoare, pînă la lacrimi, iar nu duioase, lincede, lacrimogene. Dacă am înțeles bine nuanța!

Căci sînt și unele inovații pe care poate nu le înțeleg prea bine ca să le aprob. Astfel sînt pluralurile neregulate, atât de scumpe lui Arghezi, dar a căror necesitate sau îndreptățire îmi scapă. Perpessicius scrie într-un rînd: „*alte metre savante*” în versificarea lui Eminescu, iar într-alt rînd despre Budai-Deleanu că „alternă *metrurile*”. Măsurile versurilor se numesc la plural: *metri* (sg: metru).

Adjectivul demonstrativ *atare*, (cu înțelesul *astlel de*), fără plural în dicționarul limbii ramine, ia la Perpessicius forma: „*alari fenomene*” și „*atari miracole*”. Mărturisesc că pluralul acesta insolit mă jenează mai puțin decît *metre* și *metruri*, care fac dintr-un substantiv masculin, unul neutru.

Nu înțeleg nici verbul de tip latinesc *a recepe*, din fraza: „Ion Pas e un reflexiv, atât la spectacolul vieții, domestice sau internaționale, ale cărui stridențe le *recede* cu stricteță și le comentează cu luciditate, chiar dacă ar avea toate motivele să se revolte”. *Recipere* pe latinește înseamnă a recăpăta (*recipio, re-capioj*). Aci sensul cere *percepe* sau *receptează* (primește).

îmi place însă „meșteșugul acesta al *stihurghiei*”, în care cuvântul nou, creat după *dramaturgie*, apare ușor arhaizat cu întărirea lui *g* în *gh*. *Stihurgia* nu este

altceva decît versificația, învățată de acad. T. Vianu în atelierul lui Ovid Densușianu.

Nu vreau să apar și cred că nici nu sînt un spirit obtuz la noutate, dar nici nu mă tem să fiu mai răspicat, măcar o dată, decît Perpessicius, cînd criticul numește la un poet nou. Victor Tulbure, „vooabul arar ca *întunecimeni* (sublimat de d-sa), cerut de rimă”. Strofa sună astfel:

Urcă stele în privdor .
Peste-nfunecimerii
... Și la ușă nu-i zăvor
Nu-i pe uliți nimeni...

Vocabul rar? Poate mai exact inovație lexicală i Cerut de rimă? Da, dar numai pentru că poetul, evitînd forma mai răspîdită: *nime*, ca să rimeze *cn-ntunecime*, a plăzmuț un cuvînt nou, fără să-i fi fost absolut dictat de numărul de silabe, același în ambele cazuri. Criticul condamnă însă cu drept cuvînt întrebuintarea, de același poet, a cuvîntului *psalt*, care are sensul său propriu („numele celui ce-l debitează”) cu înțelesul de... *psalm*. Ceea ce înseamnă că orice inovație verbală scriitoricească, fără a fi din capul locului condamtabilă, cum cred unii lingviști, rămîne a fi examinată în spirit critic.

Înainte de a încheia, relevînd predilecția acad. Perpessicius pentru cuvîntul *lamură*, (pag. 163, 335, 422, 451), în sensul său multora necunoscut, de *parte mai aleasă*, la o ființă sau la un lucru, aș aminti de pățania lui Vlahuță, cu puțin înainte de sfîrșitul său (1919). Scosese revista literară *Lamura* și o trimisese și instituțiilor, ca să-și asigure cîteva abonamente. Unele s-au conformat, cele mai multe nu. Una singură — o unitate militară, sub semnătura unui colonel, i-a restituit revista, condiționînd abonamentul de explicarea misteriosului vocabul de pe frontispiciul ei. Bravul ostaș se temea de nu știu ce iz subversiv al cuvîntului *lamura!* Biruise revoluția din Octombrie și flutura *i-lamura* ei cea roșie. Aceasta cred că a fost confuzia ignarului. Sfîrșitul povestii adevărate nu-l cunosc, dar alte nedumeriri nu m-ar mira să stîrnească frumosul nostru cuvînt, prea puțin popularizat.

În legătură cu perplexitățile firesc legate de cuvintele vechi cu puțină circulație, ca *lamura*, cu atît mai riscante sînt inovațiile la apariția lor, ca vocabulul Teferitor la încercarea de dezlegare a „misterului” persoanelor vizate, în romanele zise cu „cheie”. Acest palpitant exercițiu este numit de Perpessicius, printr-un cuvînt nou, *onomancie*. Este un compus propriu, cu prima parte, or.o, forma prescurtată a grec. *onoma*, *onomatos*, nume, iar a doua, grec. *manteio*, ghicire. Așadar ghicirea numelui. Aș avea două obiecții de ridicat. Compușii cu *onoma* nu sînt abreviabili, formîndu-se dimpotrivă cu genitivul mai lung, ca *onomatologie*, știința numelor și a clasificării lor și cunoscutul cuvînt *onomatopee*. Așadar aș prefera *onomatomancie*. Mai este însă de observat că mai vechile sau mai recente practici superstițioase, ca ghicirea în cafea, urmăresc ghicirea destinului prin mijlocirea primei părți a cuvîntului compus cu-mancie. *Onomatomania* n-ar însemna ghicirea numelor tănuite, ci a sortii indivizilor, implicată în numele fiecăruia. Astfel numele *Radu* a putut da loc unei glume reușite, dar și unei macabre explicații superstițioase.

La o prelegere a profesorului N. Iorga, un auditor s-a ridicat încet de la locul lui, s-a îmbrăcat tacticos, a ieșit din bancă și s-a îndreptat liniștit către ușă. Atunci a răsunit minios glasul iritabilului savant: — Cum te cheamă pe

d-ta? — Radu m-a chemat, răspunse flegmatic interpelatul, dispărînd pe uşă, în hohotele de ris ale asistentei. Expresia fusese plasată cu prezentă de spirit.

A doua întâmplare, oarecum sincronică, s-a petrecut în părțile Argeşului. Prislea, în vîrsta de trei-patru ani, fusese ucis de un camion, în mijlocul şoselei. În timp ce ai săi îl boceau, bunica muştra părinţii: — Aşa i-a fost scris, dacă i-aţi dat numele Radu!... Pasă-mi-te, bătrîna credea în destinul numelor proprii, în *o no mat o manie*.

Şerban Cioculescu

O PIESĂ REMARCABILĂ ; „AI. PATRULEA” DE K. SIMONOV

În ultimul timp, în dramaturgia sovietică au apărut două lucrări remarcabile despre realitatea americană. Este vorba de nuvela cinematografică a lui Leonid Leonov „Evidarea lui mister Mc Kinley” şi piesa lui K. Simonov „Al patrulea”.

În „Evidarea lui mister Mc. Kinley” scriitorul foloseşte hiperbola ascuţită, satirizează pe aceia oare îl împing pe om la distrugere şi moarte. Factura de pamflet a acestei nuvele care dezvăluie cauzele spaimei care îi cuprinde pe oamenii înşelaţi de propaganda monopoliştilor şi a neguţătorilor de moarte — subliniază şi mai mult seriozitatea problemei; micul slujbaş Mc Kinley care nu se poate hotărî să ucidă nici chiar pentru a obţine „permisul pentru veşnicie”, seamănă cu omul mărunţ al lui Chaplin; ca şi Chariot, Mc Kinley care, teoretic se arătase gata de a comite o crimă pentru a-şi procura banii, este în fond tot atît de bun şi uman, tot atît de trist, tot atît de singur.

În „Al patrulea” — personajele descind din acelaş „Infern” modern: viziunea nu mai este însă satirică; avem în faţă o dramă psihologică, o dramă a conştiinţei unui om contemporan, care trăieşte în mijlocul unei lumi potrivnice. Conflictul ultimei piese a lui Konstantin Simonov răspunde astfel cu o gravă şi impresionantă acuitate problemei fundamentale a timpului nostru: problema păcii şi a luptei împotriva războiului. Confruntarea la care este solicitat personajul principal este menită să ducă la limpezirea conştiinţei sale, la purificarea ei, aceasta avînd drept rezultat hotărîrea eroului de a renunţa la tot ceea ce constituie carierismul, falsa împlinire în favoarea luptei împotriva războiului. Problema aceasta însemnată este pusă în piesă, am putea spune, în termenii cei mai brutali, sub forma unei alegeri directe. „Al patrulea” este un cetăţean al Statelor Unite, un gazetar cu suprafaţă care poartă în piesă numele de El. „El” a ajuns la o situaţie înfloritoare, prin renegarea idealurilor din tinereţe şi este pus dintr-odată în faţa alternativei de a alege între demascarea unei noi provocări — efectuarea unui zbor de spionaj deasupra Uniunii Sovietice (de tipul aceluia executat de U 2) şi ideea tăcea şi a lăsa ca provocarea să-şi urmeze astfel cursul, ceea ce ar putea duce la declanşarea unui nou război. Aceasta este „răscrucea” — alegerea în care piesa lui Simonov ne introduce (de la bun început. Autorul ar fi putut să trădeze problema prin specularea dramatismului, făcînd din piesă o înlănţuire de momente artificiale, dezacordate, de „suspense”. Piesa ar fi putut fi de asemenea o monografie a laşităţii dacă autorul nu şi-ar fi pus drept scop să oglindească şi „recuperarea” personajului subliniind dialectica, ambele aspecte ale procesului în care el este direct implicat.

Ceea ce face însă ca piesa lui Simonov să nu semene cu numeroasele drame psihologice occidentale, care nu dezbate idei nici chiar atunci cînd omul trebuie „să vorbească cu sine însuşi”, este tocmai faptul că Simonov se fereşte de facilitate şi dă

piesei amploarea unei adevărate dezbateri la capătul căreia eroul este pus în fața unei „reconsiderări agonizante” a destinului său. Cazul acestui El, plasticizează, cu mijloace artistice remarcabile, un mare și profund proces de conștiință prin intermediul căruia sînt aduse în scenă și puse în discuția spectatorilor grave probleme de etică personală și cetățenească. „El” este unul din acei „status-seeker”, de care vorbea sociologul american Vance Packard, adică unul din acei oameni care urmăresc prin diverse compromisuri să ajungă la o poziție care să le asigure un rang în clasa superioară și desfășoară în acest scop o cheltuială de energie și inteligență demnă de o cauză mai bună. Cazul lui „El” nu este singular și Simonov se inspiră evident din analele dezbaterilor Comisiei senatoriale care a cercetat activitatea oamenilor de știință participanți la fabricarea bombei atomice. Aceeași spaimă de om supus ipresiunilor cumplite ale stăpânilor; aceeași sfâșiere între o ambiție carieristă și ecoul pe care-l mai poate găsi în sufletul său sentimentul solidarității democratice, ideile de progres, antifascism, pace pe care o regăsim în stenogramele pline de coșmar ale Comisiei senatoriale (publicate — unele din ele — în paginile revistei sovietice „Innostranaia literatura” în 1960 de un ziarist cehoslovac) conferă (piesei lui Simonov valoarea unui document de tragică și semnificativă autenticitate.

Există în această piesă un singur personaj pivot, omul slab, care suie cîteva trepte din ierarhia capitalistă, cu conștiința ciuruită de tranzații și îndoieli. Omul care a alunecat din compromis în compromis și căruia, acum, în ceasul al doisprezecelea, din străfundurile conștiinței sale, cei trei tovarăși de echipaj ai săi de odinioară, pieriți în războiul antihitlerist, îi fac procesul — sînt de fapt replici ale unui destin „care ar fi trebuit să fie altfel”. Meritul autorului este de a fi folosit într-un mod original flash-ul, tehnica cinematografică a raccourci-ului retrospectiv și de a fi făcut din cei trei aviatori, cu care în timpul războiului zburase pe același bombardier, trei caractere diferite, care dau același răspuns categoric, clar, fără echivoc întrebărilor care-l frămîntă pe El, avalanșei de „dacă”, cu care își începea de obicei raționamentele și care i-a servit ani de-a rîndul drept justificare pentru a-și legitima arivismul și prin care El, redactorul marelui magazin industrial caută să evite o decizie răspicată. Cei trei supun unei investigații necruțătoare viața și evoluția supraviețuitorului, părăsirea idealurilor pentru care odinioară a luptat și pe care le-a trădat. Meritul regizorului este de a fi scos în evidență cauzele sociale care au făcut din El aproape un trădător, subliniind scenic fiecare factor, fiecare apariție, fiecare „martor” care-i explică decăderea. Meritul mare al regizorului și al interpreților este de a fi înțeles că piesa trebuie jucată și condusă atît în afara convenționalismului modern la care factura modernă a piesei i-ar fi ispitit cît și în afara „compoziției” tradiționale.

Horia Bratu

STUDII DESPRE RITM ȘI VERSIFICAȚIA ROMÎNEASCĂ

Cercetările privitoare la caracteristicile versului românesc, precum și la constituirea, în timp, a unor varietăți metrice și ritmice în acord cu specificul limbii romîne sînt destul de sporadice și limitate oarecum la necesități de inițiere pedagogică chiar cînd — ca în cazul revistei „Luceafărul” („Mic dicționar poetic”) — pedagogia aceasta are în vedere un public mai larg.

Revistele noastre literare sau științifice publică totuși, din cînd în cînd, și studii care adîncesc un aspect sau altul al domeniului la care ne referim. Din categoria aceasta face parte, de exemplu, un articol al ihii Șerban Ciooulescu iasupra metricii

eminesciene („Gazeta literară”, 7/1960), sau un altul, semnat de tânărul cercetător Florea Fugaru, privitor la „Influența versificației populare asupra poeziei lui Ioan Budai-Deleanu” („Limba română”, 5/1959).

Cînd astfel de studii sînt scrise de cercetători care, cunoscînd bine limba romînă, apreciază fenomenele legate de ea din perspectiva și a altor deprinderi lingvistice, și cînd totodată, se întîmplă ca și cîmpul de investigație al studiilor respective să fie mai cuprinzător, depășind aria unei opere sau a unui scriitor oarecare, interesul pe care-l pot suscita contribuțiile de acest fel este îndoit.

În timpul din urmă, adică în ultimii doi ani, au apărut mai multe studii în această direcție, scrise de doi filologi care și-au consacrat o parte din eforturi cercetării limbii și literaturii noastre: Henri Jacquier și Ladislau Gâldi.

Cel dintîi, un excelent stilistician, a publicat în nr. 3/1960 al revistei „Studii și cercetări lingvistice” (număr omagial închinat acad. Al. Graur) unul din cele mai interesante articole ale sale, sub titlul: „Rythme et stiehomie dans le vers roumain”. Cuvîntul stiehomie nu trebuie să ne sperie. În termeni obișnuiți, el denumește un fenomen caracteristic din evoluția poeziei, a celei dramatice mai cu seamă, și anume concordanța prea strînsă și de aceea prea previzibilă, lipsită de tensiune și de opoziții dinamice neașteptate, dintre unitatea enunțului (ceea ce poetul comunică prin propoziții) și unitatea metrică, versul. În condițiile „stiehomiei” poetul încheie exact, vers cu vers, în tiparul stihurilor sau chiar al emistihurilor sale, tot atîtea entități logico-sintactice, ceea ce dă poeziei un aer de monotonie.

Lupta împotriva stiehomiei a fost de lungă durată. În poezia franceză — arată autorul — se poate vorbi de persistența acestui fenomen, favorizată de tradițiile clasice, pînă în secolul al XIX-lea. „Enjambementul exterior”, adică prelungirea în versul următor a enunțului început într-un prim vers, a constituit prima formă de insubordonare față de prescripțiile poetice clasice, a doua fiind „enjambementul interior”, de la emistih la emistih, prin atenuarea efectelor cezurii. În poezia romînească, Eminescu și Arghezi, mai ales, au contribuit într-o măsură hotărîtoare la sporirea supleții versului, prin practicarea enjambementului exterior. Cu aceasta însă lupta împotriva stiehomiei pe teren românesc nu poate fi considerată încheiată. Explicația o găsește autorul studiului în împrejurarea că în limba romînă, spre deosebire de franceză, de pildă, accentul dinamic al cuvîntului este mult mai puternic marcat. Din această cauză, la baza metricii românești stă nu izosilabismul (număr egal de silabe), ca în celelalte limbi romanice, ci izopodismul (număr egal de picioare). „Consecința acestei stări de lucruri e faptul că orice vers românesc tinde să se conformeze schemei unui metru model, care hotărăște nu numai dimensiunea versului și, în cazul versului lung, locul cezurii, ci și detaliul ritmului”. Ce-i drept, nu orice picior din versul românesc comportă în mod necesar existența accentului natural pe una din silabe. Datorită acestui fapt, poetul român poate realiza, iar marii poeți au și realizat un anumit număr de „figuri ritmice”, „oare sînt tot atîtea variante legitime ale schemei metrice”.

Autorul studiului identifică și alte soluții aplicate de poeții romîni, mai ales contemporani, în efortul lor de a elibera versul de tirania unui metru prea uniform. Este mai întîi amintita soluție a „enjambementului interior”, a cărei punere în practică întîmpină însă — tot din cauza anumitor particularități ale versului românesc (silabă atonă la cezura) unele dificultăți. În încheiere sînt analizaite cîteva astfel de semi-rezolvări, autorul reușind să facă din finalul articolului său partea cea mai interesantă. Ar fi fost desigur instructiv ca demonstrația să fi utilizat un mai

1. Una din situațiile ilustrate de autor: în versul iambic : *Ori muntelui scobitu-i-am inima adincă* cezura este anevoie de respectat „printr-un artificiu de diețiune oarecare, căci *scobitu-i-am* formează într-adevăr UD singur cuvînt gramatical”.

mare număr de exemple și situații. Ne [place < să credem că autorul s-a reveni în paginile unei reviste literare asupra acestei probleme, amplificând latura ilustrativă. La rândul nostru, nu putem încheia prezentarea acestui studiu fără să arătăm atitudinea pe care o ia autorul în fața unui alt soi de soluție de a elibera versul de constrângerile metrice. E vorba de „versul liber”, soluție calificată de autor drept „cea mai facilă și mai rea”. Căci „versul liber, prin chiar faptul că e „liber”, nu e un vers : dacă e adevărat că actul poetic creator se desfășoară într-un climat de libertate, nu poate fi vorba de libertate abstractă și verbală; or, libertățile concrete necesare poetului nu se definesc decât în raport cu un sistem de constrângere, care este tocmai metrica”. Cît despre metru, el este „un dat social” care „rezistă noatorilor prea grăbiți”.

Despre studiile stilistice ale lui Ladislau Gâldi, privitoare la literatura română, s-a mai vorbit în publicațiile noastre. Între alții, s-a ocupat de ele acad. Perpessicius, într-una din „mențiunile” sale din „Luceafărul”, strînse recent în volumul „Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor”. În cele ce urmează am vrea doar să semnalăm cititorului apariția, în nr. 5/1961 al revistei „Limba română”, a unui valoros studiu cu privire la „începuturile prozei ritmice românești”.

Autorul articolului pleacă de la constatarea că, spre deosebire de epocile mai noi din istoria stilului românesc, care au fost studiate amănunțit, epoca veche nu s-a bucurat nici pe departe de aceeași atenție. „De mult mă muncește însă ideea — mărturisește autorul — că arta lui Sadoveanu, cît de originală ar fi, își are rădăcinile într-un trecut îndepărtat și că chiar primele două secole ale literaturii române ar putea beneficia (...) de o tratare asemănătoare a prozei ritmice”. Într-adevăr, traducerile coresiene conțin primele nuclee de ritm expresiv, fapt dovedit de autor prin câteva citate din psaltirea coresiană, veritabile „versuri albe”. Progrese cu totul evidente în această direcție se pot observa în secolul al XVII-lea, la Moxa, Udriște Năsturel și mai ales la Varlaam. Cazanăia acestuia poate fi considerată, din acest punct de vedere, o adevărată sinteză de procedee ale prozei retorice (figuri, repetiții, paralelism sintactic, clauzule ritmice etc.) care fac din mitropolitul-seriitor — după caracterizarea autorului — un reprezentant al „barocului românesc”. Se cuvine să subliniem mai ales constatarea că — în cazul lui Varlaam — „preocupările ritmice nu se mai mărginesc la textele biblice propriu-zise; dimpotrivă, combinațiile cele mai surprinzătoare și perioadele cele mai impresionante se găsesc în părțile explicative [tîleul], adică în acelea pe care Varlaam le-a prelucrat, după toate probabilitățile, cu o anumită originalitate”. „În orice caz, — conchide autorul — e cert că într-o epocă în care aproape nu există încă o poezie cultă românească, năzuințele poetice ale poporului s-au manifestat nu numai în folclor, ci și în anumite opere de proză în care, probabil sub influența unor modele străine, s-a introdus cel puțin exigența unui stil mai armonios”.

C. R.

ILARIE VORONCA, POET FRANCEZ?

Inițiativa Editurii pentru literatură de a publica un volum de poezii de Ilarie Voronca merită a fi subliniată. „Un poet al certitudinilor viitorului” — astfel definește Eugen Simion personalitatea artistică a lui Voronca în cuvîntul introductiv al volumului. Caracterizarea de mai sus poate să pară derutantă pentru cei familia-

rizați cu poezia mai veche a lui Ilarie Voronca, foarte fecund poet imagist, de numele căruia se leagă — după cum observă Eugen Simion — promovarea în cadrul literaturii române a unor curente antirealiste. Dar mai puțin derutantă pentru cei care cunosc evoluția poetului, evoluție contradictorie, însă urmărind un sens ascendent. Poezia lui Ilarie Voronca conține mai multe filoane și dacă evoluția sa poartă pe de-o parte întipărite foarte puternic simptomele crizei burgheze, evoluția sa depășește, în ceea ce are mai bun, „modernismul” și frenezia grupărilor de pseudo-avangardă, al cînor adept înflăcărat a fost în tot cursul tinereții sale. Dacă numeroasele poezii de la „Unu” sau volumele „Invitație la bal”, „Colomba” dovedesc că adevărul la modernism nu era numai o simplă poziție teoretică, încă în epoca de adolescență („Restriși” — 1923), se observă o deosebire între poezia lui Voronca și poezia decadentă a vremii: poetul deplînge cu o anumită vigoare stupiditatea, lîncezeala, meschinăria vieții provinciale, pe urmele unui Bacovia sau Demostene Botez. Acest filon capătă o coloratură mai vie și o mai mare forță în unele din poeziile închise în volumele ulterioare („Plante și animale”, „Brățara nopților”, „Zodiac”, „Peter Schlemihl”).

Ținînd seama de toate acestea, isurprinde faptul că E.P.L. a socotit utilă publicarea în traducere numai a poemelor din „perioada franceză” cu excepția a trei fragmente din poemele scrise în romînește, însă și acestea sînt incluse sub cuvînt că au fost publicate și în franțuzește. Este adevărat că poeziile mai noi ale lui Voronca, scrise după plecarea sa în Franța, intră în bună parte în cadrul unui lirism mai „angajat”, sînt scrise dintr-un unghi de vedere umanitarist. Este adevărat că ecourile Rezistenței, al cărei participant a fost Voronca, se simt direct în poezia sa și că — așa cum observa Eugen Simion și, înaintea sa, Ov. S. Crohmălniceanu într-o cronică publicată în 1946. — volumul „Contresolitude” pare o replică anti-existențialistă, poetul deosebindu-se în bine în direcția aceasta de Fundoianu. Dar se poate rupe oare poezia sa în două, se poate oare pune un zid despărțitor între poemele romînești, unde influența formalismului este, e drept, mai puternică, dar în care apar premisele evoluției ulterioare, și poezia publicată în Franța?, se poate oare publica un volum în care să apară numai „poetul tradus” (mai ales ținînd seama că Ilarie Voronca a păstrat un contact nemijlocit cu țara noastră)? Interesul pe care-l prezintă poemele din „L'apprenti fantome”, „La Poesie commune”, constă, indiscutabil, într-un soi de reconsiderare a destinului poetului, într-o retrăire a unor teme cîntate la început sub semnul deznădejdiei. Rămîne însă întregă exigența unui record, realizarea unei imagini de ansamblu în care contradicțiile să fie explicate în cadrul unei personalități unitare. Itinerariul unui poet nu reprezintă o călătorie la întîmplare, o aventură într-un univers accidental. Și Ilarie Voronca nu poate fi prezentat ca un poet de altă limbă, un poet tradus în romînește fără ca imaginea reală a unui destin poetic să apară profund trunchiată iar explicația științifică, marxistă a evoluției personalității artistice să nu sufere.

H. B.

UN LEXICON DE IERTARE A PĂCATELOR

De la zdrobirea Germaniei hitleriste a trecut mai mult de un deceniu și jumătate. S-ar părea că acesta e un timp suficient pentru reconsiderarea în spirit obiectiv, științific, a istoriei literaturii germane din primele decenii ale acestui secol, pentru situarea la locul cuvenit a scriitorilor care au promovat în opera lor idealuri umaniste și pentru fixarea fără rezerve a răspunderilor în

cazul acelor literați care și-au pus talentul în slujba fascismului și a pregătirii războiului.

Acest lucru nu se întâmplă totuși în R.F.G., unde se manifestă fenomene îngrijorătoare de recrudescență a ideologiei naziste, încercări de minimalizare a răspunderilor, de justificare și absolvire a greșelilor, de solidarizare cu scribii oficiali ai celui de al III-lea Reich. Dovadă nu mai departe decât recentul „Lexicon al literaturii universale din secolul XX”, editat de „Institutul de cercetări în domeniul științei contemporane europene” din Vieha, în colaborare cu „Institutul lexicografic” al editurii Herder din Freiburg im Briesgau.

Colaborând la această lucrare, „cercetătorii” aleși de cele două institute par a-și fi propus ca obiectiv principal reabilitarea unor glorii zdrențuite din perioada fascismului și promovarea unor reputații literare dubioase, în speranța că vecinătatea unor nume de largă circulație ale literaturii universale le-ar putea aureola cu un crampei de nevinovăție. E adevărat că autorii nu îndrăznesc totdeauna să nege total fapte literare cunoscute, dar când n-au încotro, recurg la relatarea „obiectivă”, fără comentarii, ca de pildă în cazul „Tratatului arhiepiscopal” al lui Hans Grimm, tratat care „*reprezintă o încercare nereușită de a scuti de răspundere Germania și conducerea ei politică în declanșarea celui de al doilea război mondial*”. Printre rînduri pare a se fi strecurat un anumit reproș pentru nereușita „încercării”.

Karl Markus Michel, cronicarul revistei vest-germane „Frankfurter Hefte”, într-un articol publicat în nr. 12/1961, din care reproducem aceste date, se întreabă, pe drept cuvînt, în ce a constatat controlul critic și rolul îndrumător al redacției editurii.

Cuvinte la fel de „obiective”, dacă nu de-a dreptul binevoitoare, găsesc colaboratorii lexiconului și pentru Friedrich Griese, în al cărui roman, „Iarna”, se exaltă: legătura mistică dintre oameni și pămînt. De aici nu mai e mult pînă la faimoasa lozincă hitleristă „Sînge și Sol”, al cărei „apostol” fusese, cu ani în urmă, și Griese. Cînd nu au altă ieșire, autorii fac unele vagi mențiuni la trecutul fascist al cutărui sau cutărui scriitor, dar cu o pudoare și o blajînatate excesive, în legătură cu Bruno Brehm, bunăoară, se amintește că s-a asociat „cîteodată” național-socialismului, în timp ce Kolbenheyer s-ar fi decis „vremelnic” pentru n ațional-socialism.

„*Nu eram destul de sigur — comentează ironic cronicarul revistei „Frankfurter Hefte” — dacă acest scurt interval fascist al lui Brehm și al lui Kolbenheyer s-a sfîrșit în prezent. Acum sînt însă liniștit. Totul aparține trecutului, lexiconul Herder este doar mai presus de orice bănuială...*”

Dacă se vorbește deschis și pe șleau despre poziția profascistă luată de Hamsun, Ezra Pound, Celine sau Brasillach etc., în ce-i privește pe acei scriitori germani care s-au făcut propagatorii ideologiei rasiste a lui Hitler, caracterizările sînt mult mai aluzive, mai voalate. Ura sălbatică față de oameni devine „pietate față de natură”, iar noțiunea de „patrie” devine destul de cuprinzătoare încît simpla ei menționare să-i absolve, în intenția autorilor, de răspundere pe cei care slujeau idealului de asuprire a altor popoare. Cînd o poetă ca Agnes Miegel exprimă „mîndria misiunii dictate de destin”, sau cînd un altul „luptă pentru păstrarea și deșteptarea forțelor religioase și patriotice”, totul sună destul de nevinovat în aparență.

Reiese, credem limpede, tendința și scopul editorilor germani ai pretinsului lexicon de literatură universală. Din paginile lui se degajă intenția de absolvire și de justificare a fascismului.

Fără nici o jenă, de pildă, lexiconul copiază, schimbând doar ordinea cuvintelor, lucrări similare anterioare. Astfel, în lexiconul lui Kutzbach (1951) — cunoscut prin tendința sa retrogradă, despre scriitoarea Ruth Schaumann se spunea: „Forțele determinante ale operei sale sînt o credință creștină profund trăită și o simțire maternă”. Pentru ca lexiconul Herder să repete, zece ani mai târziu: „Credința creștină și o simțire maternă definesc opera scriitoarei Ruth Schaumann”.

În sfîrșit, nu se poate trece cu vederea peste considerația deosebită ce se acordă în acest lexicon al literaturii universale așa zisului „roman al locului de baștină”, de interes mărginit și tradiționalist. Această specie este mult încurajată de cercurile oficiale din R.F.G., în special „dacă autorii strecoară cu îndemnare anumiți termeni național-socialiști”.

În fața acestor exemple de spirit „obiectiv”, nu știm ce să remarcăm mai întii: lipsa unor criterii serioase, care duce la unele alăturări bizare, dîndu-se lui Thomas Mann, Brecht sau Hauptmann, bunăoară, o atenție egală cu cea acordată unor scriitori de duzină, afirmați prin conținutul fascist al operelor lor — sau nerușinata reconsiderare a influenței național-socialismului în literatura germană, criticii și esteticienii din R.F.G. fiind dispuși să absolve, să răstălmăcească, să denatureze flagrant adevărul.

Se pare că pe acești „savanți” istorici literari, istoria nu i-a învățat nimic. Au să se trezească oare pînă nu va fi prea târziu ?

D). Ludovie

ISTORIA ÎNVĂȚATĂ DUPĂ CRITERII „ȘTIINȚIFICE”

Cu fiecare început de an școlar în Italia, biserica nu scapă prilejul de a-și manifesta grija părintească pentru educația tinerei generații. Nu e vorba, desigur, de stîrpirea analfabetismului, de asigurarea fondurilor și a clădirilor de care duc lipsă școlile, nici de eliminarea acelei scandaloase inegalități care face ca pătrunderea fiilor de muncitori și țărani în universități să continue a fi un deziderat aproape irealizabil. Nu! Toate acestea sînt lucruri mult prea pămîntești pentru a atrage atenția sfinților părinți. Grija bisericii se îndreaptă în altă direcție: spre asigurarea „caracterului științific” al manualelor școlare.

Astfel, în „Civiltă cattolica”, ziar al ordinului Iezuiților, Padre Giacomo Martina trece în revistă manualele de istorie destinate institutelor superioare. Autorul examinează „critic” tendințele și caracteristicile generale ale cărților, recomandîndu-le doar pe acelea care asigură „deplină obiectivitate și caracter științific”. Dar care este criteriul metodologic de judecată? Pur și simplu: „atitudinea diferită adoptată de autori în problema relațiilor statului cu biserica”. Clasificarea „imparțială” a textelor este, așadar, determinată de gradul de simpatie sau de ostilitate față de catolicism. În acest sens, tratarea mai aprofundată a perioadei fascismului și a rezistenței antifasciste e considerată ca aducînd riscul de a se face în școală mai mult „politică” decît istorie, politică însemnînd orice interpretare istorică ce nu convine bisericii.

Într-un articol intitulat „Iezuiții și învățămîntul istoriei”, publicat în numărul din octombrie 1961 al revistei lunare italiene „*U contemporaneo*”, Massimo Mas-sara protestează pe drept cuvînt împotriva acestui amestec în problemele învățămîntului. El citează citeva perle din ziarul iezuit. Astfel, Padre Martina își arată preferința pentru autorii dovedind cunoașterea exactă a doctrinei catolice ceea ce le permite „să evite lacunele și erorile”. Pe lîngă aprecierea textelor, sînt date și exemple de modul cum ar trebui scrisă istoria. Pe această cale se

lasă de o parte anumite fapte din istoria Italiei, petrecute încă în secolul trecut, cum ar fi alianța reacționară a bisericii cu absolutismul după 1815 și opoziția ei de mai târziu contra mișcării Risorgimento. Din istoria mai apropiată, trebuie lăsată la o parte condamnarea în bloc de către Vatican a gândirii moderne, de la liberalism pînă la comunism, ca și strînsa lui colaborare cu Mussolini și Franco și chiar cu Germania hitleristă, din momentul agresiunii ei împotriva U.R.S.S.

Pătrunsă de teamă în fața istoriei, selecțiunea manualelor din ziarul „Civiltà Cattolica” este o încercare retrogradă de a îndepărta pe studenți de la studiu! științific al istoriei.

D.

„LIBERTATEA” DE A TORTURA

În Franța, — mai precis la Avesnes-sur-Helpe, — a avut loc un atentat contra „libertății” de a tortura.

De cîteva ani, „tematica” literaturii franceze s-a îmbogățit cu una copioasă: tortura. Aplicată asupra algerienilor, ea a devenit o ocupație protejată de stat, de vreme ce acei care o denunță sînt aruncați în închisoare. Alleg e doar unul dintre aceștia. Tortura este așa dar permisă și proteguită. Libertatea de a tortura face parte structural din „lumea liberă”, adică dintre libertățile de a asasina, de a împușca în stradă, de a șantaja (vezi Brigitte Bardot).

Iată însă că Tribunalul din Avesnes-sur-Helpe, printr-o recentă sentință, a încercat să știrbească această libertate. Stupoare! Tribunalul acesta a condamnat la 15.000 de franci francezi vechi amendă (vreo 500 de lei) trei jandarmi pentru că au torturat prin sistemul electric (brevet național al regimului de azi din Franța) patru algerieni.

Semnificativă sentință, care dezvăluie o înfiorătoare față a lumii „libere”!. Așadar e constatat de niște judecători că se torturează prin sistemul trecerii unui curent electric puternic prin părțile cele mai sensibile ale corpului omenească, operație care produce dureri de neînchipuit.

Numai că, magistraților respectivi, asta li se pare o mică glumă, un fel de •contravenție. Durerea omenească e ieftină în lumea „liberă”: 500 lei amendă!

Poate că și atîta constituie totuși o nedreptate, de vreme ce alte mii și mii de jandarmi și militari torturează la fel și, în virtutea „libertății”, au dreptul de a o face, fără să plătească nici un franc. Sînt apoi alte mii oare asasinează în chip organizat, zilnic, fără nici o pedeapsă. Asasinatele cu plastic răsună în toată Franța, cu cadența bătăilor unui ceas, și guvernul francez nu se sinchisește. E al doilea front al războiului contra Algeriei.

Judecătorii totuși au căutat să țină dreaptă balanța justiției legată la ochi, căci făcînd celor trei jandarmi o nedreptate flagrantă, le-au acordat circumstanțe atenuante, spunînd că ei sînt băieți buni de vreme ce n-au aplicat „tratamentul” electric chiar tuturor persoanelor supuse interogatoriului.

Au avut preferință pentru algerieni care, deși cetățeni „ă part entiere”, pot fi torturați și asasinați după bunul plac. E liber! Lumea „liberă” doar!

Trebuie să fie drept și să recunosc însă că sentința recunoaște, în considerentele ei, libertatea absolută pentru un alt gen de tortură, oarecum mai blind, de vreme ce declară că în cazul celor trei jandarmi cu ghinion, „serviciile lor (observați, vă

rog, delicateța și ingeniozitatea eufemismului) au idepășit folosirea legitimă a constrângerii în mod necesar inerentă exercițiului (funcțiunilor <de anchetatori".

Care ar fi fiind acele constrângeri legitime? Vină de bou, bătăi, călcări în picioare, unghii zmulse și alte sisteme ce au ca emblemă „statuia libertății" ca o marcă a fabricii, sau pecete a brevetului.

Să strigăm și noi ca morarul de la Potsdam: „Mai sînt judecători la Avesnes-sur-Helpe!".

Sînt! Dar sensibili numai la torturile mecanizate, cu energie electrică. Și, atunci încă, dovedind mare scădere de preț la suferința și demnitatea umană.

Jandarmii au exclamat desigur: „leftin, dar face!".

D.

SATIRĂ ȘI UMOR DE SĂRBĂTORI

Conformîndu-se tradiției, revistele literare rezervă cite o pagină, la iiecare sfîrșit de an, unor producții de un tip special, oarecum umoristice și întrucîtva satirice, ai căror eroi sînt înșiși autorii de literatură. Spunem oarecum și întrucîtva deoarece satira, oricît s-ar dezlănțui ea în restul anului asupra muritorului de rînd, de dala aceasta tace dovada unei subite rețineri, neîndrăznind să depășească limitele impuse de vechiul dicton „vates irritable genus". De altiel, înșiși secretarii de redacție, conștienți de iaptul că „umorul e un lucru ioarte mare", cum sună titlul uneia din aceste pagini, nu invită pe nimeni la hohote de rîs. Cititorii sînt avertizați, cu prudență și modestie, să se pregătească sufletește pentru un „suris de Anul nou", pentru „șarje prietenești" și alte delicatețuri de acest soi. Să zîmbim, cu alte cuvinte, dar cu decență și măsură.

Nu ne-am așteptat deci la mai mult decît era cazul. Așa că am citit paginile cu pricina iară speranțe deșarte, deși numele colaboratorilor și, mai ales, galeria impresionantă și nepărtinitoare a celor vizați de presupusele săgeți puteau ușor să ne inducă în eroare. Că am procedat rezonabil, ne-am putut convinge îndată, la lectura epigramelor, de pildă. Am aliat cu această ocazie că epigrama, dintr-o specie satirică, poate deveni un soi de compunere de salon, strălucind de cuminenție și bună cuviință, inoienșiv madrigal mai degrabă decît o riscantă satiră, •gen care poate aduce atîtea buclucuri. Cam același lucru se îniîmplă cu parodiile, a căror lectură ne iace să regretăm că editurile noastre nu publică mai des pe Topîrceanu. O mențiune se cuvine lotuși pentru parodiile în proză ale lui Petru Vintilă și D. Solomon, care au reușit pe alocuri să concentreze în texte scurte trăsăturile și ticurile stilistice ale conlraților vizați. D. Solomon în special și-a studiat cu atîta grijă modelele, încît în prozele à la maniere de Cosașu sau Francisc Munteanu se apropie alarmant de mult de autenticitatea originalelor.

Nu lipsesc din aceste pagini producțiile umoristice cu adresă misterioasă. Așa sînt, în parte, răspunsurile lui Corneliu Leu și, mai ales, ale „vechiului filatelist" Remus Luca, la întrebările „Luceafărului", publicate la rubrica „Preferințele mele", ca și cîteva scurte schițe nesemnate din „Tribuna" („Caii la arat", „Descoperiri senzaționale"), care par a se referi la anume fapte, și personaje cunoscute probabil de autori, dar în afara sierei interesului general. Fiindcă veni vorba de „Tribuna", trebuie să remarcăm că aceasta e singura revistă care a depășit limitele cuminenției și ale delicateței prudente, nescăpînd prilejul sfîrșitului de an pentru a scoate la iveală — uneori cu umor — o serie de aspecte negative ale

vieții literare. E adevărat că de la „Tribuna”, care nu s-a prea muncit cu bilanțuri și discuții, era și de așteptat acest lucru. E adevărat pe de altă parte că recolta bogată de epigrame a acestei reviste **nu** strălucește de loc prin Îndrăzneală sau prin spirit, autorii — anoniimi — mergând pe drumuri bine bătute. Oricum ar fi, „înregistrăm lipsa de tact a „Tribunei”, din ale cărei producții publicate cu această ocazie reies și alte adevăruri aiară de acelea — capitale, desigur — ca X a scris pînă mai ieri pentru copii, iar acum scrie pentru maturi, că Y scrie prea rar (sau prea des), că titlul piesei lui Z se pretează la un agreabil joc de cuvinte etc. etc. Săgețile „Tribunei” se îndreaptă în multe direcții, nimerind uneori la țintă, spre satisfacția cititorului, care atle astfel că unele reviste întrețin spiritul de grup, alegîndu-și colaboratorii pe sprinceană, că unii critici sînt rupți de realitate, că la cutare revistă cronicarii teatrali cultivă **un** soi de echilibristică verbală vecină cu beția de cuvinte, că unii scriitori se ieresc de teme contemporane, că se alcătuiesc repertorii și programe artistice nepotrivite pentru sate / (discuția spre Juan Ramon Jimenez la Nima Ridului pare a nu fi o simplă glumă inventată ad-hoc) etc. O „poștă a redacției” iectivă dă o serie de staturi pe dos, nu lipsite uneori de spirit: Camilar să încerce „și o temă istorică”, Istrati să se situeze „mai pe șientru”, Beuran, autor, printre altele, al unor proze cam primare și iruste, să se ferească de „psihologism” (1), iar T. G. Maioreseu, pur și simplu, „să mai scrie”. (în treacăt lie zis, sfatul acesta, al cărui ton categoric e greu scuizabil, putea fi adresat cu tot atît temei și unor colaboratori ai „Tribunei”).

Criticul literar pare a fi personajul cel mai des vizat de Înțepăturile aceste: reviste unde lucrează o pleiadă apreciabilă de critici, (numai Tudor Vianu, în răspunsul său la ancheta „Gazetei literare”, a enumerat cu elogii vreo patru-cinci). Ruperea de viață a unor critici e, de netăgăduit, o problemă de mare actualitate. Hotărît să o rezolve odată pentru totdeauna, Grlgore Beuran imaginează un tip de critic aiurit, pe care îl trimite la țară, într-o expediție de „confruntare” a literaturii cu viața. Nu vom pretinde că n-am zîmbit la lectura „Carnetului” acestuia, scris cu concursul copios al Dicționarului de neologisme — sau numai al cronicilor literare, — că nu ne-au amuzat pățaniile lui Pius Severus, criticul pus în contact cu aspectele concrete ale problemei șeptelului. Beuran cultivă un umor cam gros, dar uneori de ejet, lucru care a fost recunoscut de altfel. Aceasta însă nu ne va împiedica să observăm că autorul atinge numai unele aspecte de suprafață, că problema e mult mai complexă și că își așteaptă altfel rezolvarea decît prin imaginarea unor situații neverosimile și burlești. Dar faptul că a lost atacată această problemă e un lucru, în sine pozitiv, și îndrăznim să credem, că „Tribuna” — poate și celelalte publicații literare — nu vor întirzia să reia subiectul și să-i dea, sub o formă sau alta, o tratare corespunzătoare

Și, pentru a Încheia, vom preciza că îndemnul e valabil și pentru specia ca atare, a satirei și umorului. Ca să citim pagini de satiră și umor, vizînd aspecte negative din viață — chiar din cea literară I — va trebui oare să așteptăm pînă la anul?

T. R.

RECTIFICARE

într-o imiscellanee din nr. 11/1961 („De unde nu-i”) în care era vizat un articol semnat de George Muntean, s-a făcut o regretabilă confuzie, atribuindu-se articolul lui George Munteanu.

Facean cuvenita rectificare.

Cârti noi

Horia Zilieru: FLORILE CORNULUI
TÎNĂR*)

Daca debutul unui poet ar pune numai problema talentului (este sau nu este), atunci ar fi de ajuns să cităm Siteva strofe din culegerea de față, ca să putem constata: a mai apărut un poet de talent. Fără îndoială, lui Horia Zilieru talentul nu-i lipsește. Versurile lui migălite, uneori chiar praa înșesate de imagini (nu întotdeauna suficient de limpezi), muzicale, dovedesc multă sensibilitate, multă grijă pentru expresia aleasă, pentru ritmul curgător și rima bogată. E, printre cei mai tineri poeți, unul dintre pușinii care *cizelează* versul, (ceea ce două părerea noastră este un lucru bun; n-o să ne poate convinge nimeni că poezia poate fi *oricum*, chiar prozaică). Temele lui predilecte sînt cele legate de universul casnic (locuința, familia, dragostea față de soție și de fiică); amintirea copilăriei și a iubirilor din adolescență de asemenea îi prilejuiește câteva poezii frumoase (vezi ciclurile „Eros” și „Stele peste leagăn”, care conțin aproape în întregime poezii izbutite). Poetul e un iubitor al calmului, al luminii, al pasiunilor neexplorabile, al sentimentelor echilibrate. Una din cele mai sugestive poezii, în care cu greu s-ar putea găsi măcar un cuvînt distonant față de tonalitatea

*) EPL, Colecția „Luceafărul”, București 1961.

ei generală, se intitulează „Lauda liniștii”, Iată câteva din versurile ei:

*în leagăn, în mireasma de iragedă
sullină
adoarme lata mică, în Hori, ca o albină.
Sub geam, din trîmbiși stinse, regina
noptii sună
și tremură grădina In irizări de lună..*

*Și mama lingă leagăn subțire și duioasă
ca trestia pe lacuri în somn adine se
la.ia.
Dar lata-n altă lume, din frunze și
petale
fetiței ca zăpada i-așterne-un cînt în
cale • —*

*și-n apele oglinzii adinei ca o iintlnă
plutesc, ca foi de lotus, trei vise,
împreună.*

Mai pot fi citate poeziile „Are tata”, „Poemul genelor”, „Poemul sprincenelor” și altele. Această preferință pentru calm și echilibru, căutarea neîncetată a unor imagini care să exprime realitatea prin prizma acestei viziuni poetice dăunează însă poeziei sale considerată în ansamblu, căci îl împinge spre estomparea frământărilor celor mai specifice ale vieții; parcă e prea multă sărbătoare, prea mult aer festiv, mai ales în acele poezii care se apropie, destul de timid de altfel, de tema muncii și, în general, de tematica actuală a zilelor; noastre. •

Imaginea realității, în viziunea lui Horia Zilieru, apare *stilizată* ca să nu zicem *idilică*, fiindcă nu-i vorba pur și simplu de *inhumusețare, de poleite*, ci de o estompare (la urma urmei, ne-aritistică), de tocirea conturelor, prin aerul de evocare legendară sau casnică a unor aspecte care nu cer (chiar resping) acest ton, nefiind vorba de evocări.

Pe mineri îi vede:

*...la llăcări mari de zîmbet, în scapăr
de amnar,
zidiți în ștîncă par
și-aureole albe pe timpla lor juclnd
cu bolta lui pe umeri, pe-Atlas mi-nvie-n
gind!*

(„Lîngă mineri”)

iar pe țesătoare :

*...cătînd peste vatale, In gînduri scu-
fundată
ca-ntr-o odaie caldă și largă și curată.*

(„Poem pentru o țesătoare”)

Cu aceasta am pune o problemă care nu este numai a volumului de față, ci a creației mai multor poeți tineri, și chiar a unora dintre prozatorii aparținînd celei mai tinere generații.

E adevărat, sentimentul festiv, de bucurie împlinită în fața realizărilor poporului nostru este cît se poate de îndreptățit. Credem însă că mărginindu-se numai la aceasta, numai la ilustrarea acestei bucurii (repetăm, îndreptățite), căutînd să înfățișeze *lotul* în limitele acestui sentiment sărbătoresc, ei trunchiază oarecum imaginea realității. Cuceririle regimului nostru n-au căzut de-a gata, - ele au fost obținute prin luptă, sînt rodul unor frămîntări sociale profunde și sînt numai trepte spre alte cuceriri, care presupun muncă încordată și noi frămîntări, noi lupte împotriva a tot felul de rămășițe morale sau de altă natură moștenite de la

lumea veche. Esența realității noastre nu poate fi redusă la o stare de bucurie și calm (chiar dacă bucuria și liniștea împăcată pot caracteriza anumite zone ale universului nostru moral) ci mai curînd lupte, încordarea muncii, atitudinea intransigentă, combativă, îndreptată împotriva tuturor acelor trăsături morale care mai pot frîna progresul societății noastre. E tocmai ceea ce lipsește poeziei lui Horia Zilieru: combativitatea sentimentul luptei.

Chiar luată în general, poezia lui Horia Zilieru manifestă o tendință spre limitare, sensibilă nu atît în orientarea tematică, fiindcă el are destule poezii frichinate muncii și muncitorilor și luptei revoluționare a poporului nostru, - această tendință devine clară dacă avem în vedere realizarea artistică a poeziilor respective. Acesta, credem noi, e criteriul sigur al consecvenței sau al inconsecvenței orientării unui poet, al atitudinii lui față de realitate.

Cîntînd sentimentele sale familiale sau admirația lui pentru frumusețea naturii, poetul a găsit cele mai potrivite imagini și a realizat cele mai frumoase versuri ale sale, - cînd și-a îndreptat ochii spre alte teme, n-a mai găsit imaginile cele mai expresive, - chiar sentimentul ce generează poeziile respective („*în laminor*”, „*Cărămidarii*”, „*Lîngă mineri*”, „*Poem pentru o zidăriță*” etc.) este mai palid exprimat, ideea artistică mai confuză, mai greu de înțeles; imagistica însăși devine complet anacronică în fața tablourilor industriale.

*Sfau între stîlpi de-oțel, ca-ntr-o pădure
rămasă, după tocuri, în picioare —
și de-aș suna din corn de vlnătoare
ar trece cerbi spre luminișuri pure.*

(„în laminor”)

(Lăsînd la o parte faptul că dezo-lanta imagine a pădurii arse nu-i o comparație potrivită pentru un laminor

în ea însăși imaginea aceasta sumbră
e ilocică — cerbi într-o pădure arsă!)

Cîndva te visam la o fereastră tăiată

In cer

eu, pe pămînt cavalier

*cîntînd, o batistă să-mi facă un semn.
dar castelul se schimbă iar In casa
surpată, de lemn.*

(„Poem pentru o zidăriță”)

(Ce sentiment legat de realitatea prezentă poate fi exprimat cât de cât adecvat prin imaginea cavalerului așteptând fluturarea unei batiste la fereastra unui castel?).

Iar poezia închinată electrificării („*Retragerea nopții*”) începe astfel:

*Cerbul cu o mie de stele în frunte
galopa ca furtuna, din munte în munte.*

Zilieru e un îndrăgostit de natură; e doar poet și natura țării noastre e plină de frumuseți. Zilieru o cîntă frumos. Nu toate imaginile însă, luate din natură și transportate indiferent unde, se și potrivesc. Frecvența unor cuvinte ca *legendă, basm, baladă, cerbi* și a tot felul de nume de copaci și de flori nu pune raunai o problemă de lexic. Nu-i vorba să eliminăm din poezie anumite cuvinte țde altfel de mult tocite și nemaînsemnînd cine știe ce mare lucru). între cuvînt și imagine însă, și între imagine și ideea artistică, și între toate acestea luate la un loc și viziunea poetică sînt raporturi strînse, de loc întâmplătoare.

Problema poeziei lui Zilieru aceasta și este: viziunea artistică a realității. Văzînd în ea o veșnică sărbătoare, reducînd-o doar la momentele ei festive, sau la ceasurile ei caline de mulțumire casnică, firește că el va căuta acele expresii care i se par că ar exprima-o: *baladă, legendă, bronz, cetate* și sumedenia de nume de flori ce împodobesc cîmpiile și munții noștri. între

acestea însă, adevărata frumusețe a realității noastre, poate mai dură, mai furtunoasă, mai gravă uneori, clocotînd de neastîmpăr, de căutare energică, încordată, eroică — se cam pierde, se încețoșează. E necesară așa dar revizuirea acestei viziuni poetice — caim anacronice, ea fiind foarte aproape de ceea ce se cheamă evazionism.

N-am fi insistat atît asupra acestei probleme, dacă ea n-ar fi destul de importantă, și nu doar așa în general, ci chiar și pentru viitoarea evoluție a lui Horia Zilieru care, fără îndoială, este înzestrat cu un serios talent poetic și cu suficiente resurse ca să se dez-bare de niște zorzoane inutile și să caute cu mai multă energie acel cuvînt ce „exprimă adevărul”.

REMUS LUCA

Ion Rahoveanu: CREANGA DE MĂSLIN*)

Volumul de debut al lui Ion Rahoveanu, recent apărut în colecția „Luceafărul”, adună numai o parte din poeziile notabile ale acestui tînăr poet, destul de bine cunoscut din paginile revistelor literare. O selecție poate prea excesivă a făcut ca din versurile demne de a figura într-un volum, să ne fie prezentate un număr destul de restrîns, mărturisînd, însă, e drept, criterii judicioase.

Ion Rahoveanu este un poet al imaginilor neostentative, cu predilecție pentru tonurile calde, pastelate, și în același timp purtătoare de idei explicite. Ferit de gratuități, poetul este un observator permanent al epocii, transcriînd cu emoție aspectele ei caracteristice, bineînțeles pe registrul propriu. Tema reprezentativă este pentru el pacea, urmărită multilateral, de la poeziile acuzatoare, inspirate de barbaria cavalerilor atomici („Bikini”, „Tra-

*) E. P. L. Colecția „Luceafărul”, 1961

gedie niponă") pînă la cîntecul delicat de dragoste. Chiar poeziile aparent fără legătură directă cu această temă, i se subordonează, sub aspectul imaginii, ca în „Pietrele de hotar", una dintre piesele cele mai realizate ale volumului, în care cîntă unirea pămînturilor în gospodăriile colective căreia îi asociază un cerc mult mai cuprinzător de sugestii poetice: „Pietrele nu erau numai răni adîncite/în suflet la mine./ Ele-au fost neexploatare mine/într-un cîmp larg, între brazdele neliniștite./Cine se-atingea de ele/Cu plugul, cu brazda, cu pasul,/ Cu brațul, cu foamea, cu glasul,/ Intra sub pămînturi, sub mormanele grele", întreg volumul s-ar putea pune sub semnul poeziei „Liniște", care respiră o profundă încredere în forțele vieții ale omului: „Ce bine-i prietene, s-aprinzi o țigară/Și să gîndești pe pămîntul acesta/în care odată ți-ai săpat tranșeie/în tăcere grea, în tăcere amară". Acest sentiment de liniște creatoare dănuie de-a lungul tuturor versurilor, semn că poetul nu își alege sursele de inspirație întâmplător, ci le subordonează unei idei generale, coordonatoare, năzuind în mod evident la definirea unui univers propriu poetic. „Liniștea" nu este momentul de repaos sau de reverie, ci antiteza urletului de război, este atmosfera tonică a acestui „pămînt liniștit"/Unde nu mai e loc de ciudate cimitire,/Unde e loc de monumente, de zidiri,/De dragoste, de muncă, de prietenie". Afirmția este descompusă ulterior de poet în părțile ei constitutive, realizîndu-se consecvent, ca o adevărată profesie de credință. El ridică un monument minerilor: „Sub gloria minerilor, înalt,/Un soclu aș dura, ca strălucirea/Privirilor de sub pămînt să stea/în sclipătul metalului sculptat". „Zidirile" sînt cîntate în multe versuri, dintre care reținem această imagine: „Eu, cel ale cărui uzine, blocuri,/Poeme, gospodăria colective, statui/în primă audiență răsar,/ Ca o muzică grea a veacului". Toate

temele enunțate în „Liniște" sînt astfel prelucrate pe tonuri diferite, creînd senzația unei munci poetice conștiente, urmărind conturarea unui întreg.

În general, versul lui Ion Rahoveanu caută simplitatea, expresia clară, mărturisind o anumită timiditate interioară, un fel de recul în fața patosului. Fluentețea versului dovedește că acestea fac parte din structura proprie a poetului și tocmai de aceea, credem, unele încercări de hiperbolă devin supărătoare. Un oțelar este numit „revoluționar al... Cosmosului". Dar asemenea tendințe sînt din fericire rare și sperăm că vor dispărea cu totul în viitor, lăsînd loc numai expresiei firești, izvorită din temperamentul și formația poetică a autorului. Un exemplu. Există versuri cu o mare putere de sugestie, deși expresia respectivă pare la prima vedere de mult tocită: „Sînt ani de cînd tu ai rămas departe,/De cînd n-am văzut *IO* piatră pe care pasul tău să fi trecut..." Puterea de sugestie nu o dă altceva, în acest caz, decît autenticitatea versului. Din păcate, poezia continuă să exploateze neîndemînatul prima imagine, insistînd în versuri ca: „...O creangă atinsă de mîna ta în drum,/Un bloc admirat de privirile tale. /Și iată, revii". Emoția a fost, astfel, pulverizată, versurile s-au transformat într-o constatare de loc comun. Cînd sînt încărcate de afectivitate, toate cuvintele par ingenui, dar cînd sînt utilizate fără a mai fi trecute prin vibrarea proprie, ele rămîn fără ecou. (Astfel versul: „O clipă rară, ca o nestemată" nu poate spune nimic, deoarece nestemată înseamnă tocmai o piatră rară. Mai sînt și alte versuri de acest gen în volum, dar nu ele dau tonul general).

Mai neplăcută (dar aceasta poate fi o impresie strict subiectivă, și de aceea o consemnăm cu rezerve) este tendința de a transcrie acțiunile, senzațiile etc. nu prin mijlocirea imaginii, ci prin notarea mecanică a faptelor: „mă bucur, lupt și nu e în zadar", sau „cuget la

om" etc., ceea ce ni se pare că înseamnă a renunța tocmai la puterea de sugestie a versului. „Cuget la om" nu este decît o poză, ca pe vremea cînd poezii se fotografiau cu degetul la tîmplă. Această „cugetare" nu are nevoie să fie comunicată în această formă cititorului, ci sub forma unei imagini, cum de altfel și face Ion Rahoveanu în restul poeziei. Introducerea unor asemenea versuri, însă, seamănă cu explicațiile date unui desen care ar trebui să fie elocvent prin el însuși. („Acasă", „Pom" etc.). Dar, repetăm, poate că această observație are un caracter prea subiectiv, și poetul (ca și alți poeți care folosesc acest procedeu) va rămîne convins în continuare de virtuțile poetice ale unor asemenea constatări. Nu asemenea observații constituie fondul însemnărilor de față. „Creanga de măslin" înscrie apariția în volum a unui tînr poet de talent, în evident curs de formare, pe care îl așteptăm în viitor cu producții poetice la nivelul său cel mai bun. Acesta este nivelul dovedit de poeziile închinat pămîntului, muncii de construcție a socialismului, dragostei. Prospețimea versurilor, simplitatea și acuratețea, în ciuda unor rețineri evidente, sînt o latură pozitivă a acestei poezii. Rămîne numai ca poetul să-și adîncească sursele de inspirație și munca poetică, pentru a face să răsune din ce în ce mai clar cîntarea lui „simplă ca de mierlă".

MIH'U DRAGOMIR

H. Zincă: „DINTRE SUTE DE CATARGE" *)

Războiul, cu întreg cortegiul său de întîmplări dramatice, a constituit tema predilectă a scrierilor de pînă acum ale lui Haralamb Zincă. „Jurnalul de Iront", care marca apariția unui prozator înzestrat, era o inspirată confesiune a unui ostaș român, înrolat în rîndurile armatei sovietice, asupra com-

*) E. P. L. 1961

portarii unor oameni deosebiți aflați față în față cu o realitate tragică, tulburătoare. Autorul se arată preocupat de zugrăvirea tăriei morale a omului simplu sovietic, a armoniei sale spirituale. Caracterul direct al relațiilor, învăluită în unda unui lirism de calitate, trăda pasiunea sinceră pentru subiect, conferind „Jurnalului de front" o autenticitate de netăgăduit.

Interesul prozatorului pentru această temă a rămas constant. O întîlnim în volumul de schițe „Un civil în tranșee" și acum în urmă ea reapare în romanul de mai mare întindere „Dintre sute de catarge".

Haralamb Zincă limitează acțiunea propriu zisă a cărții sale la un episod izolat dar semnificativ pentru configurația morală a eroilor săi: autorul urmărește peregrinările unui detașament de partizani romîni, care, în urma unei trădări rămîn izolați în munți, încercuți de fasciști și hărțuiți de jandarmii antonescieni. Legătura cu conducerea organizației de partid nu poate fi restabilită prin radio, proviziile s-au terminat iar rătăcirea prin munți se poate curma printr-o încăierare cu jandarmii ori cu fasciștii, care mișună pe urmele lor. În ciuda acestor împrejurări excepționale de grele, cînd viața fiecăruia și a tuturor este în pericol, cititorul nu întîlnește în cartea lui Zincă niște oameni dezolați, cuprinși de disperare. Dimpotrivă. Autorul izbutește să comunice lectorului încrederea neclintită în victorie a partizanilor. Conștienți de pericolul ce-i pîndește la orice pas, ei nu-și pierd optimismul și umorul. Semnificativă în acest sens ni s-a părut scena de la „frizeria" lui Lică, improvizată pe două pietroaie în pădure. Într-un scurt popas la umbra copacilor, deși oboseți și uzi pînă la piele, ei visează la ceea ce vor înfăptui după victorie, după război.

Ceea ce îl preocupă în deosebi pe comunistul Pavel, conducătorul detașamentului, este tocmai menținerea moralului tovarășilor săi, întărirea convin-

gerii în victoria finală, convingere care-i face să-și dea seama pe deplin de rostul înalt al marșului lor.

În înfruntarea care are loc între Pavel, care caută să câștige timp și să cruțe viața oamenilor săi pe de o parte, și izbucnirile anarhice ale lui Emil pe de alta, trădînd de fapt panica unui spirit individualist, autorul respinge eroismul de paradă. Evoluția lui Emil, ale cărui fapte voit eroice se răsfrîng în mod dureros și asupra tovarășilor săi, apoi sfîrșitul său pe cît de tragic, pe atît de puțin glorios, sînt lămuritoare în acest sens. Datorită actelor sale gratuite, datorită ruperii de grup și încercării de a acționa pe cont propriu, își află moartea tovarășul său Lică. Acesta în împrejurări deosebit de grele, se comportă cu adevărat eroic, deși unii erau înclinați să-l creadă un fricos.

Autorul știe să sugereze adesea, cu ajutorul citorva amănunte semnificative, atmosfera încordată, tragică, pe fondul căreia se succed întîmplările cărții.

întreținerea de planuri, viziunea cinematografică a momentelor, alternarea prezent-trecut contribuie la crearea atmosferei și a unui ritm dinamic, la conturarea personajelor.

Așa se întîmplă, de pildă, în cazul lui Filip, figură memorabilă, a cărui moarte dramatică este descrisă simplu, fără artificii.

Procedeele nu dă însă totdeauna rezultate; autorul îl folosește prea des, uneori fără să fie necesar: în cazul lui Pavel, de pildă, gîndurile eroului puteau fi comunicate direct.

În genere, prozatorul izbutește să creeze un decor adecvat și o atmosferă propice desfășurării ritmice a episoadelor. Unele amănunte care par să încetinească acest ritm, sînt de fapt menite să accentueze dramatismul cărții, încadrîndu-se logic compoziției. Așa ni s-a părut, de pildă, jurnalul soldatului neamț, ca o evocare cutremurătoare a demenței fasciste, împo-

triva căreia este îndreptată și lupta grupului de partizani romîni aflați în centrul cărții. Totuși uneori autorul nu reușește să mențină ritmul ascendent al acțiunii încărcînd-o cu episoade de prisos. Așa ni se pare a fi popasul partizanilor la căsuța din pădure, unde naște o femeie. În cel de al doilea volum scriitorul ar trebui să acorde o atenție sporită dozării conflictului și să aprofundeze individualizarea unor personaje, rămase deocamdată în stadiul unor simple creionări — de pildă Mihuț, Andrei și chiar Valentin, oare ar putea îmbogăți mult această carte, purtătoare a unui fierbinte mesaj de pace.

EUGENIA TUOOR

Marcos Ana: „RĂDĂCINILE
ZORILOR” *)

„Deținuții politici spanioli sînt niște iăpturi tragice ingrapate-ntr-o piatră. Să pătrunzi în hățîșul de obstacole și tier ce-i împresoară este aproape cu neputință. Ar trebui să străbați posomoritele ziduri de cetate ale unei duble întărituri. Să forțezi cinci sau șase — nu mai știi cîte — porți căptușite cu oțel și o mulțime de gratii și de zăvoaie. Dincolo de ele, mai Înăuntru încă, în adîncul pămîntului aproape, păziți cu grijă, în niște cuști care se cheamă galerii și în mormintele numerotate ale Departamentului Celular, trăiesc și mor deținuții politici antifasciști”.

Cu aceste cuvinte își începe Marcos Ana, poetul spaniol deținut de douăzeci și trei de ani într-o bastilie iranchistă, zguduitoră scrisoare către revista „Tineretul lumii”. Și ceea ce pare de-a dreptul neverosimil și anacronic în secolul care a trimis un om în cosmos, ceea ce pare mai curînd un coșmar amintînd Inchiziția, se dovedește totuși cu puțință într-o Spanie a

*) E. P. L. U., 1961

morții și a urii. „închis de copilandru,/ m-au condamnat la moarte,/ iar ochii mei, lumina/ de pietre și-au strivit-o" mărturisește Marcos Ana în „Autobio-*gratie". Când a fost întemnițat, avea 19 ani și nu scria încă versuri. A învățat să le scrie "m „șapte mii și două sute/ de albastre nopți cu lună" („Răvaș lumii") de detențiune, din nevoia de a împărtași omenirii crimele pe care le comit fasciștii în Spania. „Vina" pentru care a lost închis e de a fi luptat pentru libertatea poporului, pentru fericire: „Cumplit îmi e păcatul ./ Cu stele-am vrut să umplu / a oamenilor inimi" („Autobiografie"). Intre zidurile crunte s-a născut în Marcos Ana, poetul, devotat țării și tovarășilor de suferință: „Poemele-mi le-aș vrea, pe fiecare / din piatră ce palpită plămădite/ căci, turnuri vagabonde, le-aș trimite / cu oamenii să umble, în picioare. / Le-aș vrea cîntări de pace, dinamite, / le-aș vrea și glonț, le-aș vrea și sărutare, / albastre ca un fulger, verzi și-n floare — măslini în pîrg..i / Răsunete-nmiite / de bronz, de stup, de codru cu plăgi crunte, / știind, din pulsul siingelui ce geme, / să-ntindă, înspre guri bătute, punte" („Norme. Ars poetica"). In ciuda măsurilor luate de călăi, poemele lui Marcos Ana au răzbătut prin toate zidurile. Prieteni necunoscuți le-au adunat în volume la Buenos Aires și la Budapesta. De curînd s-au tipărit și la noi în traducerea foarte bună a lui Romulus Vulpescu în ediția prezentată aici. Apărută în condiții graiice admirabile, cu ilustrațiile inteligente și semnificative ale lui Constantin Piliuță, cartea ne umple suiletele de durere și de indignare. Pe coperta ioarte sugestivă, doi ochi halucinați, umbriți de gratii, îndeamnă la luptă împotriva atrocităților iasciste. E în tragica lor suferință mută o dîrzenie nemaipomenită: „Eu nu cer îndurare. Eu denunț / pe dictatorul stîrv ce guvernează / cu o secure, viața ome-

nească..." („Eu denunț !"). Zăbrelele,, lanțurile n-au putut suprima încrederea în libertate a luptătorului care, neînirînt, cu privirea ațintită înainte, Înaltă demnității umane un imn: „Deținuți, la miezul nopții/potriviți-vă toți pulsul/ ca la unison să bată ; / precum clopotele sune / toate pulsurile-ntr-unul- / într-un singur clopot unic..." („Romanță pentru ora douăsprezece iară un sfert"). Nu există nicăieri în poezia lui Marcos Ana accente deprimante sau sentimentul renunțării la luptă. Sulerința acumulată în 23 de ani de temniță se exprimă sobru, laconic, în nota cîntecului popular spaniol, admirabil lolosit de Lorca : „Chiar și piatra simte, plînge;/ zidul zgrunțuros, zăvorul, / lespezile lucii, fierul / lacătului și zăbreaua. / Lanțurile, azi tocite, / zalele-și exfoliază" („Pînă și pietrele...").

Poemele lui Marcos Ana se intitulează „Rădăcinile zorilor". Ele neaducodioacă vibrație de umanitate, o emoționantă încredere în lorțele omului, pentru care Marcos Ana și tovarășii lui sînt „o halucinantă lecție". Întreaga poezie a lui Marcos Ana e un imn Închinat tinereții viguroase și fericite: „Dac-ar vrea tot tineretul / mi s-ar spulbera durerea / și cătușele s-ar rupe! (Spuneți: „gata.!"/ Încercați!)/Brațele vă sînt pădure / care umple-ntreg pămîntul: / de le-ați arbora, și cerul / l-ați acoperi cu ele! / Ce tirani, ce porți, ce ziduri, / ce zăvoare și cătușe / n-ar pieri sub glasul vostru / — avalanșă de proteste ?". („Ser/soare urgentă. Către tineretul lumii").

Ce poate li mai emoționant decit această extraordinară forță morală a poetului luptător Marcos Ana, care, după două condamnări la moarte și douăzeci și trei de ani de Închisoare nu și-a pierdut nici încrederea în victorie, nici idealurile, nici demnitatea ?

N. MANOLESCU

m^—^^—^—* -^^^ "Revista Zvestelor"

— Din țară —

DEZBATERI CRITICE
ÎN „GAZETA LITERARA”
(noiembrie—decembrie 1961)

Cu toate că la ora când aceste rînduri văd lumina tiparului, multe din problemele legate de activitatea revistelor au iost discutate la recenta Conferință a Scriitorilor din țara noastră, nu este, totuși de prisos să încercăm a cuprinde într-o privire de ansamblu felul cum „Gazeta Literară” — operativ și perseverent angajată în discutarea actualității — s-a achitat de sarcinile ce i-au revenit în pregătirea acestui Însemnat eveniment al vieții noastre literare.

Vreme de două luni, așadar, „Gazeta literară” a devenit terenul unor ample dezbateri critice care au îmbrățișat frontul literar pe toată întinderea lui. Poezia, proza, dramaturgia și critica au fost cercetate așa-zicînd monografic, de unul, doi și chiar trei dintre criticii revistei. Totodată ea și-a deschis paginile unor anchete printre prozatorii, dramaturgii și critică literari de cele mai variate tendințe și formații, publicînd pe deasupra și o serie de opinii, mai ales despre poezie, ale unor tineri sau mai vîrstnici poeți. Alături de aceștia, criticii obișnuiți ai revistei și-au făcut remarcată prezența prin numeroase comentarii și precizări cu caracter sintetic, în care una sau alta din problemele enunțate în articolele de ansamblu beneiciază de o tratare, mai detaliată.

Dintre articolele-bilanț pomenite, cel mai echilibrat și obiectiv și, totodată,

cel care sintetizează mai pe înțeles principalele problemele ale domeniului cercetat ni s-a părut a fi „Contemporaneitatea și problemele dramaturgiei noastre” (nr. 46, 47) semnat de Vicu Mîndra. Unele obiecții i se pot totuși aduce: bunăoară o seamă de aprecieri excesiv de călduroase („Mi se pare romantic”, „Prietenă mea Pix”). De asemenea, articolul tratează mult prea izolat problemele dramaturgiei noastre, pe care nu le situează în contextul mai larg a ceea ce s-a realizat pozitiv de către teatrul progresist contemporan.

Articolele: „Probleme ale poeziei actuale” (nr. 46), semnat de Paul Georgescu și Matei Călinescu, căruia li urmează „Proza și actualitatea” (nr. 47) de S. Damian și, în cele din urmă, „Critica literară și actualitatea” (nr. 50), rod al efortului conjugat al celor trei de mai sus, pun în discuție probleme interesante și, în general, se poate spune că nu ocolesc ideile. Concepute însă prea mult ca niște bilanțuri (de unde necesitatea fatală de a înșira la nume și titluri), articolele cu pricina consumă un spațiu prea întins cu chestiunile de protocol, în dauna adevăratelor probleme. în genere — se poate spune — ispita de a opera compartimentări, de a descifra modalități (așa le place autorilor să numească unele specii literare: Marcel Breslașu, de pildă, ilustrează poezia „gnomică”, ceea ce în tond e același lucru cu a spune că poetul scrie fabule) ascunde mai de grabă necesități prozaice, de inventar. Odată această operație încheiată (ea era mai puțin decît oriunde

justificată în cazul criticii, unde autorii cataloghează lucrări care n-au nimic de a face cu actualitatea literară, fără măcar scuza de a fi citat tot ce era merituos), se trece mai prompt sau mai pe ocolite la fondul chestiunii. Mai pe ocolite, în cazul articolului uespre proză, de exemplu, al cărui autor se crede obligat să schițeze mici caracterizări cu totul de prisos ale unor opere de mult cunoscute („Desculț”), evitând însă cu cea mai mare grijă să discute cazul altor opere mult mai recente ale aceluiași autor („Rădăcinile sînt amare” sau versiunea nouă din „Desculț”) iată de care era obligat să ia atitudine întrucît intrau direct în sfera cercetării sale.

Ajunși în acest punct și în fața unei dovezi atît de flagrante de omisiune, ca și cum proza ultimilor ani ar cunoaște frecvente situații de acest fel, cititorul djrnic să capete lămuriri competente se întrebă pe bună dreptate dacă nu cumva, în anumite cazuri, liniștea casei are pentru criticii „Gazetei literare” însemnătate mai mare decît formularea unui punct de vedere ferm, după cum, în alte cazuri, anumite omisiuni sau reci formulări de serviciu par a indica idiosincraziile membrilor redacției.

În genere, se poate spune că articolul cu privire la dezvoltarea prozei e cel mai vulnerabil prin unilateralitate, înainte de toate pentru că autorul insistă în chip supărător în reluarea, dusă la exces, a unei mai vechi interpretări — cu valabilitate parțială — ce-i aparține -, conform acesteia, aproape toți prozatorii noștri tineri, descinși într-un tel sau altul din proza lui Marin Preda, s-ar îndeletnici cu meseria de a-și învăța eroii „arta bucuriei”. Chiar de-ar îi așa, spiritul de discernămint și măsura ar trebui să-1 îndemne de critic să nu se prea bucure în fața unei avalanșe de personaje trezite la viață de aceeași problematică, semn îndubitabil de sărăcie. Dar lucrurile nu stau, din fericire, de loc ast-

fel, dovadă — nu mai departe —, proza din ultima vreme a celor doi Nicolae — Ție și Velea — tinzînd (în ciuda iormulei lui Damian) la o lot mai evidentă diversificare' tipologică și la îmbogățirea registrului de trăiri. Lipsește apoi din articolul pomenit discutarea deschisă a deficiențelor ținînd de expresie și de arta compoziției, element esențial în proză și dramaturgie. Faptul că mai pol apărea lungi narațiuni scrise simplist, deslînat, expresie a celei mai desăvîrșite improvizații și că astfel de producții mai pot trece în ochii multor critici drept opere merituose nu neliniștește de loc pe autorul bilanțului privitor la proză.

Alături de observații pătrunzătoare, la care nu se poate să nu subscrie iubitorii de poezie din țara ncastră, articolul despre dezvoltarea poeziei dezvăluie și unele fațete discutabile. Se observă și aici ezitarea de a ataca problemele mai spinoase din istoria mai nouă a genului, pe care autorii articolului sînt dispuși să le considere clasate. În același timp, în afara obligației de a le pomeni numele, lipind pe opera lor o etichetă oarecare, putorii analizei nu consideră că mai trebuie să spună ceva despre cei mai mulți poeți virstnici și chiar din generațiile mai noi. Cum s-au maturizat, de pildă, poeți ca Baconsky, Rău, Brad, Andrițoiu, Utan, Horea, Gurghianu, Iureș și alții care dominau cîmpul poeziei „tinere” în urmă cu cinci-șase ani, apoi în ce măsură tinerele speranțe abia afirmate atunci s-au dezvoltat sau, dimpotrivă, au infirmat așteptările, iată numai două probleme care nu pot lipsi în nici un caz dintr-un bilanț ce are ambiția să ofere o imagine de ansamblu asupra evoluției celei mai recente a lirismului la noi. În loc de toate acestea, autorii articolului au preferat să se transforme în exegeți zeloși ai problemelor legate de poezia celui mai tînăr contingent de poeți: Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Uie Constantin etc., care, oricît de talentați, nu re-

prezintă poezia românească *In totalitatea tendințelor ei.*

Era de așteptat din partea unor condeie atât de pasionate și prompte In exercitarea actului critic ca, despre critică în genere și despre nivelul dezvoltării ei să se rostească opinii competente care să stabilească o justă scară de valori, dar mai ales să se semnaleze atenției criticilor din țara noastră aspectele încă discutabile ale activității lor și să se sugereze căile de îndreptare. In linii generale, se poate spune că acest deziderat se și realizează in articolul „Critica literară și actualitatea”, nu iară să se jertfească însă, în câteva puncte, obiectivitatea și spiritul științific. Adevărul este că literatura noastră nouă dispune de numeroase și bine calificate cadre de critici de toate vlrstele, tar critica literară e reprezentată copios în paginile revistelor noastre, și in special la „Gazeta literară”, care beneficiază de un bogat corp de critici-redactori și colaboratori apropiați. Acest fapt a determinat la numeroși critici o stare de spirit care merită să fie analizată în aspectele ei, dintre care unele sînt pozitive, altele mai puțin. Pozitiv e faptul că in genere criticii noștri au căpătat conștiința însemnătății îndeletnicirii pe care a practică, a rolului important ce revine criticii în orientarea literaturii, ca și a opiniei publice cu privire la valorile care trebuie promovate și la tendințele care merită să lie încurajate ; nu la iei de ierm s-a dezvoltat însă conștiința răspunderilor ce iățenești mari pe care le implică exercitarea nobilei misiuni de critic. Dimpotrivă, s-a putut observa adesea, pe

- de o parte, ivirea unei atitudini de suficiență și infatuare, iar pe de altă parte, ceea ce-i mult mai grav, tendința
- de a tranzacționa cu spiritul critic, de
- a ceda, in scopuri străine slujirii adevărului, autoritatea încorporată în actul
- critic. Așa s-a născut spiritul apologetic, odioasă întruchipare a derogării de ia cele mai elementare obligații mo-

rale ale criticului. Era de dator ia autorilor bilanțului amintit să stăruie mai mult asupra condițiilor care au iăcut posjtiile manifestările apologetice și totodată să vestejească în termenii cei mai energici, în spiritul unei autocritici severe, aceste grave defecte. Nu se poate nega, ce-i drept, — că unele iandări autocritice se iac văzute icicolo pe întinsul articolului, coplesite însă de cealaltă tendință, de a salva obrazul iamiliei. Pe criticii „Gazetei literare” pare a nu-i neliniști prea mult faptul că o seamă de poeți și prozatori s-au exprimat într-un chip nu tocmai reverențios, cu prilejul ultimelor anchete, lață de unele practici ale criticii literare, după cum nu-i neliniștește nici faptul că voci din publicul cititor și-au manifestat dezaprobarea, bunăoară, față de limbajul criticii literare⁰), care rămîne abscons, contorsionat, greu de urmărit. în intervenția lui în cadrul anchetei „Criticii despre critică”, Savin Bratu, unul din colaboratorii apropiați ai revistei, a remarcat cu luciditate că „în ceea ce privește raporturile criticii cu cititorii [...] în practica receptării artistice, anume raporturi abia există. Criticul ține însă prea puțin seama de cititor. Cititorul ține ceva mai mult seama de critic, dacă-l pricepe. Un dialog critic-cititor e rar”, lată însă că aceste constatări care ar trebui să dea de gîndit oricărui critic, readucîndu-1 de pe drumul certurilor sterile și al orgoliilor personale, nu-1 clintesc nici măcar pe criticul în chestiune, care se întoarce cu seninătate la problemele „speciice”, constatînd cu destulă suficiență că „la ora actuală, după convingerea mea, scriitorii au rămas mai mult datori criticilor decît invers, în eforturile pentru stabilirea unor raporturi principale”. Același critic recomandă ca remediu pentru sporirea eficienței criticii literare „să ducem fiecare în parte și în

⁰ Nu mai departe decît in bilanțul său, S. Damian „inventează” termenul *detestul* pentru *detestarea*, probabil după modelul cuvintului *disprețul*.

cadrul fiecărei redacții, o anumită acțiune de promovare a talentelor tinere, în conformitate cu necesitățile noastre estetice în genere, ca și cu gustul nostru personal". Cu alte cuvinte, sarcina cea mai însemnată a criticii în momentul de față este nu judecarea cu obiectivitate și spirit de răspundere a literaturii în ansamblul ei, ci un fel de năștere de către o redacție sau alta, de către un critic sau altul (uneori în cadrul aceleiași redacții), a tinerelor promisiuni literare. De altă parte, acest lucru se și practică efectiv la „Gazeta literară”, unde, după cum a observat aprobativ Eugen Luca și o recunoaște însuși Savin Bratu, iecare dintre tinerii talentați este sprijinit de către un critic. „Ar trebui să-l felicităm pe Paul Georgescu pentru descoperirea unui poet atât de înzestrat ca Nichita Stănescu. De asemenea, pe S. Damiau pentru promovarea unui fin analist ca N. Velea” — scrie Eugen Luca. Iar Savin Bratu : ... dar să spunem ce rost ar avea învinuirea că-l „tămîiez” pe Cezar Baltag?”. Bineînțeles, asemenea practici au și trezii resentimente nesănătoase la scriitorii tineri din jurul altor reviste literare, rămași Sără „naș”. Acești tineri gîndesc într-un iei destul de puțin pașnic despre critică, cu aerul de a spune : las' că mă iac eu mare. Exact acesta e sensul ce se desprinde din următoarele aluzii transparente ale lui Fănuș Neagu : „Ar trebui să înțeleagă [ei, criticii], cum zice un prieten tînăr prozator, că „vine o vreme oînd dragostea nu mai are nevoie de cuvinte”.

Evident, atari izbucniri de amărăciune și chiar de ciudă împotriva criticii în genere n-ar fi cu puțință dacă o revistă de prestigiu „Gazetei literare”, dispunînd de un mare număr de condeie publicistice și de suficientă inițiativă și fantezie în organizarea diverselor campanii și acțiuni, n-ar suferi în atîtea privințe de un entuziasm partizan, allernînd cu fobii nu mai puțin statornice.

în general, se poate spune că operația — e drept, neplăcută — de recunoaștere a greșelilor proprii e puțin practică de revistele noastre. „Gazeta literară” nu tace de loc excepție ; dimpotrivă. Un fapt în aparență mărunț vine să confirme încă o dată rezistența îndîrjită la critică a criticilor, altfel permeabili în atîtea privințe, ai revistei. În ultimul articol-bilanț, ridicuHzind cecitatea unor critici, semnatarii articolului ajung să situeze, printr-un gest absolut reflex, fără să clipească măcar, sub aceeași etichetă: „opere de valoare” două cărți — „Moromeții” și „Bariera”. E și acesta un exemplu de orbire, din prea mare dragoste, dacă ureți, dar tot orbire se cheamă.

C. R.

POEZIA ȘI PROZA ÎN „STEAUA” (nr. 8, 9, 10/1961)

Nu credem că greșim dacă vom spune că ultimele numere (aug., sept., oct.) ale revistei „Steaua” prezintă un pronunțat caracter comemorativ și aniversar. Am citit paginile (unele emoționante) consacrate lui Sadoveanu și Bacovia, — de asemenea articolul despre Heraciut, precum și schițele de portret „Perpessicius” și „Miron Radu Paraschivescu”. Faptul că revista clujeană consemnează cu seriozitate și promptitudine date și evenimente importante din istoria culturii nu poate fi, desigur, decît apreciat. Ceea ce a scăpat însă redacției — și/ această lipsă deosebit de serioasă pare să se accentueze progresiv — este decalajul între aniversări și comemorări pe de o parte și preocupările față de actualitate, pe de alta. Așa se face că reportajul, specia literară cea mai operativă din punct de vedere a oglindirii ritmului rapid al construcției socialiste, a dispărut din paginile „Stelei” (tentativa lui Constantin Vasiliu din nr. 9 nu schimbă cu nimic situația), că în proză domină tematica inspi-

rată din trecut, iar în poezie se mai iac simțite tendințe pe care le considerăm demne doar de blam și uitare. Aceasta, ca o primă observație generală, privind orientarea, echilibrul tematic al revistei. Analizate în parte, cele două sectoare, poezie și proză, conțin, evident, și succese de care ne vom ocupa deopotrivă, în cele ce urmează.

Veronica Porumbacu semnează poezii ca „Orașul meu”, relevând aceeași cunoscută sensibilitate și tandrețe feminină, sau ca „Vai celui singur”, în care critică închistarea individualistă; Ion Horea publică „Chimie” și „întîmpinare”, poeme dintre cele mai izbutite, care au intrat de altfel și în cuprinsul recentului său volum „Coloană în amiază”. Apreciem la Ion Horea pastelul constituit din elemente specifice peisajului nostru socialist, precum și atitudinea de contemplație activă, care nu e alta decît aceea a omului comunist:

„Iată și eu, imitînd pe poetul
ce saluta din căruță Roma cea mică,
mă urc pe dealul cu viile albastre
și casele-n roșu
și cu un gest prelungit peste coșuri
și linii,
salut unitatea materiei,
spectacolul dat parcă-anume să-ntîmpine
sufletul meu îmbătat de cunoaștere:
fulgerul prins și întors din înalțuri,
tunetul dus peste apele tulburi,
ploaia venită dinspre păduri!”.

Demne de remarcat sînt autumnalele lui Al. Andrișoiu („Autumnală”) și „Sfîrșit de anotimp” a lui Ilie Constantin, ca și poeziile lui Petre Stoica. Plîdit uneori de pericolul prozaismului, Petre Stoica publică acum un interesant poem închinat colectivității („Sîmbătă seara”) și „Trei poeme despre soare”, unde autorul desfășoară o imagistică vie, rezistentă prin inspirația tot mai adîncă din viața noastră contemporană.

Surprinzătoare, în sensul rău al cuvîntului, este contribuția poezilor clujeni, care s-au arătat foarte puțin exigenți față de propriile lor creații. Ne referim în primul rînd la Aurel Rău.

Cunoscut ca unul dintre poezii cei mai talentați ai generației sale, Aurel Rău ține parcă dinadins în ultimele trei numere ale „Stelei” să demonstreze contrariul, exersîndu-se în confuzii și incoerențe logice. Dacă o poezie ca „Lui Tudor Arghezi” (nr. 8) izbutește în bună măsură să transmită imaginea titanismului arghezian, cele publicate în nr. 10 („Seceriș iarna” și „îmi pare mereu că-mi apari prin cineva”) 11 conduc pe autor spre experiențe cu totul neindicate. În „Seceriș iarna”, printre imagini reușite, apare și cite una eliptică de sens, ca aceasta: „Dintre toate cîntecele I desigur, doar cel al Cununii / vara pe bărăganuri”. Propoziția nu ne sugerează și nu ne îngăduie să subînțelegem nimic. Jocul părîndu-i-se amuzant și „original”, autorul îi accentuează liniile în cealaltă poezie, cu titlu greoi, parcă împiedicat („îmi pare mereu că-mi apari prin cineva”). Iată o suită de propoziții, care solicită eforturi sporite din partea cititorului spre a le înțelege deocamdată conținutul notional:

„Femeia se-apropie, trece — m-a mințit
Părul ei blond, voga melancolie
A privirilor duse în infinit.
Trupul tău fuge din ea, deodată,
Umbletul tău, pe coline de aur,
Umbra ta iarăși în sălcii și-n vin.
Am să mă rog pentru noi într-o carte”.

Simțind că ideea se prezintă foarte săracă, poetul încearcă s-o complice în mod artificial, să-i dea o anume „dificultate”. Apar în poezie, concomitent, iubita și ianloma ei, care impun autorului un dialog fără interlocutor precis și cam incoerent. Sensul se comunică anevoie, Aurel Rău preferînd să rămîină enigmatic pînă și în ciuda-tul vers final:

„Am să mă rog pentru noi într-o carte”.

Credem că poeții clujeni — și c vorba și de A. Gurghianu și V. Felea — ar trebui să iie mai circumspecți iată de influențele moderniste (oricît s-ar părea de vagii) care, sub masca unor așa zise modalități originale, pot induce ușor în eroare. Dorința de ialsă „înnoire” strică o poezie bine intenționată ca „Seceriș, iarna” de A. Rău, applatizează unele imagini din poezia „Moment” de A. Gurghianu, conduce la ruperea dintre teorie și practică și la erori de apreciere ca acelea întilnite în articolul „Poezia și exigențele epocii” de V. Felea, despre care am vorbit într-unui din numerele trecute.

Incontestabil, proza publicată de „Steaua” în nr. 8, 9, 10 se iriiașează mult mai unitară ca valoare decît poezia. Deși aproape toate schițele și povestirile sînt axate pe tema războiului, — excepție iace schița „Dimineață de toamnă” de Vasile Rebreanu — ele aduc imagini autentice de viață, eroi bine realizați, conflicte dramatice revelatoare. Așa sînt „Un pumn de caise” de Eugen Barbu, schița citată a lui Vasile Rebreanu și cele două povestiri „Soldatul necunoscut” și „Moroiul” de D. R. Popescu.

În ceea ce-l privește pe autorul volumului „Zilele săptămînii”, observăm că el se ailă în continuu progres, alir-mindu-se din ce în ce mai mult ca un real talent. După admirabila schiță „Mașina” („Gazeta literară”, 31 iulie 1961), el publică acum povestirea „Moroiul”, cu o tematică asemănătoare. Avînd aerul unui ins binevoitor, al unei lichele simpatice, fascistul Kurt ascunde gîndurile cele mai negre și plănuiește crimele cele mai odioase. Dar împotriva lui, ca și a întregului comandament german al unității, se ridică nu numai naiul și credulul oișter român Toni, ci în primul rînd ostașii care joacă iarsa cu moroiul. D. R. Popescu știe să descifreze psihologii variate,

să reconstituie atmosfera halucinantă a războiului și să vadă personajele încleștate în conflicte dramatice; el stăpînește arta unui prozator de mari posibilități.

Deși valoroasă pentru motivele arătate mai sus, proza publicată de „Steaua” în nr. 8, 9, 10, rămîne totuși deficitară sub raport tematic.

Considerăm necesar ca redacția să acorde o atenție sporită realității socialiste, să publice mai multe reportaje, schițe, povestiri consacrate vieții noastre noi, tăcînd ca acestea să constituie tematic centrul de greutate al revistei. De asemeni, credem că poeții de la „Steaua” trebuie să respecte cu mai multă seriozitate exigențele epocii de care vorbea V. Felea: să încerce a îi mai contemporani și să nu prefere obscuritatea în locul versului clar, suspectat probabil de „tradiționalism” și „desuetudine”. Talentul lor — cunoscut și apreciat — va putea fi pus în valoare numai înlăturlnd din cale cu hotărîre ispita unei versificații contorsionate și a unei imagistici enigmatice.

AL S.

SECOLUL XX, nr. 11/1961

Operă a unui scriitor elvețian de limbă germană bucurîndu-se de o iaimă recunoscută, „Biedermann și incendiarii” nu este desigur o capodoperă. Ea se înscrie în cadrul teatrului-parabolă printr-o mare limpezime a ideilor, printr-un stil întotdeauna direct, printr-o gradare remarcabilă a tensiunii dramatice, păcătuînd doar printr-o folosire cam prea liberă, uneori irizînd convenționalismul, a recuzitei speciice teatrului parabolă.

Biedermann simbolizează într-un chip toarte străveziu pe micul burghez german, care, din concesie în concesie, din compromis în compromis, ajunge să se predea complet în miinile iasciștilor — în piesă, — „incendiarii”.

Obtuzitatea speciică a micului-burghez, orb pînă și în lata evidentei, gata ia orice tranzacții, pentru a nu îi obligat să lupte împotriva criminalilor; ipocrizia pseudo-liberală, cînd nu se dă în Jăturj de la acte de cruzime iată de cei interiori, simplismul și naivitatea critică cu care el privește marile probleme contemporane sînt bine prinse de Frisch, vizibil iniluențat de teatrul lui Brecht și în special de „Ascensiunea lui Arturo Ui”. Influența este evidentă în modul în care sînt caracterizați incendiarii și mai ales în ceea ce Brecht numea „dialectica ieroce” a relațiilor dintre mica burghezie și fascism. Spaima, teroarea îi împing pe Biedermann să contemple iascinat incendiarii — așa cum în piesa lui Brecht precupeții din Chicago sînt hipnotizați de gangsteri. Acțiunile incendiarilor, care se dezvăluie din ce în ce mai direct, mai cinic (întocmai ca în piesa lui Brecht), îl paralizează pe micul burghez. Incendiul casei lui Biedermann — omul oarecare — simbolizează în mod direct incendiul Reichstag-ului.

Foarte potrivită este publicarea în același număr din „Secolul XX” a articolului Elenei Vianu intitulat „Un nou didacticism și sensul lui ascuns”, articol substanțial, bine iniormat, care are meritul să dezvăluie unele aspecte ale literaturii-parabolă ca simptom al iraționalismului contemporan. Dar autoarea iace totodată greșala de a nu îi discutat tocmai problema „parabolei progresiste” — a sensului într-adevăr inovator și înaintat pe care 11 ia acest procedeu P/pic arsenalului expresionist în lucrările unor dramaturgi germani progresiști. Parabola este larg iolosită în sens progresist — de aripa de stingă a expresionismului (Ernst Toller) — esfe una din armele teatrului agitatoric didacticist la care tind unii dintre adepții grupului de la revista „Der Sturm” atunci cînd dezvăluie, ca în teatrul lui Brecht sau Toller, semnificații însemnate ale conflictelor

lumii contemporane. Ar ii fost bine ca articolul să aibă și bibliografia germană și sovietică, ioarte importantă în înțelegerea rădăcinilor de clasă mic-burgheze diversioniste ale didacticismului și parabolei decadente.

Un articol bine iniormat, dar fără pretenții de exegeză, de studiu, este portretul lui Heinrich Bbhl — scris de Jean Livescu. „Secolul XX” continuă buna inițiativă de a publica drept sinteze studii reproduse ale unor eminenți critici și scriitori, ceea ce cheazășuiește în același timp competența și informația. Pe această linie se înscriu studiile „Epoca atomică și literatura” de V. Scerbina și „Pentru o literatură național-populară” de Juan Gottysolo. Aceste materiale implică însă o exigență de care trebuie constatat cu regret că redacția revistei „Secolul XX” continuă să nu se preocupe suicient. Articolul lui Scerbina a apărut mai înainte în traducere rominească în „Viața literară sovietică”, ceea ce redacția „Secolului XX” se pare că nici nu a știut, lucru care se vede și în unele greșeli de traducere „originale”. Cartea idealistă a lui Kandinski „Principiul spiritual în artă” devine în „Secolul XX” „Elementul spiritual în artă” — ceea ce trebuie să recunoaștem este mai inofensiv, revista vest-germană „Akzente” apare drept „Accente”

Greșelile de transcripție abundă mai ales în traducerile din germană. Este binevenit fragmentul din „Repriza”, operă a scriitorului vest-german Martin Waiser. Dar de ce numele eroului principal Kristlein apare mereu slllit Kritztiein? De ce Frankfurt am Mein? În sfîrșit binecunoscutul foto-reporter din R.D.G. Max G. Scheller este localizat drept... „mexican”.

Recenziile la „Revista revistelor” continuă să aibă, în mare măsură, un caracter de serviciu -, ele nu oferă o imagine semnificativă asupra panoramei literaturii universale; materialele sînt culese în parte cam la întîmplare.

Aspectul cel mai pozitiv al rexistei • continuă să fie publicarea materialelor beletristice din literatura universală (în alord de Frisch și Walser, apar în a-7 ceiași număr traduceri din Paul Eluard, Pasolini („O viață violentă”), Fred Wander, Henri Alleg, Jesus Lopez Pacheco, Menelaos Ludemis).

II. B.

— De peste hotare —

„NOVII MIR” nr. 12/1961

În ultimul număr pe anul 1961, revista „Novii mir” încheie publicarea romanului „Rugul” de K. Fedin (al treilea volum al trilogiei care începe cu „Primele bucurii”). Acțiunea romanului începe la 22 iunie 1941 și nu durează decît citeva zile. Autorul a lărgit însă dimensiunile temporale ale romanului prin digresiuni retrospective, adăugînd iile noi la biografiile personajelor sale, întrerupte cu două decenii în urmă în „O vară neobișnuită”. Pe Pastuhov, pe care l-a lăsat la Saratov, iilistin, ostil revoluției, înstrăinat de popor, dramaturg decadent în perioada războiului civil, 11 regăsim la Moscova. El s-a „adaptat” între timp, a devenit dramaturg cunoscut în lumea teatrală din capitală, și și-a asigurat cu o grijă sibarită condiții de viață excelente. Izvekov, după ani de muncă în industrie, în urma unor neplăceri ajunge vicepreședinte al Sovietului local din Tuia. Soția sa, Anocika, a devenit artistă a poporului din R.S.F.S.R., Piotr Ragozin e activist la Comitetul Central. Bătrînul actor Țvetuhin s-a despărțit de soție, lucrează la teatrul din Brest, oraș bielorus la ironlieră cu Polonia ocupată de hilleriști.

Rugul uriaș al războiului, care a înroșii în acea. dimineață de iunie cerul sovietic, a imprimat instantaneu un alt .suilu vieții imensei țări. O gravă tensiune s-a așternut prețui indeni. Ea -este redată în forfota gărilor moscovite, "în at moșiera , de o severă solemn-

tate, a ședinței-iulger de la comitetul regional de partid din Tuia, pe străzi, în case și în viața personajelor.

În casa lui Pastuhov viața încearcă să. se agate de tiparele obișnuite, dar el își dă seama — cu o amărăciune, ce contrastează cu ceea ce se petrece în jur — că un capitol nou începe în existența sa. Petrecerea de ziua nașterii lui nu e contramandată (convivii sînt invadați de tensiunea generală) și se consumă într-o indispoziție greu disimulată. În reacția sa la izbucnirea războiului se descifrează, desigur, o În-grijorare (toastul său e grav: „Pentru victoria armelor sovietice 1”), dar e lipsită de acea dăruire patriotică spontană, care a fișnit din milioanele de inimi sovietice. E în orice caz • incomparabilă cu a lui Izvekov, care, ca și cu 20 de ani în urmă, își ocupă hotărî! postul de luptă. Pe Izvekov războiul îi lovește greu din prima clipă: letița >ui Nadia a plecat tocmai în acea dimineață la Moscova, iar soția, Anocika, a plecat, în ajun, la Brest, să joace rolul principal într-o premieră. Cum le va regăsi ?

Anocika a sosit la Brest la 21 iunie, unde-1 întâlnește pe Țvetuhin, vechiul dascăl în teatru și prieten — și discret adorator, — și această Întîlnire se prelungește printr-o lungă discuție nocturnă. E o discuție speciic lediniană, despre artiști și artă, punctată cu memorări comune, cu confesiuni duioase și triste ale lui Țvetuhin, căruia viața personală nu i-a dat multe satisfacții și care s-a dedicat descoperirii talentelor în mișcarea de amatori. Ei se despart către dimineață, și după un somn scurt și grăbit, Anocika e trezită de bubuituri și zguduituri puternice. Bomhe ! Urgia „planului Barbarossa” s-a vărsat peste pașnicul Brest. Orașul e în flăcări; populația a pornit în dramaticul exod spre răsărit. împreună cu Țvetuhin, Anocika se alătură imensului șuvoi, hărțuit^ de moarte la fiecare pas. Ultima parte a romanului nu e numai o imagine dureroasă a evacuării, în con-

dițiile neînchipuit de grele din acel slrșit de iunie. E și o imagine a tăriei suiletești a omului sovietic. Ea se maniiestă în într-ajutorarea care se organizează spontan, în răbdarea oame- nilor, în solidaritatea lor, în credința lor că viața va învinge. Drumul de la Brest spre prima gară, pe șoseaua în- cinsă și prăiuită, stropită abundant cu sînge și suierinți, e începutul acelor încercări iară precedent care au iăurit apoi armele materiale și morale ale victoriei omeniei asupra barbariei ias- ciste. În acest drum al suferinței, An- cika și Tvetuhin, care pînă atunci tră- iau exclusiv în și prin teatru, se smulg din lumea lor îngustă și se contopesc în clocotul dramatic și înnoitor al vieții mulțimii.

A. Dementiev relevă numărul special al revistei americane „Atlantic”, con- sacrat în întregime literaturii și artei so- vietice. Pornind de la intenția de a pre- zenta americanilor „arta vie a unui popor talentat”, revista a realizat un tablou destul de obiectiv al literaturii sovietice. Alături de articole și repor- taje despre muzica, teatrul, baletul și Ulmul sovietic, cititorul american gă- sește: memoriile lui S. Mașak despre Gorki, Iragmente din „Pămînt desțele- nit” de M. Șolohov, din „Hoțul” de L. Leonov, din „Cătunul din stepă” de V. Kataev, versuri de Maiakovski, Scipa- ciov, Tvardovski, Aligher, Pasternak, Evtușenko, articole de Fedin, Auevov, Ehrenburg, Simonov, etc. Dementiev subliniază eiortul revistei de a oieri cititorului o imagine multilaterală a li- teraturii sovietice, prin ceea ce ea are mai reprezentativ, precum și absența oricăror aprecieri de rea credință și a- tacurilor anti-sovietice. Scrisorile citi- torilor confirmă interesul americanilor iată de arta și literatura sovietică, do- rința lor de a cunoaște adevărul despre Uniunea Sovietică.

Dar totodată Dementiev dă o replică iermă revistei americane „Partisan Re- view” care a consacrat de asemenea un număr special literaturii sovietic,

însă într-un spirit diametral opus. Osti- litatea iată de literatura sovietică iese în evidență chiar din titlul acestui nu- măr special — „Voci distonante în li- teratura sovietică” — și din selectarea textelor (redactori Patricia Blake și Max Hayword). Nu vom găsi în paginile ei niciuna din operele reprezentative ale lui Șolohov, Fedin, Tvardovski, Leonov, Mașak, Kataev și alții. Vom găsi, în schimb, iragmente din proza lui B. Pil- niak, Zameatin, Zoșcenko, Pasternak. Dlndu-și, probabil, seama că aceste „voci distonante” vor descoperi reaua lor credință, redactorii au mai adăugat un fragment din memoriile lui Ehren- burg, versuri de Esenin, o nuvelă de A. Grin, de I. Babei, un iragment din- tr-o carte de L. Kassil și alte citeva. Aceste iragmente, ciuntite într-un mod vădit tendențios, trădează și o încercare absurdă de a așeza pe scriitorii respec- tivi în același rînd cu „vociile disto- nante”, de genul lui Pilniak. În jurul memoriilor lui Paustovski și Ehrenburg, scrie Dementiev, se duc discuții aprinse, dar nimănui nu-i va trece prin minte să declare operele lor străine literaturii sovietice. El citează citeva „interpre- țări” ale lui Max Haywoid, după care perioada NEP este considerată perioada „de aur” a literaturii sovietice, Gorki nu este nici măcar menționat, Blok, E- senin și Maiakovski sînt opuși revo- luției, „Donul liniștit” este scos în afara realismului socialist, lui Leonov li sînt atribuite iniluențe ale... misticismului ortodox, etc. La aceste absurdități se adaugă o totală lipsă de gust și ne- pricepere literară.

Sînt, iirește, repetate cunoscutele abe- rații cu privire la absența libertății de creație în literatura sovietică, la „de- cretarea” realismului socialist „de sus”. Peioada care a urmat după hotărlea C.C. al P.C.U.S. relativ la revistele „Zvezda” și „Leningrad”, 1947—1953, este proclamată „sterilă” în creație, deși se știe că în această perioadă au apărut: „Pădurea rusă” de L. Leonov, primele două părți ale trilogiei lui Fe-

din, romanele lui Ehrenburg, trilogia lui F. Gladkov și multe alte opere valoroase. S-au atirnat scriitori ca V. Pannova, G. Nicoliaeva, V. Ajaev, S. Bubennov, B. Polevoi, V. Ovecikin, V. Kocetov, D. Granin etc. Toate aceste minciuni și calomnii, scrie Dementiev, nu pot contribui la apropierea și cunoașterea reciprocă în domeniul culturii a celor două țări, înveninează relațiile între S.U.A. și U.R.S.S. Minciuna, însă, are picioarele scurte.

Un toarte interesant document literar sînt carnetele de notițe și scrisorile din America ale lui Ilya Iii. Deși sînt însemnări tugare, ele au o valoare literară proprie. Ele conțin notații spirituale, imagini precise, vii, idei care se regăsesc în operele lui Ut și Petrov. Scrisorile din America anticipează sugestiv viitorul volum „America într-un etaj” (însoțitorul lui Iii — mister Thron. este Adams din acest volum).

Numărul din decembrie se încheie cu o inovație: scrisoarea redactorului-șei (Al. Tvardovski) către cititori. Nu e o dare de seamă și nici o listă de promisiuni pentru 1962. E o mărturisire a bucuriei, proiesionale și obștești; pentru împlinirile, incomplete ca întotdeauna, din anul încheiat și a intențiilor de viitor. Sînt intenții care urmăresc să satisfacă, prin varietatea tematicii, o siera largă de interese ale publicului cititor, și, „acordînd precădere conținutului esențial al lucrărilor”, să pună un accent puternic pe respectarea codului estetic, a disciplinei estetice dezvoltate, a gustului artistic. Sînt exigențe în numele respectării intereselor cititorului, și ele vor sta pe primul plan al preocupărilor revistei.

I. P.

„VOPROST FILOSOFII”, nr. 11—12/1961

Apariția ideilor socialiste utopice reprezintă o lege generală de dezvoltare a gîndirii teoretice în perioadele în

care se iormează relațiile capitaliste, într-un articol publicat în „Voprosi filozofii”, A. V. Guliga subliniază faptul ca, alături de alte noi fenomene ideologice care apar la sfîrșitul Evului Mediu, ideile utopice socialiste își fac la început apariția într-o formă mistică religioasă. Cu trecerea timpului, pe măsură ce aceste idei se maturizează, suprapunerile teologice se retrag pe al doilea plan și conexiunile naturale între concepțiile socialiste și iluzoiia materialistă apare din ce în ce mai limpede.

Dacă dezvoltarea socialismului utopic în Franța — Fourier, Saint-Simon — și în Anglia — Thomas Moore, Owen — este bine cunoscută, istoriografia burgheză a omis cu desăvîrșire dezvoltarea socialismului utopic în Germania. Drept urmare, un număr de gînditori însemnați au fost cu desăvîrșire trecuți cu vederea. Printre ei sînt Einsiedel și Karl Frolich, analizați în articolul lui Guliga. Ceea îi caracterizează și totodată îi unește pe aceștia, este legătura strînsă care există în filozofia lor între materialism, ateism și concepția istorică asupra relațiilor socialiste. Suprimarea relațiilor de proprietate este pusă la Frolich în legătură cu necesitatea reîntoarcerii la natură — cu a propierea de rousseauism •, iar Einsiedel atribuia rolul decisiv în viața socială cunoașterii tehnicii și știința care ar îi trebuit — după el — să ducă la o „eră de aur” în istoria omenirii.

Intr-un articol despre „idealul moral comunist” L. M. Arkhangelsk stabilește o serie de distincții interesante. Idealul social este întemeiat pe previziunea în legătură cu structura socială și cu totalitatea relațiilor economice și ideologice între oameni; idealul moral esle o noțiune referitoare la perfecțiunea morală individuală. Idealul moral comunist nu esle o noțiune speculativă în legătură cu omul viitorului ci își are rădăcinile în realitatea prezentă. Totuși nu există o identitate completă între idealul moral comunist și realitatea contemporană. Idealul reflectă ni-

velul suprem al manifestării celor mai bune calități morale ale individului — și datorita acestui lucru, urmărirea idealului devine un puternic stimulent în comportarea cotidiană. Noțiunea de ideal apare ca un criteriu al conduitei morale a individului în societate.

' În mintea individului, noțiunea de ideal este personificată, conexă cu caractere literare specifice, definite sau cu persoane reale, în procesul educației morale, scopul constă în eliminarea contradicțiilor care apar spontan între idealurile morale proprii ale societății socialiste și concepțiile particulare, aparținând diierților indivizi, care sînt adesea înguste, limitate, uneori rupte de realitate. În cadrul desfășurării concrete a construirii comunismului, oamenii sovietici înaintați dezvăluie trăsături morale care prefigurează omul viitorului. Aceste trăsături includ înainte de toate devotamentul față de interesele colectivității, năzuința de a săvîrși acțiuni care depășesc datoriile imediate ale individului.

Intr-un studiu consacrat concepțiilor estetice ale lui Dobroliubov, G. A. Soloviov subliniază faptul că marele democrat-revoluționar a înțeles caracterul popular în chip larg, ca o expresie a adevărului vieții, a umanismului și a apărării conștiente a intereselor poporului. Caracterul popular nu reprezintă numai un program estetic ci reprezintă o trăsătură inalienabilă a adevăratului talent, pus în lata sarcinilor pe care istoria le conieră întotdeauna literaturii.

Ce înseamnă la Dobroliubov „critica reală”? Opera de artă adevărată nu trebuie să fie analizată numai sub aspectul coerenței interne, sub aspectul unității structurii ei ci și ca o reprezentare a vieții însăși. Criticul nu trebuie niciodată să se mărginească la analiza aspectului artistic al operei de artă ci trebuie să întreprindă o cercetare sociologică-istorică a operii de artă. Criticul nu se poate eschiva de la ansamblul de probleme care privesc locali-

zarea social-istorică a operii, orientarea generală a literaturii la un moment dat — aceasta este concluzia care se desprinde din critica lui Dobroliubov.

1. MARGULESGU

„LES LETTRES FRANCAISES"
nr. 907/1961-1962

Din Paris, — orașul lumină de altădată — în care lumina s-a stins și neonul nu o mai poate înlocui de cit pe bulevarde și trotuare, sau pe scenele cu „sirip-tease”, a venit vestea unei strălucitoare mostre de „libertate” care definește „lumea liberă” chiar în domeniul nostru scriitoricesc.

Într-o bună zi, printre miile de romane cu adultere și pederastie, dacă nu cu crime și performanțe de gangsteri, a apărut un roman cu titlul „Dertzertorul”. Autor, — un institutor care semnează cu numele Maurienne.

Cartea este imediat confiscată. Un prim semn de libertate: libertatea de a confisca romanele din librării.

Al doilea semn: Jerome Lindou, directorul editurii „de Minuit”, care a editat romanul, e chemat în judecată penală și cea de-a 17-a cameră corecțională a Senei îl condamnă. De reținut: nu-i condamnat autorul, ci editorul, ca un iei de loțiiitor, iindcă autorul a iugit din Franța și scapă exercițiului libertății de a îi întemnițat.

Dintr-un interviu luat lui Jerome Lindou rezultă că „libertatea” a mers pînă acolo încit nu mai puțin de nouă cărți editate de el au iost conliscate. Unele din ele chiar de mai multe ori.

întrebat care sînt regulile ce se aplică în materie de conliscare el răspunde: „Nici una. Domnește cel mai deplin arbitrar. Așa,—pe oale administrativă. Ordinul de confiscare poartă, după înșirarea unui lanț întreg de legi și decrete, mențiunea: „Văzînd instrucțiunile Ministrului de Interne cu data de...” Nu știi niciodată dacă dis-

poziția de confiscare mai este în vigoare, sau nu. Află doar dacă mai încerci să pui iarăși cartea în vânzare. Confiscarea nici nu se mai motivează !"

Așa dar, libertate ideală pentru Ministrul de Interne de a confisca orice carte care nu-i place.

Precum se vede, o „libertate” de-acestea aduce alta. După „libertatea” de a confisca, „libertatea” de a băga la ocnă pe editor. De data aceasta însă, cu un simulacru de judecată, prin intermediul unor judecători care au o curioasă, strict personală și originală concepție despre literatură: editorul răspunde de faptele personajelor dintr-un roman și de ecoul acestor fapte în masa cititorilor, în cazul când romanul cuprinde date autobiografice ale autorului, și nu sînt pură imaginație.

Alunecînd pe această pantă a unei noi teorii literare, judecătorii au tăgăduit cărții denumirea de roman pentru simplul motiv că autorul este un institutor, că a ieșit sub-locotenent și că a dezertat, — și că așadar este o lucrare autobiografică și personajul nu-i pur imaginar.

Considerentele sentinței de condamnare spun categoric: „Dezertorul” (acesia e titlul cărții) nu poate fi întru nimic asimilat cu un roman, adică cu o operă de imaginație, consacrată unor întîmplări inventate sau în orice caz transpuse”.

„Les lettres irancaises” s-a sesizat de asemenea inepții care costă libertatea unui om și a cărții în genere, și a cerut părerea unei întregi pleiade de scriitori din cei mai celebri: Elsa Triolet, Jean Cocteau, Michel Bulor, Pierre Mac Orlan, Philippe Soupault, Claude Mauriac etc.

Toți au fost categorici în condamnarea, la rîndul lor, a „justiției” care și-a arogat „libertatea” de a promova arbitrarul. Jean Cocteau, de pildă, a afirmat categoric: „Asta nu poate sta în picioare, căci nu există nici o operă de pictură sau literatură care să nu fie

în ansamblul ei, în cele din urmă un auto-portret al autorului”.

Ceilalți scriitori au adus iecare exemplificări celebre: opera lui Marcel Proust, „Jean Barois” al lui Roger Martin du Gard, opera și eroii lor proprii Claude Simon, de pildă, mărturisește că personajul principal din romanul său „Drumul Flandrei”, este un călăreț pierdut în prăpădul din 1940, tăcut prizonier și trimis într-un lagăr din Germania și că „...eu însumi am fost un călăreț rătăcit în prăpădul din 1940, luat prizonier și trimis într-un lagăr din Germania” etc... Și cu toate acestea nici în Franța, nici în străinătate nu s-a găsit nici un critic care să nege acestei cărți calitatea de roman.

Același scriitor, în încheierea intervenției sale spune:

„Această afacere spune multe asupra disprețului care copleșește astăzi la noi tot ce este cultură”.

Dar cea mai slrins argumentată, ducînd la absurd „originalitatea” Tribunalului, este intervenția Elsei Triolet, din care extragem:

„Dezertorul nu ar fi un roman ci o autobiografie nici transpusă, nici romanțată. Trebuie, așa dar, ca înainte de a citi o carte care poartă pe copertă denumirea de roman, să căutăm izvoarele de inspirație? Cititorul nu judecă o operă literară după rapoartele poliției. ... Dacă Dostoievski ar fi ucis ca Ras-kolnikov, „Crimă și pedeapsă” n-ar mai fi fost un roman? Legăturile dintre Benjamin Constant și Madame de Stael ar face ca „Adolphe” să nu mai fie socotii roman? I-a trecut oare cuiva prin cap să afirme că „Prăpădul” lui Barbusse n-ar fi un roman, pentru că autorul a fost el însuși mobilizat și a descris o parte din frontul pe care a luptat? Poate că chiar și în „Prăpădul” nu este nimic inventat, dar asta n-a împiedicat juriul Goncourt să-l premieze ca roman.. Flammarion, — editorul, — n-a fost nici judecat, nici comdamnat. Și apoi, cum poți ști că un text este sau nu

rom'ah, atunci cînd autorul este un necunoscut, un anonim?"

Iată cum orice samavolnicie, orice arbitrar, orice violentă îndreptată împotriva gîndirii și libertății, sînt poreclite drept libertate. În acea mereu trimbițată... „lume liberă”!

D. B.

TREI ANCHETE ALE REVISTEI „L'EUROPA LETTERARIA"

La cea dinții apariție a ei, după moartea lui G. B. Angioletti, revista „L'Europa letteraria” (Nr. 9—10) se deschide cu o închinare adusă fostului președinte ai Comunității europene a scriitorilor, personalitate de o remarcabilă iorță morală și literară, luptător tenace pentru colaborarea culturală între popoare, sub semnul progresului pașnic al lumii.

O considerabilă parte din cele peste 300 pagini ale acestui număr dublu al revistei „L'Europa letteraria” conține textele a trei importante anchete internaționale, ioarte diferite în tema lor, dar deosebit de semnificative, iiecare. Cea dinții se intitulează „Risorgimentul și literatura”. Ea este un reflex al dezbatărilor Comunității Europene a Scriitorilor, ținute la Torino în iulie 1961, cu subiectul „Contribuția scriitorilor europeni la Risorgimentul italian”.

Ancheta este valoroasă prin ideea centrală care o însuiește, aceea a evocării unei întregi epoci și mișcări literare, în care scriitorul a stat aproape de lupta socială și politică a popoarelor, a lost un iactor de seamă al acestei lupte. Subliniem, un temeinic și cuprinzător articol al scriitorului sovietic Nicolai Bajan, intitulat „Leția Risorgimentului în Rusia de ieri și de azi”. Răspund la anchetă, între alții, Arnold Zweig, Jean Codeau, Salvatore Quasimodo, Tudor Arghezi, Guido Piovene, Gheorghii Karaslavov și alții.

A doua anchetă a revistei „L'Europa Letteraria” se intitulează „Contra fascismului vechi sau nou”. Ea este convocată în primul rînd de stările de lu-

cruri din Franța, dar, firește, nu numai din Franța, ci și din Spania, Portugalia, Germania federală, etc. Începută, cu răsunset, de revista „Successo” din Milano, ancheta a fost reluată de Giancarlo Vigorelli în revista sa. Cei mai de seamă scriitori italieni și europeni semnaleză și iniiează cu vigoare a cele lapte și evenimente din Europa occidentală care trădează un ienomen de recrudescență a iascismului, Multe răspunsuri sînt un exemplu de demascare a variatelor tor me în care iascismul încearcă încă să ridice capul. Scriitorii resimt ca pe o tulburare adîncă și intolerabilă în climatul lor de creație, iaptul că violența ca principiu încă iace. școală în anumite țări occidentale și că ofensa adusă omenirii de aceste rămășițe de mentalitate și de procedee fasciste, nu este încă cu desăvîrșire ștearsă. Au răspuns, pînă a cum, împotriva iascismului vechi și nou, Herman Hesse, Moravia, Guillen, Chamson, Tzara, Murilo Mendez, Carlo Bo, Vittorini, Domenach, Frenaud, Hermann Kesten, Franeoise Sagan, Giacomo Debenedetti, Butor, Pasolini, W. Teich și alții.

Cea de-a treia anchetă din nr. 9—10 al revistei „L'Europa letteraria” alcătuieste de fapt conținutul unui „suplement” masiv privind problemele și realizările cinematograției italiene și europene. Articole substanțiale, în care sînt analizate aspectele de bază — artistice și sociale — aște producției cinematografice semnează cunoscuții regi zori Rossellini și Antonioni. În centrul discuțiilor asupra cinematograției italiene sau occidentale în general continuă să rămînă problema emancipării filmului de puterea și ingerințele „producătorului de iilme” capitalist. Davide Lajolo, într-un articol intitulat „Cinematografia și parlamentul”, subliniază și blamează neconținutele măsuri prin care guvernul italian încearcă să lovească, în Ulmul progresist, luindu-și o gravă răspundere culturală.

D. V.